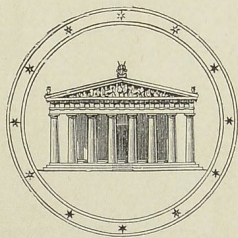

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1914

Εντα
8

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1915

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Α. Μ. Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἀντιπρόεδρος

Γ. Μιστριώτης

Γραμματεὺς

Π. Καβαδίας

Σύμβουλοι

Στ. Ἀνδρόπουλος

Δημ. Ἀντωνιάδης

Γ. Γαρδίκας

Ἀθ. Γεωργιάδης

Μ. Εὐαγγελίδης

Κ. Ζησίου

Δ. Θεοφανόπουλος

Π. Καστριώτης

Β. Λεονάρδος

Π. Π. Οικονόμος

Γ. Παπαβασιλείου

Ἀν. Σκιᾶς

Κλ. Στέφανος

Ἀλ. Φιλαδελφεὺς

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

Α. ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ. Ὅδὸς Ἰωνος 2. Ἀθῆναι.

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΤΟΥ
SAX-MEININGEN. — Breslau.

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΦΡΕΙΑΔΕΡΙΚΟΣ ΚΑΡΟΛΟΣ ΤΟΥ
HESSEN. — Frankfurt a Main. (Schloss Rum-
perheim).

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ROLAND BONAPARTE —
Paris. — 10 Avenue d'Iena.

Ο ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΘΗΝΩΝ ΘΕΟΚΑΗΤΟΣ.
Ἀθῆναι.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ.
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ.

E. Babelon — Paris. 30 Rue de Vermeuil.

J. Beloch. — Roma. Via Pompea Magno 5.

James Gordon Bennett. — New York.

Erich Bethe. — Leipzig. Davidstrasse 1.

F. W. Von Bissing. — München. Georgenstrasse 10.

G. Bonni. — Roma. Via Genova 30.

Max Bonnet. — Montpellier. Villa aux Roses (Pierre
Rouge).

R. C. Bosanquet. — Liverpool. — Bedford Street 40.

Alfred Brückner. Berlin. Friedenau. Sponholz Str. 11.

- M. Ronald Burrows.—London. King's College.
 G. Clémenceau, ancien Président du Conseil. Rue Franklin 6. — Paris.
 Giuseppe Ang. Colini.—Roma. Via Farini 17, int 7.
 Max. Collignon.—Paris. Ve Boulevard St Germain 88.
 Domenico Comparetti.—Firenze. Via La Marmora 20.
 † Alex. Conze.—Berlin W. Cornelius Strasse 2 II.
 Alfred Croiset.—Paris. Rue de Cassette 13, VIe.
 Ludwig Curtius.—Erlangen. Burgbergstrasse 45.
 Δαγκλῆς Παναγιώτης. — Ἀντιστράτηγος. Ὁδὸς Κανάρη.
 R. M. Dawkins.—Athens. British School.
 Charles Diehl.—Paris, VIIIe. Square du Roule 4.
 Hermann Diels.—Berlin W. 50, Nürnbergerstrasse 65.
 Ὁ Παν. Ἐπίσκοπος Ζακύνθου Διονύσιος.
 Wilhelm Dörpfeld.—Berlin Friedenau. Niedstrasse 22.
 Δούσμανης Βίκτωρ — Ὑποστράτηγος, ὁδὸς Μενάνδρου 35.
 H. Dragendorff.—Berlin. Gr. Lichterfelde. Zehlendorferstr. 55.
 Eng. Drerup.—München. Kaiserstrasse 2 I^e.
 Fr. von Duhn.—Heidelberg. Neunheim Werrgasse 7.
 Mgr. Duchesne.—Rome. École Française. Palais Farnèse.
 Joseph Durm.—Karlsruhe. Technische Hochschule.
 Félix Dürrbach.—Toulouse. Rue du Japon 40.
 Adolf Ermann.—Berlin. Dahlem, Peter Lenéstrasse 172.
 Arthur Evans.—Oxford. Ashmolean Museum.
 Joseph Eydoux.—France.
 Ernst Fabricius.—Freiburg-i-Baden. Göthestrasse 44.
 Paul Foucart.—Paris. Rue Jacob 19.
 Gustave Fougères.—Athènes. École Française.
 Fr. Hiller von Gaertringen.—Berlin. Ebereschen Allee 11.
 Ernst Gardner.—Tadworth (Surry) Farm Corner.
 Percy Gardner.—Oxford. Banbury Road 105.

- Ricciotti Garibaldi.—Roma. Via Pontefici 57.
 Jos. Chamonard.—Paris. 4 Square Croisie.
 Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος.
 Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Γερβάσιος.
 Gherardo Ghirardini.—Bologna. Via dell' Indipen-
 denza 54.
 B. G. Gildersleeve.—Baltimore U. S. A. (Maryland).
 † A. E. H. Goekoop.—La Haye. Huize Zorgvliet.
 Botho Graef.—Jena. Erfurterstrasse 64.
 Angelo de Gubernatis.—Roma. Università.
 Federico Halbherr.—Roma. Via Arenula 21.
 M^{ss} Jane Ellen Harrisson.—Cambridge. Newnham
 College.
 B. Haussoullier.—Paris. 8 Rue St^e Cecile, IX.
 Rudolph Heberdey.—Graz. Mandell Strasse 26.
 Paul Hermann.—Dresden. Stephaniensstrasse 13.
 Léon Heuzey.—Paris. Auteil. 90 Boulevard Exelmans.
 B. Hodge Hill.—Athens. American School.
 Otto Hirschfeld.—Berlin. Charlottenburg Mommsen-
 strasse 6.
 David G. Hogarth.—Oxford. Ashmolean Museum.
 Maurice Holleaux.—Paris. Quai de la Tournelle 27.
 Théophile Homolle.—Paris. Rue de Petits Champs 8.
 André Joubin.—Montpellier. 10 Avenue du Stand.
 Take Jonesco.—Bucarest.
 † K. Καραπάνος.—Ἀθήναι.
 Georg Karo.—Athen. Deutsches Archäologisches Institut.
 Bruno Keil.—Leipzig Universität.
 Georg Frederig Kenyon.—London.
 Wilhelm Klein.—Prag. Deutsche Universität.
 Hubert Knackfuss.—Deut. Archäolog. Institut. Athen.
 Gustav Körte.—Göttingen. Wilhelm Werberstrasse 11.
 Παῦλος Κουντουριώτης.—Ἀρχηγὸς Στόλου. Ἀθήναι.
 Boulῆς 47.

- Rodolfo A. Lanciani. — Roma. Piazza Sallustio 24.
 Henri Lechat. — Lyon. Quai Gailleton 22.
 Philippe Legrand. — Lyon. 60. Avenue de Noailles.
 Georg Loeschke. — Berlin NW. 40, Hindersinstr. 6.
 Emman. Loewy. — Roma. Via del Progresso 23.
 G. A. Mackmillan. — London. St Martin's Street.
 Lucien Magne. — Paris. Rue de l'Oratoire du Louvre 6.
 Rev. J. P. Mahaffy. — Dublin (Ireland), Trinity College.
 Lucio A. Mariani. — Roma. Via Pierluigi di Palestrina 55.
 E. Martini. — Leipzig. Universität.
 Horace Marucchi. — Roma. Santa Maria in Via 7 A.
 G. Mendel. — Paris. Rue de l'Observatoire 8.
 Ed. Meyer. — Berlin. Gr. Lichterfelde W. Mommsenstr. 7/8.
 † Luigi A. Milani. — Firenze. (Museo Archeologico).
 William Miller. — Roma. 36 Via Palestro.
 Gabriel Millet. — Paris. 34 Rue Hallé XIV.
 Oscar Montelius. — Stockholm. Museum für Altertü-
 mer.
 Jean de Mot. — Bruxelles. Rue Gérard 214.
 Eduard Naville. — Genève. Université.
 Φωκίων Νέγρης. — Ἀθῆναι. Τρικόρφων 3.
 Charles Nizet. — Paris. 7 Avenue de Bréteuil.
 Ulisse de Nunzio. — Roma. Bosco Parassio.
 Jules Nicole. — Genève. 9 Chemin de Roches.
 Théodore Ouspensky. — Constantinople. Rue Imam 8.
 Ettore Pais. — Roma. Via di Ripetta 102.
 S. D. Papadimitriou. — Odessa. Université.
 R. Paribeni. — Roma. Via dei Prefetti 22.
 Joseph Partsch. — Leipzig. Universität.
 Giovanni Patroni. — Pavia. Università.
 Paul Perdrizet. — Nancy. Avenue de la Garrenne 2.
 Giuseppe Pellegrini. — Padua. Via Massimo 9.
 Luigi A. Pernier. — Atene. R. Scuola Arch. Italiana.
 † Georges Perrot. — Paris. Institut de France.

Giulio de Petra. — Napoli. — Pallonette. Via S. Chiara 32.

Ernst Pfuhl. — Basel. Schönbeinstrasse 42.

Alfred Philippson. — Bonn. Königstrasse 1.

Luigi Pigorini. — Roma. Via del Collegio Romano 26.

Edmond Pottier. — Paris. 72 Rue de la Tour.

Ant. v. Premerstein. — Prag-Smichow, Presslgasse 13.

Karl Purgold. — Gotha. Reinhardtsbrunnerstr 43.

G. Radet. — Bordeaux. 9bis Rue de Cheverus.

W. M. Ramsay. — Aberdeen Scotland. University.

Reeves Pember W. — London.

Salomon Reinach. — Boulogne sur Seine. Avenue
Victor Hugo 16.

Théodore Reinach. — Paris. 9 Rue Hamelin.

E. Reisch. — Wien XVIII. Carl Ludwig Strasse 28.

La Comtesse de Rencourt. — Ἀθήναι.

C. Ricci. — Roma. Piazza Venezia 11.

R. B. Richardson. — Woodstok Connecticut.

A de Ridder. — Paris. 22 Rue de Marignan.

W. Ridgeway. — Cambridge. Fen Ditton.

Al. Rostowitz. Bey. — Le Caire.

Antonio Salinas. — Palermo. Via Emerico Amari 130.

Ὁ Σ. Μητροπολίτης Σάρδεων κ. Κλεόβουλος. Κων/πολεις.

Bruno Sauer. — Kiel. Lornsenstrasse 30.

Rev. A. H. Sayce. — Oxford. Queen's College.

L. Savignoni. — Roma. Via dell'Anima 50.

Gustave Schlumberger. — Paris. 37 Avenue d'Antin.

Hans Schrader. — Frankfurt. a. Main. Schumannstr. 49.

Ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας Σεβαστιανός.

Cecil Smith. — London. South Kensington Museum.

Κωνσταντῖνος Σμολένσκη. — Γεωργίου Σταύρου 4.

Antonio Sogliano. — Napoli. Via Avvocata à piazza
Dante 25.

Vittorio Spinazzolla. — Napoli. Museo Nazionale.

E. von Stern. — Halle a. Saale. Lindenstrasse 63.

- M^{ss} S. Arthur Strong — Roma. British School.
F. Studniczka. — Leipzig. Leibniz Strasse 11.
Ludwig von Sybel. — Marburg-i-H. Sybelstrasse 1.
Hermann Thiersch. Freiburg-i-Br. Zscherstr. 67.
Trapman Albert.
Georg. Treu. — Dresden. Weisser Hirsch. Heinrichstr. 21.
Sir Charles Waldstein. — Cambridge. Newton. Newton
Hall.
Otto Walter. — Oester. Archäolog. Institut. Athen.
Carl Watzinger. — Giessen. Gr. Steinweg 23.
Th. Wiegand. — Berlin, Dahlem, Peter Lennéstr. 30.
Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff Excellenz — Wes-
tend bei Berlin. Eichen Allee 12.
Wilhelm Wilberg. — Oester. Archäolog. Institut. Athen.
Adolph Wilhelm. — Wien. IX Schlickgasse 5.
A. Willems. — Bruxelles. Université.
Paul Wolters. — München. Teng Strasse 20/1.
Γεώργιος Ζωγράφος Χρηστάκη. — Ἀθήναι.
-

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1914

Σημ. Οί δι' ἄστερίσκου σημειούμενοι εἶνε ἑταῖροι ἰσόβιοι.

Ἀγγελόπουλος Ἀθαν. Θρασύβουλος. Ἀγορά.

Ἀγγελόπουλος Ἡλίας. Ζωοδόχου Πηγῆς 5.

Ἀδαμαντίου Ἀδαμάντιος. Λουκιανοῦ 43.

Ἀθανασάκης Ἰωάννης. Κανάρη 2.

Ἀμπελᾶς Τιμολέων. Πειραιῶς 56.

* Ἀνδρόπουλος Σταῦρος. Ἀγγέσμιου 19.

* Ἀνέξης Δημήτριος. Σαρρῆ 41.

Anthes Eduard. Darmstadt.

Ἀντωνιάδης Δημήτριος. Λυκαβητοῦ 21.

Ἀντωνόπουλος Κωνσταντῖνος. Ἀγίου Κωνσταντίνου 20.

Ἀποστολάκη Ἄννα. Λεωφόρος Κωνσταντίνου Διαδόχου 5.

Ἀρβανιτόπουλος Ἀπόστολος. Βόλος. — Μουσεῖον.

Βακράτσας Εἰρήναρχος. Σοκράτους 3.

† Βαλαωρίτης Ἰωάννης. Ἐθνικῇ Τράπεζα.

* Βάσος Τιμολέων. Ναυαρίνου - Χ. Τριζούπη.

Battle William. Austin Texas. U. S. A.

Βέης Κωνσταντῖνος. Ναυαρίνου 20.

Βερναρδάκης Κωνσταντῖνος. Ἰπποκράτους 2.

* Βερναρδάκης Γρηγόριος. Λαμάχου 5.

Βερσάκης Φρειδερίκος. Πειραιῶς 61.

Bissing Fr. München. Georgen Strasse 10.

* Βολονάκis Μιχαήλ. Ὑπουργεῖον Παιδείας.

* Βούκρας Δημήτριος. Κάνιγγος 31 Α.

† Βουλπιώτης Δημήτριος. Ὀμήρου 34 Α.

Brueckner Alfred. Berlin. (Friedenau) Sponholzstr. 11.

H. Bulle. Würzburg. Conradstr. I.

* Ὅπου δὲν ἀναγράφεται ἡ πόλις ὑπονοοῦνται αἱ Ἀθῆναι.

- Γαρδίκας Γεώργιος. Σμύρνης 20.
- * Γεννάδιος Ἰωάννης. London Kensington Palace.
Γενοβέλης Παναγιώτης. Σοφοκλέους 8.
Hiller v. Gaetringen Fr. Berlin. W. Ebereschen Allee 11.
Γεωργακόπουλος Ε. — Ἀθήναι. Κατακουζηνοῦ.
Γεωργιάδης Ἀθανάσιος. Ἰουλιανοῦ 41.
Girard Paul. Paris. Rue du Cherche-midi 55.
Γκίζης Βαρθολομαῖος. Χαρ. Τριζούπη 8.
Groh Friderich. Prague. Bohême Vinohrady 411.
Γούδας Μιχαήλ. Λεωχάρους.
- * Δαμβέργης Ἀναστάσιος. Φαρμακεῖον. Ὁδὸς Πανεπιστημίου
Δαμβέργης Νικόλαος. Πλατεῖα δημοπρατηρίου.
Δελακοβίας Νικόλαος. Ὁμήρου 36.
Δεληγεώργης Λεωνίδας. Κανάρη 1.
* Δεληγιάννης Ἐπαμεινώνδας. Πειραιῶς 4 β.
Δέλιος Ἰωάννης. Ἀκαδημίας 56.
* Δεμερτζῆς Ἀλέξανδρος. Νικοδήμου 6.
* Δέρβος Γεώργιος. Καλλιδρομίου 20.
* Δημητρακόπουλος Νικόλαος. Κολοκοτρώνη.
Δημητριάδης Χρήστος. Ὁμήρου 12.
* Dörpfeld Wilhelm. Berlin. Friedenau, Niedstrasse 22 III.
Δουκάκης Δημήτριος. Ἀγ. Κωνσταντίνου 56.
* Δραγάτης Ἰάκωβος. Ὁδὸς Φιλελλήνων (Λύκειον).
* Δραγούμης Στέφανος. Λεωφόρος Ἀμαλίας.
Doucet Jacques. Paris. 19 Rue Spontini.
Δυοβουνιώτης Γεώργιος. Τζώρτζ 10.
Δυοβουνιώτης Κωνσταντῖνος. Σατωβριάνδου 11.
* Ἐλευθεριάδης Σωκράτης. Περικλέους 3.
* Εὐαγγελίδης Μαργαρίτης. Μεθώνης 52.
* Εὐταξίας Ἀθανάσιος. Προαστείου 2.
* Εὐταξίας Ἰωάννης. Ἐθνικὴ Τράπεζα.
* Ζαΐμης Ἀλέξανδρος. 3ης Σεπτεμβρίου. Μέγαρον Ζαΐμη.
* Ζαΐμης Θεόδωρος. Φιλελλήνων.
Ζάννος Κλεάνθης. Οἰκονόμου 4.
Ζησίου Κωνσταντῖνος. Σωτῆρος 6.
Ζυγομαλᾶς Ἀντώνιος. Ἀκαδημίας 5 Β.
Ἡλιάδης Μιλτιάδης. Ἀγ. Κωνσταντίνου 36.

- Ἡλιόπουλος Χρήστος. Ζαλόγγου 3.
 Haupt H. Giessen. Kepler Strasse 1.
 † Θανόπουλος Παναγιώτης. Αἰόλου 153.
 Θεοδωρακάκης Στυλιανός. Παπαρηγοπούλου.
 Θεοδωράκης Γεώργιος. Σατωβριάνδου 16.
 * Θεοτόκης Γεώργιος. Πανεπιστημίου 51.
 Θεοφανόπουλος Δημήτριος. Σατωβριάνδου 12.
 Judeich Walter. Jena Universität, Sedan Strasse 8.
 * Καββαδίας Παναγής. Καπλανῶν 9.
 * Καβαλιεράτος Ἀννίνος Μιλτιάδης. Δερβενίων 6.
 * Καγκάδης Ἰάκωβος. Πολυγνώτου 3.
 * Καζάξης Νεοκλής. Φιλελλήνων 4 Α.
 * Καλαποθάκης Οἰκ. Δημήτριος. Σοφοκλέους.
 Καλβοκορέσης Μιχαήλ. Κηφισσίας 33.
 Καλογερόπουλος Νικόλαος. Λυκαβητοῦ 18.
 * Καλλικούνης Νικόλαος. Ἀγ. Κωνσταντίνου 4.
 Καλλιωντζῆς Εὐάγγελος. Πανεπιστημίου 79 Α.
 † Καραπᾶνος Κωνσταντῖνος. Σταδίου 31.
 Καρέλλας Δημήτριος. Ἀναβρυτηρίου 2.
 Καρκούλιας Ἡρακλῆς. Εὐριπίδου 12.
 Κάρο Γεώργιος. Φειδίου 1.
 * Καρυτινὸς Γεώργιος. Καπνοκοπτηρίου - Ἀβέρωφ.
 * Καστόρχης Δημήτριος. Μέγα Ξενοδοχεῖον.
 * Καρολίδης Παῦλος. Ἀθῆναι.
 * Καστριώτης Παναγιώτης. Ἀβέρωφ 9.
 † Κατριβάνος Ἀθανάσιος. Ἀχαρνῶν 72.
 Καντανζόγλους Ἰωάννης. Ακαδημίας 27.
 Κεραμόπουλος Ἀντώνιος. Ζαῖμη 24 Α.
 Kinch Friedr. Copenhagen Torhusgade 3.
 Κλοντηρόπουλος Γεώργιος. Ἱπποκράτους 4.
 * Κολυβάς Ἀλέξιος. Ἀγγέλου Γέροντα 5.
 Κουλουμόπουλος Κωνσταντῖνος. Β. Ἡρακλείου 4.
 * Κουμανούδης Πέτρος. Ζαλοκώστα 8.
 * Κουμανούδης Ἰωάννης. Πειραιεύς.
 Κουρουνιώτης Κωνσταντῖνος. Ἀναγνωστοπούλου 11.
 Κούσολας Γεώργιος. Κυκλοβόρου 43 α.
 Κριεζῆς Ἀντώνιος. Ακαδημίας 72.

- Κριεζῆς Ἐμμανουήλ. Τζῶρτζ 5.
 Κύρης Μιχαήλ. Στοά Ἀποστολοπούλου 7.
 Κυπαρίσσης Νικόλαος. Ἰωακείμ Πατριάρχου 44.
 Κυριαζῆς Σπυρίδων. Φερρῶν 18.
 * Κωνσταντινίδης Πάνος. Κάνιγγος 26.
 * Λάμπας Μίνως. 3ης Σεπτεμβρίου 73.
 * Λαμπρόπουλος Ἀλέξανδρος. Ἀσκληπιοῦ 20.
 * Λάμπρος Σπυρίδων. Μαυροκορδάτου 10.
 * Λαμπρινίδης Μιχαήλ. Μαυρομιχάλη 8.
 Λεκὸς Γεώργιος. Στουρνάρα.
 Λεονάρδος Βασίλειος. Προαστείου 59.
 Loescheke Georg. Hindersinstrasse 6. Berlin NW. 40.
 Loewy Emmanuel. Via del progresso 23. Roma.
 Λιόλιος Γεώργιος. Σατωβριάνδου καὶ Ἰωνος.
 Λυκάκης Ἀλέξανδρος. Θουκυδίδου 10.
 * Λυκούδης Ἐμμανουήλ. Ἀσκληπιοῦ 45.
 Μαγιάσης Ἰωάννης. Σόλωνος 97.
 * Μακκᾶς Δημήτριος. Σόλωνος 28.
 Μακκᾶς Νικόλαος. Σόλωνος 10.
 Μαλτέζος Κωνσταντῖνος. Χαρ. Τριζούπη 18.
 * Μαντζᾶκος Χρῆστος. Πατησίων 92.
 Μαντζούφας Ἀνδρέας. Κολοζοτρώνη 36.
 Μανωλίδης Σωκράτης. Προαστείου 76.
 Μαρκόπουλος Βασίλειος. — Καρδίτσα.
 * Μαρκόπουλος Ἰωάννης. Βουλῆς 9.
 Ματάλας Ἀθανάσιος. Πατησίων 81.
 * Μαυρομιχάλης Κυριακούλης. Ἀμαλίας 4.
 Μαυρουκάκης Ἀντώνιος. Ἀκαδημίας 71.
 * Μερκούρης Σπύρος. Πανεπιστημίου.
 * Μητσόπουλος Χρῆστος. Σολωμοῦ 2.
 * Μιστριώτης Γεώργιος. Στουρνάρα 47.
 Müller Kurt. Goettingen, Plankstrasse 18.
 * Μυστακίδης Βασίλειος. Constantinople (Musée Imp. Ottoman).
 * Μούσης Ἰωάννης. Προαστείου 45.
 Μουτζουρίδης Ἰωάννης. Ζαΐμη 34.
 Μπάρτ Γουλιέλμος. Πλατεῖα Συντάγματος.
 Μπενάκης Ἐμμανουήλ. Κουμπάρη 1.

- Μπότασης Ἰωάννης. Κηφισίας 47.
- † Μυλωνᾶς Κυριάκος. Ἀκαδημίας 17.
- Νάζος Γεώργιος Ἰπποκράτους 2.
- Νεγρεπόντης Μιλτιάδης. Ὁθωνος 14.
- Νικολαΐδης Ἰωάννης. Πραξιτέλους 33.
- Νικολαΐδης Λουδοβίκος. Τράπεζα Ἀνατολῆς.
- Νικολόπουλος Σωτήριος. Τράπεζα Γ. Σκουζέ.
- Noack Ferdinand. Tübingen. (Gartenstrasse 59).
- Ξανθουδίδης Στέφανος. Ἡράκλειον Κρήτης.
- * Οἰκονόμος Παναγιώτης. Ἡρακλείου 24.
- Οἰκονόμος Γεώργιος. » »
- * Παγανέλης Σπυρίδων Πειραιῶς 42.
- * Πάλλης Ἀγαμέμνων. Πατησίων 60.
- * Παναγιωτόπουλος Ἀνδρέας. Ἀχαρνῶν 27.
- Παντελίδης Ἐμμανουήλ. Αἰόλου 154.
- Παπαβασιλείου Γεώργιος. Πολυγνώτου 3.
- Παπαδάκης Νικόλαος. Μουσεῖον Θῆβαι.
- † Παπαδημητρακόπουλος Θεόδωρος. Οἰκονόμου 11.
- * Παπαμιχαλόπουλος Κωνσταντῖνος. — Ἀθήναι
- Παπανδρέου Γεώργιος Δεινοκράτους 5.
- Παπούλιας Δημήτριος. Βαλτετσίου 59.
- Πατσουράκος Ἰωάννης. Λεωφόρος Χατζηκυριακοῦ 57. Πειραιεύς.
- * Πῶπ Γεώργιος. Σταδίου 6.
- Pernice Erich. Greifswald.
- † Περερῆς Σπυρίδων. Φιλελλήγων 2.
- Πολίτης Ἰωάννης. Ἀλεξ. Σούτσου 2.
- * Πολίτης Νικόλαος. Μητροπόλεως 38.
- * Πολυγένης Κωνσταντῖνος. Ἀκαδημίας 52.
- Πουρῆς Μιλτιάδης. Πειραιεύς.
- * Ραγκαβῆς Κλέων. Βερολῖνον.
- Ραγκαβῆς Ἀλέξανδρος. Χανία Κρήτης.
- * Ράλλης Δημήτριος. Πανεπιστημίου 41.
- Ρεδιάδης Περικλῆς. Σόλωνος 36.
- Robert Karl. Halle a Saale. Universität.
- Ρωμαῖος Κωνσταντῖνος. Μεσολόγγιον.
- * Ρωμάνος Ἀθῶς. Paris — Légation Hellénique.
- * Ρώσης Ζήκος. Ἀχαρνῶν 44.

- Σακελλαρόπουλος Σωτήριος. Β. Θῆβαι.
- * Σακελλαρόπουλος Σπυρίδων. Ὅμηρου 17.
- * Σβορώνος Ἰωάννης. Γ. Γενναδίου 3 Β.
Schmidt Eduard. Galleriestrasse 4. München.
- * Σημαντήρας Κωνσταντῖνος. Ἡρακλείτου 21.
Σκιας Ἀνδρέας. Βαλτετσίου 7.
Σκουζὲς Ἀλέξανδρος. Ρηγίλλης 12.
- * Σκουλούδης Στέφανος. Γεωργίου Α΄ 3.
Σπηλιόπουλος Χαράλαμπος. Φιλελλήνων 5.
- * Σοφούλης Θεμιστοκλῆς. Θεσσαλονίκη.
- * Στάης Βαλέριος. Ἑθν. Ἀρχ. Μουσεῖον.
- * Στάης Σπύρος. Τοσίτσα 2.
Σταμούλης Ἀναστάσιος. Silivrie.
Σταυρόπουλος Δημήτριος. Μύκονος.
Steele Daniel. Ὅμηρου 32.
Στέφανος Κλὼν. Σόλωνος 20.
- * Στέφανος Κυπάρισσος. Σόλωνος 20.
- * Στρεῖτ Γεώργιος. Γεωργίου Σταύρου 1.
Στρεῖτ Στέφανος. Γεωργίου Σταύρου 1.
Studniczka Franz. Leibnizstrasse 11. Leipzig.
- * Σφακιανákης Παναγιώτης. Σατωβριάνδου 42.
Σχλίεμαν Ἀγαμέμνων. Πανεπιστημίου 10.
Σωτηριάδης Γεώργιος. Λουζιανού 21.
Ταβουλάρης Θεμιστοκλῆς.
Τραπάντζαλης Γεώργιος. Πατησίων 73.
Τριανταφυλλάκος Νικόλαος. Λυκούργου 10.
Τρικούπης Σπυρίδων. Ἀριστοτέλους 28.
Τσάτσος Ἰωάννης. Ὅμηρου 8.
- * Τσιβανόπουλος Δημοσθένης. Ἴωνος 2.
- * Τυπάλδος Μπασιάς Ἀθανάσιος. Ὅμηρου 14.
- * Τσίλλερ Ἐρνέστος. Κανάρη 2.
- * Τσουντας Χρῆστος. Ζωοδόχου Πηγῆς 105.
Fabricius Ernst. Freiburg. i Baden. Cöthestrasse 44.
Frickenhaus August. Universitaet. Strassburg.
Φιλαδελφεὺς Ἀλέξανδρος. Κάνιγγος 18.
Φιλαδελφεὺς Θεμιστοκλῆς. Βουλῆς 16.
- * Φιλάρετος Γεώργιος. Ὅμηρου 11.

Χατζῆς Ἀντώνιος. Προαστείου 81.

* Χατζιδάκης Γεώργιος. Σκουφᾶ 10.

* Χατζιδάκης Ἰωάννης. Ἡρακλείτου 3.

Wide Sam. Upsala. Univers. Bibliotheket.

Wiegand Theodor. Berlin. Koenig. Museen.

Zahn Robert. Berlin. K. Museum am Lustgarten.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1914

ΜΕΤΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ ΤΗΣ

Προϋπολογισμοῦ		Εἶδος ἐσόδων	Προϋπολογισθέντα	Εἰσπραχθέντα	Εἰσπραχθέντα	
Κεφ.	Ἀρ				Επὶ πλέον	Επὶ ἔλαττον
Α	1	Εἰσφοραὶ ἐτήσιαι ἐταίρων. . . .	2 200	2 314 -	114 -	
	2	Τόκοι καὶ μερίσματα.	30 571 50	29 651 79		919 80
	3	Ἔσοδα ἐξ ἀκινήτων κτημάτων. .	123			123 —
	4	» ἐκ δημοσιευμάτων.	3 500	2 456 70		1 043 30
	5	» διάφορα	250	579 70	329 70	
	6	» ἐκ συνδρομῆς τοῦ Δημοσ. . .	30.000 —	15 000 —		15 000 —
	7	» ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων . .	105 —	38 15		66 85
Τὸ ὅλον			66 749 50	50.040 25	443 70	17 152 95

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914

Ὁ Ταμίας
Α Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1914

Προϋπολογισμοῦ		Εἶδος ἐξόδων	Προϋπολογισθέντα	Χορηγηθεῖσαι συμπληρωματικαὶ πιστώσεις	Σύνολον πιστώσεων	Ενταλθεῖσαι πληρωμαὶ	Διαφορὰ ἐπὶ ἑλαττον
Κεφ.	ᾠΑρ.						
A'		* Ἐξοδα γραφείων					
	1	Μισθοὶ προσωπ. Γραφ. Ἑταιρ..	7.680	—	7.680	—	7.680
	2	* Ἐξοδα διαχειρίσεως	2.000	—	2.000	—	1.391 40
	3	Ἐπιχορήγησις τοῦ Γραμματέως.	720	—	720	—	720
	4	Διάφοροι δαπάναι	100	—	100	—	87
B'		* Ἐξοδα Βιβλιοθήκης					
	1	Μισθοὶ προσωπικοῦ Βιβλιοθήκης	3.000	—	3.000	—	2.460
	2	* Ἐξοδα πλουτισμοῦ καὶ συντηρήσεως Βιβλιοθήκης	7.000	—	7.000	—	4.272 10
Γ'	M	Συνδρομαὶ εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀρχαιολογικά	1.000	—	1.000	—	120
Δ'		* Ἐξοδα ἀνασκαφῶν					
	1	* Ἀνασκαφαὶ καὶ πᾶσα πρὸς ἀνασκαφὰς σχετιζομένη δαπάνη .	21.377	50	7.000	28.377 50	28.108 40
	2	Ἀγορὰ ἀρχαίων	2.000	—	2.000	—	—
E'	M	Δημοσιεύματα	17.000	—	17.000	—	8.572 60
ΣΓ'		Διάφορα ἔξοδα					
	1	Τέλη χαρτοσήμου	200	—	200	—	100
	2	Συντάξεις	972	—	972	—	972
	3	Ἐκτακτὰ ἔξοδα	3.000	—	3.000	—	2.859 95
Z'	M	* Ἐξοδα κεκλεισμένων χρήσεων .	700	—	130 90	830 90	688 80
		Τὸ ὅλον	66 749	50	7.130 90	73.880 40	58.032 25
							13.848 15

Ὁ Λογιστὴς
Π. Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1914

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ἔαρθρον 1.

ΕΙΣΦΟΡΑΙ

Εισπραχθέντα ἐξ εισφορῶν τακτικῶν ἐταίρων. . . Δρ. 2,314,— Δρ. 2,314,—

Ἔαρθρον 2.

ΤΟΚΟΙ ΚΑΙ ΜΕΡΙΣΜΑΤΑ

Εισπραχθέντα:

Ἀπὸ μέρισμα 77 μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς β' ἑξαμηνίας π. ἔτους καὶ α' ἑξαμηνίας ἔ. ἔτους. . .	Δρ. 15,400 —
Ἀπὸ τόκους 1697 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου ἐνοπιώσεως 1898 β' ἑξαμηνίας π. ἔτους καὶ α' ἑξαμηνίας ἔ. ἔτους. . .	» 8,470,70
Ἀπὸ τόκους 150 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 20 ἑκατομμ. ἔτους 1907 β' ἑξαμηνίας π. ἔτους καὶ α' ἑξαμηνίας ἔ. ἔτους. . .	» 750 —
Ἀπὸ τόκους 365 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 125 ἑκατομμ. ἔτους 1889 λήξεως 1 Ἀπριλίου καὶ 1 Ὀκτωβρίου ἔ. ἔτους. . .	» 3,212 —
Ἀπὸ τόκους τῶν ἐξοφληθεισῶν 64 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 40 ἑκατομμ. ἔτους 1913 α' ἑξαμηνίας ἔ. ἔτους. . .	» 1,121,60
Ἀπὸ τόκους 64 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου ἔτους 1914 τῶν 500 ἑκατομμ. λήξεως 1 Σεπτεμβρίου 1914. »	686,40
Ἀπὸ τόκους δανείου κεφαλαιοποιήσεως 1914 . . .	» 11 Δρ. 29,651,70
Εἰς μεταφορὰν . . .	Δρ. 31,965,70

Ἐκ μεταφορᾶς . . . . . Δρ.

31,965,70

Ἔρθρον 4.

ΕΣΟΔΑ ΕΚ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

Εἰσπραχθέντα:

Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τευχῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος	Δρ.	2,010,70	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τευχῶν τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἐταιρείας	»	91,—	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων 6 ἀντιτύπων τοῦ συγγράμματος Καββαδία καὶ Καβερᾶου «Ἡ Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως»	»	210,—	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων 3 ἀντιτύπων τοῦ συγγράμματος Χ. Τσοῦντα «Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου»	»	105,—	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων 10 ἀντιτύπων τοῦ ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτου συνταχθέντος Καταλόγου τοῦ Μουσείου Λυκοσοῦρας	»	30,—	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντος ἀντιτύπου τοῦ συγγράμματος Γ. Παπαβασιλείου «Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων»	»	10,—	2,456,70

Ἔρθρον 5.

ΕΣΟΔΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

Εἰσπραχθέντα:

Ἐκ πωλήσεως ἀρχήστων λίθων τῶν ἀνασκαφῶν Μενδρεσῆ καὶ Ὠδείου Περικλέους	Δρ.	490,20	
Ἀπὸ διαφορῶν διὰ κατανάλωσιν ἠλεκτρικοῦ ὀρεύματος κατὰ τὰς διαλέξεις αὐτῶν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Καταστήματος	»	17,—	
Ἀπὸ δωρηθείσας τῇ Ἐταιρείᾳ ἀμοιβᾶς τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Ἐταιρείας κ. Γ. Μιστριώτου, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, δι' ἄρθρα αὐτοῦ δημοσιευθέντα ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερ	»	37,50	
Ἀπὸ φωτογράφων Ἀντόνιον Πετρίτην πρὸς ἀπόδοσιν ὀφειλομένων ἐκ φωτογραφιῶν Ἰλπίρου	Δρ.	35,—	579,70
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.		35,002,10

Ἐκ μεταφορᾶς . . . . Δρ. 35,002,10

Ἔρθρον 6.

ΕΣΟΔΑ ΕΚ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Εἰσπραχθέντα:

Ἀπὸ τῶ Δημόσιον κατὰ τὸν Νόμον ΓΨΚΘ «περὶ ἰδρύ-
σεως εἰδικοῦ Ἀρχαιολογ. Ταμείου διὰ τὴν ἔκδοσιν
τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τὸν πλουτισμὸν
κλπ. τῆς Βιβλιοθήκης καὶ δι' ἄλλας ἀνάγκας. . . Δρ. 15,000,—Δρ. 15,000,—

Ἔρθρον 7.

ΕΣΟΔΑ ΕΚ ΚΕΚΛΕΙΣΜΕΝΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ

Εἰσπραχθέντα:

Ἀπὸ Τράπεζαν Ἀνατολῆς δι' ὑπόλοιπον τόκων παρελ- θόντων ἐτῶν τῶν παρ' αὐτῇ καταθέσεων τῆς ἑται- ρείας.	Δρ.	38,15	38,15
Σύνολον ἐσόδων.	"		<u>50,040,25</u>

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΩΝ ΕΞΟΔΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΝ 1914

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ἑξοδα Γραφείων.

Ἀρθρον 1.

ΜΙΣΘΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΓΡΑΦΕΙΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Δαπανηθέντα	Δρ.	7,680,—	7,680,—
-----------------------	-----	---------	---------

Ἀρθρον 2.

ΕΞΟΔΑ ΓΡΑΦΕΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ

Δαπανηθέντα εἰς θέρμανσιν καὶ φωτισμὸν τοῦ Καταστήματος	Δρ.	197,70	
» » χάρτιν καὶ τυπωτικὰ διαφόρων ἐντύπων	»	186,50	
» » ταχυδρομικὰ τέλη καὶ ἔξοδα διαχειρίσεως	»	241,55	
» » καθαρισμὸν τοῦ Καταστήματος	»	150,65	
» » φόρον ἐπιτηδεύματος τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἑταιρείας	»	263,35	
» » ἀξίαν θερινῶν ἐνδυμασιῶν τῶν κλητῶν τῆς Ἑταιρείας	»	90,—	
» » φύλακτρα χρεωγράφων τῆς Ἑταιρείας	»	57,—	
» » Δημορχιαν διὰ δικαίωμα ὕδατος τοῦ Καταστήματος ἐ. ἔτους	»	80,—	
» » γραφικὴν ὕλην	»	32,15	
» » δημοσιεύσεις εἰς τὰς ἡμερίδας	»	40,—	
» » Μ. Χαλκοκονδύλην διὰ προμήθειαν ὕδατος	»	34,50	
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	1,373,40	7,680,—

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	1,373,40	7,680,—
» » Ἐφημερίδα «Ἀθῆναι» διὰ ἑτησίαν συνδρομὴν.	Δρ.	18,—	1,391,40

Ἄρθρον 3.

ΕΠΙΚΟΡΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ

Δαπανηθέντα εἰς ἐπιχορήγησιν τοῦ Γραμματέως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.	Δρ.	720,—	720,—
--	-----	-------	-------

Ἄρθρον 4.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΔΑΠΑΝΑΙ

Δαπανηθέντα διὰ τὰς ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ ἐπιστημονικὰς διαλέξεις, προβολὰς φωτεινῶν εἰκό- νων κλπ.	Δρ.	87,—	87,—
	Δρ.		<u>9,878,40</u>

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Ἐξοδα βιβλιοθήκης

Ἄρθρον 1.

ΜΙΣΘΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Δαπανηθέντα	Δρ.	2,460,—	2,460,—
-----------------------	-----	---------	---------

Ἄρθρον 2.

ΕΞΟΔΑ ΠΛΟΥΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Δαπανηθέντα εἰς ἀγορὰν βιβλίων	Δρ.	3,399,80	
» » δετικά βιβλίων.	»	530,50	
» » θέρμανσιν καὶ φωτισμὸν τῆς Bi- βλιοθήκης.	»	300,—	
» » ταχυδρομικά καὶ λοιπὰ μικροῦς ἐξοδα. Δρ.		41,80	4,272,10
			<u>6,732,10</u>

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Ἔρθρον μόνον.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Δαπανηθέντα εἰς συνδρομὰς εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀρχαιολογικά.	Δρ.	120,—	120,—
---	-----	-------	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Ἐξοδα ἀνασκαφῶν καὶ ἀγορᾶς ἀρχαίων.

Ἄρθρον 1.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΠΑΣΑ ΣΥΝΕΤΙΚΗ ΔΑΠΑΝΗ

Ἀνασκαφή παρὰ τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρρα- γωγέων.	Δρ.	9,832,90	
» » ἀποζημιώσιν τοῦ ἐπιτηρητοῦ διαχει- ριστοῦ Χρήστου Ἡλιοπούλου	»	952.75	
» » ὁδοιπορικά τοῦ διευθύνοντος Συμ- βούλου Π. Καστριώτου.	»	120,—	
» » φωτογραφικὴν ἐργασίαν.	»	56,—	
» » ἀγορὰν σφυρίδων, σχοινίου κλπ.	»	101,45	
» » ἐπισκευὴν ἐργαλείων	»	8,70	11,071,80

Ἀνασκαφή τοῦ κτιρίου τοῦ καλουμένου Μενδρεσέ.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρρα- γωγέων.	Δρ.	10,104,25	
» » ἀποζημιώσιν τοῦ ἐπιτηρητοῦ διαχει- ριστοῦ Χρήστου Ἡλιοπούλου	»	886,45	
» » Ἐμμ. Κοκόλην διὰ τὴν κατεδάφισιν τοῦ κτιρίου	»	500,—	
» » δημοσίευσιν δημοπρασίας περὶ κατε- δαφίσεως	»	10,—	
» » ἀποζημιώσιν φύλακος Σταύρου Μο- νηφόρου.	»	123,25	
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	11,623,95	11,071,80

Ἐκ μεταφορᾶς		Δρ.	11,623,95	11,071,80
Δαπανηθέντα εἰς ἀγορὰν καὶ ἐπισκευὴν διαφόρων ἐρ- γαλείων.	»		29,90	
» » ἀγορὰν σφυρίδων, σχοινίου καὶ λοι- πῶν ὑλικῶν	»		43,70	
» » ἀξίαν καὶ τοποθέτησιν ξυλίνης θύρας ἐπὶ τῆς εἰσόδου τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου.	»		15,65	11,713,20

Ἀνασκαφὴ ἐν Νικοπόλει Ἑπείρου.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν.	Δρ.	1,252,—	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσεις τοῦ διευθύνοντος Συμβούλου Ἀλεξάνδ. Φιλαδελφέως.	»	424,10	
» » ἐπισκευὴν οἰκήματος τοῦ Δημοσίου ἐν Πρεβέζῃ πρὸς φύλαξιν τῶν ἀρ- χαιοτήτων.	»	150,—	
» » ἡμερομίσθια Παναγ. Κουρεμένου διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ἀρχαιοτήτων	»	181,50	
» » ἀξίαν καὶ ἐπισκευὴν ἐργαλείων καὶ προμήθειαν ὑλικῶν.	»	50,80	
» » φωτογραφικὴν ἐργασίαν.	»	60,—	2,118,40

Ἀνασκαφαὶ ἐν Πέλλῃ Μακεδονίας.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	455,25	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσεις τοῦ διευθύνοντος Ἐφόρου Γ. Οἰκονόμου. »		146,—	
» » ἔξοδα φωτογραφήσεως	»	12,15	
» » ἀγορὰν εἰδῶν γραφικῆς ὕλης.	»	13,75	
» » » διαφόρων ὑλικῶν καὶ ἐργαλ. »		7,40	
» » μεταφορὰν τῶν εὐρημάτων ἐκ Πέλ- λης εἰς Θεσσαλονίκην.	»	3,25	637,80

Σχεδιαγράφησις ἀνασκαφῶν Ἀμφιαρείου.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	12,—	
» » ἀποζημιώσεις τοῦ διευθύνοντος Συμ- βούλου Β. Λεονάρδου.	»	20,—	
» » ὁδοιπορικὰ μετὰ βασιλεὺς αὐτοῦ εἰς Ἀμφιάρειον καὶ ἐπιστροφῆς.	»	35,20	67,20
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.		25,608,40

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	25,608,40
Ἀγορὰ κτημάτων πρὸς ἀνασκαφάς.		
Δαπανηθέντα εἰς Ἑλένην Δ. Βασιλείου διὰ τίμημα μι- κρᾶς οἰκίας αὐτῆς κειμένης παρὰ τὴν ὁδὸν Θρασύλλου, ἣν ἡγόρασεν ἡ Ἑταιρεία πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἐκεῖ ἐκτελουμένων ἀνασκαφῶν . . . »	1800.—	
» Κωνστ. Ι. Μαλτέζον διὰ τίμημα οἰ- κοπέδου αὐτοῦ κειμένου ἐντὸς τοῦ σχεδίου τῆς κωμοπόλεως Νέων Ψαρ- ρῶν, ὅπερ ἡγόρασεν ἡ Ἑταιρεία πρὸς ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν ὑπὸ τοῦ Ἑπουργείου Παιδείας ἀντὶ ἴσου πο- σοῦ καταβληθέντος τῇ Ἑταιρείᾳ ὑπὸ τοῦ Ἑπουργείου πρὸς ἐκτέλεσιν ἀνα- σκαφῶν ἐν Ἀθήναις	Δρ. 700.—	2,500,— 28,108,40

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Δημοσιεύματα.

Ἀρθρον μόνον.

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἑφημερὶς 1913 (ἐξακολούθησις ἐκδόσεως).

Δαπανηθέντα:

Εἰς Π. Δ. Σακελλάριον διὰ τυπωτικά 3ου καὶ 4ου τεύ- χους	Δρ.	1,307,—
» διαφόρους συγγραφεῖς τῶν ἀρθρῶν τοῦ 3ου καὶ 4ου τεύχους δι' ἀμοιβάς αὐτῶν . . . . . »	1,075,—	
» ταχυδρομικὰ τέλη ἀποστολῆς τῶν τευχῶν εἰς κα- θιδρύματα καὶ ἐταίρους ἐξωτερικοῦ. . . . . »	75,70	
» ἀμαξαγόνια ἐπιμελητοῦ ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολ. Ἑφημερίδος . . . . . »	14,50	2,472,20

2) Ἀρχαιολογικὴ Ἑφημερὶς 1914.

Δαπανηθέντα:

Εἰς Π. Δ. Σακελλάριον διὰ τυπωτικά 1ου καὶ 2ου τεύχους	Δρ.	1,325,—
» διαφόρους συγγραφεῖς τῶν ἀρθρῶν τοῦ 1ου καὶ 2ου τεύχους δι' ἀμοιβάς αὐτῶν . . . . . »	1,016,25	
» Ἐλευθέριον Καζάνην διὰ κατασκευὴν διαφόρων μεταλλογραφημάτων . . . . . »	874,80	
Εἰς μεταφορὰν	Δρ. 3,216,05	2,472,20

Εκ μεταφορᾶς . . . . . Δρ.	3,216,05	2,472,20
Εἰς Β. Παπαγιαννόπουλον διὰ ἐκτύπωσιν διαφόρων φωτοτυπικῶν πινάκων . . . . . »	300,—	
» Ε. Gillieron δι' ἐκπόνησιν διαφόρων πινάκων . . . . . »	150,—	
» ἀμοιβὴν τοῦ βοηθοῦ περὶ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἐφημερίδος Ἰωάννου Κασσελίδου . . . . . »	135,—	
» Γ. Χατζῆ - Σάββαν διὰ ἐκτύπωσιν διαφόρων λιθογραφικῶν πινάκων . . . . . »	655,—	
» Ἀντώνιον Πετρίτσην διὰ φωτογράφησιν διαφόρων ἀρχαιοτήτων πρὸς δημοσίευσιν . . . . . »	616,10	
» ταχυδρομικὰ ἀποστολῆς τῶν τευχῶν εἰς καθιδρύματα καὶ ἑταίρους ἑξωτερικοῦ . . . . . »	56,95	
» ἀρχιτέκτονα Α. Ὁρλάνδον διὰ ἐκπόνησιν σχεδιαγράμματος ἀνασκοφῆς Ὁδείου Περικλέους . . . . . »	60,—	
» Στ. Ξενοπούλου διὰ ἐκπόνησιν σχεδιαγραμμάτων ἀρχαιοτήτων Σέσκλου καὶ Μητροπόλεως . . . . . »	30,—	
» Α. Ἀρβανιτοπούλου διὰ κατασκευὴν 12 μεταλλογραφημάτων ἐπιγραφῶν Περραιβίας . . . . . »	37,—	
» ἀμξαγωγία ἐπιμελητοῦ ἐκδόσεως Ἐφημερίδος . . . . . »	5.90	5,262,—

3) Πρακτικά 1913.

Δαπανηθέντα :

Εἰς Ἑλευθέριον Καζάνην διὰ κατασκευὴν διαφόρων μεταλλογραφημάτων . . . . . Δρ.	407,95	
» φωτογράφον Ἀντώνιον Πετρίτσην διὰ φωτογράφησιν διαφόρων ἀρχαιοτήτων πρὸς δημοσίευσιν . . . . . »	112,—	519,95

4) Σύγγραμμα ἐφόρου Α. Ἀρβανιτοπούλου «περὶ στηλῶν Παγασῶν».

Δαπανηθέντα :

Εἰς Ἑλευθέριον Καζάνην διὰ κατασκευὴν διαφόρων μεταλλογραφημάτων . . . . . Δρ.	166,60	
» Α. Ἀρβανιτοπούλου διὰ φωτογράφησιν στηλῶν καὶ ἑρειπίων Παγασῶν . . . . . »	120,—	
» ἴδιον δι' ἄξيان λιθοκόλλης πρὸς συγκόλλησιν στηλῶν . . . . . »	31,85	318,45
		<u>8,572,60</u>

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Διάφορα ἔξοδα.

ᾠ Ἀρθρον 1.

ΤΕΛΗ ΧΑΡΤΟΣΗΜΟΥ

Δαπανηθέντα εἰς κατανάλωσιν χαρτοσήμου πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ χρηματικοῦ ἐντάλματος τῆς συνδρομῆς τοῦ Δημοσίου τῆς α' ἐξαμηνίας τοῦ ἔτους 1914 κατὰ τὸν Νόμον ΓΨΚΘ' 1910.	Δρ.	100,—	100,—
---	-----	-------	-------

ᾠ Ἀρθρον 2.

Σ Υ Ν Τ Α Ξ Ε Ι Σ

Δαπανηθέντα εἰς σύνταξιν τοῦ πρώην κλητῆρος τῆς Ἑταιρείας Κ. Πάνου κατὰ τὸ ἄρθρον 45 τοῦ Ὁργανισμοῦ πρὸς δραχ. 81 μηνιαίως.	Δρ.	972,—	972,—
---	-----	-------	-------

ᾠ Ἀρθρον 3.

ΕΚΤΑΚΤΑ ΕΞΟΔΑ

Δαπανηθέντα εἰς ἀξίαν δύο εἰκόνων τῶν Α. Α. Μ. Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης διὰ τὴν μεγάλην αἵθουσαν τοῦ Καταστήματος	Δρ.	76,—	
» εἰς συνδρομὴν εἰς τὸν Σύλλογον πρὸς προστασίαν τῆς ὑγείας τῆς μαθητῶν	»	500,—	
» εἰς συνδρομὴν εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς Αὐτονόμου Ἡπείρου πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτοῦ	»	1,000,—	
» εἰς συνδρομὴν εἰς τὴν Ἐπιτροπεῖαν πρὸς συλλογὴν ἐράνων διὰ τὴν περιθάλψιν τῶν γυναικοπαίδων τῆς Αὐτονόμου Ἡπείρου.	»	500,—	
» εἰς συνδρομὴν εἰς Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν σεισμοπαθῶν τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν.	»	100,—	
» εἰς συνδρομὴν εἰς τὸν ἐξ Ἡπείρου ἱερέα Χρ. Κωνσταντίνου κακοποιηθέντα καὶ ληστευθέντα ἐν Ἡπείρῳ ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν	»	10,—	
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	2,186,—	1,072,—

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . . . Δρ.	2,186, --	1,072, --
Δαπανηθέντα εἰς τὸν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἑταιρείας παρὰ τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως ἀσθενήσαντα ἐργάτην Π. Ἀνδρεάκον πρὸς νοσηλείαν αὐτοῦ . . . . . »		10, --	
» εἰς Ἀξίαν στεφανου κατατεθέντος ἐπὶ τῆς σοροῦ τοῦ συμβούλου τῆς Ἑταιρείας Ἀθανασίου Κατριβάνου . . . . . »		60, --	
» εἰς ἀντικαταστασιν καὶ προσθήκην εἰδῶν ἡλεκτρικοῦ ρεύματος τοῦ Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας . . . . . »		91,15	
» εἰς Φίλιππον Ποθητὸν διὰ τὴν προσθήκην ἐπὶ τῶν ἐν τῷ Καταστήματι φωτογραφικῶν ἀρχαίων μνημείων ἐπιγραφῶν Ἑλληνικῶν . . . . . »		100, --	
» εἰς Σύμβουλον Π. Καστριώτην δι' ἡμερομίσθια ἐργατῶν, ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσεις αὐτοῦ διὰ τὴν εἰς Ἰσθμίαν μετάβασίν του πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἀνακαλυφθείσης δεξαμενῆς παρὰ τῷ φρέατι τοῦ Νέρωνος . . . . . »		49,60	
» εἰς συμβολαιογράφον Π. Γενοβέλην διὰ συμβολαιογραφικὰ δικαίωματα αὐτοῦ διὰ τὴν σύνταξιν διαφόρων συμβολαίων . . . . . »		156, --	
» εἰς Ἡλίαν Τομπρόπουλον δι' Ἀξίαν 25 μεταλλίνων θηκῶν πρὸς τοποθέτησιν τῶν φωτογραφικῶν πλακῶν τῆς Ἑταιρείας . . . . . »		40, --	
» εἰς Ν. Σάρδην δι' Ἀξίαν καλύμματος τραπεζῆς αἰθούσης συνελεύσεων . . . . . »		45,50	
» εἰς Γεώργιον Νταμαδάκην δι' ἐπισκευὴν 20 ἐκ τῶν καθισμάτων τοῦ Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας . . . . . »		22, --	
» εἰς Α. Ραφτάνη διὰ χάρτην καὶ τυπωτικὰ προσκλητηρίων καὶ φακέλλων διὰ τὴν περὶ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους διάλεξιν τοῦ κ. Ἀντιπροέδρου . . . . . »		27, --	
» εἰς κλητῆρα τῆς Ἑταιρείας Θ. Παπαϊωάννου δι' ἀποζημιώσεις αὐτοῦ διὰ τὰς εἰσπράξεις τῶν εἰσφορῶν τῶν ἐταίρων ἔτους 1914 . . . . . »		25, --	
» εἰς Ἐφημερίδα « Ἀθῆναι » διὰ δημοσιεύσεις περὶ ἀντικαταστάσεως τοῦ ἐπιμελη-			
Εἰς μεταφορὰν . . . . . Δρ.		2,812,25	1,072, --

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	2,812,25	1,072,—
τοῦ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς			
Ἐφημερίδος	»	20,—	
Δαπανηθέντα εἰς Ἀλέξανδρον Παπασπύρον διὰ μηχανογράφειαν τοῦ πορίσματος τῆς Ἐπιτροπείας τοῦ καθορισμοῦ Ἑλληνικῶν τοπωνυμῶν Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου. »		27,70	2,859,95
			<u>3,931,95</u>

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Ἄρθρον μόνον.

ΕΞΟΔΑ ΚΕΚΛΕΙΣΜΕΝΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ

Δαπανηθέντα εἰς Ἑταιρείαν Ἀεριοφωτος διὰ καταναλώσειν ἡλεκτρικοῦ ἑυμάτος πρὸς φωτισμὸν τοῦ Καταστήματος κατὰ τὴν 4ην τριμηνίαν π. ἔτους 1913.	Δρ.	142,15	
» εἰς Ἑταιρείαν Ἀεριοφωτος διὰ προμήθειαν 900 ὁκάδων κὼκ ψιλοῦ πρὸς θέρμανσιν τοῦ Καταστήματος κατὰ Ὀκτώβριον π. ἔτους	»	77,25	
» εἰς δικηγόρον τῆς Ἑταιρείας Φ. Καστόρχην διὰ δικηγορικὰ δικαιώματα καὶ ἔξοδα αὐτοῦ ἐπὶ διαφόρων ὑποθέσεων τῆς Ἑταιρείας	»	420,—	
» εἰς Μ. Χαλκοκονδύλην διὰ προμήθειαν ποσίου ὕδατος κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διὰ τὸ Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας	»	22,50	
» εἰς διάφορα μικροῦ ἔξοδα τῆς διαχειρίσεως τῶν Γραφείων κατὰ Δ/βριον π. ἔτους.	»	12,40	
» εἰς ἐκτελωνισμὸν δοκιμαστικῶν ἐγγράμμων εἰκόνων Παγασῶν κατὰ Δεκέμβριον π. ἔτους	»	6,50	
» εἰς ἐπισκευὴν ἡλεκτρικῆς συσκευῆς τοῦ Καταστήματος	»	5,—	
» εἰς προμήθειαν δαδίου διὰ τὰς θερμάστρας	»	3,—	688,80

ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΕΤΟΣ 1914

Χ ρ έ ω σ ι ς	Ποσόν	Π ί σ τ ω σ ι ς	Ποσόν
Υπόλοιπον Ταμείου τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913.	1,028 40	Επληρώθησαν εἰς ἔξοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ.	58,032 25
Εισπραχθέντα ἀπὸ ἔσοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ.	50 040 25	» ἀγορὰν 3 ἀνωνύμων Μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.	13,050 —
» κληρωθεῖσαν εἰς τὸ ἄρτιον ὁμολογίαν τοῦ πατριωτικοῦ Δανείου.	10 —	» ἀγορὰν 20 ὁμολογίων Ἐθνικοῦ Δανείου ἐτους 1907.	1,895 —
» ἐκποίησιν ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 40 ἑκατομμυρίων 1913.	31,880 20	» 66 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 500 ἑκατομμυρίων ἐτους 1914.	30,642 15
» προκαταβολάς.	30 —	» καταθέσεις ἐπὶ ἀνοιχτῷ λογαριασμῷ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ.	20,000 —
» ὑπόλοιπον ἐντόκων καταθέσεων παρὰ τῇ Τραπεζῇ Γ. Σκουζέ.	15,898 50	» πιστωτὰς διαφόρους.	700 —
» ἐκποίησιν ἀκινήτων κτημάτων.	3,163 50	» Υπόλοιπον Ταμείου τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.	2,153 55
» καταθέσεις ἐπὶ ἀνοιχτῷ λογαριασμῷ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ.	23,722 10		
» πιστωτὰς διαφόρους.	700 —		
» Ἀθροισμός.	126,472 95	» Ἀθροισμός.	126,472 95

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.

Ὁ Ταμίας

Α. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

Ὁ Λογιστής

Π. Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΡΙΔΟΣ

Ε Ξ Ο Δ Α	Ποσὸν	
Εἰς μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ τῶν γραφείων τῆς Ἑταιρείας.	7,680	—
» ἔξοδα γραφείων καὶ διαχειρίσεως	1,391	40
» ἐπιχορήγησιν τοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Διοικητ. Συμβουλίου.	720	—
» διαφόρους δαπάνας	87	—
» μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ τῆς Βιβλιοθήκης	2,460	—
» ἔξοδα πλουτισμοῦ καὶ συντηρήσεως τῆς Βιβλιοθήκης	4,272	10
» συνδρομὰς εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀρχαιολογικά	120	—
» ἀνασκαφὰς καὶ πᾶσαν πρὸς ἀνασκαφὰς σχετιζομένην δαπάνην	28,108	40
» δημοσιεύματα	8,572	60
» τέλη χαρτοσήμου	100	—
» συντάξεις	972	—
» ἔκτακτα ἔξοδα	2,859	95
» ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων	688	80
» Ἀθροισis	58,032	25

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914

Ὁ Ταμίας
Α. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

«ΕΣΟΔΑ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ»

Ε Σ Ο Δ Α	Ποσόν	
Ἀπὸ εἰσφορᾶς τακτικῶν ἐταίρων	2,314	—
» τόκους καὶ μερίσματα	29,651	70
» ἔσοδα ἐξ ἀκινήτων κτημάτων		
» ἔσοδα ἐκ δημοσιευμάτων	2,456	70
» ἔσοδα διάφορα	579	70
» ἔσοδα ἐκ συνδρομῆς τῆς Δημοσίου	15,000	—
» ἔσοδα ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων	38	15
» ποσὸν ληφθὲν ἐκ τοῦ κεφαλαίου πρὸς ἐξίσωσιν	7,992	—
Ἔθροισμα	58,032	2 5

Ὁ Λογιστὴς
Π. Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ	Ποσὸν	
Ταμείον.	2,153	55
Μετοχαὶ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς.	229,515	25
Ὁμολογίαι Ἑθνικοῦ Δανείου Ἑνοποιήσεως 1898.	171,795	75
» » Παγίου Δανείου ἔτους 1889	79,025	50
» Ἑθνικοῦ Δανείου ἔτους 1907.	17,318	25
» Πατριωτικοῦ Δανείου 30 ἑκατομμ.	25	—
» Ἑθνικοῦ Δανείου Κεφαλαιοποιήσεως.	640	—
» Ἑθνικοῦ Δανείου 1914 τῶν 100 ἑκατομμ.	30,642	15
Προκαταβολαὶ	1,932	—
Ἀκίνητα κτήματα	20,064	50
Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας.	259,863	80
Χρεῶσαι διάφοροι.	16,100	—
Ἄθροισις	829,075	75

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1894

Ὁ Ταμίας
Α. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

	Χ ρ έ ω σ ι ς					
	Ὑπόλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1913		Πράξεις έντός τοῦ ἔτους 1914		Τὸ ὅλον τῆς χρονώσεως	
Ταμεῖον.	1,028	40	125,444	55	126,472	95
Μετοχαὶ Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.	216,465	25	13,050	—	229,515	25
Ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ Δανείου Ἐνοποιή- σεως 1898.	171,795	75			171,795	75
Ὁμολογίαι Ἐθν. Παγίου Δανείου ἔτους 1899 φράγκων 125,000,000	79,025	50			79,025	50
Ὁμολογίαι Ἐθν. Δανείου ἔτους 1907 φρ. 20,000,000	15,423	25	1,895		17,318	25
Ὁμολογ. πατριωτικοῦ Δαν 30,000,000	35	—			35	—
Ὁμολογ. Ἐθν. Δανείου Κεφαλαιοποιήσ	640				640	—
Ὁμολογίαι Ἐθν. Δανείου 40 ἑκατομμυ- ρίων ἔτους 1913	31,880	20			31,880	20
Ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ Δανείου 500 ἑκατομ. ἔτους 1914			30,642	15	30,642	15
Προκαταβολαὶ	1,962	—			1,962	—
Τράπεζα Γ. Π. Σκουζέ	15,898	50			15,898	50
Ἀκίνητα κτήματα	23,228	—			23,228	—
Κατάστημα τῆς Ἐταιρείας.	259,863	80			259,863	80
Χρεῶσται Διάφοροι.	1,100		15,000		16,100	—
Ἐθνικὴ Τράπεζα (καταθέσεις ἐπὶ ἄνοι- κτῷ λογαριασμῷ)	3,722	10	20,000		23,722	10
Πιστωταὶ Διάφοροι			700		700	—
Κεφάλαιον.	822,067	75	206,731	70	1,028,799	45

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.

Ὁ Ταμίας

Α. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1914

Πίστωσις			Υπόλοιπα τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914		
Υπόλοιπα 31 Δεκεμβρίου 1913	Πράξεις ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914	Τὸ ὅλον τῆς πιστώσεως	Χρέωσις	Πίστωσις	
	124,319 40	124,319 40	2,153 55		
			229,515 25		
			171,795 75		
			79,025 50		
	10 —	10 —	17,318 25		
			25 —		
			640 —		
	31,880 20	31,880 20	30,642 15		
	30 —	30 —	1,932 —		
	15,898 50	15,898 50			
	3,163 50	3,163 50	20,064 50		
			259,863 80		
			16,100 —		
	23,722 10	23,722 10			
	700 —	700 —			
822,067 75	7,008	829,075 75			829,075 75
822,067 75	206,731 70	1,028,799 45	829,075 75		829,075 75

Ὁ Λογιστὴς
Π. Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΑΛΥΣΙΣ

τῶν γενικῶν λογαριασμῶν, ἐφ' ὧν ἐπῆλθε μεταβολή ἢ οὐ
κατὰ τὴν χορῆον τοῦ ἔτους 1914.

Α'. Ἐπὶ τῶν Γενικῶν Λογαριασμῶν τοῦ Ἑνεργητικοῦ.

Ταμεῖον.

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον ὑπόλοιπον	Δρ.	1,028,40
ἐχρεώθη ὁ λογαριασμός οὗτος μετὰ τὰς καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1914 ἐνεργηθείσας εἰσπράξεις.	»	125,444,55
Τὸ ὅλον	»	126,472,95
καὶ ἐπιστώθη μετὰ τὰς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐνεργηθείσας πληρωμάς	»	124,319,40
ὑπόλοιπον Ταμεῖου τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914	»	2,153,55

Χρηματολόγημα

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον 77 μετοχαὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἀξίας	Δρ.	216,465.25
ἐχρεώθη ὁ λογαριασμός οὗτος διὰ τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τριῶν ἀνωνύμων μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἀντὶ καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὑπάρχουσιν 80 μετοχαὶ ἀξίας.	»	13,050.00
Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον 1697 ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ Δανείου ἐνοποιήσεως 1898 ἀξίας	Δρ.	171,795.75
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914	»	171.795.75
Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον 365 ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ Παγίου Δανείου ἔτους 1889 ἀξίας	Δρ.	79,025.50
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914	»	79 025.50
Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον 150 ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ Δανείου ἔτους 1907 ἀξίας	Δρ.	15,423 25
ἐχρεώθη ὁ λογαριασμός οὗτος διὰ τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας 20 νέων ὁμολογιῶν ἀντὶ	»	1.895.—
καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὑπάρχουσιν 170 ὁμολογίαι ἀξίας.	»	17.318 25
Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον 64 ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ Δανείου 40.000.000 ἔτους 1913 ἀξίας	Δρ.	31.880,20
αἰτνες ἐξωφλήθησαν ἅπασαι ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914 ἀντὶ	»	32,221,80
ὑπόλοιπον μεταφερθὲν εἰς τὰ ἔσοδα τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ Κεφ. Α-2.	»	341 60

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον 35 ὁμολογίαι τοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου τῶν 30 000.000 ἀξίας	Δρ.	35, —
ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν ὑπ' ἀριθ. 81885 παρεγράφη, κληρωθεῖσα ἐν ἔτει 1896 ἡ δὲ ὑπ' ἀριθ. 81908 ἐκληρώθη εἰς τὸ ἄρτιον ἀντὶ	»	10, —
καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὑπάρχουσι 33 ὁμολογίαι	»	25, —
Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὑπῆρχον ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ Δανείου Κεφαλαιοποιήσεως ἀξίας	Δρ.	640, —
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914	»	640 —
Ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914 ἡγοράσθησαν 66 ὁμολογίαι τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου τῶν 500 ἑκατομμυρίων τοῦ 1914 ἀντὶ	Δρ.	30,642,15
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.	»	30 642,15

Προκαταβολαὶ ἐπὶ ἀποδόσει λ/σμοῦ εἰς Ἐφόρους, ἐπιστάτας καὶ λοιπούς.

Τῇ 31 Δεβρίου 1913 ὠφείλοντο εἰς τὴν Ἐταιρείαν προκαταβολαὶ Ἐπιστώθη ὁ λογαριασμός οὗτος μὲ τὰς ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914 γενομένας ἀποδόσεις.	»	30, —
Ὑπόλοιπον ἀποδοτέον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914	»	1 932, —

Τραπεζα Γ. Π. Σκουζέ (ἐντοκος κατάθεσις).

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 τὸ ὑπόλοιπον ἐντόκων καταθέσεων παρὰ τῇ Τραπεζῇ Γ. Π. Σκουζέ ἀνῆρχοντο εἰς	Δρ.	15,898,50
ἀπεδόθη δὲ ὅλον ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914.	»	15,898,50
Ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914	»	μηδὲν

Ἀκίνητα κτήματα.

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον	Δρ.	23,228 —
ἐπιστώθη ὁ λογαριασμός οὗτος μὲ τὴν ἀξίαν τῶν ἐκποιηθέντων 3 οἰκοπέδων τοῦ παρὰ τὸν Ἅγιον Δανιὴλ κτήματος τῆς Ἐταιρείας ἀντὶ	»	3,163,50
Ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.	»	20,064,50
ἀποτελούμενόν		
1) ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ εἰς θέσιν Μολυβᾶ κτήματος. Δρ.	7,955,40	
2) » » » παρὰ τὸν Ἅγιον Δανιὴλ »	4,740,35	
3) » » » ἐν Κηφισίᾳ κτήματος.	6,768,75	
4) » » » μιᾶς οἰκίας ἐν Ἐλευσίνι.	600,—	20,064,50

Κατάστημα τῆς Ἐταιρείας.

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ἡ ἀξία τοῦ Καταστήματος τῆς Ἐταιρείας ἀνῆρχετο εἰς	Δρ.	259,863,80
--	-----	------------

ἐφ' οὗ οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτοῦ
κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914. . . . . » 259,863,80

Χρεῶσται διάφοροι.

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον . . . . . Δρ. 1,100,—
ἐχρεώθη ὁ λογαριασμός οὗτος διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ὀφει-
λομένων τῇ Ἑταιρείᾳ διὰ συνδρομὴν β' ἐξαμηνίας ἐ.ἔ. συμ-
φώνως τῷ νόμῳ ΓΨΚΘ' «περὶ ἰδρύσεως εἰδικοῦ ἀρχαιο-
λογικοῦ Ταμείου 1910» . . . . . » 15,000,—
καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὀφείλονται τῇ Ἑταιρείᾳ . . . . . » 16,100,—

Ἐθνικὴ Τράπεζα (καταθέσεις ἐπὶ ἀνοικτῷ λογαριασμῷ)

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον . . . . . Δρ. 3,722,10
ἐχρεώθη ὁ λογαριασμός οὗτος μὲ τὰς καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1914
γενομένας καταθέσεις . . . . . » 20,000,—
Τὸ ὅλον τῆς χρεώσεως . . . . . » 23,722,10
καὶ ἐπιστώθη μὲ τὰς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος γενομένας ἀναλήψεις . . . . . » 23,722,10
Ἐπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 . . . . . » μηδὲν

Β'. Ἐπὶ τῶν λογαριασμῶν τοῦ παθητικοῦ.

Πιστωταὶ διάφοροι.

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 οὐδὲν ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον . . . . .
ἐπιστώθη ὁ λογαριασμός οὗτος διὰ τῶν ὀφειλομένων εἰς δια-
φόρους. . . . . Δρ. 700,—
καὶ ἐχρεώθη μὲ τὰς γενομένας ἀποδόσεις . . . . . » 700,—
Ἐπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914. . . . . » μηδὲν

Πληρωτέα ἐντάλματα.

Καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1914 ἐξεδόθησαν ἐντάλματα ἀξίας . . . . . Δρ. 124,314,40
ἀτίνα καὶ ἐξωφλήθησαν . . . . . »

ΠΙΝΑΞ ἐμφαίνων τὴν περιουσίαν τῆς Ἑταιρείας
κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914.

Ἡ περιουσία τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1913 ἀνήρ-		
χето εἰς	Δρ.	822,067 75
ἀποτελευνμένη ἐκ τῶν ἑξῆς:		
1) ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	Δρ.	1,028,40
2) » 77 μετοχὰς τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς. . . »		216,465,25
3) » 1697 ὁμολογίας Ἑθνικοῦ Δανείου ἐνο- ποιήσεως 1898.	»	171,795,75
4) » 365 ὁμολογίας Ἑθνικοῦ Παγίου Δανείου 1889	»	79,025,50
5) » 150 ὁμολογίας Ἑθνικοῦ Δανείου 1907. . »		15,423,25
6) » 34 ὁμολογίας Πατρ. Δανείου 30,000,000. »		35,-
7) » μίαν ἀπόδειξιν καὶ ἓνα ὀριστικὸν τίτλον τοῦ Ἑθνικοῦ Δανείου κεφαλαιοποιήσεως. »		640,-
8) » 69 ὁμολογίας Ἑθνικοῦ Δανείου 40 ἑκατομ. ἔτους 1913	»	31,880,20
9) » προκαταβολὰς ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ. »		1,962,-
10) » ἔντοκον κατὰθεσιν παρὰ τῇ Τραπεζῇ Γ.Π. Σκουζέ	»	15,898,50
11) » ἀκίνητα κτήματα	»	23,228,-
12) » κατάστημα τῆς Ἑταιρείας.	»	259,863,80
13) » χρεώστας διαφόρους	»	1,100,-
14) » καταθέσεις εἰς πρώτην ζήτησιν παρὰ τῇ Ἑθνικῇ Τραπεζῇ.	»	3,722,10
Τὸ ὅλον	Δρ.	822,067,75
Ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914 ἐπῆλθον αἱ ἑξῆς αὐξο- μειώσεις:	Δρ.	822,067,75
1) Εἰς τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Ταμείου τῆς 31 Δεκεμ- βρίου 1913	Δρ.	1,028,40
προσετέθησαν αἱ καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1914 ἐνεργη- θεῖσαι εἰσπράξεις κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν κατὰ- στασιν τῆς κινήσεως τοῦ Ταμείου.	»	125,444,55
Τὸ ὅλον	Δρ.	126,472,95
ἀφαιρουμένων δὲ τῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐνεργη- θειῶν πληρωμῶν	»	124,319,40
ἔμεινεν ὑπόλοιπον κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914.	»	2,153,55
2) ἐπὶ τῶν μετοχῶν τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς 77 τὸν ἀριθμὸν ἁξίας.	»	216,465,25
προσετέθησαν τρεῖς ἀνώνυμοι μετοχαὶ τῆς Ἑθνι- καῖς μεταφορᾶν	Δρ.	216,465,25
	Δρ.	2,153,55

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	216,465,25	Δρ	2,153,55
κῆς Τραπεζῆς ἀγορασθεῖσαι ὑπὸ τῆς Ἑται- ρείας ἀντί.	Δρ.	13,050,—		
Τὸ ὅλον			»	229,515,25
3) ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου ἐνο- ποιήσεως 1898 τὸν ἀριθμὸν 1697 οὐδεμία ἐπῆλ- θε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν . . .			»	171,795,75
4) ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Παγίου Δα- νείου 1889 τὸν ἀριθμὸν 365 οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν . . .			»	79,025,50
5) ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου ἔτους 1907 φρ. 20 ἑκατ. τὸν ἀριθμὸν 150 ἀξίας . . Δρ		15,423,25		
προσετέθησαν αἱ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἀγορασθεῖσαι 20 ὁμολογίαι ἀντί.		1,895,—		
Τὸ ὅλον			»	17,318,25
6) ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου 30,000,000 τὸν ἀριθμὸν 35.		35,—		
ἡ μὲν ὑπ' ἀριθ. 81 885 παρεγράφη, κληρωθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 1896 ἡ δὲ ὑπ' ἀριθ. 81,908 ἐκλη- ρώθη εἰς τὸ ἄρτιον ἀντί		10,—		
καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὑπάρχουσι 33 ὁμολο- γίαι ἀντί.			»	25,—
7) ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου κε- φαλοποιήσεως οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, ση- μειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν.			»	640,—
8) αἱ ὁμολογίαι τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου ἔτους 1913 τὸν ἀριθμὸν 64 ἀξίας . . . . . Δρ.		31,880,20		
ἐξωφλήθησαν ἅπασαι.		31,880,20		
ὑπόλοιπον.		μηδὲν		
9) Ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914 ἡγοράσθησαν 66 ὁμολο- γίαι τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου τῶν 500 ἑκατομ. ἀντί δραχ. 30 642.25, ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914.			»	30,642,15
10) ἐκ προκατοβολῶν εἰς ἐφόρους ἐπιστάτας καὶ λοιποὺς ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ ὀφείλοντο τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 . . . . . Δρ.		1,962,—		
ἀπεδόθησαν δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1914		30,—		
ἐπομένως ὀφείλονται κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914.			»	1,932,—
11) τὸ ὑπὸ τῆς Τραπεζῆς Γ. Π. Σκουζέ ὀφειλόμενον τῇ Ἑταιρείᾳ ὑπόλοιπον ἐξ ἐντόκων καταθέσεων Δρ		15,898,25		
ἀπεδόθη		15,898,25		
ὑπόλοιπον		μηδὲν		
Εἰς μεταφορὰν				533,047,45

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ. 533,047,45
12) ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῶν ἀκινήτων κτημάτων . . . » 23,228,—	
ἀφῆρθησαν τὰ εἰσπραχθέντα ἐκ τῆς πωλήσεως τρίων οἰκοπέδων τοῦ παρὰ τὸν Ἅγιον Δανιὴλ κτημάτων τῆς Ἑταιρείας. . . . . » 3,163,50	
Ὑπόλοιπον ἀξίας κινήτων κτημάτων τῇ 31 Δεκεμ- βρίου 1914. . . . . » 20,064,50	
13) ἐπὶ τῆς γενομένης δαπάνης μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1898 τοῦ ἀνεγερθέντος καταστήματος τῆς Ἑταιρείας οὐδεμίᾳ ἐπὶ ἡλ- θε μεταβολή, σημειοῦται δὲ αὕτη . . . . . » 259,863,80	
14) εἰς τὸ παρὰ διαφόρων χρεωστῶν ὀφειλόμενον τῇ Ἑταιρείᾳ ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 δρ. 1.100 προσετέθησαν αἱ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ὀφειλόμεναι τῇ Ἑται- ρείᾳ διὰ συνδρομὴν β' ἐξαμηνίας ἐ. ἔ. . . Δρ. 15,000,—	
ἐπομένως τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὀφείλονται τῇ Ἑταιρείᾳ. . . . . » 16,100,—	
15) ἐπὶ τοῦ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ ὑπολοί- που καταθέσεων τῆς Ἑταιρείας ἐπὶ ἀνοικτῷ λογαριασμῷ . . . . . » 3,722,10	
προσετέθησαν αἱ καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1914 ἐνερ- γηθεῖσαι καταθέσεις . . . . . » 20,000,—	
τὸ ὅλον . . . . . » 23,722,20	
καὶ ἀφῆρθησαν αἱ γενομένη ἀναλήψεις . . . » 23,722,10	
ἐπομένως οὐδὲν ἔμεινεν ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμ- βρίου 1914. . . . . » μηδὲν	
16) εἰς πιστωτὰς διαφόρους οὐδὲν ὀφείλετο τῇ 31 Δεκεμβρ. 1913, ἐπιστώθη δ' ὁ λογαριασμός οὗτος διὰ τῶν ὀφειλομένων κατὰ τὸ ἔτος 1914. . . . . » 700,—	
καὶ ἐχρεώθη μὲ τὰς γενομένας ἀποδόσεις . . . » 700,—	
ἐπομένως οὐδὲν ἔμεινεν ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμ- βρίου 1914. . . . . » μηδὲν Δρ. 829,075,75	

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἡ περιουσία τῆς Ἀρχαιολο-
γικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914 ἀποτελεῖται:

1) ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ . . . . . Δρ. 2,153,55	
2) » 80 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς . . . . . » 229,515,25	
3) » 1697 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου Ἐνοποιῆσ 1898 ἀξίας » 171,795,75	
4) » 365 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Παγίου Δανείου ἔτους 1889 » » 79,025,50	
5) » 170 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου ἔτους 1907 ἀξίας . . . » 17,318,25	
6) » 33 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου 30,000,000 » 25,—	
7) » μίαν ἀπόδειξιν καὶ ἓνα ὀριστικὸν τίτλον τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου κεφαλαιοποιήσεως . . . . . » 640,—	

Εἰς μεταφοράν . . . . Δρ. 500,473,30

	Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ. 500,473,30
8)	ἀπὸ 60 ὁμολογίας τοῦ Ἑθνικοῦ Δανείου ἔτους 1914 τῶν 500 ἑκατομμυρίων	» 30,642,15
9)	» προκαταβολὰς ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ	» 1,932,—
10)	» ἀκίνητα κτήματα ἀξίας	» 20,064,50
11)	» κατάσταση τῆς Ἑταιρίας	» 259,863,80
12)	» χρεώστας διαφόρους	Δρ. 16,100,—
		<u>829,075,75</u>

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.

Ὁ Ταμίας

Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

Ὁ Λογιστὴς

Π. Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΓΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

Πρὸς τὴν Συνέλευσιν τῶν Ἑταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Κύριε Πρόεδρε.

Οἱ ὑπογεγραμμένοι ἀποτελοῦντες τὴν ἐξελεγκτικὴν Ἐπιτροπείαν τῆς Ἑταιρείας, προσκληθέντες διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 256 τῆς 27 Δεκεμβρίου 1914 ἐγγράφου τοῦ Ἀντιπροέδρου, ἐπελήφθημεν τῆς ἐξελέγξεως τῆς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1914 οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας, ἐκ τῶν λογαριασμῶν καὶ λογιστικῶν βιβλίων τῆς ὁποίας ἐξάγονται τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα:

Α'. ΧΡΗΜΑΤΙΚΟΝ

α') Χρέωσις

Ὑπόλοιπον μετρητῶν εὑρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας . . Δρ.	1,028.40
Εἰσπραχθέντα ἀπὸ ἔσοδα Γενικοῦ προϋπολογισμοῦ . . . . . »	50,040.25
» » κληρωθεῖσαν εἰς τὸ ἄρτιον ὁμολογίαν τοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου . . . . . »	10.—
» » ἐκποίησιν ὁμολογιῶν Ἑθνικοῦ Δανείου 40 ἑκατομμυρίων ἔτους 1913 . . . . . »	31,880.20
» » προκαταβολὰς. . . . . »	30.—
» » ὑπόλοιπον καταθέσεων παρὰ τῇ Τραπέζῃ Γ. Σκουζέ . . . . . »	15,898.50
» » ἐκποίησιν ἀκινήτων κτημάτων . . . . . »	3,163.50
» » καταθέσεις ἐπὶ ἀνοικτῷ λογαριασμῷ παρὰ τῇ Ἑθνικῇ Τραπέζῃ. . . . . »	23,722.10
» » πιστωτὰς διαφόρους. . . . . »	700.—
Τὸ ὅλον . . . . . »	<u>126,472.95</u>

β') Πίστωσης.

Πληρωθέντα εἰς ἔξοδα Γενικοῦ προϋπολογισμοῦ.	Δρ.	58,032.25
» » ἀγοράν 3 ἀνώνυμων μετοχῶν τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς	»	13,050.—
» » ἀγοράν 20 ὁμολογιῶν Ἑθνικοῦ Δανείου 1907. »	»	1,895.—
» » ἀγοράν 66 ὁμολογιῶν Ἑθνικοῦ Δανείου 500 ἑκατομμυρίων ἔτους 1914	»	30,642.15
» » καταθέσεις ἐπὶ ἀνοικτῶ λογαριασμῶ παρὰ τῇ Ἑθνικῇ Τραπεζῇ.	»	20,000.—
» » πιστωτὰς διαφόρους.	»	700.—
Υπόλοιπον μετρητῶν εὑρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν.	»	2,153.55
Τὸ ὅλον.	»	<u>126,472.95</u>

Β'. ΕΣΟΔΑ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ

α') Ἑσοδα.

Ἀπὸ εἰσφορᾶς.	Δρ.	2,314.—
» τόκους καὶ μερίσματα	»	29,651.70
» ἔσοδα ἐκ δημοσιευμάτων	»	2,456.70
» ἔσοδα διάφορα	»	579.70
» ἔσοδα ἐκ συνδρομῆς τοῦ δημοσίου	»	15,000.—
» ἔσοδα ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων	»	38.15
» ποσὸν ληφθὲν ἐκ τοῦ κεφαλαίου πρὸς ἐξίσωσιν.	»	7,992.—
Τὸ ὅλον.	»	<u>58,032.25</u>

β') Ἑξοδα.

Εἰς μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ τῶν γραφείων	Δρ.	7,680.—
» ἔξοδα γραφείων καὶ διαχειρίσεως.	»	1,391.40
» ἐπιχορήγησιν τοῦ γραμματέως τοῦ Συμβουλίου.	»	720.—
» διαφόρους δαπάνας	»	87.—
» μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ τῆς βιβλιοθήκης	»	2,460.—
» ἔξοδα πλουτισμοῦ καὶ συντηρήσεως τῆς βιβλιοθήκης	»	4,272.10
» συνδρομὰς εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀρχαιολογικά.	»	120.—
» ἀνασκαφὰς καὶ πᾶσαν σχετικὴν δαπάνην	»	28,108.40
» δημοσιεύματα	»	8,572.60
» τέλη χαρτοσήμου	»	100.—
» συντάξεις	»	972.—
» ἔκτακτα ἔξοδα	»	2,859.95
» ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων.	»	688.80
Τὸ ὅλον.	»	<u>58,032.25</u>

Γ' ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ.

α') 'Ενεργητικόν.

Τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ἀνήρ-	
χето εἰς	Δρ 829,075.75
ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἑξῆς:	
1) ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	» 2,153.55
2) » μετοχὰς τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς.	» 229,515 25
3) » ὁμολογίας Ἑθνικοῦ Δανείου Ἑνοποιήσεως 1898 . . .	» 171,795.75
4) » » » Παγίου Δανείου ἔτους 1889.	» 79,025.50
5) » » » Δανείου ἔτους 1907	» 17,318.25
6) » » » πατριωτικοῦ Δανείου 30 ἑκατομμ. »	» 25.—
7) » » » δανείου Κεφαλαιοποιήσεως	» 640 —
8) » » » Δανείου 500 ἑκατομμ. ἔτους 1914	» 30,642.15
9) » προκαταβολὰς.	» 1,932.—
10) » ἀκίνητα κτήματα.	» 20,064 50
11) » κατάστημα τῆς Ἑταιρείας.	» 259,863.80
12) » χρεώστας διαφόρους	» 16,100.—
Τὸ ὅλον	Δρ 829,075.75

β) Παθητικόν.

Τὸ δὲ παθητικὸν τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ἀνήρχετο εἰς.	Δρ. 829,075.75
ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸ Κεφάλαιον.	» 829,075.75

Δ'. ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἡ περιουσία τῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ἀνήρχετο εἰς Δρ.	829,075.75
ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἑξῆς:	
1) ἀπὸ ὑπόλοιπον Ταμείου τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.	» 2 153.55
2) » 80 μετοχὰς τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς.	» 229 515 25
3) » 1697 ὁμολογίας Ἑθνικοῦ Δανείου ἑνοποιήσεως 1898 . .	» 171,795.75
4) » 365 » Παγίου Δανείου ἔτους 1889	» 79,025 50
5) » 170 » Ἑθνικοῦ Δανείου ἔτους 1907.	» 17,318.25
6) » 33 » πατριωτικοῦ Δανείου 30 ἑκατομμυρίων. »	» 25.—
7) » μίαν ἀπόδειξιν καὶ ἓνα ὀριστικὸν τίτλον Ἑθνικοῦ Δανείου Κεφαλαιοποιήσεως.	» 640,—
8) » 66 ὁμολογίας Ἑθνικοῦ Δανείου 500 ἑκατομμ. ἔτους 1914.	» 30,642.15
9) » προκαταβολὰς.	» 1,932.—
10) » ἀκίνητα κτήματα	» 20,064 50
11) » κατάστημα τῆς Ἑταιρείας	» 259,863.80
12) » χρεώστας διαφορῶς.	» 16,100.—
Τὸ ὅλον.	» 829,075.75

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω περιουσίας ἡ Ἑταιρεία κέκτηται καὶ διάφορα δημοσιεύματα ἥτοι Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα, Πρακτικά τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, κλπ. καταγεγραμμένα ἐν ἰδιαιτέρῳ βιβλίῳ, ἐξ ὧν ἐπωλήθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1914 καὶ εἰσεπράχθησαν δραχμαὶ δύο χιλιάδες τετρακόσαι πενήκοντα ἕξ καὶ λεπτὰ ἑβδομήκοντα (2,456.70), αἵτινες ἐνεγράφησαν εἰς τὰ ἔσοδα τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τὸ Κεφάλαιον Α', ἄρθρον 4, ἥτοι ἐπὶ ἔλαττον τῶν προϋπολογισθέντων κατὰ δραχμὰς 1.043.30.

Ἡ γενομένη ἐξέλεξις ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ διαχείρισις εἶναι κατὰ πάντα ἀκριβὴς καὶ ὅτι ἐτηρήθησαν ἀνελλιπῶς τὰ βιβλία τοῦ Ταμείου καὶ τοῦ Λογιστηρίου. Διὰ τοῦτο θεωροῦμεν καθήκον νὰ προτείνωμεν, ὅπως ἡ Συνέλευσις ἐγκρίνῃ τὴν διαχείρισιν τοῦ λήξαντος ἔτους 1914 ὡς ὀρθῶς γενομένην, ἐπικυρώσῃ τὸν Ἰσολογισμόν καὶ Ἀπολογισμόν τοῦ ἔτους 1914, καὶ ἐκφράσῃ τὰς εὐχαριστίας αὐτῆς πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, συνάμα δὲ καὶ τὴν εὐαρέσκειαν αὐτῆς πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἑαυτῶν καθηκόντων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ἰανουαρίου 1915.

Τὰ μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας

Μ. ΚΥΡΗΣ

Α. Τ. ΜΠΑΣΙΑΣ

Γ. ΚΛΟΝΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΩΤΗ ΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

τῆς 11 'Ιανουαρίου 1915.

Τῇ 11 'Ιανουαρίου 1915 ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρα 10η π. μ. συνήλθον οἱ 'Εταῖροι εἰς πρώτην γενικὴν συνέλευσιν ἐν τῷ καταστήματι τῆς 'Εταιρείας κατὰ τὰ ἀρθρα 31 καὶ 32 τοῦ Ὁργανισμοῦ, ἵνα ἐκλέξωσι τὸ προεδρεῖον τῆς συνελεύσεως καὶ τὴν πενταμελὴ ἐξελεγκτικὴν καὶ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπεῖαν διὰ τὸ ἔτος 1915, καὶ ἀκούσωσι τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπεύας καὶ τὴν λογοδοσίαν τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις κατὰ τὸ ἔτος 1914.

Ἡ συνεδρίασις ἤρξατο τῇ 10 ὥρᾳ πρὸ μεσημβρίας παρόντων 20 'Εταίρων, εἰς οὓς διενεμήθη ἔντυπος γενικὸς ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1914 μετὰ ἀναλυτικῶν πινάκων.

Γενομένης ψηφοφορίας ἐξελέγησαν Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ὁ κ. Κ. Πολυγένης, Ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Γ. Φιλάρτος, Α' Γραμματεὺς ὁ κ. Χρήστος Ἡλιόπουλος καὶ Β' Γραμματεὺς ὁ κ. Μιχαὴλ Κύρης.

Εἶτα διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἀνεδείχθησαν μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς καὶ ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπεύας διὰ τὸ ἔτος 1915 οἱ κ. κ. Ἀθανάσιος Τυπάλδος Μπασιάς, Μιχαὴλ Γούδας, Μιχαὴλ Κύρης, Γεώργιος Κλοντηρόπουλος καὶ Πάνος Κωνσταντινίδης.

Μετὰ ταῦτα ὁ Γραμματεὺς τῆς συνελεύσεως ἀνέγνωσε τὴν ἐν σελ. 51 ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπεύας περὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς 'Εταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1914, ἣ δὲ συνέλευσις ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν διαχείρισιν ταύτην.

Μετὰ μικρὰν διακοπὴν ἐπανελήφθη ἡ συνεδρίασις, εἰς ἣν προσήλθον ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς, Πρόεδρος τῆς 'Εταιρείας, ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος Γεώργιος καὶ ἡ Α. Β. Υ. ὁ Πρίγκιψ Νικόλαος. Τὴν Α. Μεγαλειότητα προσεφώνησεν ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου κ. Γ. Μιστριώτης, ὅστις ἐν τέλει ἀνεκοίνωσε πρότασιν τοῦ Συμβουλίου, ὅπως ἡ συνέλευσις ἐκλέξῃ ἐπιτίμους ἀντιπροέδρους τῆς 'Εταιρείας τὴν Α. Β. Υ. τὸν Διάδοχον Γεώργιον καὶ τὴν Α. Β. Υ. τὸν Πρίγκιπα Νικόλαον. Ἡ συνέλευσις ἐδέξατο ὁμοφώνως καὶ μετ' ἐπευφημιῶν τὴν πρότασιν ταύτην.

Εἶτα ὁ Γραμματεὺς τοῦ Συμβουλίου κ. Π. Καββαδίας ἀνέγνωσε τὴν ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων τῆς 'Εταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1914.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΕΚΛΟΓΗΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Τῇ 18 'Ιανουαρίου 1915, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρα 10 π. μ. συνήλθον οἱ 'Εταῖροι εἰς Β' τακτικὴν συνέλευσιν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Κ. Πολυγένης καὶ προσέβησαν διὰ ψηφοδελτίων κατὰ τὸ ἀρθρον 32 τοῦ Ὁργανισμοῦ εἰς ἐκλογὴν νέου διοικητικοῦ Συμβουλίου διὰ τὴν τριετίαν 1915-1917. Ἐνήρησαν 'Εταῖροι ἑβδο-

μήκοντα, ἐξελέγησαν δὲ ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Γ. Μιστριώτης διὰ ψήφων 69, μέλη δὲ τοῦ συμβουλίου οἱ κ. Γ. Γαρδίκας διὰ ψήφων 68, Δ. Ἀντωνιάδης διὰ ψήφων 67, Κ. Ζησίον διὰ ψήφων 67, Π. Π. Οἰκονόμος διὰ ψήφων 67, Γ. Παπαβασιλείου διὰ ψήφων 67, Ἀλ. Φιλαδελφεὺς διὰ ψήφων 67, Δ. Θεοφανόπουλος διὰ ψήφων 66, Π. Καββαδίας διὰ ψήφων 66, Π. Καστριώτης διὰ ψήφων 66. Μ. Εὐαγγελίδης διὰ ψήφων 66. Σ. Ἀνδρόπουλος διὰ ψήφων 64 καὶ Μ. Βολονάκης διὰ ψήφων 63.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Τὸ ἐκλεχθὲν ὑπὸ τῶν ἐταίρων νέον Συμβούλιον συνελθὼν τῇ 19 Ἰανουαρίου εἰς συνεδρίαν πρὸς πλήρη καταρτισμὸν αὐτοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τοῦ ὀργανισμοῦ ἐξελέξατο ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ Β' Ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Δ. Θεοφανόπουλον, γραμματέα τὸν κ. Π. Καββαδία, μέλη δὲ τοῦ Συμβουλίου ἐξελέξατο τοὺς ἑταίρους κ. Ἀθανάσιον Γεωργιάδην καὶ Ἰάκωβον Δραγάτην, ἐν ἐπομένῃ δὲ συνεδρίᾳ τῇ 22 Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. τὸν κ. Σπυρίδωνα Παγανέλην.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1914

Τῇ 11ῃ Ἰανουαρίου 1915, ὥρα 10^η π. μ. ἐγένετο ἐν τῷ καταστήματι τῆς Ἑταιρείας ἡ ἐτησία γενικὴ συνέλευσις τῶν Ἑταίρων παρουσία τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου Γεωργίου καὶ τῆς Α.Β.Υ. ἡγεμονίδου Νικολάου.

Παρελθὼν ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου κ. Γ. Μιστριώτης προσηγόρευσε τὴν Α. Μεγαλειότητα διὰ τῆς ἐξῆς προσφωνήσεως·

Μεγαλειότατε, Ὑψηλότατοι ἡγεμονίδαι, ἡγέται τοῦ ἔθνους καὶ φιλάρχαιο Ἑταῖροι.

Ὁ Τιτὰν Προμηθεὺς ἐπὶ χιλιετηρίδας ἀπὸ τῶν ὑψηλοκρήμνων τοῦ Καυκάσου κορυφῶν κρεμάμενος ἐκαρτέρει. Ἀλλὰ πόθεν ἄρά γε ἤντλει τὴν καρτερίαν αὐτοῦ; Πόθεν ὁ εὐεργέτης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐνεπνέετο τὸ ἥρωικόν τῆς καρτερίας θάρρος;

Ἐγίνωσκεν, ὅτι ἦτο πεπρωμένον, ἵνα ὁ υἱὸς τοῦ ὑπερ-

τάτου κυβερνήτου τοῦ κόσμου λύση αὐτόν. Καὶ ὄντως ἡ πρόγνωσις τοῦ Τιτᾶνος δὲν διεφεύσθη, ἀλλ' ὁ Ἡρακλῆς ἔλυσε αὐτόν. Εἶναι δὲ πολλῆς προσοχῆς ἄξιον, ὅτι οἱ Λαοί, ὁσάκις πιέζονται καὶ θλίβονται ὑπὸ τοῦ παρόντος, ἀναμένουσιν ἐν τῷ μέλλοντι τὸν σωτῆρα αὐτῶν. Ὁ Σωκράτης βλέπων τὴν διαφθοράν, ἣτις ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐλυμαίνετο τὴν πόλιν τοῦ Θησέως, προλέγει τὸν μέλλοντα διδάσκαλον (ἐν Ἀπολογ. 31 Α) «ῥαδίως ἂν ἀπεκτείναιτε, εἴτα τὸν λοιπὸν βίον καθεύδοντες διατελοῖτ' ἄν, εἰμὴ τινα ἄλλον ὁ θεὸς ὑμῖν ἐπιπέμψει κηρόμενος ὑμῶν». Καὶ ἐν Ἀλκιβιαδ. β'. 10 «Ἀναμείνωμεν ἕως ἂν ἐξ οὐρανοῦ τις ἀπεσταλμένος ἔλθῃ καὶ διδάξῃ ἡμᾶς πῶς δεῖ διακεῖσθαι πρὸς θεοὺς καὶ ἀνθρώπους καὶ ἐλπίσωμεν, ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς ἀποστολῆς ἐκείνης ἤξει οὐ διὰ μακροῦ». Ὡς οἱ Ἕλληνες ἀνέμενον τὸν μέλλοντα διδάσκαλον, οὕτως οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Εὐλογητόν. Οὐ μόνον δ' οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Σῖναι καὶ οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Ἀραβες καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ νέου κόσμου ἀνέμενον τὸν μέλλοντα Σωτῆρα (ἔρα εἰσαγωγὴν μου εἰς τὸν Προμηθ. τοῦ Αἰσχύλου ἐν σελ. 38). Ἀλλ' ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς δὲν ἐνέπνευσε τῷ ἀνθρώπῳ ἐπιθυμίαν, ἥς δὲν ἔδωκε τὰ μέσα τῆς πληρώσεως.

Δὲν γινώσκω, ἂν αἱ ἐλπίδες τῶν ἄλλων λαῶν ἐπληρώθησαν ἢ πρόκειται νὰ πληρωθῶσιν, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ εὖρομεν τὸν Λυτρωτὴν τοῦ Κόσμου, καὶ οἱ Ἕλληνες γεγηθότες ἑορτάζομεν, ὅτι ὁ θαφνοστεφῆς ἡμῶν Βασιλεὺς ἐξετέλεσε τοῦ παρελθόντος τὰς ὑποσχέσεις. Χαίρει δ' ἡ ἡμετέρα Ἐταιρεία, ὅτι ὁ τελέσας τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Πρόεδρος αὐτῆς.

Ἡ γηραιά ὅμως αὕτη Ἐταιρεία, ἡ τιμήσασα τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν, κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον ἔχει πολλὴν στενοχωρίαν, ἀφ' ὅτου ἐδημεύθησαν

οί πόροι αὐτῆς. Καί ὅμως δι' αὐστηραῶς οἰκονομίας ἐξέτελεσεν ἔργα σπουδαῖότατα, ὡς εἶναι ἡ ἀνασκαφή τῶν Παγασαίων στηλῶν, ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Ὁδείου τοῦ Περικλέους, ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ Τουρκικοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, ὅπερ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐχρησίμευσεν ὡς εἰρκτή, καὶ ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν ὀνομάτων τῆς Μακεδονίας. Ὑπὲρ τῶν ἔργων τούτων ἐδαπανήσαμεν πολλὰς μυριάδας δραχμῶν, ὧν χορηγὸς ὑπῆρξεν ἡ πολλοὺς ἐχθροὺς δημιουργοῦσα οἰκονομία.

Ἡ Ἑλλάς λοιπὸν ὁμοιάζει πρὸς τὴν Αἰσχύλειον Προμηθεΐδα. Καὶ ἡ Ἑλλάς εἶναι Πυρφόρος, Δεσμῶτις, καὶ Λυομένη, διότι ἐκ τῆς οὐρανίας Ἀκροπόλεως κατήγαγεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος τὸ πῦρ. Διὰ τοῦτο προσεδέθη ἐπὶ τοῦ Καυκάσου τῆς δουλοσύνης, ἐγένετο δεσμῶτις, καὶ ἐν τέλει ἀπηλλάγη τῶν δεσμῶν ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Ἡρακλέους. Δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ὁ Μαραθωνομάχος τραγικὸς διὰ τῆς Προμηθεΐδος τὴν ὅλην Ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἐσχεδιογράφησεν. Ὁ δὲ ζωγράφος Εὐάνθης συνέθετο καλλίστην εἰκόνα, ἐν ᾗ τὸν λυόμενον Προμηθεῖα εἰκονίζει μεστὸν ἐλπίδων καὶ φόβων, καὶ ὅτε μὲν βλέπει πρὸς τὸ ἔλκος, ὅτε δὲ πρὸς τὸν Ἡρακλέα καὶ θέλει μὲν νὰ ἴδῃ δι' ὅλων τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλ' ὁ πόνος ἔλκει τὸ ἥμισυ τοῦ βλέμματος, ὡς λέγει ὁ Ἀχιλλεὺς Τάτιος (Ὅρα εἰσαγωγὴν μου εἰς τὸν Προμηθεῖα τοῦ Αἰσχύλου ἐν σελ. 49.)

Κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Εὐάνθους δυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν εἰκόνα, ἣν προσῆκον εἶναι νὰ ἀποτυπώσωμεν ἐπὶ τοῦ βᾶθρου τοῦ ἀνεγερθησομένου ἀνδριάντος. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία συνέλαβε τὴν ἐπίνοιαν, ἵνα ἀνεγείρῃ ἀνδριάντα τοῦ ἐλευθερωτοῦ Βασιλέως καὶ συνέστησεν Ἐπιτροπείαν συλλέξασαν ὑπὲρ τὰς 170,000 περίπου χιλιάδας δραχμῶν. Διὰ τούτων καὶ διὰ μετὰλλου τηλεβόλων δυνάμεθα νὰ ἀνεγείρωμεν μνημεῖον ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Βερολίῳ τοῦ μεγάλου Φρειδερίκου. Ἐπὶ μιᾷ πλευρᾷ τοῦ βᾶθρου

ἀρμόζει νὰ τεθῇ ἡ εἰκὼν τοῦ Προμηθέως. Ἄν δ' ὁ δαφνοστεφὴς ἡμῶν Βασιλεὺς ἐπιτρέψῃ τοῦτο, ὁ ἀνδριὰς ἐγεροθήσεται κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην ἐπὶ ἐπιφανεστάτου χώρου. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία περὶ τὸν καλούμενον ναὸν τοῦ Αἰόλου ἐποίησε καὶ ἄλλας ἀνασκαφὰς καὶ δὴ τελευταῖον ἀνέσκαψε τὸν καλούμενον Μενδρεσέν. Τὴν πλατεῖαν ταύτην ἐνομίσαμεν, ὅτι δυνάμεθα νὰ πλατύνωμεν διὰ τῆς ἀγορᾶς τῆς οἰκίας τοῦ μακαρίτου Λαζάνη, τῆς συνεχομένης μετὰ τοῦ ἱεροδιδασκαλείου. Καὶ ἂν ἡ οἰκία τοῦ μακαρίτου, ἥτις νῦν εἶνε ἐρείπιον, καταδαφισθῇ, δυνάμεθα νὰ περιλάβωμεν καὶ τὴν παρακειμένην πλατεῖαν. Οὕτως ἡ πλατεῖα τοῦ ναοῦ Αἰόλου γίνεται μεγίστη, διευκολύνουσα τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς, συμβαλλομένη πρὸς ὑγιεῖαν τῆς πόλεως καὶ παρέχουσα χώρον πρὸς ἴδρυσιν τοῦ ἀνδριάντος.

Ἡ πλατεῖα αὕτη εἶναι περίοπτος καὶ ὁ ἀνεγερθησόμενος ἀνδριὰς ἔσται πάντοθεν ὁρατὸς καὶ κεῖται ἐν θέσει, ἣν σέβεται ὁλόκληρος ὁ πεπολιτισμένος κόσμος. Ἐνταῦθα νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ ἰδρυθῇ ὁ ἀνδριὰς τοῦ ἡμετέρου Βασιλέως. Τὸ ἀληθὲς ὅμως μνημεῖον εἶνε τὸ Σαραντάπορον καὶ τὸ φοβερὸν Κιλκίς, ὡς ἡ Χίος εἶνε τὸ μνημεῖον τοῦ Κανάρη καὶ τὰ Δερβενάκια τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸ ἱστορικὸν μνημεῖον ἔσται αἰώνιον, μήτε ὑπὸ σεισμῶν καταρριπτόμενον, μήτε ὑπὸ τῆς διπλωματίας μειούμενον.

Τὸ προσφερόμενον ὅμως μνημεῖον ἔχει ἀξίαν ὡς φιλοτίμημα διὰ τὴν πολεμικὴν τοῦ ἔθνους ἀνατροφὴν. Ἡ Ἑλληνικὴ νεολαία μέλει νὰ προσβλέπῃ μετ' εὐλαβείας τὸ μνημεῖον ὡς ἰδεῶδες πολεμικοῦ ἡγεμόνος.

Καὶ τὸ μνημεῖον ἀνεγερθήσεται ὑπὸ τὸν Παρθενῶνα, ὃν ἐδημιούργησεν ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Περικλέους, ἡ ἐπιστάσια τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Ἰκτίνου καὶ ἡ καρδία τῆς Πεντέλης ἐν τῇ νεανικῇ αὐτῆς ἡλικίᾳ.

Καὶ ἡμεῖς ἔχομεν ἱερὸν καθῆκον, ὅπως τιμήσωμεν τὸν Βασιλέα ἡμῶν, διότι ἡ πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τιμὴ εἶναι ἐλληνικόν, ἡ δὲ ὀλιγωρία πρὸς αὐτοὺς εἶνε βάρβαρον, ὡς λέγει ὁ φιλοσοφῆσας ἀπὸ σκηνῆς Εὐριπίδης·

... ἡμεῖς δ', εἰ κακῶς νομίζομεν
τιμᾶν τὸν ἐσθλὸν, ἀμαθίαν ὀφλήσομεν·
οἱ βάρβαροι δὲ μήτε τοὺς φίλους φίλους
ἡγείσθε, μήτε τοὺς καλῶς τεθνηκότας·
θαυμάζεσθ' ὥς ἂν ἡ μὲν Ἑλλὰς εὐτυχῇ
ὑμεῖς δ' ἔχηθ' ὅμοια τοῖς βούλεύμασιν.

(Εὐριπ. ἐν Ἑκάβῃ 326)

Αἱ τιμαὶ αἱ ἀποδιδόμεναι τοῖς ἀγωνισαμένοις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ιδεωδῶν τοῦ ἔθνους ἐγείρουσι τὸ φρόνημα τῆς ἐλληνικῆς νεολαίας. Αἱ τιμαὶ αὗται ἀνῆψαν δίκην Ἑστιάδων τὸ ἀνήφαιστον πῦρ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ ἐξήστραψεν ἐν Κιλκίς. Ἐνταῦθα ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν μένος εἶναι ὄπλον, ὅπερ ὑπερέχει πασῶν τῶν πολεμικῶν ἀνακαλύψεων.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ προτείνω, ἵνα τὸν Ἡγεμονίδην Νικόλαον, εἰς οὗ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος πολλὰ ὀφείλει ἡ νεωτέρα Ἑλλάς, καὶ τὸν Ἡγεμονίδην Διάδοχον, ὅστις πρῶτος ἤκουε τὸ κέλευσμα τοῦ Στρατηγοῦ Πατρός, ἵνα προελάσῃ εἰς τὰ ἐμπρός, ἐκλέξωμεν Ἐπιτίμους Ἀντιπροέδρους. Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ νῦν νεαρὸς Ἡγεμονίδης εἶναι προωρισμένος, ἵνα συμπληρώσῃ τοὺς ἄθλους τοῦ ἐνδόξου Αὐτοῦ Πατρός, ὡς ὁ Κίμων συνεπλήρωσεν παρὰ τῷ Εὐρυμέδοντι τὰ ἔργα τοῦ Μιλτιάδου.

Εἶτα παρελθὼν ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας ἀνέγνω τὴν ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσαν καὶ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἐγκριθεῖσαν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ 1914 ἔχουσαν οὕτως:

Παρερχόμενον τὸ Συμβούλιον, ἵνα λογοδοτήσῃ περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ λήξαντος ἔτους, λόγον ποιεῖται ἐν πρώτοις, κατὰ τὰ εἰωθότα, περὶ ἐταίρων. Νέοι τακτικοὶ ἐταῖροι ἐξελέγησαν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 18, ὁ ὅλος δ' ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν ἐταίρων ἀνῆλθεν εἰς 188. Μετὰ λύπης δ' ἀναφέρει τὸ Συμβούλιον ὅτι τῶν ἐταίρων ἀπεβίωσαν μέχρι λήξεως τοῦ ἔτους, οἱ *Ἰωάννης Βαλαωρίτης, Δημήτριος Βουλπιώτης, Σπυρίδων Περγῆς, Ἀθανάσιος Κατριβάνος*, παλαιὸς ἐταῖρος καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, καὶ ὁ *Κυριακὸς Μυλωνᾶς*, ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη διετέλεσε μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας καὶ ἐπιμελητῆς τῆς ἐκδόσεως τῆς *Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος*, μετὰ ζήλου δὲ καὶ ἀφοσιώσεως ἐξετέλεσε καὶ ἀνασκαφικὰς ἐργασίας δαπάναις τῆς Ἑταιρείας, τὰς ἐν τῇ Στοᾷ τοῦ Ἀττάλου ἀπὸ τοῦ 1898 μέχρι τοῦ 1902 καὶ τὰς ἐν τῇ νεκροπόλει τοῦ Κεραμικοῦ κατὰ τὸ 1890.

Ὁ θάνατος δ' ἐπληξε καὶ ἐπιτιμίου ἐταίρους καὶ δὴ δύο στυλοβάτας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς δράσεως ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, τοὺς *Ἀλέξανδρον Conze* καὶ *Γεώργιον Perrot*, ἀμφοτέρους συνομήλικας, συναδέλφους καὶ διὰ παντὸς τοῦ βίου αὐτῶν, μέχρι τῆς ὥρας τῆς καθόδου εἰς τὸν τάφον, ἀγαπητοὺς φίλους.

Ἡ ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ ὁρᾶσις τοῦ *Conze* διήρκεσεν ὁλόκληρον ἑξηκονταετίαν. Ἀρξαμένη ἀπὸ περιηγήσεως ἀνὰ τὰς βορείους Σποράδας νήσους ἐξετάθη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς Ρώμην, εἰς Γοττγγην καὶ Χάλλην, εἰς Βιέννην ἀπὸ τοῦ 1869, καὶ τέλος εἰς Βερολῖνον ἀπὸ τοῦ 1877. Πρῶτος ὁ *Conze* ἐδίδαξεν ἀρχαιολογικὰ μαθήματα ἐν τῷ

Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης, αὐτὸς δὲ διήγειρε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐν Αὐστρίᾳ ὑπὲρ ἐκτελέσεως ἀρχαιολογικῶν ἐργασίῶν ὅχι μόνον ἐν ταῖς χώραις τῆς Αὐστριακῆς Μοναρχίας, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς χώραις τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Δαπάναις τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως ἐνήργησε τῷ 1872 ἀνασκαφὰς ἐν Σαμοθράκῃ, τὰς πρώτας ἐπιστημονικῶς διεξαχθείσας καὶ πεφωτισμένως δημοσιευθείσας ἀνασκαφὰς, αἵτινες προανήγγειλαν τὴν ἐν Ἑλλάδι νέαν ἐποχὴν τῶν μεγάλων ἀνασκαφῶν καὶ ἀνακαλύψεων ἀρξάμενην εὐθὺς διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους γενομένων ἀνασκαφῶν τῆς Ὀλυμπίας, δι' ὧν ἐπραγματοποιήθη τὸ ὄνειρον καὶ συνεπληρώθη τὸ ἔργον τοῦ Βίγκελμαν. Ὡς γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ἐν Βερολίῳ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου αὐτὸς ἔδωκε τὴν προσήκουσαν κατεύθυνσιν εἰς τὸ ἱδρυμα τοῦτο (ἀπὸ τοῦ 1878) μεταβλήθην ἀπὸ Πρωσικοῦ ἱδρύματος εἰς ἱδρυμα τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους, καὶ ἐγένετο ὁ διεύθυνων νοῦς, ὁ δραστήριος καὶ ἀκάματος συνεργάτης, ὁ ὑποστηρικτὴς καὶ ἐγκάρδιος φίλος πάντων τῶν γερμανῶν ἀρχαιολόγων, εἰς οὓς ἀνετίθετο ἡ ἐν Ἑλλάδι καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ διεξαγωγή τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἀνασκαφικῶν ἔργων τοῦ Ἰνστιτούτου, ἅτινα μεγάλως ἐλάμπρυναν τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην τῶν ἡμετέρων χρόνων. Ἀποθανὼν ὁ Conze καταλείπει δύο μνημεῖα, τὴν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ γενομένην πολύτομον δημοσίευσιν τῶν Ἀττικῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων (Die Attischen Grabreliefs, 1893-1906 1911, 1913) καὶ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Περγάμου, διότι τοῦ Conze κυρίως ἔργον εἶνε αἱ περιλάλητοι αὗται ἀνασκαφαί. Ὅπισθεν τοῦ Humann ἵστατο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Conze συνεργός, ὑποστηρικτὴς, σύμβουλος, μέχρις οὗ ἀνέλαβε καὶ προσωπικῶς ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Δαΐρφελδ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀνασκαφῶν ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τῶν τελευταίων

ἡμερῶν τοῦ βίου του. Ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐπιστρέφων ἐκ Περγάμου, διῆλθε, κατὰ τὸ εἰωθός, ἐκ τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἵνα ἐργασθῇ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ τελευταίου τεύχους τῶν *ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων*, ὅπερ ἐπέπρωτο νὰ εἶνε τὸ κύκνειον ᾄσμα τοῦ μεγάλου ἐργάτου τῆς ἐπιστήμης.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν Conze ὄλην ὡσαύτως ἐξηκονταετίαν ἔδρασεν ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ ὁ Γεώργιος *Perrot*. Παλαιὸς ἐταῖρος ὁ Perrot τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀνῆκεν εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν τῆς Σχολῆς ταύτης ἰδρυθείσης τῷ 1847, ἵνα συνεχίσῃ τὰς ἐνδόξους ἐν Ἑλλάδι παραδόσεις τῆς Γαλλικῆς Ἀποστολῆς τῆς Πελοποννήσου (*Expédition scientifique de Morée*), ἵνα ἀνατρέφῃ διὰ τοῦ γάλακτος τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος τοὺς ἀριστεῖς τῆς Γαλλικῆς νεολαίας καὶ οὕτω μεταβάλλῃ αὐτοὺς εἰς *Athéniens*. Ἀφ' ἧς ἡμέρας, τῷ 1855, κατῆλθεν ὁ Perrot εἰς Ἑλλάδα, ἐπεδόθη ἀκράτητος εἰς τὴν ἐξερεύνησιν καὶ μελέτην τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, περιηγήθη καὶ ἐξερεύνησε τὴν Θάσον, τὴν Κρήτην, τὴν Βυθυνίαν, Μυσίαν, Γαλατίαν καὶ Καππαδοκίαν, ἐν δὲ τοῖς σχετικοῖς δημοσιεύμασιν ἐπέδειξεν, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, τὰ διακρίνοντα αὐτὸν πνευματικὰ χαρίσματα, ὅξεϊαν ἀντίληψιν καὶ βαθεῖαν κρίσιν, εὐστοχον μέθοδον, εὐροίαν λόγου καὶ χάριν ἀπαράμιλλον. Ἀρχῆς οὕτω γενομένης, τὸν ὅλον τοῦ βίου ἀφιέρωσεν ὁ Perrot εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τοιαῦτα δ' ἐφόδια ἔχων μεγάλως ἔδρασεν ὑπὲρ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ μακρῷ ἐν Παρισίοις σταδίῳ του, ὡς καθηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῇ Σορβόνη, ὡς διευθυντῆς τῆς *Ecole normale* καὶ τελευταῖον ὡς ισόβιος γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῶν Γραμμάτων. Τυχγάνων ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τῶν συναδέλφων του, ἀρχαιοφίλων καὶ νεωτέρων, καὶ περιβαλλόμενος ὑπὸ τούτων

δι' ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ, μέγα ἐκτίσματο κύρος καὶ ἰσχυρὸν προσωπικὴν ἐπιβολήν, ἥς ἐποιεῖτο ἐκάστοτε πρόθυμον χρῆσιν πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς, ἥς μεθ' ὑπερηφανείας ἔβλεπε τὰ ἐν Δῆλῳ καὶ ἐν Δελφοῖς τελεσθέντα ἔργα, καὶ τῶν Γάλλων ἐν γένει ἀρχαιολόγων καὶ λογίων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ξένων ἀρχαιολόγων, οὓς ἐργαζομένους ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης οὐδέποτε ἔπαυσε τιμῶν διὰ τῆς φιλίας του, θαυμάζων καὶ ἐνθαρρύνων. Ἐπισκοπῶν τις τὸν ἄνδρα ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἑδρας μέχρι τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἰδιωτικῆς καὶ οἰκιακῆς ἀναστροφῆς, ἐθαύμαζε τὸν σοφόν, εὐγλωττον καὶ καλλιεπῆ ῥήτορα, τὸν εὐγενῆ τὸ ἦθος Γαλάτην, τὸν θερμὸν φίλον, τὸν αἰείποτε ἀγαθοποιόν· εὐστόχως δ' ἐγράφη περὶ αὐτοῦ, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ θανάτου του, ὅτι «δὲν παρήρχετο ἡμέρα ἐν τῷ βίῳ του, χωρὶς νὰ πράξῃ τι ἀγαθόν.» Χαλκέντερος δ' ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἐπελάθετο τῆς συγγραφῆς γιγαντιαίου ἔργου περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης (*Histoire de l'Art dans l'Antiquité*), οὗτινος ἐδημοσίευσεν ἀπὸ τοῦ 1882 μέχρι τοῦ 1914, ἔτους τοῦ θανάτου του, δέκα ὀγκωδιστάτους τόμους. Τὸν ἓνα μετὰ τὸν ἄλλον ἐξέδιδε τοὺς τόμους τούτους, θαῦμα σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἀντοχῆς. Ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου (1882) προχωρεῖ εἰς Βαβυλωνίαν καὶ Ἀσσυρίαν (1884), εἰς Φοινίκην καὶ Κύπρον (1885), εἰς Ἰουδαίαν (1887), εἰς Περσίαν, ἐξακολουθεῖ δ' ἐκδίδων πέντε ἔτι τόμους (1884-1914) περὶ τῆς παναρχαίας καὶ τῆς Μυκηναϊκῆς Ἑλλάδος, περὶ τῆς Ἑλλάδος τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν καὶ περὶ τῆς ἀρχαϊκῆς Ἑλλάδος. Συνήγαγεν ἀπέραντον ὕλικόν, ἐπεξεργάσθη, ἐταξινόμησε, καὶ ἐσυστηματοποίησεν αὐτὸ καὶ μετέβαλεν εἰς καλοὺς ὀρθογωνίους λίθους, δι' ὧν ὠκοδόμησε στερεόν, εὐγραμμὸν καὶ ἁρμονικόν τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἱστορίας τῆς

τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων. Τοιοῦτον μέγα μνημεῖον καταλείπει ἡμῖν ὁ Γεώργιος Perrot.

Εἰς τὸ μοιραῖον τέλος ὑπέκυψε καὶ ἄλλος ἐπιτίμιος ἐταῖρος, ὁ Λουδοβίκος *Milani*, διευθυντῆς τοῦ Ἀρχαιο-λογικοῦ Μουσείου τῆς Φλωρεντίας, καθηγητῆς ἐν τῷ *Ινστιτούτῳ τῶν ἀνωτέρων σπουδῶν* καὶ ἑφορος τῶν ἀνὰ τὴν Ἑτρουρίαν ἀρχαιοτήτων. Παλυμαθέστατος καὶ εὐφρέστατος ἀνὴρ ὁ *Milani*, ἐνεργητικώτατος δὲ καὶ ἐνθουσιώδης ἐργάτης παρέλαβε ταπεινὸν ἐν Φλωρεντίᾳ Μουσεῖον, τὸ *Museo etrusco*, ἐμεγέθυνεν αὐτὸ, ἐπλούτισε δι' ὧν περισυνήγαγε πανταχόθεν τῆς Ἑτρουρίας ἀρχαίων, ἐταξινόμησε καὶ διωγράφησε, ἐπεξέτεινε δὲ τὸν προορισμὸν τοῦ Μουσείου καὶ μετέβαλεν αὐτὸ εἰς *Museo archeologico*, εἰς Μουσεῖον χρησιμεῦσον πρὸς σπουδὴν ὅχι μόνον τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων λαῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνῆγεν ἀρχαῖα πανταχόθεν καὶ συνεπλήρου τὰ κενὰ δι' ἐκμαγείων, διὰ ζωγραφιῶν καὶ διὰ φωτογραφιῶν. Ἐν ᾧ δὲ κατήρτιζεν οὕτω τὸ Μουσεῖον, ἐγένετο συγχρόνως καὶ σωτὴρ τῶν ἀρχαιοτήτων. Λεῖψανα ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων ἀποκαλυπτόμενα ἐν τῇ πόλει τῆς Φλωρεντίας, προωρισμένα δὲ νὰ καταστραφῶσιν ἢ καλυφθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐπ' αὐτῶν κτιζομένων κτιρίων, μετεκόμιζεν ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Μουσείου καὶ ἀνυποδόκει, ὡς πρότερον εἶχον. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔσωζε καὶ ὁλόκληρα μνημεῖα, λ.χ. κτιστοὺς θολωτοὺς τάφους, κείμενα ἐν μεμακρυσμέναις χώραις τῆς Ἑτρουρίας καὶ ὑποκείμενα εἰς καταστροφὴν, ἅτινα μετὰ θαυμασμοῦ καὶ μεγάλης χαρᾶς βλέπει τις σήμερον ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Μουσείου. Οὕτως ὁ *Milani* ἀνεδείχθη ὑπέροχος νοῦς διοικητικὸς καὶ ὁργανωτικὸς, εἰσῆγαγε νέον σύστημα μουσειακῆς κατατάξεως καὶ διοργανώσεως ἀξιο-

μίμητον ὑπὸ πάντων, μάλιστα δὲ ὑφ' ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐπλούτισε τὴν Φλωρεντίαν δι' Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ἐφ' ᾧ ἡ πόλις αὐτῆς τῶν Μεδίκων δύναται νὰ σεμνυνῇται.

Μετὰ λύπης δ' ἀναφέρει τὸ Συμβούλιον καὶ τὸν ἐπισυμβάντα θάνατον ἐγχωρίου ἐπιτιμίου ἐταίρου, τοῦ *Κωνσταντίνου Καραπάνου*, ἀνδρὸς διακριθέντος ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ, δωρητοῦ δὲ εἰς τὸ Ἐθνικὸν ἡμῶν Μουσεῖον τῆς πολυτίμου Συλλογῆς τῶν Δωδωναίων ἀρχαιοτήτων. Καὶ ἄλλος δὲ ἐπιτίμιος ἐταῖρος ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὁ Ὁλλανδὸς *A. Goekoop*, φιλέλλην, λόγιος καὶ φιλάρχαιος ἀνὴρ, ζηλωτὴς δὲ καὶ θερμὸς ὑποστηρικτὴς τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιολογικῶν ἀνατκαφῶν, ἐφ' ᾧ ἡ ἡμετέρα ἐταιρεία ἔχει ἀναγράψει τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῇ στήλῃ τῶν ἐαυτῆς εὐεργετῶν.

Τρέπομεν νῦν τὸν λόγον εἰς τὰ ἀνασκαφικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἔργα τῆς Ἑταιρείας.

Ἀνασκαφὰς ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐν Ἀθήναις, ἐν Πέλλῃ τῆς Μακεδονίας καὶ ἐν Νικοπόλει Ἡπείρου ¹⁾.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1913 εἶχεν ἀποφασίσει τὸ Συμβούλιον προτάσει τοῦ Ἀντιπροέδρου νὰ ἐνεργήσῃ ἀνασκαφὰς κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν κλιτὸν τῆς Ἀκροπόλεως πλησίον τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐξερευνήσεως τοῦ χώρου ἐνθα ὑπετίθετο, ὅτι ἔκειτο τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους. Τὴν ἀνασκαφὴν δὲ ταύτην ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος διὰ τοῦ ἐφόρου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου Π. Καστριώτου. Ἀπόσπασμα τῆς πρὸς τὸ Συμβούλιον ἐκθέσεως αὐτοῦ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀνασκαφῆς ἔχει ὡς ἐξῆς:

¹⁾ Ἐκθέσεις τῶν διευθυνάντων τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας δημοσιεύονται ἐν τέλει τοῦ τεύχους τούτου τῶν Πρακτικῶν.

» Ἐν πρώτοις ἡ ἀνασκαφὴ ἤνεγκεν εἰς φῶς λείψανα τοῦ Βαλεριανείου τείχους, ἔργου τῶν φραγκικῶν χρόνων, ἐκτισμένου ἐξ ἀρχαίων λίθων, εἰλημμένων ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὁδείου καὶ τοῦ παρακειμένου θεάτρου τοῦ Διονύσου. Βαθύτερον σκάψαντες εὗρομεν ὑδραγωγεῖον ῥωμ. χρόνων, ὅπερ εἶναι συνέχεια τοῦ τῆς Ἐννεακρούνου, καὶ πλεῖστα τεμάχια σπονδύλων τοῦ Παρθενῶνος, ἐκσπενδονισθέντα ἐκεῖ κατὰ τὴν φοβερὰν αὐτοῦ καταστροφὴν ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη, διεκρίναμεν δὲ ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος ἦν τεχνητῶς ἰσοπεδωμένον καὶ κανονικῶς ἐξωμαλισμένον, εἰς δὲ τὴν ΒΔ πλευρὰν αὐτοῦ ἀπέληγεν εἰς βράχον, ὅστις ἐξακολουθεῖ οὐχὶ κατ' εὐθεΐαν γραμμὴν, ἀλλὰ κυκλικῶς, σχηματίζων οὕτω κανονικὸν κύκλον, ὡς ἦτο τὸ σχῆμα τοῦ Ὁδείου περιφερές. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐδάφους εὗρομεν παχὺ στρώμα τέφρας ἐκ ξύλων ἀπηνθρακωμένων, τεμάχια μαρμάρου κεκαυμένα καὶ σχεδὸν ἀσβεστοποιηθέντα ἐκ μεγάλης πυρᾶς.

» Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι ταῦτα προέρχονται ἐκ τοῦ Ὁδείου τοῦ Περικλέους τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος ἐμπρησθέντος κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σύλλα πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 86 π. Χ.

» Ὡς γνωστὸν τὸ Ὁδεῖον τοῦ Περικλέους ἦν ξύλινον, κατασκευασθὲν ἐκ τῶν λαφύρων τοῦ Περσικοῦ στόλου, μόνον δὲ οἱ ἐσωτερικοὶ κίονες καὶ τὰ ἐδώλια ἦσαν λίθινα, καὶ ὧν πλεῖστα εὗρομεν ἡμεῖς φέροντα ἐπὶ τῆς προσθίας ὀφews ἀναγλύπτους γλαυκάς. Ἐν δὲ τῷ περιβόλῳ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου εὗρομεν πολλὰ τεμάχια κίωνων, ἐφ' ἑνὸς δὲ σπονδύλου τούτων σφίζεται ἐπιγραφὴ τιμητικὴ ἰδρυθεῖσα ἐκ μέρους τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνην ἀποκαλοῦσα αὐτὸν μέγαν εὐεργέτην αὐτῆς. Ὡς γνωρίζομεν ὁ Ἀριοβαρζάνης οὗτος ἦτο ὁ ἀνιδρυτὴς τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος ἐμπρησθέντος Ὁδείου.

» Καίτοι τὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν εὐρήματα δὲν ἦσαν τοιαῦτα, οἷα ἀνεμένομεν καὶ σὺν ἡμῖν ἅπας ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος, ὥστε νὰ πείσωμεν ἡμᾶς, ὅτι εὗρομεν αὐτὸ τοῦτο τὸ Ὁδεῖον, οὐχ ἥττον θεωροῦμεν ὡς πληρωθεῖσαν διακαῆ ἐπιθυμίαν ἡμῶν καὶ τὴν εὕρεσιν τῶν ὀλίγων τούτων, δι' ὧν ἐξηγέχομεν θετικὸν συμπέρασμα εἰς ὁρισμὸν τῆς θέσεως αὐτοῦ. Ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ Ὁδεῖον διὰ τῶν αἰώνων ὑπέστη πλείστας μεταβολὰς καὶ καὶ δηώσεις. Καὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος καὶ ἀνοικοδομηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριοβαρζάνου, κατεστράφη πάλιν ἐκ βάρων καὶ τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ ἐχρησίμευσεν εἰς οἰκοδομὴν ἄλλων κτιρίων. Ἐν αὐτῷ εὐρέθη νεκροταφεῖον, δι' αὐτοῦ διῆλθεν ὁδραγωγεῖον καὶ εἶτα τὸ Βαλεριάνειον τεῖχος. Τὸ ὑλικὸν δὲ τὸ ἐκ πασῶν τούτων τῶν ἐπιγενομένων ἐν τῷ Ὁδεῖῳ μεταβολῶν διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐλεηλατήθη καὶ διεσπάρη. Ὡστε μεθ' ὅλα αὐτὰ τι ἐδυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν; Ἐν τούτοις πολλάι, ὡς εἵπομεν, ἐνδείξεις ὑπάρχουσιν, ὡς π. χ. τὸ τῆς πυρᾶς παχὺ ἐκ τέφρας καὶ κεκαυμένων ξύλων καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν εὐρεθὲν στρῶμα, αἱ ἡμίκαυστοι κεραμίδες ἐκ τῆς στέγης, καὶ τὸ ἐξωμαλισμένον ἔδαφος, ἅτινα πείθουσιν ὅτι ὁ χώρος οὗτος ἦν ἐν χρήσει ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἀνῆκε βεβαίως οὐχὶ εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν, ἀλλ' εἰς δημόσιον οἰκοδόμημα...»

Δευτέρα ἀνασκαφὴ ἐν Ἀθήναις ἐξετελέσθη παρὰ τὸ Ὁρολόγιον Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου, ἐν τῷ χώρῳ ἔνθα ἴστατο ὁ «Μενδρεσές». Ἐγκρίσει καὶ ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου προέβη ἡ Ἐταιρεία εἰς τὴν κατεδάφισιν τοῦ τουρκικοῦ τούτου κτιρίου, συνεργοῦντος εἰς τοῦτο μάλιστα τοῦ μέλους τοῦ Συμβουλίου καὶ ἄλλοτε νομομηχανικοῦ ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως Ἀθανασίου Γεωργιάδου, καὶ εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ὑπ' αὐτὸν χώρου γενομένην ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τῶν Β. Λεονάρδου, ἐφόρου διευθυντοῦ τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου, Κ. Κουρουνιώτου,

τμηματάρχου τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ τμήματος, καὶ Α. Κεραμοπούλου, ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς, ὅστις δι' ἐκθέσεώς του ἀνακοινοῖ περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τὰ ἐξῆς:

«Τὸ παλαιὸν Τουρκικὸν κτίριον τοῦ Μενδρεσέ, ὅπερ μέχρις ἐσχάτων ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς φυλακὴ, κατηδαφίσθη, τὸ δ' ἔδαφος αὐτοῦ ἀνεσκάφη τὸ πλεῖστον μέχρι τῆς στάθμης τῆς ὁδοῦ Αἰόλου. Ἐντὸς τῶν κατεδαφισθέντων τοίχων καὶ ἐν τοῖς χώμασιν εὐρέθησαν ἀτάκτως ἐρριμμένα ἢ ἐνεκτισμένα διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ γλυπτὰ καὶ ἐνεπίγραφα μνημεῖα, περὶ ὧν γενήσεται λόγος ἄλλαχού. Ἐν τῷ παρόντι δύναται νὰ ῥηθῇ συντόμως, ὅτι πλὴν τοίχων τινῶν νεωτέρων ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα εὐρέθησαν ποικίλα, οἷον σπόνδυλοι κιόνων, πολλὰ σῖμαι μετὰ λεοντοκεφαλῶν μαρμάρειναι ἐκ μικροῦ νεωτέρου κτιρίου, δύο ἐδώλια θεάτρου, βάθρων ἐνεπίγραφα μέλη κ.τ.λ. Γλυπτὰ μνημεῖα εὐρέθησαν θραύσματά τινα ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων, καὶ δύο ἢ τρία τεμάχια κορμῶν ἀνήκοντα εἰς ἀξιόλογον ἀνάγλυπτον μνημεῖον, ἴσως γνωστὸν ἐκ τῆς βιβλιογραφικῆς παραδόσεως. Ἐνεπίγραφα μνημεῖα εὐρέθησαν πλὴν λίθου τινὸς τῶν καλῶν χρόνων, τεμάχιον αὐτοκρατορικῆς ῥωμαϊκῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ἄλλα τινὰ λείψανα ἐπιγραφῶν ῥωμαϊκῶν καὶ πολλὰ τεμάχια δύο ἢ ἴσως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μακρᾶς ἀγωνιστικῆς ἐπιγραφῆς διατηρούσης πολλαχοῦ ζωνρὰ λείψανα ἐρυθροῦ χρώματος ἐντὸς τῶν γραμμάτων.»

Τρίτην ἀνασκαφὴν, συνέχισαν ἐργασιῶν ἀπὸ τοῦ 1913, ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία ἐν Νικοπόλει τῆς Ἠπείρου διὰ τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας Ἀλεξάνδρου Φιλαδελφέως, ὅστις καθ' ἣν ὑπέβαλεν ἔκθεσιν ἀνεκάλυψε τὰ ἐξῆς:

α') Μέγα κτίριον ὀρθογωνίου τετραπλεύρου σχήμα-

τος μετὰ ἡμικυκλικῆς ἀψίδος καὶ ἐσωτερικῆς στοᾶς. Πρόκειται περὶ ἀρχαιοτάτης χριστιανικῆς Βασιλικῆς.

β') Κτίριον τετράγωνον, ἔσωθεν δὲ κυκλικόν, μετὰ τεσσάρων ἀψίδων ἐν ταῖς γωνίαις καὶ τριῶν εισόδων, ἄνωθεν δὲ θολωτόν. Ἐν μιᾷ τῶν εισόδων εὐρέθῃ ὠραιότατον μέγα κιονόκρανον κορινθιακοῦ ρυθμοῦ. Τὸ κτίριον τοῦτο κείμενον παρὰ τὴν *Βασιλικήν* πιθανὸν νὰ ᾔτο «Βαπτιστήριον» ὡς εἴθιστο κατὰ τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς χρόνους.

γ') Μέγαν Βυζαντινὸν ναὸν γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀνάληψις» ἄνωθεν τοῦ ἰχθυοστροφείου «Μαζώματος». Ὁ Ναὸς οὗτος εἶχε πέντε τρούλλους καὶ ἐσωτερικὴν στοάν, διετηρήθη δὲ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, κατεστράφη δὲ πιθανὸν πρὸς αἰῶνος ἐμπρησθεὶς. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὁ ἀνασκαφεὺς ἀνεῦρε τὸ Ἅγιον Βῆμα, τὴν ἀγίαν Τράπεζαν, γλυπτὰ κοσμήματα βυζαντινῆς τέχνης καὶ ἐπιθυμῖους ἐπιγραφάς.

δ) Πολλοὺς τάφους καὶ πολλὰς λάρνακας σεσυλημένας μὲν παλαιόθεν καὶ τεθραυσμένας, ἀλλὰ φερούσας θαυμαστὸν γλυπτικὸν διάκοσμον, οἷον ἐξόχου ἐργασίας πελωρίαν ἄκανθαν, ἀγαλμάτιον Σατύρου ὀλόσωμον, πολλὰς δὲ κεφαλὰς, χεῖρας, πόδας καὶ λοιπὰ μέλη ἀναγλύπτων μορφῶν καλλίστης τέχνης.

Τετάρτην τέλος ἀνασκαφὴν, κατ' ἀπόφασιν ληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἀπὸ τοῦ 1913, ἐπεχείρησεν ἡ Ἑταιρία κατὰ τὸν λήξαν ἔτος ἐν *Πέλλῃ* τῆς Μακεδονίας, τῇ πατρίδι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀνασκαφῆς ἀνετέθη εἰς τὸν ἔφορον τῶν ἀρχαιοτήτων Μακεδονία Γεώργιον Οἰκονόμον, ὅστις ἐπιθυμῶν νὰ ἐξακριβώσῃ ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο ἡ Πέλλα ἤρξατο ἀνασκαφῶν ἐν τῷ χωρῷ τῷ παρὰ τοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους, ὑπέβαλε δὲ περὶ αὐτῶν ἔκθεσιν ἔχουσαν ὡς ἑξῆς:

«Πρῶτον ἐθεώρησα σκόπιμον νὰ ἐξερευνήσω ὑπόγειον κατασκευάσμα ἐν τινι ἀγρῷ δεξιᾷ τῆς εἰς Γιαντισὰ φερού-

σης οδοῦ. Ἡ ἐργασία προέβη ἤδη ἱκανόν, ἀπεκάλυψε δὲ ὑπόγειον λαξευτὸν σπήλαιον, εἰς ὃ κατέρχεται τις δι' ὠσάυτως ἐν τῷ μαλακῷ βράχῳ λαλαξευμένης κλίμακος, ἐχούσης περὶ τοὺς εἴκοσι πέντε ἀναβαθμοὺς καὶ φερούσης κάτω εἰς πλείονα τοῦ ἐνὸς διαμερίσματα. Εἶναι πιθανώτατον, ὅτι πρόκειται περὶ τάφου ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Πέλλης. Ἐκτὸς ὀστράκων ἀγγείων τινῶν ἀγανώτων καὶ ἄλλων μελαμβάφῳν, οὐδὲν ἄλλο κινητὸν εὑρημα ἔχομεν ἐκεῖ μέχρι τοῦδε.

» Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀνέφξα εἰς μικράν πρὸς Β. τοῦ τόπου τούτου ἀπόστασιν δοκιμαστικὴν τάφρον πρὸς βολιδοσκόπησιν τοῦ ἐδάφους. Μετ' ἐλαχίστην σκαφὴν ἀνεκαλύψαμεν λείψανα τοίχου, ὃν παρακολουθήσαντες ἀπεκαλύψαμεν μέχρι τοῦδε εὐμέγεθες οἰκοδόμημα μετὰ τριῶν αἰθουσῶν, ἔχον τοὺς πωρίνους δόμους κανονικῶς ἐπιτεθειμένους κατ' ἰσοδομικὸν σύστημα, μὴ δεικνύον δὲ ἀνάμixin μετ' ἄλλου προτέρας χρήσεως ὑλικοῦ, οὕτως ὥστε εἶναι προφανές, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ προχείρου κατασκευάσματος μεταγενεστέρων χρόνων, ἀλλὰ περὶ κτίσματος καλῆς ἐποχῆς, παθόντος ὑπὸ μεγάλης πυρκαϊᾶς, τῆς ὁποίας εἶναι πάμπολλα καὶ ἀδρότατα τὰ ἱχνη σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ κτίσματος καλυπτομένου ὑπὸ στρώματος τέφρας καὶ γῆς κεκαυμένης περιεχούσης πυρίκαυστα τὰ τε κεράμεια καὶ τὰ ἄλλα γενόμενα ἐκεῖ εὑρήματα. Ὡς δεικνύουσι τεμάχια ἀγγείων μελαμβάφῳν μετὰ καλοῦ μέλανος καὶ στιλπνοῦ γανώματος, ὡσαύτως δὲ καὶ τεμάχια ἐρυθροβαφῶν ἀγγείων, εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι τὸ κτίσμα εἶναι καλῶν μακεδονικῶν χρόνων. Εἶναι δ' ἄξιον προσοχῆς, ὅτι μεταξὺ τῶν κινητῶν εὑρημάτων οὐδεμία παρατηρεῖται ἀνάμixin μετὰ πραγμάτων νεωτέρων οἰωνδῆποτε.

» Ἐκ τῶν κινητῶν τούτων εὑρημάτων μνημονεύω σφό-

δρα κατιωμένον σιδηροῦν κλίβανον (;) καὶ συμπεπιεσμένον, ἀλλ' ἀκέραιον χαλκοῦν πύραυνον.

» Ἀλλὰ καὶ ἐμμέσως ἡ εὗρεσις κτίσματος Ἑλληνικῶν χρόνων εἶναι, νομίζω, μεγάλης σπουδαιότητος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Πέλλης ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς πόλεως.

» Προχωρούσης τῆς ἐργασίας, εὐρέθησαν ἀξιόλογα το-
ρευτικά ἔργα ἐκ χαλκοῦ, ἐν οἷς ὠραία προτομὴ Διονύσου
ἐστεμμένου κισσῷ καὶ κρατοῦντος πρὸ τοῦ στήθους κύν-
θαρν, ἀναπαύοντος δὲ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς ἀνειμένης
δεξιᾶς ».

Ἑλληνικαὶ τοπωνυμίαι τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου

Ἐν σχέσει δὲ πρὸς ταύτας τὰς κατὰ τὴν νέαν Ἑλλάδα
ἐργασίας, ἀνακοινοῖ ὑμῖν τὸ Συμβούλιον τὰ ἐξῆς κατ' ἑκ-
θεσιν τῶν συμβούλων Γ. Γαρδίκου καὶ Ἀθ. Γεωργιάδου.

« Ἐκ τῶν σπουδαίων μελημάτων τῆς Ἑταιρίας ἡμῶν
ἦτο καὶ ἡ ἀποκθάρασις τῆς χώρας ἐκ τῶν βαρβαρωνυμιῶν,
δι' ὃ εὐθὺς ὡς ὁ στρατηλάτης ἡμῶν βασιλεὺς ἀπηλευθέ-
ρωσε τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον, τὸ Συμβούλιον
ἐνεπνεύσθη τὴν ἰδέαν, ἵνα εἰς τὴν πανένδοξον τοῦ Μεγάλου
Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Πύρρου χώραν ἀποδοθῶσιν αἱ εὐ-
χλεεῖς Ἑλληνικαὶ τοπωνυμίαι· τὸ δὲ Ὑπουργεῖον τῶν
Ἑσωτερικῶν, εἰς ὃ ἱεραρχικῶς ἀννέχθη ἡ ἀπόφασις αὐτῇ
τοῦ Συμβουλίου, προεθυμῆθη νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἀσμένως
τὴν φιλότιμον ταύτην ἐργασίαν ἀπεχδέχεται.

« Δι' ὃ καὶ εὐθὺς τὸ Συμβούλιον συνέστησε πρὸς τοῦτο
Ἐπιτροπεῖαν ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιστη-
μόνων ἀνεγνωρισμένης ἀξίας καὶ ἐνθουσιῶντων διὰ πᾶν
Ἑλληνικόν· οὕτω δὲ τὴν ἐπιτροπεῖαν ἀπῆρτισαν ἐκ μὲν

τῶν Συμβούλων τῆς Ἑταιρείας ὁ κ. Γ. Παπαθασσιλείου, Ἄθ. Γεωργιάδης, Κ. Ζησίου, Β. Λεονάρδος, Κλών Στέφανος καὶ Γ. Γαρδίκας· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ἐπιστημόνων ὁ κ. Γεώργιος Φιλάρετος, πρῶην Ὑπουργός, ὁ Θ. Βορέας, Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὁ Μ. Βολονάκης, Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, Α. Παπαζαχαρίου, καθηγητὴς τοῦ Διδασκαλείου, καὶ Ἄντ. Κεραμόπουλος, ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων.

« Ἡ Ἐπιτροπεία ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτῆς ἐπεδίωξε τρία τινα:

α') νὰ ἐξακριβώσῃ τὰς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἀναμφισβητήτως παραδεδομένας Ἑλληνικὰς τοπωνυμίας, αἵτινες αὐτοδικαίως πρέπει νὰ εἰσαχθῶσιν ἀντὶ τῶν βαρβάρων ἐπηλύδων.

β') τίνες ἄλλαι Ἑλληνικαὶ ὀνομασίαι περισφύζονται, καὶ περ μὴ ἐξ ἀρχαίων πηγῶν μαρτυρούμεναι, αἵτινες ἐπίσης δικαιοῦνται νὰ μένωσι.

γ') αἱ ξενικαὶ τοπωνυμίας, αἱ Τουρκικαί, Σλαυικαὶ καὶ Ἀλβανικαί, ἔνθα μὴ ἔχομεν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος Ἑλληνικὰς, πῶς δύνανται νὰ ἐξελληνισθῶσι.

« Ἡ ἐπιτροπεία εἰς τὸ α' μόνον εἶδος ἀσχοληθεῖσα ἐξεῦρε πλείστας ἀρχαίας τοπωνυμίας ὡς πρὸς τὰς ἐπαρχίας, πόλεις, ποταμούς καὶ ὄρη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου.

« Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐπαρχιῶν ὑπέδειξε 32 ὀνομασίας, οὕτω λ.χ. προτείνει νὰ ὀνομασθῇ Ἀλμωπία (ἢ ἐπαρχ. Καρατζόβας) Πεορραβία (ἢ ἐπαρχ. Ἐλασσόνος), Ὁρεοσία (ἢ ἐπαρχ. Καστορίας), Θεοσρωτία (ἢ ἐπαρχ. Μαργαριτίου), καὶ Κασσωπία (ἢ ἐπαρχ. Πρεβέζης) κ.τ.λ.

Β'

« Ὡς πρὸς δὲ τὰς πόλεις, αἵτινες φέρουσι βαρβαρικά ὀνόματα ἢ Ἐπιτροπεία προέτεινε περὶ τὰ 30 ὀνόματα·

οὕτω λ. χ. ὑποδεικνύει νὰ ὀνομασθῇ *Φίλιπποι* (τὸ *Φιλίππιον*), *Ἀμφίπολις* (τὸ *Γενίκιον*), *Στάγिरα* (ἡ *Λειψάσδα*), *Ἀντιγόχεια* τὸ *Λιόπεσι*).

Γ'

« Καὶ ὡς πρὸς τὰ ὅρη δὲ καὶ τοὺς ποταμοὺς ἡ ἐπιτροπεία συνέστησε ἀρχαῖα ὀνόματα ἀντὶ τῶν βαρβαρικῶν περὶ τοῦ τριάκοντα. Οὕτω λ. χ. προτείνει νὰ ὀνομασθῇ *Κερκίνη* τὸ *Μπέλες*, *Κεραύνια* τὰ ὅρη τῆς *Χειμάρρας*, *Ἀθαμανικά* τὰ *Τσουμέρκα*, *Ὀρωπὸς* ὁ *Λοῦρος* ποταμὸς, καὶ *Πρασιάς* ἡ *λίμνη* τῆς *Δοϊράνης*.

Δ'

« Ἐπειδὴ δὲ ἐπέκειτο καὶ ἡ ψήφισις τῆς Συμβάσεως τῶν τῆς *Πιερίας* σιδηροδρόμων, ἥτοι ἀπὸ *Παπαπούλι* μέχρι *Γιδᾶ*, ἡ Ἐπιτροπεία προϋνόησε καὶ περὶ τῶν ὀνομασιῶν τῶν ἀποδοτέων εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμούς· οὕτω λ. χ. προτείνει νὰ ὀνομασθῇ *Ἡράκλεια* ὁ σταθμὸς *Πούρλια*, *Δίον* ὁ σταθμὸς *Μαλαθριάς*, *Πύδνα* ὁ τοῦ *Κίτρου* καὶ *Μεθώνη* ἀντὶ *Ἐλευθεροχωρίου*.

« Τριμελὴς δ' Ἐπιτροπεία ἐκ τῶν κ. κ. Ἀθ. Γεωργιάδου, Γ. Γαρδίκου καὶ Ἀγ. Παπαζαχαρίου ἐξεπρόβλεψε καὶ ἐπὶ τοῦ Μεγάλου χάρτου τῆς *Μακεδονίας* τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελείου ἐκδεδομένου διὰ ζωηρῶν ἐγχρῶμων ὁρίων καθώρισε τὰς ἐπαρχίας τῆς χώρας μετὰ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν ὀνομασιῶν. Ἡ δὲ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία οὐδεμιᾶς φειδομένη δαπάνης σκοπεῖ, ἵνα πολλαπλασιάσῃ τὰ ἀντίτυπα τοῦ γεωγραφικοῦ τούτου χάρτου χάριν τῶν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων καὶ παντὸς φιλομούσου καὶ φιλαρχαίου ἰδιώτου».

Μεταβαίνοντες νῦν εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα

τῆς Ἑταιρείας ἀνακοινοῦμεν ὅτι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐξεδόθησαν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος τέσσαρα τεύχη τὸ Γ' καὶ Δ' τοῦ 1913 καὶ τὸ Α' καὶ Β' τοῦ 1914. Ἐξεδίδοτο δὲ ἡ Ἐφημερίς μέχρις Ἰουνίου ὑπὸ τοῦ κ. Λεονάρδου ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰουλίου ὑπὸ τοῦ κ. Καστριώτου. Τὰ Πρακτικά τῆς Ἑταιρείας θέλουσιν ἐκδοθῇ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Ἦρξατο δὲ ἀπὸ τοῦ λήξαντος ἔτους καὶ ἐντὸς βραχέος, ὡς ἐλπίζομεν, χρόνου θέλει περατωθῇ ἡ ἐκτύπωσις τοῦ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἐκδιδομένου συγγραμματος τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου περὶ τῶν ἐγχρῶμων στηλῶν τῶν Παρασῶν.

Τὴν ἀπὸ τοῦ 1913 ἀρξαμένην ἐπιστημονικὴν ἐξερεύνησιν τῶν ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἡπειρὸν Βυζαντιακῶν μνημείων δὲν ἐδυνήθη ἡ Ἑταιρεία νὰ συνεχίσῃ καὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος, διότι ὁ ἐκτελῶν τὴν ἐργασίαν ταύτην κ. Ζησίου, μέλος τοῦ Συμβουλίου, ἡσχολεῖτο δι' ὅλου τοῦ θέρους περὶ τὴν ἐκπόνησιν δημοσιευομένης ἔσον οὕτω ἐν ταῖς Πρακτικαῖς πραγματείας περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ πορισμάτων τῆς κατὰ τὸ 1913 περιηγήσεως αὐτοῦ.

Τέλος ἀνακοινοῦμεν Ὑμῖν, ὅτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ περὶ Σωματείων νόμου τῆς 23 Ἰουνίου 1914, ἀνεκινώθη ἡμιεπισήμως τῷ Συμβουλίῳ, ὅτι ὑπάγεται καὶ ἡ Ἑταιρεία εἰς τὸν νόμον τοῦτον καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὀφείλει νὰ προβῇ αὕτη εἰς ὅ, τι διατάσσει ὁ νόμος, ἵνα οὕτω ζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Ἀλλ' ἡ ὀγδοηκονταετῇ βίον ἀριθμοῦσα Ἑταιρεία ἰδρύθη ἐνεργεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ συντρέχῃ τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν συντήρησιν καὶ ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῶν ἀρχαιοτήτων. Τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς ἐτελέσθησαν μετὰ μεγάλης πομπῆς ἐν αὐτῷ τῷ Παρθενῶνι ὑπὸ τὴν τακτικὴν προεδρίαν τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ. Τὸ Διάταγμα τοῦ 1837, τὸ

ἐγκρίνον τὴν σύστασιν τῆς Ἐταιρείας καὶ παρέχον αὐτῇ προνόμια, ἐπέχει ἰσχύιν νόμου. Ἐν δὲ τοῖς ὕστερον χρόνοις ἀνεγνωρίσθη ἡ Ἐταιρεία διὰ πολλῶν νόμων, δι' ὧν ἐξελήφθη ὡς ἴδρυμα δημόσιον. Οὕτω λ. χ. ὁ ψηφίζόμενος ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας Προϋπολογισμὸς αὐτῆς κατὰ τὸν ἰσχύοντα νόμον ἐγκρινόμενος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως δημοσιεύεται ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως, τὰ δ' ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας χρηματικὰ ἐντάλματα ἐξελέγχονται καὶ θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Οὕτως ὑπήχθη ἡ Ἐταιρεία εἰς τὰς αὐτάς διατάξεις, εἰς ἃς καὶ τὸ Πανεπιστήμιον.

Ἐναντίαν ἄρα γνώμην εἶχε τὸ Συμβούλιον, ἀλλ' ἵνα μὴ φανῇ ὅτι ἡ Ἐταιρεία δὲν σπεύδει νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸν ρηθέντα νόμον, ἐὰν τυχὸν ἔχῃ τοιαύτην ὑποχρέωσιν, ἐκάλεσε συνέλευσιν τῶν ἐταίρων, ἥτις προέβη εἰς τὰς κατὰ τὸν νόμον τροποποιήσεις τοῦ Ὁργανισμοῦ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ζητηθῇ ἡ λύσις τοῦ ζητήματος ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ ἐντεταλμένου νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν περὶ οὗ λόγος νόμον. Τοιαύτην δ' αἴτησιν ὑπέβαλεν ἤδη τὸ Συμβούλιον εἰς τὸ δικαστήριον.

Τὸ Συμβούλιον καὶ ἡ συνέλευσις τῶν ἐταίρων φρονοῦσι καὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ Ἐταιρεία δὲν εἶνε σωματοεῖον, διότι δὲν ἐργάζεται οὔτε ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῶν ἐταίρων, οὔτε ὑπὲρ τῶν σκοπῶν αὐτῶν. Ἐργάζεται ὑπὲρ σκοποῦ ἐθνικοῦ καὶ εἶνε ἴδρυμα καὶ δὴ δημόσιον ἴδρυμα ὑπὸ μορφὴν ἰδιωτικὴν. Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων ἀμέσως μὲν διὰ τῆς παρ' αὐτῷ ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, ἐμμέσως δὲ διὰ τῆς Ἐταιρείας. Ἀποφάσει τοῦ ἑαυτῆς Συμβουλίου καὶ ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργοῦ ἐκτελεῖ ἡ Ἐταιρεία ἀνασκαφάς. Ταύτας δ' ἐκτελεῖ ἀντὶ τοῦ Κράτους καὶ εἰς ὄφελος τοῦ Κράτους, διότι τὰ ἀποκαλυπτόμενα μνημεῖα εἶνε κτῆμα τοῦ Κράτους καὶ τὰ εὕρισκόμενα ἀρχαῖα κατατίθενται ἅπαντα εἰς τὰ δημόσια Μουσεῖα. Ἡ Ἐται-

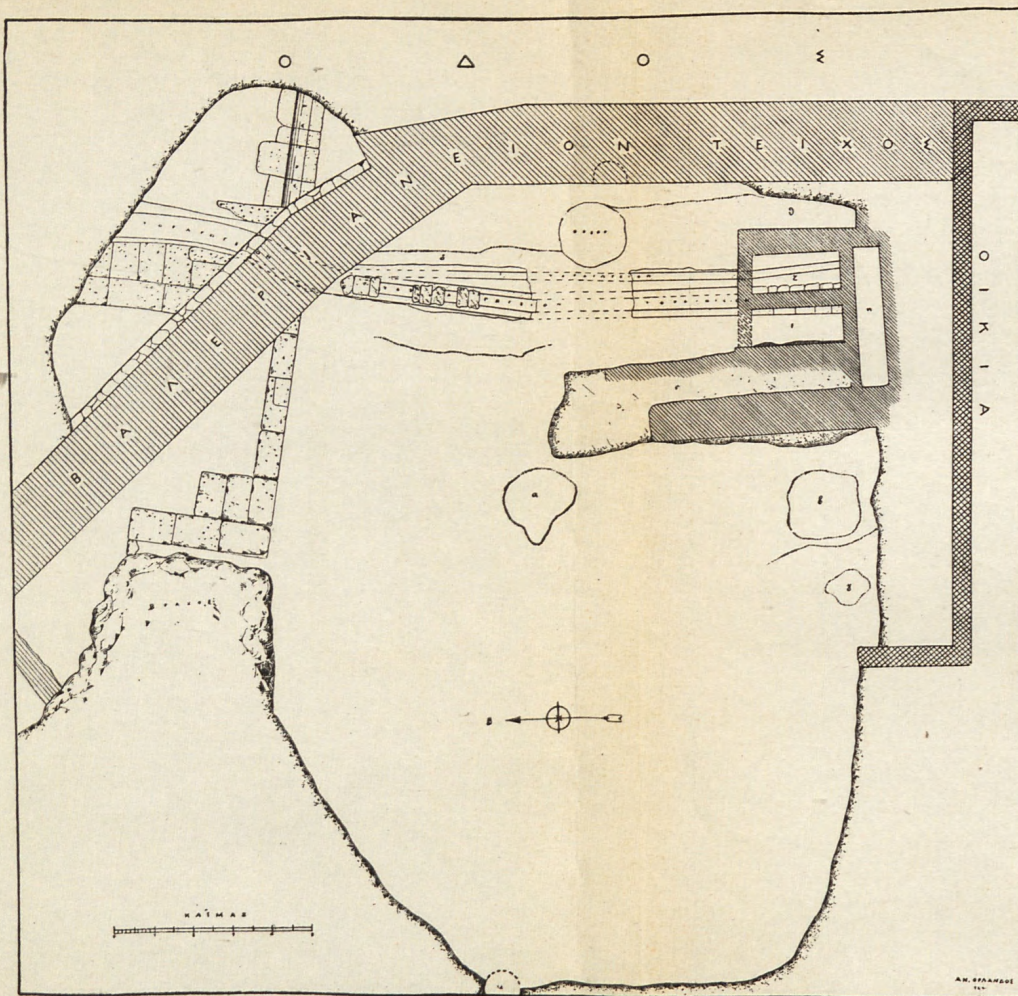
ρεία ἀγοράζει ἀρχαῖα, ἅτινα κατατίθενται ἀπ' εὐθείας εἰς τὰ δημόσια Μουσεῖα. Ἡ Ἑταιρεία οἰκοδομεῖ καὶ ἰδρύει ἰδίαις δαπάναις Μουσεῖα καὶ πληροῖ αὐτὰ ἀρχαίων, τὰ Μουσεῖα ὅμως ταῦτα εἶνε Μουσεῖα τοῦ Κράτους καὶ διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν διοίκησιν, διεύθυνσιν, φύλαξιν καὶ διαχείρισιν τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους. Διαφορὰ ὡς πρὸς τὰς ἐργασίας τὰς γινομένας ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου καὶ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας μία μόνον ὑπάρχει, ἡ ἑξῆς: Δι' ἐκείνας μὲν τὰς ἐργασίας καταβάλλει τὴν δαπάνην τὸ Κράτος, ἐκ τοῦ Προϋπολογισμοῦ, διὰ ταύτας δὲ ἡ Ἑταιρεία ἐκ τοῦ ἑαυτῆς ταμείου. Ἄν ποτε περιέλθῃ ἡ Ἑταιρεία εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἐργάζεται ἕνεκα ἐλλείψεως χρηματικῶν πόρων, ἢ ἂν ποτε διαλυθῇ, οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ἐταῖροι κατ' οὐδὲν ζημιοῦνται, ζημιοῦται μόνον τὸ Κράτος, ὅπερ ἀπόλλυσι τὸ ἕτερον τῶν δύο ὀργάνων, δι' ὧν ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων.

Τοσαῦτα εἶχε νὰ ἀνακοινώσῃ Ὑμῖν τὸ Συμβούλιον περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ λήξαντος ἔτους.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΙΒΑΙ

Θεμέλια τῆς Σκηνῆς τοῦ Ὁδείου τοῦ Περικλέους.

ΤΟ ΩΔΕΙΟΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ
ΚΑΙ ΑΙ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΑ ΓΩΝΙΑΝ
ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Αἱ ἀνασκαφαὶ πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ Ὁδείου τοῦ Περικλέους ἃς ἀνέλαβον κατὰ τὴν ΜΑ γωνίαν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀριστερὰ τοῦ Θεάτρου τοῦ Διονύσου παρέσχον ἡμῖν πράγματα ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἀνοικοδομήσεως μικρῶν καὶ πτωχικῶν οἰκιῶν αἵτινες λάθρα κατὰ τὸ πλεῖστον κτισθεῖσαι, παρουσιάσθησαν σήμερον ὡς ἰδιοκτησίαι, ἐν ᾗ τὰ οἰκόπεδα ἐφ' ὧν ἐκτίσθησαν ἀνήκον τῷ Δημοσίῳ. Τὸ δὲ στενὸν καὶ σκολιὸν τῶν ὁδῶν ἐνταῦθα παρεκώλυον τὰ μέγιστα τὴν μεταφορὰν τῶν χωμάτων καὶ τῶν ἄλλων ὕλικῶν ἐκ τῆς δυσκολίας τοῦ νὰ πλησιάζωσι τὰ κάρρα, ἐντεῦθεν δὲ πλεῖστοι δυσχέρεται παρουσιάζοντο ἡμῖν καθ' ἑκάστην καὶ ἔτι μείζονες προέκυπτον ἐφ' ὅσον προεβαίνομεν πρὸς τὴν ΜΑ γωνίαν τῆς Ἀκροπόλεως, ἔνθα ἡλπίζομεν νὰ εὕρωμεν τὸ ἀναζητούμενον Ὁδεῖον τοῦ Περικλέους.

Σφάλμα μέγιστον ὑπῆρξεν ἐκ μέρους τῶν Βαυαρῶν ἀρχιτεκτόνων καὶ δὴ τοῦ Schubert ἐπιτρεψάντων τὴν ἐπέκτασιν τῆς πόλεως μετὰ τὸν ὡς πρωτεύουσιν τοῦ νέου βασιλείου καθορισμὸν τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 1835 πρὶν ἢ δι' ἀνασκαφῆς ἐξετασθῇ τὸ ἔδαφος· ἀλλ' ἡ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ νεοτεύκτου Κράτους ἦτο τότε τοιαύτη, ὥστε ὁπωσδήποτε δικαιολογεῖ τὴν ἔλλειψιν τῆς διορατικότητος ταύτης. Ἐντεῦθεν πολλὰ ζημίαι ἐπῆλθον διὰ τὴν ἀποζημίωσιν οἰκοδομημάτων κειμένων ἐπὶ ἀρχαίων ἱδρυμάτων, ὧν ἐκσκαφὴ διενηργήθη ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἢ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας, ἢ ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα ἐγκαθιδρυμένων ἀπὸ τοῦ 1845 καὶ ἐντεῦθεν ξένων ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν.

Ἐκ τῆς δυσκολίας ταύτης δὲν καθωρίσθη τελείως ὁ τοπογραφικὸς χάρτης τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν σπουδαῖα δὲ οἰκοδομήματα μένουσιν εἰσέτι τεθαμμένα, ἀγνοουμένης τῆς θέσεως αὐτῶν, πολλῶν δὲ ἄλλων ἀμφισβητεῖται καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα.

Ἡ θέσις τοῦ Ὁδείου τοῦ Περικλέους δὲν ἦτο ἀκριβῶς γνωστή, καθότι λείψανα τοῦτου δὲν διεσώθησαν, οὐδ' ἐγένοντό ποτε κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ἀνασκαφαί, ἔνεκα τῶν συνοικισμῶν τῆς πόλεως, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω.

Αἱ περὶ Ὁδείου τοῦ Περικλέους μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων εἶναι ὀλίγισται, τούτων τρεῖς μόνον εἶναι αἱ σπουδαιόταται :

Ἐν πρώτοις ὁ Βιτρούβιος (V 21) ἀπαριθμῶν τὰ περὶ τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου λέγει τὰ ἑξῆς :

Exeuntibus e theatro sinistra parte Odeum, quod Themistocles ¹⁾ columnis lapideis dispositis navium malis et antennis e spoliis persicis pertexit.

Τὸ τοῦ Ῥωμίου ἀρχιτέκτονος ἀριστερὰ (sinistra) τοῖς ἐξιοῦσι τοῦ θεάτρου, δηλοῖ, καθ' ἡμᾶς, βορειοανατολικῶς αὐτοῦ, διότι βεβαίως ἡ εἴσοδος καὶ ἔξοδος ἦν κατὰ τὴν πρὸς τὴν πόλιν καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐστραμμένην πλευράν, νοητέον δὲ ὡς πρὸς τὸν ἐν τῇ κοίλῳ θεατὴν καὶ οὐχὶ ὡς πρὸς τὸν ἐν τῇ σκηνῇ ὑποκριτὴν, οὕτως ὥστε ἀριστερὰ μὲν θεωρεῖ τὴν Α πλευράν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ δὴ τὴν ΜΑ, δεξιὰ δ' ἐπομένως τὴν Στοάν τοῦ Εὐμένους Δ τοῦ θεάτρου, τὸ δ' ἱερὸν τοῦ Διονύσου περὶ οὗ λαλεῖ ὁ Βιτρούβιος πρὸς Μ.

Εἶτα ὡς δευτέραν μαρτυρίαν ἀξίαν λόγου ἔχομεν τὸ χωρίον τοῦ ῥήτορος Ἀνδοκίδου ²⁾ ἔχον ὧδε :

« Ἐπεὶ δὲ παρὰ τὸ Πρόπυλον τοῦ Διονύσου ἦν ὄρεᾶν ἀνθρώπων πολλοὺς ἀπὸ τοῦ Ὁδείου καταβαίνοντας πρὸς τὴν Ὀρχήστραν ».

Ἡ μαρτυρία αὕτη συμπίπτει πρὸς τὴν θέσιν ἔνθα ἡμεῖς ἀνέσκαψαμεν, πρὸς τὸ Ὁδεῖον δηλαδή τοῦ Περικλέους· διότι ὁ δοῦλος, ὅστις κατὰ τὴν νύκτα τῶν Ἑρμοκοπιδῶν, εἶδε τὰ γενόμενα διηγεῖται, ὅτι ἐκ τοῦ Περιβόλου τοῦ Διονύσου εἶδε τοὺς συνωμότης ἀπὸ τοῦ Ὁδείου εἰς τὴν Ὀρχήστραν τοῦ θεάτρου (τοῦ

¹⁾ Ἀντὶ Περικλέους, βεβαίως ἐκ λάθους μνήμης (lapsus memoriae).

²⁾ Ἀνδοκίδου, περὶ μυστηρίων σελ. 38.

Διονύσου) καταβαίνοντας ¹⁾ καὶ ἐκεῖ χορεύοντας καὶ μυκτηρίζοντας καὶ χλευάζοντας τὰ μυστήρια.

Καὶ ἐκ τοῦ Πausανίου ἐπίσης πιστοῦται, διότι οὗτος ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν μνημείων, ἅφ' οὗ περιέγραψε τὸν περιβόλον Διονύσου Ἐλευθερέως, κατὰ πρῶτον ἀνέφερε τὸ Ὁδεῖον καλῶν αὐτὸ κατασκευάσμα εἴτα δὲ μετέβη εἰς τὸ θεάτρον ὅπερ ἐχωρίζετο ἐκείνου διὰ σκηνικοῦ τινος οἰκοδομήματος, ὅτι δὲ ἡ πύλη, δι' ἧς ἡ συγκοινωνία Ὁδείου καὶ θεάτρου τοῦ Διονύσου ἐγένετο, ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Περιβόλου, διαπιστοῖ τὴν περιγραφὴν τοῦ Βιτρουδίου, ὅτι τὸ Ὁδεῖον ἔκειτο πρὸς Α. τοῦ Θεάτρου

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐξαγορᾶς κατὰ τὰ μέρη ταῦτα δύο μικρῶν οἰκιῶν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, κατὰ πρότασιν τοῦ ἀντιπροέδρου αὐτῆς κ. Μιστριώτου ἀπεφάσισε τὸ Συμβούλιον τὴν ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θέλει εὐρεθῇ ἐνταῦθα τὸ ἀναζητούμενον Ὁδεῖον. Ἡ διεύθυνσις τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ἀνετέθη εἰς ἐμέ, ἥ δὲ ἐποπτεία καὶ ἡ ἐν γένει διαχείρισις εἰς τὸν κ. Χ. Ἡλιόπουλον.

Κατεδαφίσαντες πρῶτον τὰς δύο ἀγορασθείσας οἰκίας ἀνεσκάψαμεν ὁλόκληρον τὸν ὑπὸ τούτων κατεχόμενον χώρον.

Ὅς γνωστόν, τὸ Ὁδεῖον τοῦτο ᾠκοδομήσατο ὁ Περικλῆς ἐν ἔτει 456/5 π.Χ. καὶ ἦν καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος τῇ μὲν ἐντὸς διαθέσει πολυέδρον καὶ πολύστιλον τῇ δ' ἐρέπει περικλινὲς καὶ κάταντες ἐκ μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγεσθαι γενέσθαι καὶ μίμημα τῆς βασιλικῆς σκηνῆς ἐπισιατοῦντος καὶ τοῦτω Περικλέους.

Ἐκ δὲ τοῦ Βιτρουδίου μανθάνομεν πρὸς τούτοις, ὅτι τὸ Ὁδεῖον ἔμεινεν ἐν ἀχρηστίᾳ, μετὰ τὸν ἐμπρησμόν, ἐπὶ τρεῖς περίπου δεκαετηρίδας, ἤτοι μέχρι τοῦ 52 π. Χ. ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Καππαδοκίας Ἀριοαρζάνης Β' ὁ Φιλοπάτωρ (63/2-52/1 π. Χ.) ἀνωκοδόμησεν αὐτὸ καὶ οὕτω ἐτέθη αὐθις εἰς χρῆσιν.

«Idem (Odeum) etiam incensum Mithridatico bello rex Ariovarzanes restituit».

¹⁾ Ἡ πρόθεσις κατὰ τοῦ καταβαίνοντας σημαίνει ὅτι τὸ Ὁδεῖον ἔκειτο ἀκριβῶς ὑψηλότερον τῆς Ὀρχήστρας, ἄλλη δὲ θέσις δὲν ὑπάρχει, διότι πρὸς τὰ ΒΔ τοῦ θεάτρου κεῖται τὸ Ἀσκληπιεῖον καὶ πρὸς Μ τοῦτου ἡ Στοιὰ τοῦ Εὐμένους.

Ὡς δὲ μανθάνομεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πλουτάρχου, λίθινα ἦσαν τὰ ἐδῶλια ὡς καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ κίονες αὐτοῦ οἱ ὑποδαστάζοντες τὴν ὀροφὴν καὶ ἤτις ἐκ τῶν ξύλων τῶν Περσικῶν νηῶν (κατὰ

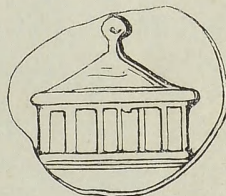

Εἰκ. 1: Ἡ ΒΑ γωνία τῆς Ἀκροπόλεως.

Βιτρούδιον) καὶ ἄλλων λαφύρων τοῦ Περσικοῦ στόλου εἶχε κατασκευασθῇ τοῦθ' ὅπερ δεικνύει ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν ὡς καὶ παρ' ἡμῖν νῦν ὅτε κατασκευάζομεν ἀνδριάντας ἐκ

τηλεδόλων ελλημμένων παρὰ τῶν ἐχθρῶν εἰς ἀνάμνησιν, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι ἐποιοῦν ὁμοίως.

Τὸ Ῥδεῖον τοῦτο κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἄλλου συγγραφέως τοῦ Ἀππιανοῦ ¹⁾, ἔκαυσεν ὁ στρατηγὸς τοῦ Μιθριδάτου Ἀριστίων, ὅτε ἐπολιόρκει τὰς Ἀθήνας ὁ Σύλλας τῷ 86 π. Χ. ἵνα μὴ εἰσίοις ξύλοις αὐτίκα ὁ Σύλλας ἔχει τὴν ἀκρόπολιν ἐνοχλεῖν, ὅπερ ἀποδεικνύει καὶ τὴν γειτνίαςιν τούτου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τοῦτο ἀνιψοδομήσατο, ὡς προείπομεν, ὁ Ἀριοβαρζάνης, ἵσως κατὰ τὸ ἀρχαῖον σχέδιον, διὰ τῶν ἀρχιτεκτόνων Γάτου Μάρκου Σταλλίω-νος καὶ Μεγαλίσπου, οἷς οἱ Ἀθηναῖοι ἱδρυσαν καὶ ἀναθηματι-κὴν στήλην (πρ. IG. III, 541). Ἐν τῷ Ῥδείῳ τούτῳ ἐγυμνά-ζοντο οἱ διὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων μουσικοὶ χοροί, καὶ ἐν γένει ἐν αὐτῷ ἀνεπτύχθη ἡ πρώτη ἐν Ἀθήναις μουσικὴ κί-νησις. Ἐν αὐτῷ ὁ κιθαρωδὸς Φρόνις κιθαρωδήσας δημοσίᾳ κατὰ τὰ Παναθηναῖα ἐνίκησε, λαθὼν τὸ πρῶτον μουσικὸν βραβεῖον (Σχολ. Ἀριστ. 971. Wachsmuth Die Stadt Athen σ. 554). Τὸ Ῥδεῖον ἐχρησίμευσε καὶ ὡς τόπος μουσικῶν συμφωνιῶν (conserts), ἐν αὐτῷ οἱ Ἀθηναῖοι ἤκουον δημοσίᾳ ἀπαγγελίας ποιημάτων τραγωδιῶν καὶ κω-μωδιῶν καὶ διαλέξεων πολλῶ πρότε-ρον τῆς τῶν θεάτρων κατασκευῆς.

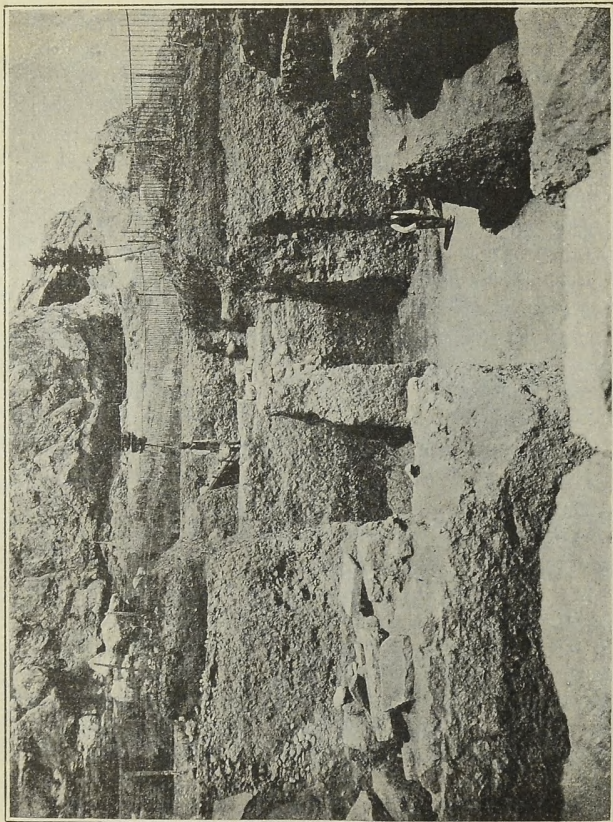

Εἰκ. 2. Τὸ Ῥδεῖον τοῦ Περι- κλέους ἐπὶ νομίσματος.

Ἐχομεν δ' ὠρισμένας μαρτυρίας συγγραφέων, οἵτινες ἐκτὸς τῶν μουσικῶν ἀγώνων, ἀναφέρουσιν ὅτι καὶ εἰς ἄλλας ἀνάγκας τῆς πόλεως ἐχρησίμευεν, ἰδίᾳ ὅμως ὡς χώρος ἐνθα ἐφυλάττετο καὶ ἐμετρεῖτο ὁ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀνήκων σίτος, ὅστις καὶ ἐπωλεῖτο ἐν καιρῷ σιτοδείας. Ἐπίσης καὶ ὡς σκοπιὰ διὰ τοῦς ἱππεῖς. Ἐκτάκτως δὲ καὶ ὡς δικαστήριον καὶ εἰς φιλοσόφων συνεντεύ-ξεις καὶ συζητήσεις ἐχρησίμευεν. Καὶ ταῦτα μὲν ὅσα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀναφέρονται. Νῦν εἰπώμεν τί ἐκ τῆς σχα-

¹⁾ Μιθριδατικὸς κ. 38 πρὸς, καὶ Herzberg-Καρολίδου, Ἱστορία τῆς Ἑλ- λάδος (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ) τόμ. Α' σελ. 471 κατὰ μετάφρασιν Π. Καρολίδου.

πάνης ἡμῶν εἰς φῶς προήχθη κατὰ τὰς ἐπὶ ὀκτάμηνον ἀδιαλεί-

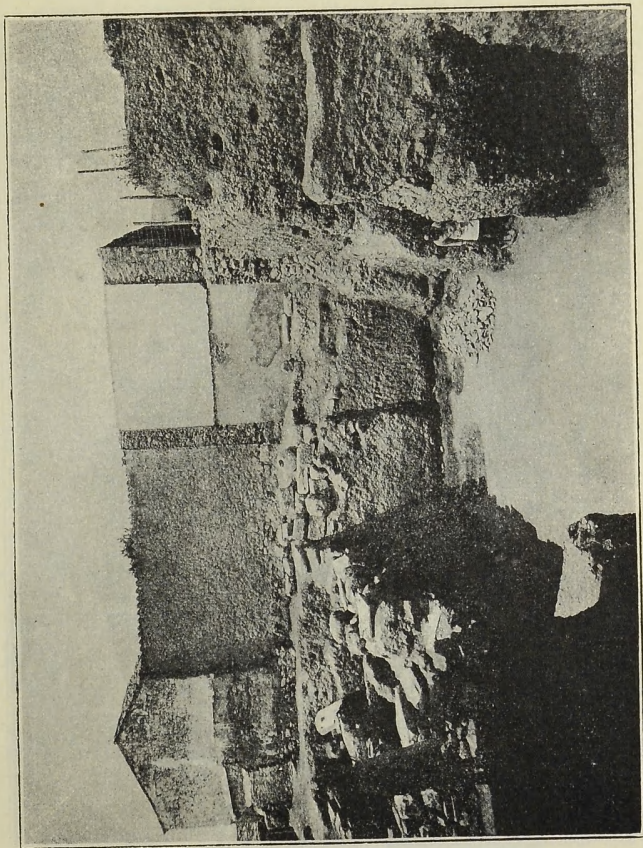
Εἰκ. 3. Τὸ Βασιλειάνειον τεῖχος.

πτως διενεργηθείσας ἀνασκαφάς.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἡμῶν ᾗρξαντο τὴν 3 Φεβρουαρίου καὶ ἔληξαν

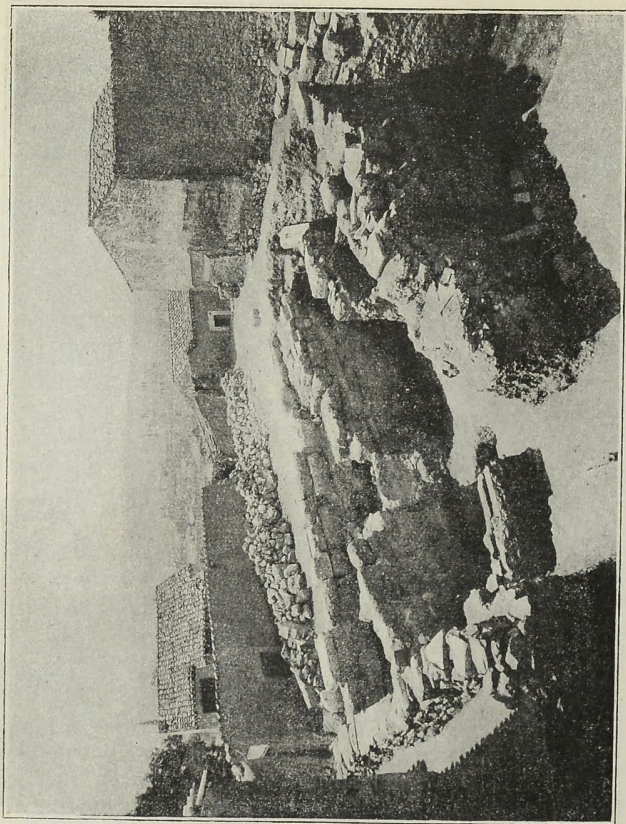
κατὰ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν ἦλθον εἰς

Εἰκ. 4.

φῶς λείψανα ὀχυρωματικοῦ τείχους τοῦ κοινῶς Βαλεριανείου
λεγομένου (εἰκ. 3), ὕπερ σημειοὶ καὶ ὁ Judeich (Topographie

v. Athen σ. 103. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων εἰργασμένων

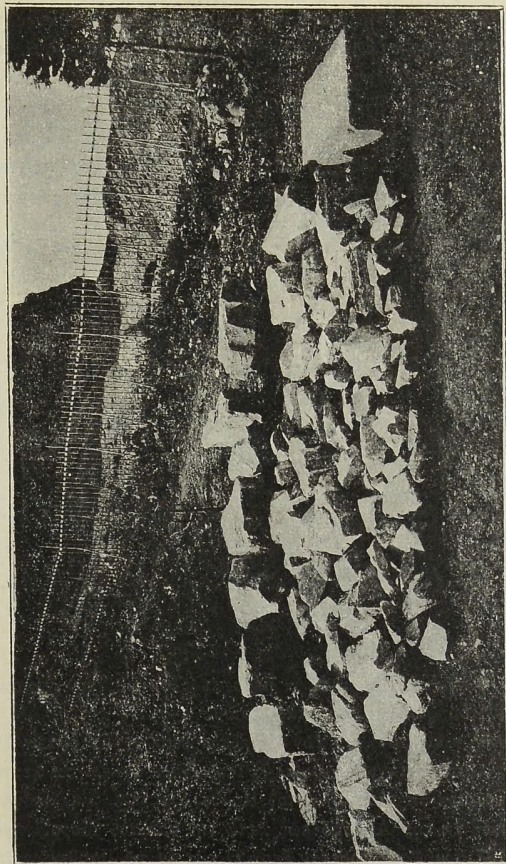

Εἰκ. 5.

τροχμαλοπαγῶν λίθων (Breccia) παχ. 2 μέτρων ὡς καὶ ἄλλου ἀρχαίου ὀλικοῦ. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ΒΔ τῆς Ἀκρο-

πόλεως ἄκρας ἐκτινόμενον πρὸς Β ἔνθα καὶ ἵχνη αὐτοῦ ἀνεφάνησαν

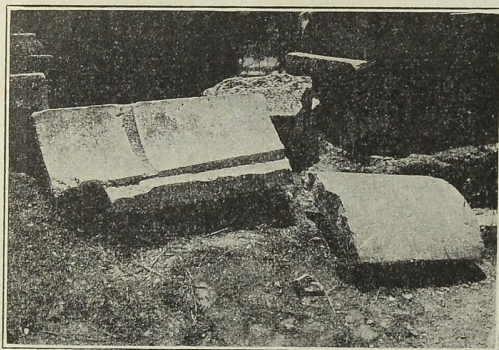

Εἰκ. 5 α. Τεμάγια σπονδύλων ἐκ τοῦ Παρθενῶνος.

(ΠΑΕ) 1901 σ. 12) προχωρεῖ μέχρι τοῦ Βορείου τοίχου τῆς

Στοᾶς τοῦ Ἀττάλου ἔνθα σφύζονται ἀκόμη λείψανα αὐτοῦ· ἐκεῖ-
δὲ κατὰ γωνίαν ὀξείαν ἐστρέφετο πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ Ἀγ.
Δημητρίου Κατηφόρη (Διογέειον Γυμνάσιον) καὶ ἐκεῖθεν κατὰ
κλίσιν σχεδὸν ὀρθογώνιον πρὸς τὴν ΜΑ τῆς Ἀκροπόλεως ἄκραν
ἔνθα αἰήμεταί ἀνασκαφαί. Ἐν τῷ τείχει τούτῳ εὐρέθησαν πρὸ
ἐτῶν, ὡς γνωστόν, πλείστα πολυτίμοι ἀρχαιοῦτες, ἰδίως ἐπι-
γραφαὶ καὶ ἄλλα γλυπτά. Καὶ ἐν τῷ ὕψ' ὧμων ἐνταῦθα ἀποκα-
λυφθέντι τεμαχίῳ εὐρέθησαν ἐντετειχισμένα πολλὰ τεμάχια ἐδω-
λίων αὐτοῦ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους ὡς καὶ τρίγλυφον ἀνῆ-

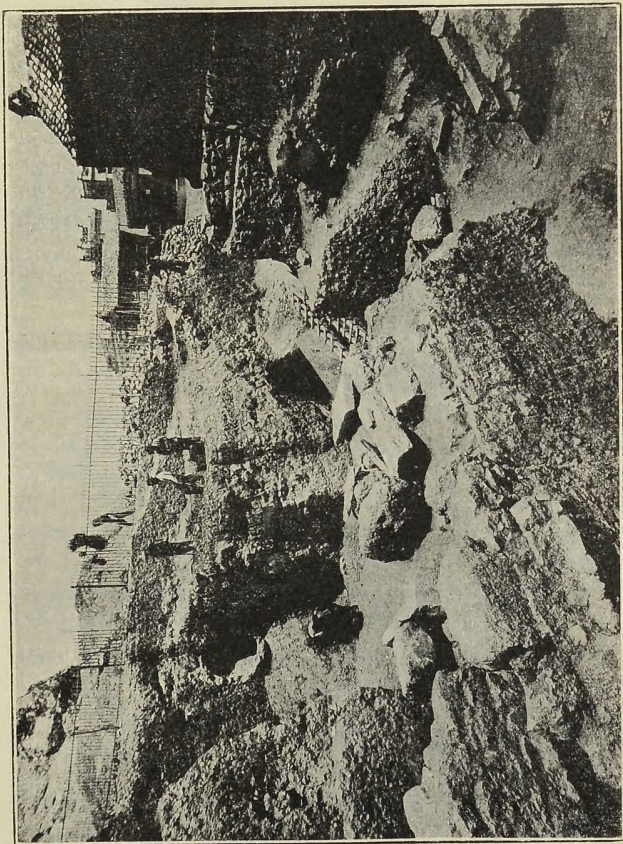

Εἰκ. 6. Τεμάχιον γείσου ἐκ τοῦ Ὠδείου.

κον εἰς τὸ γωνιαῖον ἀριστερὸν μέρος τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου
τοῦ Διονύσου ἦτοι ὡς παραστὰς αὐτοῦ.

Ἐν δὲ τοῖς θεμελίοις τῶν καταδαφισθεισῶν δύο οἰκιῶν εὖ-
ρομεν πλείστα τεμάχια ἀρχαίου ὕλικου ὡς καὶ περὶ τὰ πεντή-
κοντα τοιαῦτα ἐκ σπονδύλων τοῦ Παρθενῶνος (εἰκ. 5 α), ἐκσφεν-
δονισθέντα ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη ἐν
ἔτει 1687 συμβᾶσαν φοβεράν ἐκρηξιν τῆς ἐν τῷ Παρθενῶνι πυ-
ριτιδαποθήκης κατὰ τὸν βομβαρδισμόν αὐτοῦ. Πολλὰ τῶν τεμα-
χίων τούτων φέρουσιν εἰσέτι ζωηρὰ τὰ ἔχνη τῆς πυρκαϊᾶς.

Τὸ Ὁδεῖον τοῦτο μετὰ τὴν καταστροφὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστίω-

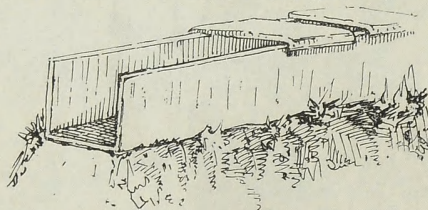

Εἰκ. 7.

νος καὶ κατόπιν σὺν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων, ἐρείπιον γενόμενον
θὰ ἐχρησίμευσεν ὥς λατομεῖον τῶν περιόικων.

Τοιαύτην δυστυχῶς τύχην ὑπέστησαν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα πλεῖστα δὲ καὶ ἐνταῦθα ἐδώλια ἐκ τοῦ Ὁδείου παρατηροῦνται νῦν ἐντετοιχισμένα ἐν ταῖς πέριξ οἰκίαις. Ἡ ἀλλὰ δὲ στρογγύλα μεγάλη τεμάχια γείσου (εἰκ. 6), ἐκ περιφεροῦς οἰκοδομημάτων κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Dörpfeld ἐναποκεείμενα νῦν ἐν τῇ περιδόλῳ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου, ἅτινα κατ' αὐτὸν εἰς οὐδὲν ἄλλο τῶν πέριξ ἀρχαίων οἰκοδομημάτων προσαρμόζονται, ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι ταῦτα ἀσφαλῶς προέρχονται ἐκ τοῦ Ὁδείου τοῦ Περικλέους. Καὶ ὁ ἔφορος Βερσάκης (Πρόβ. ΑΕ 1913 σ. 70 εἰκ. 26, 27) ἀνεῦρεν ἀπέναντι τῆς μεγάλης Στοᾶς τοῦ Ἀσκληπείου καὶ ἀνατολικῶς αὐτῆς θεμέλια περιφεροῦς οἰκοδομημάτων, ὑποθέτει δὲ ὅτι καὶ ταῦτα προέρχονται ἐκ τοῦ καταστραφέντος Ὁδείου τοῦ Περικλέους.

Προχωροῦσης τῆς ἀνασκαφῆς εὗρομεν εἰς βάθος 3 μέτρων καὶ παραλλήλως τοῦ φραγτικοῦ τείχους ὕδραγωγεῖον πῆλινον (εἰκ. 8),

Εἰκ. 8. Πῆλινον ὕδραγωγεῖον Ἐννεακρούνου.

ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εἶναι δὲ τοῦτο τετράγωνος ὀχετὸς καλυπτόμενος ἄνωθεν δι' ὀριζοντίων πλακῶν ὕψ. 0,46 πλ. 0,30 παχ. 0,05. Τὸ ὕδραγωγεῖον τοῦτο ἀνεγνωρίσαμεν εὐθὺς ὅτι εἶναι συνέχεια τοῦ τῆς Ἐννεακρούνου τοῦ ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου διὰ τοῦ Καθηγητοῦ Dörpfeld γενομένου ἀνασκαφῆς ἐν ἔτει 1902, ὅπερ τότε ἀνεῦρεν ὅτι κατήρχετο ἀπὸ τῆς ΜΑ γωνίας τῆς Ἀκροπόλεως διὰ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Τὴν συνέχειαν τοῦ ὕδραγωγείου τούτου εὗρεν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ ὁ ἔφορος Κουρουνηιώτης ἐν τῇ περιδόλῳ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου πρὸς ΝΔ ἄκρην τοῦ ἀρχαιοτέρου ναοῦ τοῦ Διονύσου ἐκ τυχαίας ἐκεῖ κατι-

ζήσεως τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ἡμῶν ἀνακαλυφθὲν ὑδραγωγεῖον, εἶναι συνέχεια ἐκείνου, κατήρχετο δὲ βορειόθεν τῆς πόλεως ἐκ τοῦ Λυκαδητοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ Ὑμηττοῦ ἔχον τὰς πηγὰς αὐτοῦ. Καὶ ἄλλοτε πρὸ ἐτῶν εἶχεν εὑρεθῇ τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ἀδριανοῦ καὶ Κυδαθηναίων, ἔνθα νῦν ἡ Ἀγορὰ τῆς συνοικίας Πλάκας.

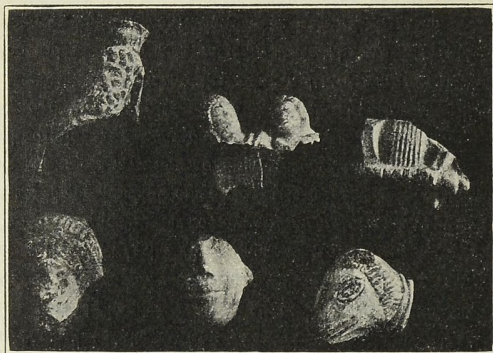
Προχωρούσης τῆς σκαφικῆς ἐργασίας ἀνεσκάφη δολόκληρος ὁ χῶρος ὁ ὑπὸ τῶν κατεδαφισθεισῶν οἰκιῶν κατεχόμενος μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, βάθος 5-7 μ. διότι ποικίλει τὸ ἔδαφος ἕνεκα τοῦ ἐπικλινούς τῆς θέσεως. Εὐρέθη δὲ τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος τεχνητῶς ἐξωμαλυσμένον, κανονικῶς ἐπίπεδον ὡς λαξευτὴ πλατεῖα (εἰκ. 4), ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρξε μέγα δημόσιον κατάστημα, καὶ οὐχὶ ἰδιωτικὴ οἰκία ἐπομένως ὁ χῶρος οὗτος εἶχε χρησιμοποιηθῇ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἐκεῖ παρατηρήσαμεν ἐσκαμμένα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τρία λεκανοειδῆ κυλώματα βάθους 0,20 σχήματος κύκλου καὶ διαμ. τὰ μὲν δύο 1 1/2 μ. τὸ δὲ τρίτον 0,80. Κατ' ἀρχὰς ὑπεθέσαμεν ὅτι ταῦτα κατεσκευάσθησαν ἵνα δέχονται τὰ ὀμβρία ὕδατα ἃν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἔδαφος ἦν πλακόστρωτον διότι καὶ ἀριστερὰ τούτων εὐρέθη φρεατοειδὲς ὄρυγμα βάθους 3 μετρ. ὅπερ καὶ τοῦτο θὰ εἶχε σχέσιν πρὸς τὸ ὑδραγωγεῖον, ἢ ὡς καταδόθρα τῶν ὀμβρίων ὑδάτων διὰ τὰ λεκανοειδῆ κυλώματα ὅμως πιστεύω ὅτι ἐχρησίμευσον μᾶλλον πρὸς ἔνθεσιν πίθων ἐν οἷς ἀπεταμιεύοντο δημητριακοὶ καρποί.

Πήλινα εὐρήματα.

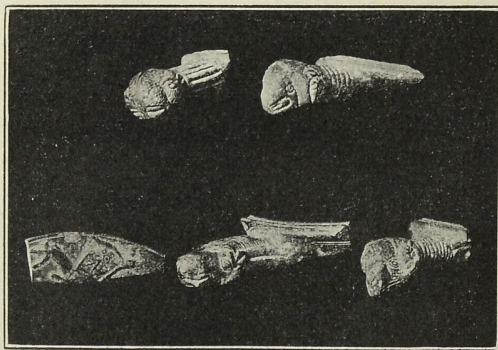
Παρὰ τὰς κοιλότητας ταύτας εὑρομεν φύρδην μίγδην ἐν τοῖς χώμασι πλεῖστα τεμάχια πηλίνων εἰδωλίων καὶ ἀγγείων. Τούτων ἄξια μνείας εἶναι τὰ ἑξῆς :

1. Προτομὴ Διὸς Ἀμμωνος (εἰκ. 9, 1).
2. Σύμπλεγμα δύο μορφῶν, ὧν σώζονται μόνον αἱ κεφαλαὶ μετὰ τοῦ στήθους (εἰκ. 9, 2).
3. Δύο τραγικὰ προσωπεῖα (εἰκ. 9, 5).
4. Κεφαλὴ πλαγγόνος (εἰκ. 9, 4).
5. Τὸ ἀριστερόν μέρος κεφαλῆς ζώου (κρίος;) (εἰκ. 9, 6).

6. Θραῦσμα μουσικοῦ ὄργάνου (λύρα) (εἰκ. 9, 3).
 7. Ἀγγεῖον φιαλοειδές (πινάκιον) μετὰ προχύτου καὶ λαβῆς

Εἰκ. 9. Πήλινα εὑρήματα 1-5.

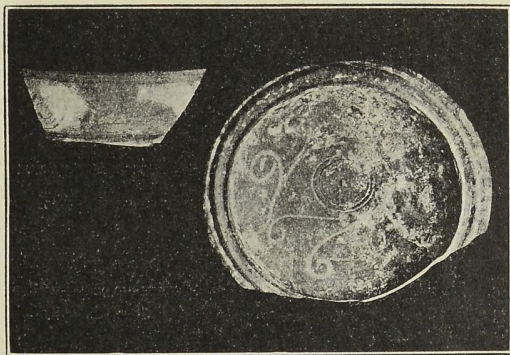

Εἰκ. 10. Πήλινα εὑρήματα 1-5.

σωληνοειδοῦς ἀποληγούσης εἰς κεφαλὴν κριοῦ. Πηλὸς ἐρυθρὸς ἄνευ ἀλοιφῆς. Ἔσωθεν φέρει διὰ λευκῆς γραφῆς ἐλικοειδὲς κό-

σμήμα (εἰκ. 11). Ὅμοιαι λαβαὶ τοιούτων ἀγγείων εὐρέθησαν καὶ ἄλλαι ἀπολήγουσαι ἄλλαι μὲν εἰς κεφαλὴν κυνὸς ἕτεραι δὲ εἰς κεφαλὴν ἵππου (εἰκ. 10).

Τὰ ἀνωτέρω ἀγγεῖα καὶ τεμάχια τούτων ἀναγράφομεν καίτοι οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχοντα, ἢ πρὸς ὀρισμὸν μόνον τῆς χρονολογίας αὐτῶν, διότι ὅμοια ἐντελῶς τούτοις, μετὰ μεμαρτυρημένης χρονολογίας, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν συνευρεθεισῶν ἐπιγραφῶν ἦτοι τοῦ Β'. ἢ Γ'. μ.Χ. αἰῶνος, εὐρέθησαν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Brückner ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐν Κεραιμεικῷ ἐνεργηθείσαις

Εἰκ. 11. Πήλινα εὐρήματα 1-2.

ἀνασκαφαῖς· ἐπομένως καὶ τὰ ἡμέτερά εἶναι τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων. Ἐπίσης εὑρομεν καὶ τεμάχιον χεῖλους ἀγγείου (λοπάδος) φέρον ἀνάγλυπτον λαγῶν, πηλὸς ἐρυθρός, ἑλληνιστικῶν χρόνων (εἰκ. 10), ἔχον ὁμοιότητα πρὸς τὰ λεγόμενα ἀρρητινὰ ἀγγεῖα (terra sigillata).

Ἑτέρα μικρὰ εὐρήματα ἔχομεν τὰ ἑξῆς:

Σφραγίδα στεατίτου λίθου, χρώματος ὑποπρασίνου, φέρουσαν γλυφὴν γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ διαμ. 0,03 (εἰκ. 12, 1).

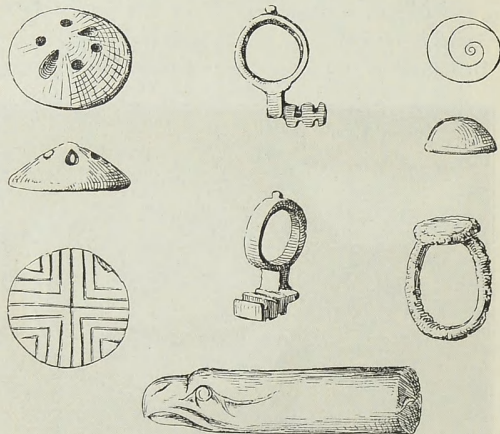
Ἐργαλεῖον λίθινον (πέλεκυς λελεασμένως), νεολιθικῆς ἐποχῆς. Κλεῖδα χαλκῆν (εἰκ. 12).

Δακτύλιον χαλκοῦν, ἄνευ γλυφῆς ἐπὶ τῆς σφενδόνης (εἰκ. 12).

Μικρὰν ψῆφον φακοειδῆ φέρουσιν οἶονεϊ γεγλυμμένον κοχλίαν. Τοῦτο εἶναι τὸ γνωστὸν κάλυμμα (operculum) κοχλίου τῆς θαλάσσης, φυσικόν (εἰκ. 12, 3).

Τὸ ἄκρον ἐργαλείου ἐπιμήκους, λευκοῦ μαρμάρου ἀπολήγοντος εἰς κεφαλὴν ἄετοῦ (εἰκ. 12, 5).

Εἰκ. 12. 1-5.

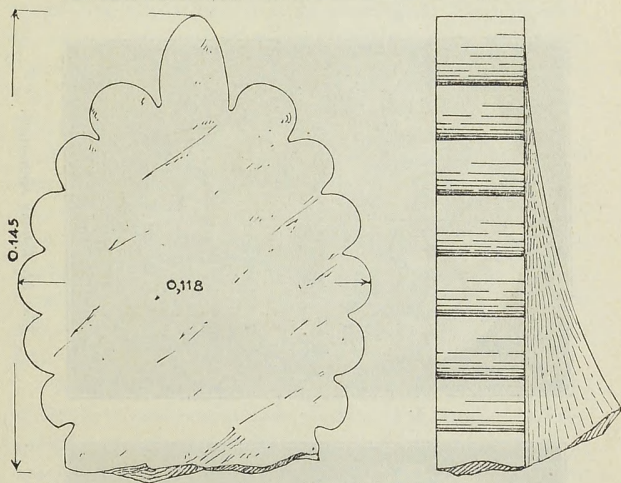
Ἀκροκέραμος μαρμαρίνος μικροῦ οἰκοδομήματος ὑψ. 0,54 οὗ ὅμοια τεμάχια εὐρέθησαν καὶ ἄλλα. Νὰ προέρχεται ἄράγε ἐκ τοῦ Ὁδείου; (εἰκ. 13).

Εὐρέθησαν ἐπίσης ἐν τοῖς χώμασι καὶ 20 νομίσματα χαλκᾶ κατιωμένα διαφόρων ἐποχῶν ἀναγόμενα, ἐν μὲν εἰς τοὺς ῥωμ. χρόνους, τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, δύο Βυζαντινὰ, τῶν χρόνων Νικηφόρου Φωκά, τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ἐντελῶς κατεστραμμένα, ἄχρηστα.

Ἀξίον μνηεῖς θεωρῶ τὸ ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους εὐρεθὲν παχὺ στρώμα παχ. 0,20 καθαρῶς τέφρας καὶ ξύλων ἀπηνθρακωμένων ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πυρᾶς προερχόμενα ὡς καὶ σωρεῖαν πηλίνων κεράμων στέγης, εὐρεθέντων εἰς μεγάλην ἐκ-

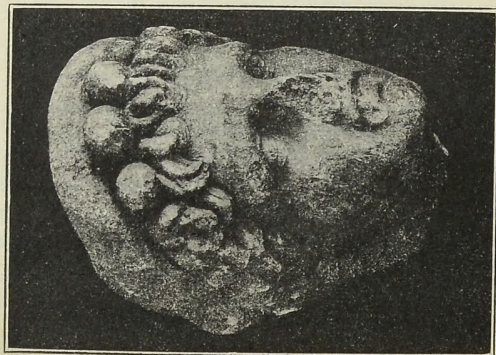
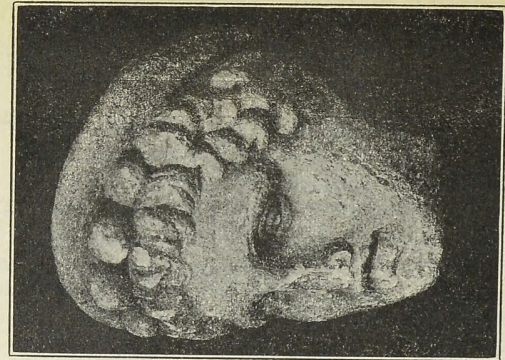
τασιν καὶ καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἰδίως πρὸς τὸ ΜΔ τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου μέρος.

Τῶν ἀπηρθρωμένων τούτων ξύλων εὗρομεν μεγάλα τεμάχια. Κατὰ πρόχειρον δὲ ἐξέτασιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Μηλιαράκη, ταῦτα εἶναι ῥητινώδους ὕλης, κατάλληλα διὰ ναυπηγίαν. Εὗρομεν ἐπίσης πολλὰ τεμάχια μαρμάρου κεκαυμένα καὶ σχεδὸν εἰς ἄσβεστον μεταβεβλημένα ἐκ μεγάλης πυρκαϊᾶς. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ

Εἰκ. 13. Μαρμάρινος ἀροκέραμος.

ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος πυρποληθέντος Ῥδείου, καὶ οὕτω πιστοῦται τὸ ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἀναφερόμενον, ὡς καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Μιστριώτης ἐν τῇ διαλέξει αὐτοῦ τῇ γενομένῃ ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ ἀνέφερε. Ἄξια λόγου εὐρήματα εἵχομεν ἐν τῇ βορειοδυτικῇ γωνίᾳ καὶ κάτωθεν τῶν θεμελίων τῶν κατεδαφισθεισῶν οἰκιῶν τὰ ἐξῆς :

Εικ. 14. Κεφαλή σικανική.

Ὡραίαν κεφαλὴν μαρμαρίνην νεανίου (εἰκ. 14), εἰκονιστικήν, φυσικοῦ μεγέθους, ῥωμ. χρόνων ὕψ. 0,33· ἔχοντος ζωηρὰν ἔκφρασιν καὶ ἐπιμελῶς ἐξειργασμένην. Τὴν κόμην κατερχομένην εἰς βραχέα ἐλικοειδῆ βοστρύχια διαθέει στέφανος περιβάλλων αὐτήν· πρὸ τοῦ μετώπου τέσσαρα σφαιρία θυσανοειδῆ ἐξαρτώμενα οἶονεῖ ἐκ τοῦ στεφάνου δίκην κοσμήματος. Παρίστησι πιθανῶς ῥωμ. αὐτοκράτορα.

Ἔτερον ἄξιον λόγου εὔρημα εἵχομεν τὸ ἀνωτέρω εἰκονιζόμενον ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον (εἰκ. 14 α) ἐκ τῶν σπανίων διὰ τὴν ἐν αὐτῷ παράστασιν, εἶναι ἀποκεκρουμένον ἀριστερά, ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, περισφύζον μέρος τῆς δεξιᾶς παραστάδος. Σφύζόμενον ὕψ. 0,20, πλ. 0,20, πάχ. 0,65, μαρμάρου πεντελησίου. Τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέτου, ὡς ἐκ τῆς κακῆς καταστάσεως τοῦ ἀναγλύφου, δὲν σφύζεται.

Παρίσταται Ἀσκληπιὸς ἱστάμενος (λείπει ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ ἄκροι πόδες ὡς καὶ τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν), ἐν χιτῶνι καὶ ἱματίῳ πτυσσομένῳ ὑπο τὴν ἀριστερὰν μασχάλην καὶ καταλείποντι γυμνὸν τὸ δεξιὸν τοῦ στήθους καὶ ἔχων τὴν δεξιὰν τεταμένην καὶ ἐρειδομένην ἄνωθεν κλίνης ἀσθενοῦς. Πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ θεοῦ γυναικεῖα μορφή, ἡ μήτηρ ἢ ἡ ἀδελφή, ἢ ἡ σύζυγος ἴσως τοῦ ἀσθενοῦς γονυπετής, ἐν ἱεσίδῃ, ἀπτομένη, διὰ τῆς ὑψωμένης δεξιᾶς, τοῦ ἱματίου τοῦ θεοῦ.

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο νομίζομεν ὅτι ἀσφαλῶς προέρχεται ἐκ τοῦ ἐγγυὲς τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν κειμένου Ἀσκληπιείου, ἐν ᾧ ἐνεκάθευδον οἱ ἀσθενεῖς καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς ἐπεσκέπτετο αὐτούς, ὡς περιγράφει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ Πλούτῳ (στ. 630 κέ.) καὶ ὅστις πολλάκις κατ' οἶκον μετέβαινε πρὸς ἱασιν. Τοιαύτας ἐπισκέψεις τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἔχομεν ἐπὶ ἀναγλύφων¹⁾. Καὶ ἡμεῖς ἀνεγράψαμεν

¹⁾ Πρὸς II. *Καστριώτου*, Κατάλογος τῶν Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1397 — V. Staïs, *Marbres et bronzes du Musée National* σ. 234. — Ἀραβαντινὸς «Ἀσκληπιός» Ἀθῆν. 1907 σ. 204. — Σβορώνος, «Τὸ Ἐθν. Μουσεῖον» πίν. LVIII.

ὅμοια παραδείγματα ἐν τοῖς περὶ τοῦ Ἀσκληπείου (πρὸς τὰ ἡμέτερα «Μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν» ἔκδ. β' σ. 143 κέ., καὶ Π. Καβδαδία ἐν τοῖς περὶ τοῦ Ἀσκληπείου τῆς Ἐπιδαύρου, Ἀθην. 1891 καὶ 1900.

Εἰκ. 14 α. Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν εἰς Ἀσκληπιόν.

Ἡ παράστασις τοῦ ἀναγλύφου τούτου ¹⁾ εἶναι, ὡς εἴπομεν,

¹⁾ Φέρει ἀριθ. Συλλογῆς Γλυπτῶν Ἀρχαιολ. Μουσείου 3325.

τῶν σπανίων. Ὡς γνωστὸν οἱ Ἕλληνες συνήθιζον ἱστάμενοι νὰ ἱκετεύωσι τὸ θεῖον ἐξααιτούμενοι παρ' αὐτοῦ τὴν πλήρωσιν πόθου, ἢ εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ δι' οἰονδήποτε λόγον· ἐλάχιστα δὲ παραδείγματα εἶναι ἡμῖν γνωστὰ φέροντα ἱκέτας γονυπετεῖς, ἀλλὰ πάντοτε γυναῖκας, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης καὶ ἐν τῇ δημοσιευμένῃ εἰκόνι.

Φαίνεται ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ γονυπετῶς ἱκετεύειν ἢ προσκυνεῖν ἔχει ἀσιατικὴν καταγωγὴν, τῶν Περσῶν, Ἀσσυρίων καὶ Αἰγυπτίων ἐγγιζόντων διὰ τοῦ προσώπου τὸ ἔδαφος δάκεις προῦκειτο νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν, τῶν ἡγεμόνων ἢ ἄλλων ἀρχόντων (Curt. VIII, 5 22). Τοῦτο ὅμως ἐθεωρεῖτο ἀνάξιον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ δουλοπρεπεῖς (Valerius Maximus VI, 3, ext. 2. — Αἰλιανὸς Ποικίλη Ἱστορία 1, 21. — Πολύβιος 30, 19, 5. — Ἡρόδοτος Ζ' 136). Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας κατὰ μίμησιν τῶν Περσῶν ἐπεζήτησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς Βαβυλῶνα ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῇ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς προσκυνήσεως, ἀλλ' ἀντέστησαν γενναίως οἱ Μακεδόνες, ὡς ἀναγράφει ὁ Ἀρριανὸς ἐν τῇ Ἀναβάσει Ἀλεξάνδρου (IV, 10, 5 κέ.).

Ἦδη ἐπὶ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων ἀναφέρεται ἡ ψαῦσις τῶν τοῦ ἱκετευομένου γονάτων ὑπὸ τοῦ ἱκετεύοντος. «γονοῦμαί σε καὶ λίσσομαί σε» λέγει ἡ Θέτις (Ὀμ. Ἰλ. A 427 κτλ.) καὶ ἡ Ἀλθαῖα ἱκετεύουσα τὴν Περσεφόνην διὰ τὸν τοῦ υἱοῦ τοῦ Μενελάου θάνατον γονυπετεῖ (πρόχῳ καθεζομένη δεύατο δὲ δάκρυσιν κόλποις Ἰλ. I 568). Τοῦτ' αὐτὸ πράττει καὶ ἡ Ἥρα (ἐν Ὑμνῷ Ἀπόλλωνος, Πυθιονίκης 158 κέ.) ἐπικαλουμένη χθονίους θεοὺς· καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης παριστῶσι γονυπετοῦσαν τὴν Ἠλέκτραν καὶ Ἑλένην, ὅτε αὐταὶ ἐπικαλοῦνται τὸν θάνατον, τοῦτ' αὐτὸ ἴσως ἐπραξαν καὶ αἱ Θηβαῖαι γυναῖκες ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας στ. 95 καὶ 215 καὶ αἱ Περσίδες γραῖαι ἐν τῷ χορῷ τῶν Περσῶν ἐπικαλοῦμεναι τὸν Δαρεῖον. Ταῦτα πάντα τὰ παραδείγματα πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι παρὰ μὲν τοῖς ἀσιατικοῖς λαοῖς οἱ ἄνδρες ἱκετεύοντες ἐγονυπέτουν, παρὰ τοῖς Ἕλλησι δὲν ἀναφέρονται ἄνδρες, εἰ μὴ μόνον γυναῖκες ὡς εἶδομεν ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι χωρίοις, ἅπερ

ἐνισχύουσι καὶ χωρὶα ἀρχαίων συγγραφέων, ὡς τοῦ Θεοφράστου (Χαρακτήρων 16), τοῦ Πολυδίου 15, 29, 9 καὶ 32, 15, 7), τοῦ Πλουτάρχου (περὶ δεισιδαϊμονιῶν 3 σ. 166 ¹⁾), τοῦ Διογέ-
 νους Λαερτίου (VI 37), δι' ὧν πληροφοροῦμεθα ὅτι οἱ ἀρχαῖοι
 "Ἕλληνες προσήχοντο ὀρθιοὶ καὶ ὅτι τὸ γονυπετεῖν ἐν τῇ προ-
 σευχῇ καὶ ἰκεσίᾳ ἐθεωρεῖτο γυναικοπρεπές, δεισιδαϊμονιῶδες καὶ
 θρησκοληπτικόν.

Ἐντεῦθεν βλέπομεν ὅτι καὶ ἐκ τῶν χωρίων τῶν συγγραφέων
 καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ μνημείων παραστάσεων μόνον γυναῖκες πα-
 ρίστανται γονυπετεῖς ἰκετεύουσαι.

Αἱ ἐπὶ τῶν μνημείων παραστάσεις σπανίζουσιν.

Τὰ παριστάοντα γονυπετεῖς ἰκέτιδας ἀνάγλυφα τὰ μέχρι τοῦδε
 γνωστὰ περιέγραψεν ὁ Otto Walter ¹⁾. Τὸ σήμερον ὑφ' ἡμῶν
 ἐνταῦθα δημοσιευόμενον ἀνάγλυφον ἐκ τῶν ὁμοίων ἀττικῶν εἶναι
 τὸ ἕκτον τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν, εὑρεθὲν εἰς τὰς πρὸς εὔρεσιν
 τοῦ Ὀφείδου τοῦ Περικλέους ἀνασκαφὰς ἡμῶν.

Φαίνεται δ' ὅτι τὴν τοιαύτην συνήθειαν τῆς ἀρχαιότητος διε-
 τήρησεν ὁ Ἑλληνικὸς ὀρθόδοξος λαὸς μέχρι σήμερον, διότι προ-
 σευχόμενος δὲν γονυπετεῖ, ὡς πράττωσιν οἱ καθολικοὶ καὶ οἱ
 διαμαρτυρόμενοι, ἀλλ' ὀρθοστατεῖ καὶ μόνον κατ' ἐξαίρεσιν, κατὰ
 τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, γονυπετῶς
 ἀκροᾶται τῶν τοῦ ἱερέως εὐχῶν. Τὸ τοιοῦτον βεβαίως ἔχει με-
 γίστην σημασίαν ὡς πρὸς τὴν διὰ τῶν αἰώνων τήρησιν τῆς πα-
 λαιᾶς ταύτης τῶν προγόνων ἡμῶν συνηθείας. Μόνον δ' ἐν ἐξαι-
 ρετικαῖς περιστάσεσι καὶ δὴ ἐν ταῖς ἱεραῖς νηστεαῖς ἐπιτρέπει
 ἢ μᾶλλον ἐπιβάλλει κανονίζουσα ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τὰς λε-
 γομένας « μετανοίας » αἵτινες εἶναι εἶδος γονυπετῶς ἰκετεύοντος

¹⁾ Τὴν βιβλιογραφίαν ἰδὲ παρὰ Stengel. Die griechische Kultusalter-
 thümer 73 κέ.—Sittl, Gebärden der Griechen und Römer 177 κέ.—
 Otto Walter, « *Knienden Adoranten auf Attischen reliefs* » ἐν Jah-
 resheften des Österreichischen arch. Institut. Band XXII 1910 σ.
 230-243.—Καὶ Ἀρσανιτόπουλλον ἐν ΑΕ 1910 σ. 380.

καὶ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἔχοντος, τῆς Περσικῆς, Ἀσσυριακῆς καὶ Αἰγυπτιακῆς συνηθείας ¹⁾).

Ἄλλο εὗρημα ἄξιον λόγου εἶχομεν παρὰ τὰ θεμέλια τῶν οἰκιῶν μεγάλην μαρμαρίνην στήλην ἐρμαϊκὴν (εἰκ. 15) ἀποκεκρουμένην ἄνωθεν. Ταύτης σῶζεται τὸ ἥμισυ μέρος τὸ πρὸς τὰ κάτω ἄριστα. ὕψ. σφζομένου 1,09 πλ. 0,61· παχ. 0,25.

Ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχουσιν ἀναγεγλυμμένοι παραστάσεις ἄνω μὲν τὰ ἀνδρικὰ σύμβολα, κάτω δὲ πρὸς μὲν τὰ δεξιὰ κηρύκειον, σύμβολον τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ἄριστερὰ ἀγγεῖον, στάμνος, σύμβολον τοῦ Διονύσου. Ἡ ὅλη παράστασις χωρίζεται εἰς τὸ μέσον διὰ βαθείας ἐγχαράκτου γραμμῆς καθέτως. Ἄνωθεν δὲ ἀπέληγεν εἰς κεφαλὰς Ἑρμῶν.

Ἡ στήλη αὕτη εἶναι ἄξια λόγου ἕνεκα τῆς διπλῆς παραστάσεως Ἑρμοῦ καὶ μοναδικῇ διὰ τὸ σχῆμα αὐτῆς, τὸ πρῶτον εὐρεθεῖσα ἐν Ἀθήναις, διότι ἐν Ἀθήναις, ὡς γνωστόν, ἦτο ἐν χρήσει τὸ σχῆμα τῆς τετραγώνου ἐργασίας.

Τοιοῦτοι Ἑρμαῖ ἱδρύνοντο ἐν τοῖς προθύροις τῶν ἐν Ἀθήναις οἰκιῶν, ἐν τοῖς ὁρίοις ἀγρῶν, κτημάτων καὶ ἐν ταῖς πύλαις

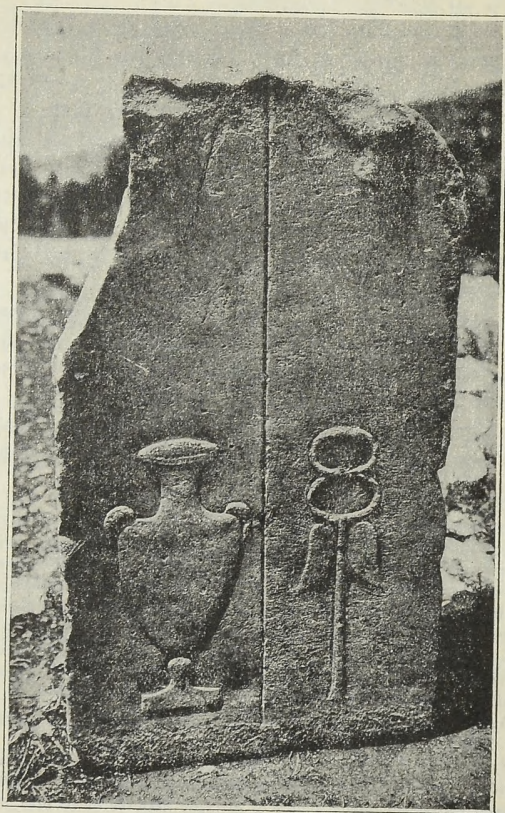
¹⁾ Ὁ τύπος τῆς πρό θεοῦ ἐν γόνασι γυναικός, ὁ γνωστός ἡμῖν ἐκ σειρᾶς ἀττικῶν ἀναγλύφων τοῦ Ε' καὶ Δ' αἰῶνος π. Χ. φαίνεται ὅτι ἀντιγράφει διόσημόν τι ἀττικόν πρωτότυπον παρεμφερές, οὗ ἀντίγραφον ἴσως εἶναι τὸ βραδύτερον ἐν τῇ Πανιάδι (Καίστρεια Φιλίππου) τῆς Περαιᾶς τῆς Παλαιστίνης ἀναφερόμενον σύμπλεγμα, ὅπερ οἱ χριστιανοὶ μετεβάπτισαν εἰς ἄγαλμα Χριστοῦ καὶ Βερονίκης. Τὸ ἄγαλμα ἀποδίδει ὁ Εὐτέβιος κατ' ἐμπειρατοῦσαν μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ παραδόσιν εἰς τὴν αἰμορροῦσαν Βερονίκην, ἥτις ἱδρυσε τοῦτο εἰς τὴν πατριδα αὐτῆς ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν θεραπείαν (πρόβ. Λουκ. η' 43-49).

Ὁ Εὐτέβιος περιγράφει αὐτὸ ὡς ἐξῆς: (Ἑκκλ. Ἱστορ. Βιβλ. VII, κεφ. 17 σελ. 287) ἔκδ. Schwarz.

Ἐστάναι, ἐφ' ὕψηλῳ λίθου πρὸς μὲν ταῖς πύλαις τοῦ αὐτῆς οἴκου γυναικὸς ἐκτίπωμα χάλκεον ἐπὶ γόνυ κεκλιμένον καὶ τεταμέναις ἐπὶ τὸ πρόσθεν ταῖς χερσὶν ἰκετευτοῦσῃ δοικός, τοῦτου δὲ ἀντικρυς ἄλλο τῆς αὐτῆς ὕλης ἀνδρὸς ὄρθιον σχῆμα, διπλοῦδα κοσμίως περιβεβλημένον καὶ τὴν χεῖρα τῇ γυναικὶ προτείειν κτλ. Ἰδ. Γ. Α. Σωτηρίου «Ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τέχνῃ» Ἀθῆναι 1914 σ. 22 κέ..

Καθ' ἡμᾶς τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἀντίγραφον Ἀσκληπιοῦ καὶ ἰκετίδος γυναικὸς γονυπετοῦς, ὡς τὸ ὑφ' ἡμῶν ἐνταῦθα δημοσιευόμενον.

τῶν πόλεων. Ἐπίσης πρὸ τῶν ναῶν, παρὰ τοῖς τάφοις, ἐν τοῖς

Εἰκ. 15. Ἑρμαϊκὴ στήλη.

Γυμνασίοις, ταῖς Παλαίστραις, Βιβλιοθήκαις, Στοαῖς Ἀγοραῖς, γωνίαις ὁδῶν, ταῖς λεωφόροις ὡς σταθμοὺς καὶ ὁδόμετρα ἐπι-

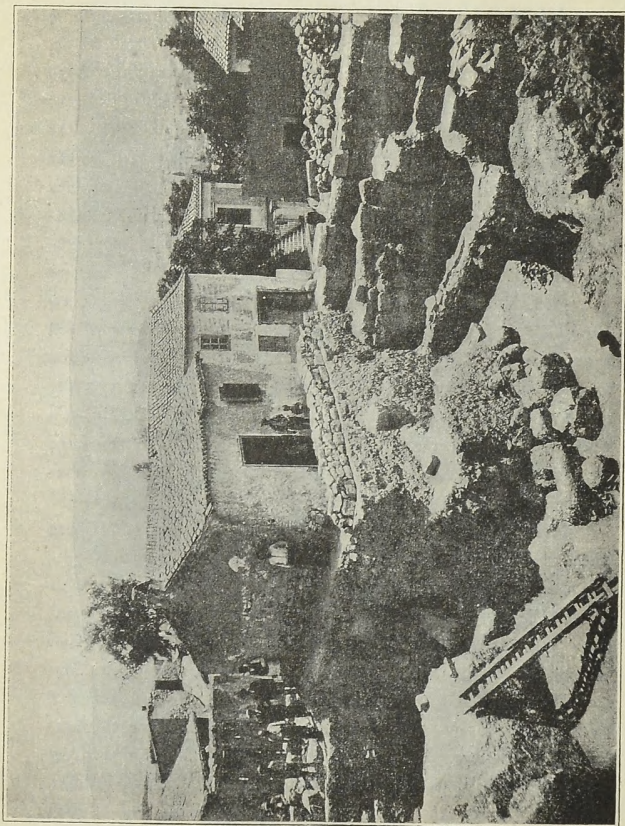

γραφομένων ἐν αὐτοῖς τῶν ἀποστάσεων (σταδιασμοί) ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν εἰς τοὺς ἀγῶνας νικητῶν.

Οἱ ἐν τοῖς τριόδοις ἰστάμενοι Ἑρμαὶ εἶχον ἐνίοτε τρεῖς ἢ τέσσαρας κεφαλὰς (πρὸς. Ἀρποκρατίονα καὶ Ἡσύχιον ἐν λ. Ἑρμαῖ), ὥσπερ διδάσκοντες τὰς ὁδοὺς καὶ ἔχοντες διὰ τοῦτο ὑπογραφὴν ποῦ μὲν ἄγει αὕτη ἡ ὁδός, ποῦ δὲ ἐκείνη, ἐκάστης κεφαλῆς πρὸς ὁδὸν τινα νεούσης· ὅθεν αἱ ὀνομασίαι τρικέφαλος καὶ τετρακέφαλος Ἑρμῆς. Ἡ ἡμετέρα Ἑρμαϊκὴ στῆλη ἔχουσα ἀσφαλῶς τοιαύτην σημασίαν ἰδρυθεῖσα θὰ ἦτο τὸ μεθόριον τῶν δύο ἱερῶν, ἡ πρὸς δεξιὰ ἡ ἔχουσα καὶ τὸ διακριτικὸν σύμβολον τὸ κηρύκειον πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἑρμοῦ, ἡ δὲ πρὸς ἀριστερὰ ἔχουσα τὸ διακριτικὸν σύμβολον τὴν στάμνον, πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Διονύσου, διότι, ὡς γνωστόν, ἡ στάμνος ἰδιάζει τῷ Διονύσῳ, ὡς γινώσκομεν τοῦτο ἐκ πολλῶν παραστάσεων ἐπὶ ἀγγειογραφειῶν, ἔνθα παρίσταται ὁ Διόνυσος καὶ παρ' αὐτῷ τράπεζα ἐφ' ἧς στάμνος. (Πρὸς. Frickenhaus *Lenaeevasen* ἐν *Zweiundsiebzigstes Programm zum Winkelman's Feste 1912*). Ἐξ ἄλλων γινώσκομεν ὅτι καὶ ὁ Ἀριστοφάνης (*Βατραχ.* 22 καὶ *Σχολ.* σ. 545 καλεῖ τὸν Διόνυσον υἱὸν σταμνίου).

Κατὰ τὴν ΜΑ πλευρὰν καὶ ἄνωθεν τοῦ Ὑδραγωγείου, ὅπερ ἄνωτέρω ἀνεφέρομεν, εὑρομεν δύο κτίσματα, ὥσπερ δωμάτια χριστιανικῶν χρόνων (εἰκ. 16) ἐκ μικρῶν λιθαρίων καὶ κεράμων ἐκτισμένα. Οἱ τοῖχοι τούτων συγκλείοντες πρὸς τὰ ἄνω ἐσχημάτιζον τὴν θόλον, ἣτις νῦν δὲν σφίζεται. Ἐντὸς τῶν δωματίων τούτων εὑρομεν σωρεῖαν ὁστῶν ἀνθρωπίνων ὡς καὶ τινὰς ἐπιγραφὰς ἐπιτυμβίους χριστιανικῶν χρόνων, περὶ ὧν κατωτέρω ὁ λόγος. Ἐκ τούτων συνάγομεν ὅτι τὰ κτίσματα ταῦτα ἦσαν ὁστοθήκη νεκροταφείου ἀνήκοντος τῇ περιοχῇ ἐκκλησίας τινός, ὡς συνηθίζεται καὶ μέχρι σήμερον νὰ γίνηται. Καὶ τοιαύτη ἐκκλησία ἦτο ἡ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, ἣτις ἐξέλιπε νῦν. Ταῦτα μοὶ ἀνεκοίνωσαν οἱ περίοικοι, ἐκ παραδόσεως γινώσκοντες, ὅτι ἐγγύτατα τῆς θέσεως ταύτης ὑπῆρξέ ποτε μεγάλη ἐκκλησία, Μονὴ καλουμένη, ἔχουσα πολλὰ κελλία, ἣν κατέστρεψαν οἱ

Τοῦρκοι κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, πολιορκοῦντες τὴν

Εἰκ. 16.

Ἀκρόπολιν τῇ 1827 μετὰ τῶν ἐκεῖ καταφυγόντων πρὸς διάσωσιν χριστιανῶν. Τὴν πληροφορίαν ταύτην ἐπιβεβαίωσι καὶ ὁ

τὰ Ἀττικά ἢ περὶ δῆμων τῆς Ἀττικῆς συγγράφας Δ. Σουρμελῆς (Ἀθήναι 1862 σ. 134) λέγων τάδε: *οὐ τὴν ἐκεῖ χριστιανικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου ἀνέτρεψαν οἱ Τοῦρκοι δι' ὑπονόμου πυρίτιδος τῷ 1827.* Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ἀνήγειραν πρὸ 20ετίας περίπου τὸ νῦν σφζόμενον μικρὸν ἐκκλησίδιον, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγ. Γεωργίου ἐπίσης τιμώμενον, εἰς ἀνάμνησιν τῆς καίσης παλαιᾶς ἐκκλησίας. Προχωρούσης τῆς ἀνασκαφῆς εἰς τὰς συνεχομένας πρὸς Μ οἰκίας Τρακάδα, αἵτινες εἰσὶν ἐξ ἀρχαίου ὕλικου ἐκτισμέναι, θέλουσιν ἔλθῃ εἰς φῶς σημαντικὰ εὐρήματα μέλλοντα νὰ διαφωτίσωσιν πληρέστερον τὰ κατὰ τὸ Ὡδεῖον τοῦ Περικλέους.

Ἡ ἀνασκαφὴ ἐξηκολούθησε καὶ περαιτέρω δυτικῶς πρὸς τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως ἐπὶ οἰκοπέδῳ ἀνήκοντος τῷ Δημοσίῳ. Πρὸς τοῦτο ἀνωρύξαμεν πλατεῖαν τάφρον 7 μέτρων, εὗρομεν δὲ καὶ ἐκεῖ θεμέλια οἰκιῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἐκτισμένα διὰ μεγάλων ἐργασμένων λίθων, εἰλημμένων ἐκ τοῦ καταστραφέντος Ὡδείου. Εὗρομεν ἐπίσης ὑπερμεγέθεις πίθους ἐκτισμένους διὰ λίθων καὶ ἀσδέστου ἔσθθεν ἐπιχερισμένους δι' ἀμμοκοινίας καὶ πρὸς χρῆσιν ὕγρων, ὕδατος, οἶνου καὶ ἐλαίου καὶ ἐτέρους ὁμοίους, ἀλλ' ἄνευ τῆς ἐπιχρίσεως· οὗτοι βεβαίως θὰ ἐχρησίμευον ὡς ἀποθήκαι δημητριακῶν καρπῶν.

Διὰ τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τοῦ βορείου μέρους τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου παρετηρήθη ὅτι οὗτος κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν ἐτερμπίζετο εἰς βράχον, ὅστις ἦτο καθέτως κεκομμένος, ἀποτελὼν οὕτω οἶονεῖ τοῖχον μικ. 3 μετρ. δεξιὰ δὲ ἐφαίνοντο κατὰ χώραν δύο δόμοι τοίχου, ἐκ μεγάλων ἐργασμένων λίθων ἔνθα κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀρχιτέκτονος Ὁρλάνδου, τοῦ καὶ τὸ σχέδιον τῶν ἀνασκαφῶν ἐκπονήσαντος, ἴσως ἐνταῦθα νὰ ἦτο ἡ εἰσόδος τοῦ Ὡδείου.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἀνασκαφῶν συνεχόμενοι ὑπὸ ἀπορίας διὰ τὴν μὴ εὑρεσιν κίονός τινος ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ Ὡδείου, οἵτινες παρεδίδοντο ἡμῖν ὄντες μαρμάρινοι, ἡρευνήσαμεν τὰς πέριξ οἰκίας καὶ τοὺς περὶ τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου τόπους μήπως τυχὸν εὗρωμεν ἔστω καὶ τεμάχια ἐξ αὐτῶν· ἀλλὰ

καὶ ἐν τῇ ἐρευνῇ ἡμῶν ταύτῃ δὲν ἐπετύχομεν, ἡλπίζον ὅμως καὶ ἡμῖν βέβαιος ὅτι ἐν ταῖς μελλούσαις ἀνασκαφαῖς τῶν συνοχόμενων οἰκιῶν θὰ εὐρεθῶσιν ἐκτὸς ἂν ἡσθεστοποιηθήσαν, ἢ ἀπεχομίσθησαν διὰ δευτέραν χρῆσιν. Ἀλλὰ Ἀγαθὴ Τύχη! ἡμέραν τινὰ διερχόμενος διὰ τοῦ περιδόλου τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου καὶ περὶ τὰ 30 μέτρα μακρὰν τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν παρετήρησα εὐμεγέθη σπόνδυλον κίονος ἀρραβδῶτου ¹⁾ ὕψ. 1,60 διαμ. 0,75 ἐφ' οὗ φέρεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ (εἰκ. 17):

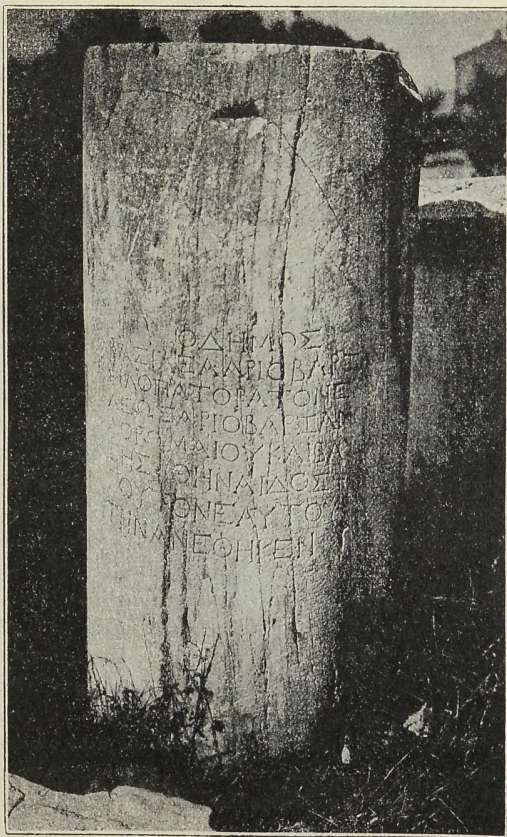
Ὁ δῆμος

βασιλέα Ἀριοδαρζάνην
φιλοπάτορα τὸν ἐκ βασι-
λέως Ἀριοδαρζάνου φι-
λορωμαῖον καὶ βασιλίσ-
σης Ἀθηναῖδος φιλιστόρ-
γου τὸν ἑαυτοῦ εὐεργέ-
την ἀνέθηκεν

Ὅτι ὁ τιμώμενος βασιλεὺς τῆς Καππαδοκίας Ἀριοδαρζάνης ὁ Β'. εἶναι ὁ ἀνεγείρας τὸ καὲν Ὁδεῖον τὸ ὑπὸ τοῦ Βιτρουδίου ἀναφερόμενον, προσεπιμαρτυρεῖ ἡδὴ καὶ ἡ ἄνω ἐπιγραφὴ εὐρεθεῖσα κατὰ τὰς τῇ 1862 ἀνασκαφᾷ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Ὁ κίων ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφὴ εὐρέθη ἐντετοιχισμένος ἐν τῇ ἐν τῇ Ὀρχήστρᾳ τοῦ θεάτρου κατὰ τοὺς ἐσχάτους ῥωμ. χρόνους κατασκευασθέντι προμαχῶνι. Βεβαίως δὲν ἐνδείκνυται διὰ ποίαν εὐεργεσίαν ἀνετίθη αὐτῷ ὁ τιμητικὸς οὗτος κίων ὑπὸ τοῦ δήμου, πάντως ὅμως ἀναγράφει εὐεργεσίας μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Ὁδεῖου τοῦ Περικλέους καὶ δι' ἄλλας ἴσως μείζοντας, αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ συμπεριληφθῶσι ἐν τῇ ἀναθηματικῇ κίονι, ὅστις ἀνετίθετο τῷ Ἀριοδαρζάνῃ συλλήβδην ἐπὶ ταῖς πρὸς τὸν Δῆμον εὐεργεσίαις αὐτοῦ. Ἄλλως τοῦτο οὔτε ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐγένετο, οὔτε νῦν γίνεται προκειμένου περὶ ἐκ-

¹⁾ Ἐν τῇ Περιδῶν τοῦ θεάτρου εὑρομεν τρία ἕτερα τεμάχια ὁμοίων σπονδύλων κίωνων, ἀλλ' ἄνευ ἐπιγραφῆς.

φράσεως ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τινα. Ἀλλὰ γεννᾶται νῦν τὸ ζήτημα ποῦ ὁ Δῆμος τὸν ἀναθηματικὸν τοῦτον κίονα ἐφ' οὗ

Εἰκ. 17. Σπόνδυλος κίονος ἐκ τοῦ Ῥδεῖου τοῦ Περικλέους
ἐφ' οὗ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή εἰς Ἀριοβαρζάνην.

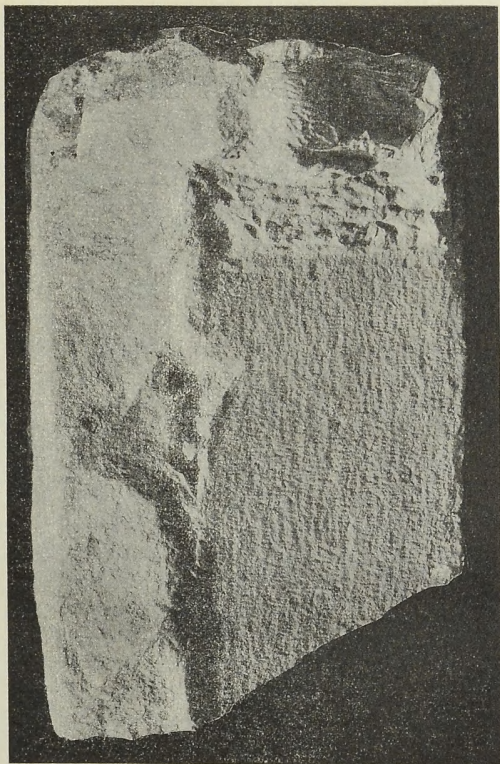
ἡ ἐπιγραφὴ ἔδρυσεν; ἐν τῷ ἀνοικοδομηθέντι ὑπὸ τοῦ Ἀριοθαρζάνου Ὁδεῖω ἐν ἣ νὰ ἐπιδεικνύηται ὡς εὐεργέτης ὁ φιλαθήναιος βασιλεὺς, ἡ ἀλλαχοῦ; λ. χ. ἐν τῇ Ἀγορᾷ ἢ ἐν τῷ παρακειμένῳ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου, ἐνθα ἐπίσης ἡδύνατο, ὡς γινώσκομεν ἐκ τῶν συγγραφέων νὰ ἐπιδεικνύηται ἢ πρὸς τὸν εὐεργέτην εὐγνωμοσύνη τοῦ δήμου; Φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ εὐρίσκετο ἀρχικῶς ἐν τῷ Ὁδεῖῳ καὶ ὅτι μετηνέχθη ἐκείθεν εἰς τὸ Διονυσιακὸν θέατρον ὅπως ἐντοιχισθῇ ἐν τῷ ῥηθέντι προμαχώνι. Ὅτι ὁ σπόνδυλος, ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφὴ, ἀνήκεν εἰς ἔδρυμά τι καὶ ὃς εἰς τὸ Ὁδεῖον δυνάμεθα νὰ θεωρήσαμεν ὡς βέβαιον, διότι οἱ ἐσωτερικοὶ κίονες αὐτοῦ ἦσαν λίθινοι ὡς καὶ τὰ ἐδῶλια, καὶ ὅτι ἐφ' ἐνὸς τῶν κίωνων τούτων εἰς μνήμην αἰδίου τοῦ εὐεργέτου καὶ ἀνδρὸς τοῦ καέντος Ὁδείου, ἀνέγραψαν ὡς ἦτο ἐπόμενον οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριοθαρζάνου. Ἄλλως δὲ καὶ ὁ σπόνδυλος οὗτος φέρει ἀναθυρώσεις καὶ τόρμους ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, δι' ὧν συνάγεται ὅτι οὗτος συνείχετο ἐκατέρωθεν πρὸς ἄλλους σπονδύλους ὁμοίου ἀρραβδῶτου κίονος, πάντως ἐκ παρακειμένου οἰκοδομήματος προερχομένου. Ἐπίσης δὲ ἐν τῷ περιδῶλῳ τοῦ θεάτρου εὗρομεν τρία ἕτερα τεμάχια ὁμοίων σπονδύλων, μὴ ἀνήκοντα εἰς οὐδὲν ἕτερον οἰκοδόμημα, ἢ εἰς τὸ Ὁδεῖον τοῦ Περικλέους. Εἶναι δὲ γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν ῥωμ. χρόνων ἴδιον εἶναι οἱ ἀρραβδῶτοι κίονες.

Ἐκτὸς τῶν κίωνων, οἵτινες ἀναφέρεται ὅτι ἦσαν λίθινοι, καὶ τὰ ἐδῶλια ἐπίσης ἦσαν λίθινα, ὡς μανθάνομεν τοῦτο καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πλουτάρχου λέγοντος, ὅτι ἦτο πολύεδρον καὶ πολύστιλον.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν εὗρομεν πολλὰ λίθινα τεμάχια ἐδωλίων, ἅτινα ἐξελάδομεν, ὅτι δυνατόν νὰ ἀνήκωσι καὶ τῷ παρακειμένῳ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου· πάμπολλα τοιοῦτων εὐρίσκονται ἐντετοιχισμένα ἐν ταῖς παρακειμέναις οἰκίαις, ἀλλ' ἡ εὕρεσις μαρμαρίνου ἐδωλίου (εἰκ. 18), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς προσόψεως τοῦ ὁποίου σώζεται ἀνάγλυπτος γλαυῆς ῥίπτει ἐνδοιασμόν τινα ὡς πρὸς τὸ οἰκοδόμημα, εἰς ὃ ἀνήκε τοῦτο. Ὡς γνωστὸν, ἡ γλαυῆς ἦτο σύμβολον τῶν Ἀθηνῶν καὶ φέρεται ἐπὶ τῶν

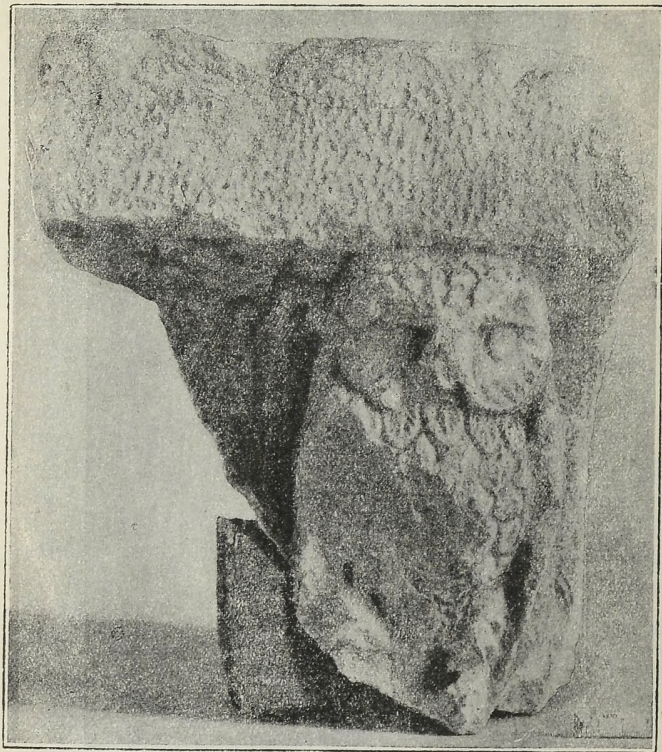
τετραδράχμων νομισμάτων αὐτῶν, ἅτινα διὰ τοῦτο καὶ γλαῦκες ἐκαλοῦντο. Ἄλλ' ἐκ τῆς ἐπισταμένης ἐπισκοπῆσεως ἐν τῷ Διο-

Εἰκ. 18. Ἐδῶλιον ἐκ τοῦ Ὁδεῖου τοῦ Περικλέους.

νυσιακῇ θεάτρῳ παρετήρησα ὅτι οὐδεὶς θρόνος φέρει τὸ σύμβολον τοῦτο. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ἀσφαλῶς εἰς ποῖον οἰκοδόμημα ἀνήκειν ὁ θρόνος οὗτος, ἀλλ' ἐπειδὴ, ὡς γνωστόν, τὸ ἐπὶ

Λυκούργου κτισθὲν θέατρον ἀφιερώθη τῷ Διονύσῳ Ἐλευθερεῖ, οὗ ὁ θρόνος τοῦ ἱερέως τοῦ Διονύσου φέρει ἐν ἀναγλύφῳ τὰ

Εἰκ. 19. Ἐδῶλιον ἐκ τοῦ Ὁδείου τοῦ Περικλέους.

σχετικὰ σύμβολα, ἧτοι δύο Σατύρους ἐκατέρωθεν σταφυλῶν, ἔχοντες τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ἡμέτερος θρόνος μὲ τὸ σχετικὸν σύμβολον

τῆς γλαυκὸς ἀνήκεν εἰς ἱερείαν τῆς Ἀθηνᾶς, εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἦτο ἀφιερωμένον τὸ Ῥδεῖον τοῦ Περικλέους. Οὕτω δὲ ἐξηγεῖται εὐκόλως ὁ τύπος τῆς γλαυκὸς ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ

Εἰκ. 19 α. Ἐδῶλιον ἐκ τοῦ Ῥδείου τοῦ Περικλέους.

θρόνου τῆς ἱερείας τεθεῖς καὶ ὅτι οὗτος δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ προέρχῃται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ῥδείου τοῦ Περικλέους.

Ἡ ὑπαρξίς τῆς γλαυκὸς ταύτης ἐπὶ τοῦ ἐδωλίου καθ' ἡμᾶς

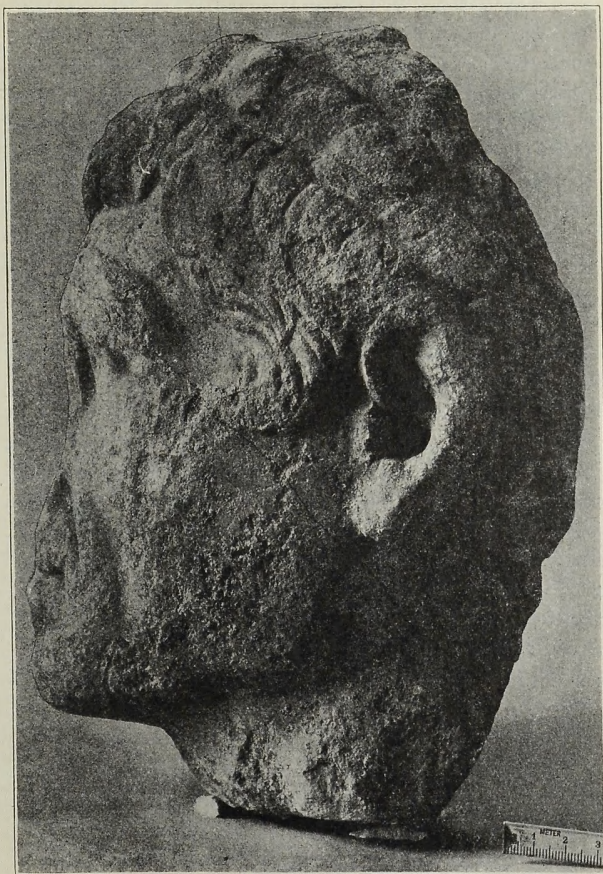
δύναται νὰ ἔχῃ καὶ ἑτέραν συμβολικὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ἐπὶ Περικλέους ἰδρυθέντος Ῥαδείου, ὅστις Ἀθηναῖος ὢν, καὶ ἰδρυτῆς

Εἰκ. 20. Κεφαλὴ Ἀριοβαρζάνου (i)

συγχρόνως ἠθέλησε νὰ διαωνίσῃ τὸ σύμβολον τῆς Πατρίδος του ἐπὶ τοῦ μαρμάρου, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον καὶ τὰ Ἀθη-

ναῖκά νομίσματα, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, ἔφερον τὸν τύπον τοῦτον.

Εἰκ. 20. Κεφαλὴ Ἀριοβαρζάνου (·)

Τεμάχια ὁμοίων ἐδωλίων μετὰ γλαυκὸς ἐπὶ τῆς προσόψεως (εἰκ. 19 καὶ 19 α) εὑρομεν ἐν τῇ Ἀποθήκῃ τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἐκ τῶν Προπυλαίων τῆς Ἀκροπόλεως μετακομισθέντων. Ταῦτα εἶχον κατατεθῆ ἐκεῖ προσωρινῶς περισυλλεγένητα μετ' ἄλλων γλυπτῶν ἐκ τῶν κάτωθι τῆς Ἀκροπόλεως μερῶν· ἤδη ἀπὸ τοῦ 1837 ὁ Sybel ¹⁾ ἀναφέρων ταῦτα προστίθησι ὅτι ταῦτα προσέρχονται ἐξ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ θεατροειδοῦς οἰκοδομήματος. Καθ' ἡμᾶς τὰ ἐδῶλια ταῦτα ἐξ οὐδενὸς ἄλλου οἰκοδομήματος δύνανται νὰ προσέρχωνται ἢ ἐκ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους, εἰς ὃ ἀνήκει καὶ τὸ ἀνωτέρω (εἰκ. 18) περιγραφέν.

Ἐπίσης εὐρέθη ἐν τοῖς κάτω στρώμασιν ἀνδρική μαρμαρίνη εἰκονική κεφαλὴ, φυσικοῦ μεγέθους, ἀγένειος καὶ ἀμύσταξ, στεφανηφόρος ἐκ φύλλων δάφνης. Ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν οὐσιωδῶν τοῦ προσώπου χαρακτηριστικῶν, ὅτι τὰ μῆλα τῶν παρειῶν εἶναι ἐξωθηκότα, τὰ χεῖλη προτεταμένα, ἡ ρίς σιμὴ καὶ πλατεῖα, ἀγόμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι αὕτη δὲν παρίστησιν ἑλληνα ἄνδρα, ἀλλὰ βάρβαρον, καὶ οὐχὶ κοινόν, ἀλλ' ἡγεμόνα τινα. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐν τοῖς ἡμετέροις καὶ ξένοις Μουσείοις γνωστῶν κεφαλῶν, πρὸς οὐδεμίαν ἡδυνήθηγν νὰ ταῦτίσω. Ἐκ παραβολῆς ὅμως πρὸς περισωθέντα νομίσματα τοῦ βασιλέως τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνου, τοῦ ἀνδρουτοῦ τοῦ πυρποληθέντος Ὠδείου, καὶ τοῦ τρόπου τῆς παραστάσεως τῶν ὀφθαλμῶν, ἐχόντων τι τὸ ἡγεμονικὸν καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἀτενίζον, δὲν διστάζομεν νὰ ἀποδώσωμεν αὐτὴν εἰς τὸν βασιλέα Ἀριοβαρζάνην, οὕτινος ἀναμφιδόλως, ὡς εὐεργέτου, ἢ πόλις πλὴν τῆς γνωστῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς εἶχε καὶ δαφνοστεφῇ εἰκόνα αὐτοῦ στήσει (εἰκ. 20).

Καίτοι τὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν εὐρήματα δὲν ἦσαν τοιαῦτα, ὅσα ἀνεμένομεν καὶ σὺν ἡμῖν ἅπας ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος, ὥστε νὰ πείσωμεν ἡμᾶς ὅτι εὑρομεν αὐτὸ τοῦτο τὸ Ὠδεῖον, οὐχ' ἤττον θεωροῦμεν ὡς πληρωθεῖσαν διακατὴ ἐπιθυμίαν ἡμῶν

¹⁾ Katalog der Sculpturen zu Athen 1881, σελ. 188.

καὶ τὴν εὐρεσιν τῶν ὀλίγων τούτων, δι' ὧν ἐξηγέγκομεν θετικὰ συμπεράσματα εἰς ὁρισμὸν τῆς θέσεως αὐτοῦ. Ἀπεδείχθη διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν, ὅτι διὰ τῶν αἰώνων ὑπέστη πλείστας μεταβολὰς καὶ δηλώσεις. Οὕτω ὡς εἶδομεν, καὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος καὶ ἀνοικοδομηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριοθαρζάνου κατεστράφη πάλιν ἐκ βάθρων καὶ τὸ ὕλικόν αὐτοῦ ἐχρησίμευσεν εἰς οἰκοδομὴν ἄλλων κτιρίων. Ἐν αὐτῷ εὐρέθη νεκροταφεῖον, δι' αὐτοῦ διήλθεν ὁδραγωγεῖον καὶ εἶτα τὸ βαλεριάνειον τεῖχος. Πασῶν δὲ τούτων τῶν ἐπιγενομένων ἐν τῷ Ὠδείῳ μεταβολῶν διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐλεηλατήθη καὶ τὸ ὕλικόν αὐτοῦ διεσπάρη. Ὡστε μεθ' ὅλα ταῦτα τί ἐδυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν; Ἐν τούτοις πολλὰ ἐνδείξεις ὑπάρχουσιν ὡς π. χ. τὸ ἐκ τῆς πυρᾶς παχὺ ἐκ τέφρας καὶ ἀπηνθρακωμένων τμημάτων ξύλων καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου εὐρεθὲν στρῶμα καὶ αὐταὶ αἱ ἡμίκαυστοι κεραμίδες ἐκ τῆς στέγης, αἱ ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Σύλλα ἀσφαλῶς προσερχόμεναι, ὡς καὶ τὸ ἐξωμαλισμένον καὶ τεχνητῶς ἰσοπεδωμένον ἔδαφος, τοῦθ' ὅπερ δεικνύει ὅτι ἦν ἐν χρήσει ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἀνῆκε βεβαίως οὐχὶ εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν, ἀλλ' εἰς δημόσιον οἰκοδόμημα.

Βεβαίως ἐπιγραφὰς δὲν εὕρομεν, αἵτινες ῥητῶς καὶ κατηγορηματικῶς νὰ ἀποδείξωσι τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ τὰ εὐρεθέντα ὀλίγα μαρμάρια ἐδῶλια καὶ ὁ ἐνεπίγραφος σπόνδυλος κίονος, καίτοι δὲν εὐρέθησαν μὲν κατὰ χώραν, ἐν τούτοις εἰσὶ ταῦτα λείψανα ἱκανά, ἐμφαίνοντα ὅτι εὕρισκόμεθα ἐπὶ τὰ ἔχνη αὐτοῦ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους !

Ἐλπίσωμεν, ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἥτις ἀφειδῶς μέχρι τοῦδε ἀνέλαβε τὴν δαπάνην τῆς ἀπαλλοτριώσεως κατὰ τὰ μέρη ταῦτα, ὡς καὶ τὴν ἐκσκαφὴν καὶ ἐξερεύνησιν τοῦ χώρου τούτου, θέλει συνεχίσει εὐελπι τὸ ἔργον πρὸς ἐντελὴ καθορισμὸν τῆς τοπογραφίας τῆς πόλεως κατὰ τὰ μέρη ταῦτα.

Καὶ ταῦτα μὲν εἰσὶ τὰ πορίσματα τὰ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ἐπὶ τοῦ χώρου ἔνθα αἱ ἀγορασθεῖσαι δύο μικραὶ οἰκίαι τοῦ Μουστοπούλου.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου ἡγοράσθη ὑπὸ

τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἑτέρα μικρὰ οἰκία ΒΑ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν κειμένη ἀνήκουσα τῷ Β. Δημητρίου ἀντὶ δρ. 1800. Καὶ ταύτην κατηδάφισαμεν καὶ ἀνεσκάψαμεν, διότι ὑπὸ τὰ θεμέλια αὐτῆς ἐξακολουθεῖ τὸ περιζωννύον τὴν Ἀκρόπολιν βαλεριάνειον λεγόμενον τεῖχος. Ἐν τῷ διακένῳ αὐτοῦ μεταξὺ πολλῶν ἀρχιτεκτονικῶν λίθων εὗρομεν καὶ ἄλλα τμήματα μαρμαρίνων ἐδωλίων τοῦ Ὁδείου. Καὶ ὑπὸ τὸ τεῖχος ἐνταῦθα παρατηρήσαμεν εἰς πλεῖστα μέρη κεκαυμένα χρώματα μετ' ἀνθράκων. Κάτωθεν τῆς οἰκίας ταύτης εὗρομεν τὸν βράχον καθέτως κεκομμένον, χρησιμεύοντα οὕτω ὡς τέρμα τοῦ πρὸς βορρᾶν ¹⁾ μέρους, ἡ συνέχεια τοῦ πρὸς Α μέρους τούτου ἀποτελεῖτο διὰ μεγάλων εἰργασμένων κροκκαλοπαγῶν λίθων οἰκοδομήματός τινος.

Τὸν χώρον τοῦτον θεωροῦμεν ὡς ἀποτελοῦντα τὴν σκηνὴν τοῦ Ὁδείου καὶ ἐξ ἄλλων μὲν λόγων, ἰδίᾳ ὅμως ὡς ἐκ τῆς συνέχειας τῶν λίθων ὑπὸ τὸ βαλεριάνειον τεῖχος καὶ τὸ ὑδραγωγεῖον, ἀποτελούντων ἴδιον ἐπίμηκες οἰκοδόμημα καὶ ἐκ τοῦ λιθίνου δαπέδου αὐτοῦ (πρβ. Σχεδ).

Οἱ κατὰ χώραν εὑρεθέντες κατ' ἀρχὰς δύο δόμοι λίθων, προχωροῦσης τῆς ἀνασκαφῆς, ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἀπετέλουν ἀπλοῦν τεῖχος, ἀλλ' ὅτι ἀνήκον εἰς οἰκοδόμημα τοῦ Ὁδείου καὶ δὴ εἰς αὐτὴν σκηνήν.

Ἡ καταστροφή καὶ ἐν τῷ οἰκοδομήματι τούτῳ ὑπῆρξε τόσον μεγάλη ἀφ' οὗ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀποκαλυφθέντων θεμελίων ἀφηρέθησαν πολλοὶ λίθοι, πλεῖστοι δὲ ἀνετράπησαν καὶ μετεκινήθησαν. Ὅτι τὸ οἰκοδόμημα ἦτο ἡ σκηνὴ τοῦ Ὁδείου, πιστοποιεῖται ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, ἐκ τε τοῦ σχήματος πρὸς δὲ ἐκ τῆς ἐκεῖ εὑρέσεως δύο μαρμαρίνων προσωπείων, ὑπερφυσικοῦ μεγέθους (εἰκ. 21 καὶ 21 α), χρησιμεύοντων ὡς ἀρχιτεκτονικὸς διάκοσμος τοῦ Προσκήνιου. Ἀμφοτέρων τῶν προσωπείων τούτων ἐλλείπουσι δυστυχῶς τὰ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν κάτω μέρη τοῦ

¹⁾ Τὸ πρὸς δυσμὰς ἄκρον τοῦ κεκομμένου τούτου βράχου ἐξακολουθεῖ οὐχὶ κατ' εὐθείαν γραμμὴν, ἀλλὰ κυκλικῶς, σχηματίζον οὕτω κανονικὸν κύκλον, ὡς παραδίδεται ἡμῖν, ὅτι περιφερὲς ἦτο τὸ σχῆμα τοῦ Ὁδείου.

προσώπου, διατηροῦσιν ὅμως τὴν πλουσίαν αὐτῶν κόμην ἔμπροσθεν μὲν καὶ ἐκατέρωθεν τῶν ὠτων κυματοειδῶς κατερχομένην, ὀπισθεν δὲ εἰς ὀφιοειδεῖς βοστρύχους κατὰ συνθήκην, πρὸς τὰ

Εἰκ. 21. Μαρμαρίνου προσωπείου ὄψις προθία.

ἄνω διατυπωμένους, διατηροῦντας δ' ἔτι ζωηρῶς τὸν ἐρυθρὸν αὐτῶν χρωματισμόν.

Ὅτι πάντα τὰ Ὁδεῖα καὶ τὰ θέατρα εἶχον θυμέλην καὶ σκηνήν, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τοῦτο εἶνε ἡμῖν γνωστόν, οὐ μόνον ἐκ τῶν συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν διασωθέντων

μνημείων ἰδίᾳ ὁμῶς διὰ τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους ἀναφέρουσιν οἱ συγγραφεῖς, οὓς καὶ ἐν ἀρχῇ ἐμνημονεύσαμεν. Πρὸς τούτοις γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους ὅτι ὁ ἐκ Λέσβου περίφημος διθυραμβοποιὸς καὶ κιθαρωδὸς Φρόνις, κιθαρωδῆσας ἐν τῷ Ὠδείῳ τοῦ Περικλέους κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παν-

Εἰκ. 21 α. Μαρμαρίνου προσώπειον ὄφρις προσθία.

αθηναίων ἐν ἔτει 456 π. Χ. ἐνίκησε, λαβὼν τὸ πρῶτον βραβεῖον.

Ἡ κατὰ χώραν εὐρεσις τῆς σκηνῆς τοῦ Ὠδείου (ἔστω καὶ τῶν θεμελίων) εἶναι σπουδαιοτάτη ἀνακάλυψις καὶ θεωρῶ ἑμαυτὸν εὐτυχῇ ὅτι κατόπιν πολυμήνου ἀνασκαφικῆς ἐρεῦνης καθ' ἣν ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρεία οὐδεμιᾶς ἐφέστη δαπάνης,

ἡδυνήθημεν νὰ ὀρίσωμεν ἀναμφισδητήτως τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ παλυθρυλῆτου Ῥδείου τοῦ Περικλέους!

Ὁ χῶρος οὗτος θέλει καταστῇ μετ' ὀλίγον παγκόσμιον προσκύνημα, διότι ἐν τῷ Ῥδείῳ τούτῳ ἀντήχγησαν τὰ μέλη καὶ ἡ φωνὴ τῶν ἀρίστων τῆς ἀρχαιότητος μουσουργῶν!

Ἐπιγραφαι

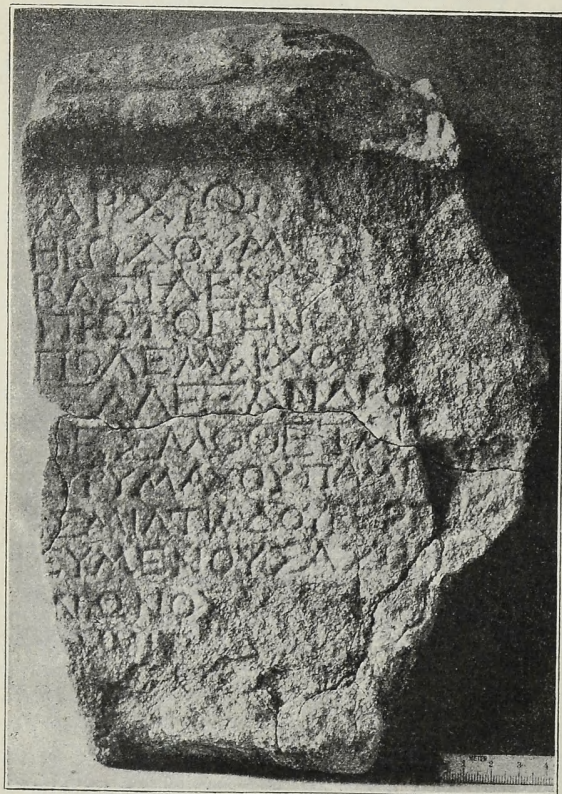
Ἐπιγραφὰς ἐλαχίστας εὑρομεν καὶ ταύτας κολοβάς (εἰκ. 22).

- 1) Ἄρχων. . . . .
 . . . . . Ἡρώδου Μ[αρχαθώνιος]
 . . . . . Βασιλεὺς
 . . . . . Πρωτογένου . . .
 . . . . . Πολέμαρχος
 . . . . . Ἀλεξάνδρου[υ]
 . . . . . Θεσμοθέτα[ι] . . . . .
 . . . . . Συμμάχου Παμ[βωτάδης]
 . . . . . Μιλτιάδου
 . . . . . Εὐμένους Αζ[ηγιεύς]
 . . . . . νωνος . . .

Ἡ ἄνωθι ἐπὶ στήλης λευκοῦ μαρμάρου ἐπιγραφὴ, ἀποκεκρουμένη δεξ. ἀριστ. καὶ κάτω, φέρει ἀνάγλυπτον ἀετωμάτιον καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἀσπίδιον ὤψ. α) Ο. 27 πλ. 0,19 ῥωμ. χρόνων· ἐν ἣ ἀναγράφεται κατάλογος ὀνομάτων ἀρχῶν, τὴν σχέσιν τῶν ὁποίων δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν ὥς πρὸς τὸ ἡμέτερον Ῥδεῖον. Πάντως ὅμως ἡ ἐπιγραφὴ, καίπερ ἐλλιπής, παρέχει ἡμῖν τὸ ἐνδόσιμον νὰ θεωρήσωμεν αὐτὴν ἀναγομένην εἰς τὸν δημόσιον βίον τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, ὅμοιαι τῇ ὁποίᾳ εὐρέθησαν ἤδη αἱ ἐν CIA III, N° 1005-1013 δημοσιευθεῖσαι, ὥς καὶ τελευταίως ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Στ. Δραγούμη ἐν AE 1905 σ. 81 δημοσιευθεῖσα.

Ἡ χρονολογία αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ ἀσφαλῶς, ὅτε ἐλλείποντος τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχοντος, οὐ μόνον ὁ τίτλος καὶ

τὸ πατρωνυμικὸν Ἡρώδου σώζεται, ἐκτὸς ἂν δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀνήκει εἰς τὸ διάσημον τότε γένος τῆς Ἀττικῆς καὶ

Εἰκ. 22. Ἐπιγραφή ἐκ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους.

τότε ὠρισμένως ἢ ἐπιγραφῇ ἀνήκει εἰς τὸν Β'. μ. Χ. αἰῶνα.

Ἐπίσης σώζεται τοῦ Βασιλέως καθὼς καὶ τοῦ Πολεμάρχου μόνον τὸ πατρωνυμικόν. Ἐπίσης καὶ τῶν Θεομοθετῶν σφύζονται τὰ πατρωνυμικά τεσσάρων μόνον ὀνομάτων, ἀντὶ ἐξ, ὡς γνωστόν, ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν. Ἐπομένως ἂν λάθωμεν ὑπ' ὄψιν τοὺς τύπους τῶν ταιούτων ἐπιγραφῶν βλέπομεν ὅτι ἡ πλᾶξ ἡμῶν εἶναι κολοβή καὶ κάτωθεν καὶ ἐντεῦθεν γνωρίζομεν ὅτι λείπουσιν ὁ Κῆρυξ τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλῆς, ὁ Ἀθλητής, Κῆρυξ Ἀρχοντας καὶ Δημόσιος.

2. Τεμάχιον ἐπιγραφῆς ὕψ. 0,20 πλ. 0,15 λευκοῦ μαρμάρου ἀποκεκρουμένον πανταχόθεν (εἰκ. 23).

[καθ υ[πομνηματισμον]

[τῆς ἐξ Αρει]ου Π[αγου βουλῆς]

Πρδ. IG. 696 712^α 751 894^α κτλ.

3. Ἐπὶ τεμαχίου κιονίσκου ἐπιτυμβίου

Κλεους Ατηρ...

Ριζονις Κουτα

Τὸ ὄνομα Ριζονις εἶναι ἐθνικὸν πόλεως Δαλματικῆς (Πρδ. Πολύδιον-Στράβωνα).

4. Κιονίσκος ἐπιτύμβιος χριστ. χρόνων ἀποκεκρ. ἄνω. Φέρει ἀνάγλυπτον σταυρὸν καὶ ἐκατέρωθεν δύο πτηνά. Κάτωθεν ἐπιγραφήν.

[κατ]οικητηριον

COCTA

Πρδ. IG. III, 2158. Κουμανούδη Ἐπιγρ. Ἐπιτύμβιοι ἀρ. 3568.

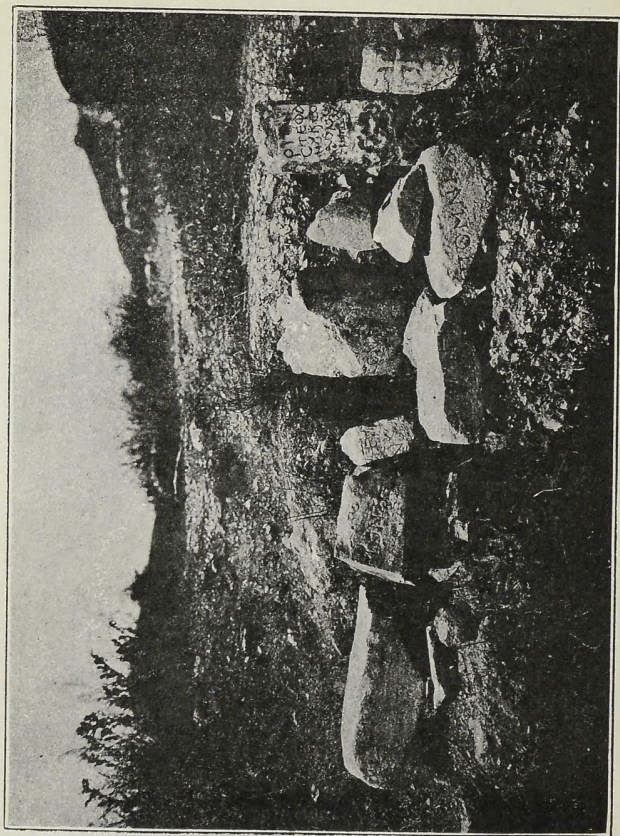
5. [οικητη]ριον

Στεφα

νου καὶ Σο-

λομωνιδος

Τὸ ὄνομα Σολομωνις εἶναι Ἑβραϊκὸν πρδ. Σουῖδα ἐν λ. Ἀντίοχος. Αἱ χριστιανικαὶ αὗται ἐπιγραφαὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων προέρχονται πιθανῶς ἐκ τοῦ ἐγγυὸς Ἀσκληπείου. Ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐγένετο, φαίνεται δευτέρα χρῆσις αὐτῶν.

Εἰκ. 23. Τεμάχια ἐπιγραφῶν.

6. Ἐπὶ τεμαχίου μαρμάρου σώζονται τὰ γράμματα.
[ΜΙΛΗΣ]ΕΙΟ

Ἀθήνησι τῇ 10 Νοεμβρίου 1914.

Π. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΠΑΡΑ ΤΟ ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΥΡΡΗΣΤΟΥ

Κύριε Αντιπρόεδρε.

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω σύντομον ἔκθεσιν τῶν γενομένων ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸ ὠρολόγιον τοῦ Κυρρήστου Ἀνδρονίκου ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν δαπάνη τῆς Ἑταιρείας καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν κατ' ἀρχὰς μὲν τῶν κ. κ. Β. Λεονάρδου, Κ. Κουρουνιώτου καὶ ἐμοῦ, εἶτα δέ, παραιτηθέντος τοῦ κ. Λεονάρδου, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Κουρουνιώτου καὶ ἐμοῦ μόνων.

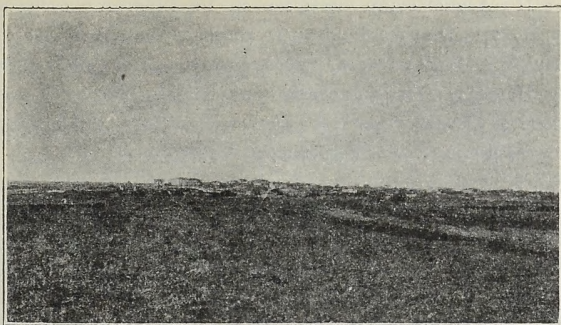
Τὸ παλαιὸν τουρκικὸν κτίριον τοῦ Μενδρεσέ, ὕπερ μέχρις ἐσχάτων ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς φυλακὴ, κατηδαφίσθη, πλὴν τῆς κυρίας πύλης μετὰ τοῦ ἐν δεξιᾷ θαλάμου θυρωρείου, τὸ δὲ ἔδαφος αὐτοῦ, ὑψηλότερον τῶν περιθεουσῶν αὐτὸ ὁδῶν ὄν, ἀνεσκάφη τὸ πλεῖστον μέχρι τῆς στάθμης τῆς ὁδοῦ Αἰόλου. Ἐντὺς τῶν κατεδαφισθέντων τοίχων καὶ ἐν τοῖς χώμασιν εὐρέθησαν ἀτάκτως ἐρριμμένα ἢ ἐνεκτισμένα διάφορα ἀρχιτεκτονικά, γλυπτὰ καὶ ἐνεπίγραφα μνημεῖα, ἅτινα θὰπραγματευθῶ διεξοδικώτερον ἐν ἰδίᾳ μελέτῃ. Ἐν τῷ παρόντι δύναται νὰ ῥηθῇ συντόμως, ὅτι πλὴν τοίχων τινῶν νεωτέρων, ἐκτισμένων ἐκ παντοδαπῶν λίθων, εἰς τὰ θαυύτατα ἀνασκαφέντα στρώματα ἀποκαλυφθέντων ἐν μέρει καὶ ἐχόντων διεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ἢ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς μὴ ἐρμηνευομένων ὅμως ἀκόμῃ δεόντως, ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα εὐρέθησαν ποικίλα, οἷον σπόνδυλοι κιόνων διαφόρων (εἰς δωρικὸς, ὁ κατώτατος τοῦ κιόνος, διατηρῶν ὑποκάτω τὸ ἔχνος συνδέσμου —), πολλαὶ σῖμαι μετὰ λεοντοκεφαλῶν μαρμάριναι ἐκ μικροῦ νεωτέρου κτιρίου, δύο ἐδώλια θεάτρου, βάθρων ἀνεπίγραφα μέλη κ. τ. λ. Γλυπτὰ μνημεῖα εὐρέθησαν θραύσματά τινα ἐπιτυμβίων

ἀναγλύφων, πολλὰ ἐλλιπῇ μικρὰ μαρμάρινα εἰδῶλια μεταγενέστερα, εἰς ἀσκήδους μαρμάρινος (ἐκ διονυσιακῆς παραστάσεως βεβαίως) καὶ δύο ἢ τρία τεμάχια κορμῶν ἀνήκοντα εἰς ἀξιόλογον ἐν μέρει ἐκτύπως ἀνάγλυπτον μνημεῖον, ἴσως γνωστὸν ἐκ τῆς βιβλιογραφικῆς παραδόσεως. Ἐνεπίγραφα μνημεῖα εὐρέθησαν πλὴν λίθου τινὸς τῶν καλῶν χρόνων, τεμάχιον αὐτοκρατορικῆς ῥωμαϊκῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ἄλλα τινὰ νεώτερα τὸ πλεῖστον δὲ ἀδιανόγητα οἰκτρὰ λείψανα νεωτέρων ἐπιγραφῶν ῥωμαϊκῶν καὶ πολλὰ τεμάχια δύο ἢ ἴσως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μακρᾶς ἀγωνιστικῆς ἐπιγραφῆς ἐπίσης ῥωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, διατηρούσης πολλοῦ ζωνηρὰ λείψανα ἐρυθροῦ χρώματος ἐντὸς τῶν γραμμάτων.

Ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς καὶ Ἀκροπόλεως

Α. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ

Εἰκ. 1. "Αποψις τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων καὶ ὁ πρὸ αὐτῶν χώρος
τῆς ἀνασκαφῆς πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν.

Π Ε Λ Λ Α

Πρώτη ἔκθεσις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. 1914.

Ἀπαρχὴν τῆς ἐξερευνήσεως τῆς Μακεδονικῆς γῆς ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἔθηκε τὴν Πέλλαν. Τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους, ἡ ὁποία ἐγέννησε καὶ ἐξέθρεψε μεγάλα Μακεδονικὰ ὀνόματα καὶ ἐφιλοξένησε ἐπιφανεστάτους Ἕλληνας, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεπορεύθη ἡ μεγάλη ἀπόφαις τῆς ἐνώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ ἀνὰ τὸν κόσμον καὶ ἡ ὁποία παρέσχε τὸν Μέγαν Μακεδόνα τὸν ἄξιον νὰ φέρῃ τὸ πρὸς τὸ ἑκτατον ἐγχείρημα ἀναλογοῦν βαρὺ ξίφος, ἐξαντληθεῖσαν βαθμηδὸν μετὰ τῆς Μακεδονικῆς βασιλείας καὶ ἐν τῇ μετέπειτα δρόμῳ τοῦ μακροῦ χρόνου ἐκπεσοῦσαν εἰς ἀφανὲς πόλισμα, οὐδὲ τὸ παλαιὸν πλέον φέρον ὄνομα, ἀποθαλοῦσαν δὲ καὶ τὴν πάτριον γλῶσσαν, εὐτυχεῖς καιροὶ τῆς Ἑλλάδος ἀπέδωκαν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀναγεννωμένης Πατρίδος.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία εἰς τὰ περίπυστα ὀνόματα ἀρχαιολογικῶν αὐτῆς ἀνασκαφῶν προσθέτει νῦν καὶ τὸ ἐνδοξον ὄνομα τῆς Μακεδονικῆς πρωτευούσης χάρις εἰς τὸν εὐκλεᾶ αὐτῆς Πρόεδρον, ὅστις ἀποσεύσας ἀπὸ τοῦ τόπου τὸ ἄχθος ψυχροφθόρου δουλείας παρέσχεν αὐτὸν εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς μητρὸς παντὸς ἀνθρωπισμοῦ ἐλευθερίας.

Ἡ Πέλλα καίται ἐν τοῖς ΝΔ ἀγροῖς τοῦ 1 περίπου ὥραν ἀπέχοντος τῶν Γενιτσῶν χωρίου Ἀρίων Ἀποστόλων, ὑπὸ πτωχῶν ἐπιμόρτων καλλιεργητῶν πλουσίου Ὀθωμανοῦ αὐθέντου κατοικουμένου, ἄλλως δὲ ἀναξίου παντὸς λόγου καὶ μόνον οἶκτον προκαλοῦντος διὰ τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ ἀληθῶς κατάστασιν. Ἡ ἔλλειψις πάσης θλαστήσεως καὶ ἡ ἀδιατάρακτος ὁμαλότης τοῦ ἐδάφους γεννῶσιν, ἰδίᾳ ἐν καιρῷ θεροῦς κόρον καὶ ἀνίαν. Ὅσονδῆποτε δὲ καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ Πέλλα ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῆς πολυτελῆς καὶ μεγαλοπρεπής, πάντως ποικιλία καὶ καλλοναὶ φυσικαὶ δὲν θά ἀπετέλουν οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν τοῦ τόπου. Μόνον δὲ ἡ παρὰ τὸν Λουδίαν ποταμὸν πρόσφορος θέσις καὶ ὁ λόγος τῆς διὰ τούτου συνδέσεως μετὰ τῆς θαλάσσης πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συγκοινωνιῶν, αἵτινες σὺν τῇ ἀναπτύξει τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους καθίσταντο ἀναγκαιότεραι, δύναται νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ἐκ τῆς Ἐδέσσης, τόπου τῶν γραφικωτάτων τῆς Ἑλλάδος ὕλης, μετατόπισιν τῆς πρωτευούσης εἰς Πέλλαν. Ἀναφέρει δὲ ὁ Σκύλαξ ἐν Μακεδονίᾳ ὅτι ὑπῆρχεν ὄντως συγκοινωνία ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρι τῆς Μακεδονικῆς πρωτευούσης διὰ τοῦ Λουδίου καὶ τῆς λίμνης, ἡ ὁποία σήμερον καλεῖται λίμνη τῶν Γενιτσῶν. Φέρεται δὲ καὶ ἐν ἐπιτομῇ ἐκ τοῦ Σιράβωνος Ζ σελ. 330. 22: ἀπὸ δὲ Λουδίου εἰς Πέλλαν πόλιν ἀνάπλους σιάδια ἑκατὸν εἴκοσιν (Leake Travels in Northern Greece III 265) Ἡ ἐκ τοῦ ποταμοῦ προελθοῦσα πρόσχωσις, ἣτις νῦν εἶναι τοσοῦτον μεγάλη, δὲν ἦτο τοσαύτη βεβαίως καὶ ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις, ὅτε ἡ θάλασσα ἔφθανε καὶ περιελάμβανε τὴν μετέπειτα σχηματισθεῖσαν λίμνην (πρὸς τοὺς διδακτικοὺς χάρτας τῆς ἐξελίξεως παρὰ Struck Makedon. Niederlande 96).

Ὅτι δὲ ἡ Πέλλα δὲν ἦτο ὑγιεινὸς τόπος, οὐδὲ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι διὰ τὴν γειτνιάσιν τῆς λίμνης καὶ τῶν ἐκ ταύτης σχηματιζομένων ἐλῶν, λέγει ῥητῶς ἡδὴ ὁ Ἀθήναιος VIII 348 e f. 352 a Στρατόνικος ἀπεδήμησεν εἰς Πέλλαν ποτέ, παρὰ πλείονων ἔμπροσθε τοῦτ' ἀκηκοὼς ὡς σπληνικοὺς εἴωθεν ἡ πόλις ποιεῖν· ἐν τῷ βαλανείῳ καταμαθὼν οὖν πλείονας γυμναζομένους τῶν μειρακίσκων παρὰ τὸ πῦρ, κομπῶς τό τε χρῶμα καὶ τὸ σῶμ' ἡσκηκότας, διαμαρτάνειν ἔφασκε τοὺς εἰρηκότας αὐτῷ· καταμαθὼν δ', ἡνίκ' ἐξῆει πάλιν, τῆς κοιλίας τὸν σπλῆν' ἔχοντα διπλάσιον. . . κλπ. 352 a: Ἐν Πέλλῃ δὲ πρὸς φρέαρ προσελθὼν ἠρώτησεν εἰ πότιμόν ἐστιν. εἰπόντων δὲ τῶν ἱμῶντων «ἡμεῖς γε τοῦτο πίνομεν», «οὐκ ἄρ'» ἔφη «πότιμόν ἐστιν.» Ἐτύγχανον δ' οἱ ἄνθρωποι χλωροὶ ὄντες.

Μόνον ἐφημίζοντο τὸ πάλαι ἡ Πελλαία σταφυλή καὶ ὁ Πελλαῖος οἶνος ὡς ἐξάγω ἐκ τοῦ Πολυδεύκου *Ὀνομαστ.* 6,82. 6,16.

Ἡ Πέλλα ἐγένετο, ὡς γνωστόν, πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας ἐπὶ Ἀρχελαοῦ (413—399 π. Χ. *Δήμιτσα Τοπογραφία τῆς Μακεδονίας* (1874) 28 μετὰ προγενεστέρας βιβλιογραφίας καὶ ἀναγραφῆς τῆς διαφωνίας τῶν παλαιωτέρων. *Μακεδονία* (1896) 99 κέ.). Πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Μακεδόνων ἐκαλεῖτο ἡ πόλις Βούνομος (*Στέφανος Βυζ.* ἐν λ. *Πέλλα*) τὸ δὲ ὄνομα τοῦτο φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν καὶ Ἰλλυρικὴν γλωσσικὴν οἰκογένειαν, ἐν τῇ ὁποῖα ἀπαντῶσι τὸ Βούννος· πόλις Ἰλλυρίας καὶ Βούνευμα· πόλις Ἑπείρου (*Στεφ. Βυζ.* Πρὸ. *Kretschmer* Einleitung in die Geschichte der griech. Sprache 275.286. *Hoffmann* Die Makedonen 257. *Struck* Makedon. Niederl. 85 *Fick* Vorgriechische Ortsnamen 85.142). Τίς ἡ σημασία τῆς λέξεως δὲν εἶναι σαφές, μόνον δὲ εἰκασία τοῦ *Kretschmer* εἶναι ὅτι τὸ νέον ὄνομα Πέλλα εἶναι πιθανῶς μετάφρασις τοῦ προγενεστέρου Βούνομος. Ζητεῖται νῦν ἡ σημασία τῆς Πέλλης. Γλωσσά τις ἑλλιπής τοῦ Ἑσυχίου διδάσκει ὅτι πελλάτας· λίθος σκληρὸς ἀπὸ τόπου, σχόλιον δὲ τοῦ *Κλήμεντος* Ἀλεξ. Προτρεπτ. IV. 47.7 (ἐκδ. *Stählin* I 311) ἔχει:

φελλάτια ἀπὸ ὄρους Φελλέως καλουμένον, ἀναλόγως πρὸς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ συμπληρωθῇ καὶ τὸ χωρίον τοῦ Ἑσυχίου ἀπὸ τόπου Πελλέως ἢ μᾶλλον Πέλλης καλουμένον. Ὁ Φελλεύς ἐν τῇ ἀττικῇ εἶναι χωρίον δυσεργές ἢ τόπος πετροῦδος μὲν κάτωθεν, ἐπιπολὴν δὲ ἔχων γῆν, ἐπιτήδειος εἰς βόσιν αἰγῶν (Ἑσυχίος. Σουίδα. Ἀρποκρατίων) ὀρεινὸν λιθάδιον, pratum montanum. Ἀλλ' ἀπὸ ταύτης τῆς λέξεως νὰ παραχθῇ ὁ Πελλάτης λίθος δὲν εἶναι νοητὸν, διότι οἱ φελλεῖς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παρήγουν ἰδιὸν τι εἶδος λίθου, διὰ τοῦτο δὲ φαίνεται ἀκριβεστέρα ἡ γλῶσσα τοῦ Ἑσυχίου ἀπὸ τόπου ἦτοι ἀπὸ τοπωνυμίας παράγουσα τὸ ἐπίθετον. Ὁ τόπος οὗτος θὰ ἐκαλεῖτο Πέλλα ἢ Φελλεύς ὁ κατ' ἐξοχὴν φελλεύς. Διὰ τὴν ἀντιστοιχίαν τοῦ Φ καὶ Π ὁ Herwerden Lexicon ἐν λ. ἤμασεν ὅτι Πελλάτης εἶναι Κρητικόν. (Πρὸ. καθ' ὅλου ὅσα ἔγραψα ἐν Athen. Mitteil. 1910 308).

Εἶναι ἐν τούτοις ἄξιον σημειώσεως τὸ εἰς Δημοσθένους περὶ τῆς Παραπρεσβείας σ. 376 σχόλιον τοῦ Οὐλπιανοῦ, καθ' ὃ «Πέλλη δὲ πατρις Φιλίππου ἐκλήθη διὰ τὸ ὑπὸ βοὸς εὐρεῖσθαι τὴν προσηγορίαν, πέλλης τὸ χοῶμα, ὃ ἐστὶ τερωδὲς κατὰ τὴν Μακεδόνων φωνὴν ἢ παρὰ τοὺς πέλλας λίθους κατὰ τὴν Μακεδόνων φωνὴν (Sturz De dialecto Macedonica et Alexandrina 45. Δήμιτσα Τοπογραφία τῆς Μακεδονίας 320). Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ σχολίου εἶναι προφανές ὅτι ἔχει ὑποστῇ ἐπιδόρασιν ἐξ ἄλλης σχολαστικῆς ἐρμηνείας τοῦ παλαιότερου ὀνόματος τῆς Πέλλης, τοῦ Βούνομος, διότι ἐν τῇ περὶ τοῦ Βούνειμα γλώσσῃ ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἐρμηνεύει παρὰ τὸ βοῦν νεῖμαι. Ἀπομένει δὲ ἄξιον προσοχῆς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ σχολίου τοῦ Οὐλπιανοῦ. Ὁ Kretschmer Einl. 286 σημ. 1 λέγει «Vielleicht bedeutete bouñds im illyrischen, wie im kyrenäischen (Herodot IV 199), Hügel und ist Πέλλα, in der makedon. Sprache s. v. a. «λίθος Fels (zu alt-hochdeutsch *felis Felsen* altnord. fjall Berg) eine ungenaue Übersetzung des illyr. Wortes wie im folgenden Falle [Ἑδεσσα-Αἰγαί]». Πέλλα ἐκ τοῦ πέλο σανσκρ. pas-

yam (*pars-) = λίθος κλ. πρβ. Brugmann-Thumb Griech. Grammatik ⁴ 141.

Νομίζω δὲ ὅτι παρὰ πάντα ταῦτα δὲν πρέπει φωνητικῶς νὰ ταραῖξη ἡ ἀντιστοιχία **πέλ-φέλ** (ἐν Μακεδονίᾳ θὰ ἀνεμνέ τις **βέλ**. Hoffmann Die Makedonen 233 κέ.) διότι ἡ αὐτὴ ῥίζα ἀπαντᾷ ὡς τοπωνυμία καὶ ἄλλως καὶ εἶναι φανερόν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ καθαρώς Μακεδονικῆς λέξεως, ἀλλὰ περὶ δανείου ἐν ὑστέροις χρόνοις γενομένου. Καὶ ὁ Ἡσύχιος δὲ λέγει ἀπλῶς **πέλλα λίθος**.

Εἶναι δὲ ἀναμφισβητήτως τῆς αὐτῆς ῥίζης καὶ ἡ τοπωνυμία **Πέλη** περὶ ἧς ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγει: **Πέλη πόλις Θεσσαλικῆ διττὴ μία μὲν ὑπὸ Εὐρουπύλῳ, ἐτέρα δὲ ὑπὸ Ἀχιλλεῖ** (Paton-Hicks Inscriptions of Cos' Fick Ortsn. 51. Ὁ Ταφραλῆς Thessalonique au XIVe siècle σ. 53 σημ. 4 θεωρεῖ αὐθαίρετως τὰς πόλεις ταύτας ὡς τὰς αὐτὰς καὶ ἡ Μακεδονικὴ πρωτεύουσα). Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ὡσαύτως Θεσσαλικὴ **Πέλινα** καὶ **Πελλήνη - Παλλήνη**, ἀλλαχού τε καὶ ἐν Χαλκιδικῇ τῆς Μακεδονίας (Grasberger Studien zu den griech. Ortsnamen (1888) σ. 163). Ἄλλους δὲ τόπους ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα Πέλλα ἀναφέρει ὁ Στέφ. ὁ Βυζ. καὶ ἐν ἄλλαις Ἑλληνικαῖς χώραις. Ὁ Fick αὐτ. 150 σημειοῖ ὅτι τὰ Μακεδονικὰ ὀνόματα **Αἰγαί**, **Ἀιταλάνη**, **Ἀλαλκομεναί**, **Εἰδομενή**, **Πέλλα** φέρουσιν Ἑλληνικὸν τύπον.

Κατὰ ταῦτα, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν εἰρημένῃν ἐτυμολογίαν, Πέλλα σημαίνει τόπον πετρώδη = ὄρος = ὕψωμα. Μέρος τοῦ τόπου, ἐφ' οὗ ἦτο ὀικοδομημένη ἡ Μακεδονικὴ πρωτεύουσα εἶναι τῆς ὑπολοιποῦ πεδιάδος τοῦ Λουδίου ὑψηλότερος καὶ πῶς ἐξέχων, λέγει δὲ καὶ ὁ *Livius* XLIV, 46: *sita est in tumulo vergente in occidentem hibernum*.

Παρὰ τῷ *Stolz Schmalz* Lateinische Grammatik 88 εὐρίσκω *pŭllus* (rein) aus *pŭr-lo nicht *zu verwechseln mit pullus* aus *plno-vgl. griech. *πελλὸς* und *pul-lus* (*jung*) zur selben Sippe wie griechisch *πῶλος*. Ἐὰν τὸ *πελλὸς* ἐδήλου ποτὲ τὸν *νέον*, τότε Πέλλα θὰ ἦτο ἡ Νέα

(πόλις) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παλαιότεραν πόλιν, τὴν Βούνομον.

Ἡ πόλις διετήρησε τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ὅτε εἶναι γνωστὴ ὡς *colonia Julia Augusta Pella* (Plin N H. IV 34. Imhoof-Blumer Monn. grecques 86 ἀρ. 98. 99. Eckhel Doctr. num. II 74. CIG 1997. CIL III σελ. 116 κλπ. Pauly² RE IV. 549 ἀρ. 243. Head Σβορώνου Ἱστορ. Νομ. A 312 Head HN² 244). Ὁ Leake θεωρεῖ πιθανὸν ὅτι ἐπὶ βραχὺ ἡ Πέλλα ἡγυνοῦντο ὑπὸ τῆς οἰκοδομικῆς μανίας τοῦ Διοκλητιανοῦ, ὅστις μετέβαλε τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς *Διοκλητιανούπολις* = *Diocletianopolis*. Κατὰ τὴν παρά τε τῷ Leake καὶ τῷ ἀνεξαρτήτως τούτου γράφοντι Philppson (Pauly RE² V 658) ἀρχαίαν παράδοσιν ἡ Διοκλητιανούπολις ἔκειτο μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Ἐδέσσης, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θεσσαλίας καὶ τέλος παρὰ τὴν λίμνην τῆς Καστορίας. Εἶναι προφανές, παραδόξως δὲ δὲν ἐλέχθη, ὅτι πρόκειται περὶ δύο τοῦλάχιστον διαφόρων πόλεων ὁμωνύμων, ἀν δὲ ἡ μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Ἐδέσσης κειμένη ἦτο ἡ Πέλλα, δὲν δύναται νὰ πιστωθῇ ἄλλοθεν. (Πρβ. Itinerarium Antonin. 319. 330. Itinerar. Hierosolymitanum 606. Ἱεροκλῆς 638. Περὶ τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θεσσαλίας κειμένης Διοκλητιανουπόλεως). Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου περὶ θεμάτων II σ. 49, ἐκδ. Βόννης). Περὶ τῆς ἐν Δυτ. Μακεδονίᾳ, τῆς αὐτῆς καὶ ἡ προηγουμένη Ἱεροκλῆς 642. Περὶ τῆς παρὰ τὴν λίμνην τῆς Καστορίας, ἥτις ἦδη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων ἦτο ἐγκαταλειμένη, Προκόπιος περὶ κτισμάτων IV. 3). "Ὅτι ἐν ὑστέροις χρόνοις τὸ ὄνομα Θεσσαλία περιελάμβανεν ἔστιν ὅτε καὶ τὴν Μακεδονίαν εἶναι γνωστόν. Τελευταῖον περὶ τούτου κατὰ τὸν Tafel Thessalon. 11 καὶ Via Egnatia 46 καὶ ὁ Ταφραλῆς Thessalonique 54.

Καὶ ἐν χριστιανικοῖς χρόνοις ἀναφέρεται ἐπίσκοπος Πέλλης παρακαθίσας ἐν τῇ ἐν Χαλκηδόνι δ' οἰκουμένην συνδῶν τῷ 451 (Δήμιτσα Τοπογραφία 241).

Ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἡ τοπωνυμία ἐκσλαδίζεται, ση-
μείωμα δὲ Εὐαγγελίου τῆς μοναστηριακῆς βιβλιοθήκης Ῥουκο-
πίσας τοῦ ἔτους 1368 λέγει «τὸ τοιοῦτον θεῖον ἄγιον Εὐαγγέλι-
ον ἦν τοῦ πανιερωτάτου ἐπισκόπου **Σλανίτζης** ἦτοι **Πέλλης**
Κυροῦ Ἀντωνίου (Πρβ. Περιοδικὸν Ῥωστικοῦ Ἀρχαιολογ. Ἰν-
στιτούτου Κων) πόλως 1899 σ. 131 καὶ Λάμπρου Ν. Ἑλληνο-
μνήμ. 1911 σ. 100). Μέχρι πρό τινος δὲ ἀκόμη, ὡς παρετήρη-
σα ἐν τῇ ἀνακαινιστικῇ ἐπιγραφῇ τῆς ἐν Ἑδέσση μονῆς τῆς
Ἀγίας Τριάδος, ἦτο ἐν χρήσει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν ὁ τίτλος
τοῦ ἐπισκόπου Ἑδέσσης ὡς **Ἑδέσσης καὶ Σλανίτσας**.

Μετὰ τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 πρό-
σφυγες ἐκ τοῦ τόπου ἱδρυσαν τὴν ἐν Φθιώτιδι παρὰ τὴν Ἀτα-
λάντην **Νέαν Πέλλαν**. Ἴσως δὲ ἦσαν οὗτοι λείψανα τῶν ὑπὸ
τὸν Γάτσον καὶ τὸν Καρατάσον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπανα-
στάσεως ἐπιτεθέντων τῇ 8ῃ Νοεμβρίου 1826 κατὰ τῆς Ἀταλάν-
της καὶ κατόπιν πάλιν ἀπομακρυνθέντων ἐκεῖθεν καὶ διασκορπι-
σθέντων Θεσσαλομακεδόνων (*Τριχούπη Ἱστορία Ἑλλην. Ἐπα-
ναστάσεως* τόμ. 4 σ. 81).

Ἀπὸ μεταγενεστέρων χρόνων μέχρι σήμερον καλεῖται ὁ τό-
πος Ἅγιος Ἀπόστολος ἢ Ἀπόστολοι, σλαβιστὶ *Ποστὸλ* καὶ τουρ-
κιστὶ Ἀλά-κλῆσὲ ἢ Ἀλακλήσια, μετὰ τοῦ ὀνόματρός συναπολέ-
σας τὴν τε λαμπρότητα καὶ τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον. *Πέλλαν* ἢ *Πὲλ*
καλοῦσι σήμερον οἱ ὥστει ξένοι πρὸς τὸν τόπον καὶ τὴν ἱστορίαν
αὐτοῦ ζῶντες ἐκεῖ δουλοπάροικοι δεξαμενὴν τινα ἀρχαίαν 20'
ἀπέχουσαν πρὸς τὰ ΒΔ τῶν Ἀποστόλων.

Ἡ Ἑλληνικὴ σκαπάνη, ἡ ὁποία μετὰ μακρὰν δουλείαν δι-
ανοίγει ἐλευθεράν πλέον τὴν Μακεδονικὴν γῆν θὰ συγκινήσῃ
καὶ θὰ ἐνισχύσῃ τοὺς δυστυχεῖς ἐπιχωρίους, ὅσους ὁ τρόμος τῶν
ἐπιδρομῶν ἀφήρесе καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ θάρρος τοῦ ἐθνι-
κοῦ φρονήματος.

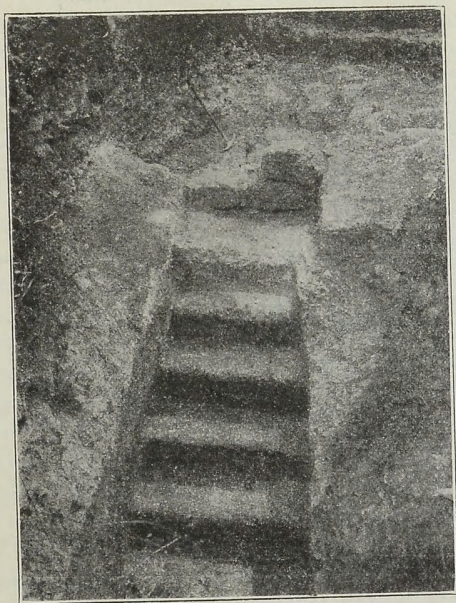
Τὴν ἀνασκαφικὴν ἐργασίαν ἤρχισα ἐν ἀγρῷ τινι δεξιὰ τῆς
εἰς Γενιτσὰ φερούσης ὁδοῦ καὶ εἰς ὀλίγην ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν,

ἐνθα ὁπῇ τις φαινομένη ἐν τῇ ἐδάφει ὑπεδήλου τὴν ὑπαρξιν ὑπογείου τινος κατασκευάσματος. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶδε καὶ ὁ *Struck*, ὁ ὁποῖος γράφει ἐν *Makedonische Niederlande* 91· «Ἀκολουθῶν τὴν ὁδὸν, ἣ ὁποία φέρει πρὸς Ν. πρὸς τὴν λεωφόρον καὶ πρὸς τὴν ἐν τῇ λίμνῃ νῆσον Φακόν, διέρχεται τις δεξιὰ διὰ λευφάνων τειχῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἀνῆκόν ποτε εἰς μέγα τι οἰκοδόμημα. Ἐν τῇ γωνίᾳ, τὴν ὁποίαν σχηματίζει ἡ ἀτραπὸς μετὰ τῆς λεωφόρου δεξιὰ, ὑπάρχει σῆραγξ κεκαθαρμένη ἐν μέρει ἀπὸ τῶν εἰσχωρησάντων ἐκεῖ χωμάτων καὶ ἐντὸς τῆς ὁποίας λιθίνῃ κλίμαξ βάθους 15 περίπου μέτρων φέρει εἰς κατακεχωσμένους θόλους καὶ δρόμους μετὰ παρακειμένων δωματίων. Τὸν καθορισμὸν τοῦ κτίσματος ὀφείλομεν νὰ ἀναμεινωμεν παρά τινος ἀνασκαφῆς». Φαίνεται ὅτι ὀλίγον πρὶν ἐπισκεφθῇ τὸν τόπον ὁ *Struck*, εἶχε γίνει ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ κτήματος ἡ ἀτεχνος ἀνασκαφή, περὶ ἧς ἤκουσα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων, οὕτω δὲ τὸ ὑπόγειον ἦτο ὅπωςδῆποτε ἐν μέρει κεκαθαρμένον. Ἐγκαταλειφθὲν ὅμως καὶ πάλιν εἰς τὴν τύχην του κατεχώσθη ὅλον, ὥστε κατὰ τὸ ἔτος 1914 συνεργοῦσης καὶ τῆς ἀγρίας βλαστήσεως, οὐδὲν πλέον ἐφαίνετο πλὴν ὁπῆς τινος.

Ἡ γενομένη ὑπ' ἐμοῦ ἐργασία ἀπεκάλυψεν ὅλην τὴν εἰς τὴν ὑπόγειον κρύπτειν κάθοδον καὶ δύο ἐκατέρωθεν ταύτης διαμερίσματα. Τοῦ ἀριστεροῦ διαμερίσματος (Α. 1 ἐν τῇ σχεδίῳ) αἱ διαστάσεις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καθορισθῶσιν ἀκριβέστερον πέρυσι, διότι ἡ ἐργασία ἐν τῇ κατωτάτῳ στρώματι ἦτο δυσχερεστάτη διὰ τὴν ὑγρασίαν καὶ τὸν ἐκ ταύτης σχηματισθέντα πηλόν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκσκαφή καὶ ἡ ἀποκόμισις δὲν ἦτο ταχέια. Σημειώσεως ἄξιον εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ἐντὸς τῆς κρύπτεις ἐργασίαν τὰ εὐρήματα δὲν ἦσαν πολλὰ. Ἐν τῇ ἀνωτάτῳ στρώματι, πάχους 0.50 περίπου, καὶ πρὶν ἀναφανῇ ἡ πρώτη βαθμὶς τῆς κλίμακος, ὑπῆρχον ἄφθονα ὄστρακα ἀγανῶτων χονδροειδῶν ἀγγείων. Βαθύτερον εὐρέθησαν τεμάχια μελαμβάφων ἀγγείων μετὰ χαρκτηριστικῶν λαβῶν τῶν ἐλληνιστικῶν ἢ Μακεδονικῶν χρόνων, ἡλοι σιδηροῦ καὶ χαλκοῦ μετὰ πλατειῶν κεφαλῶν θυραῖοι καὶ χαλκᾶ τινα νομίσματα, ὧν δύο μόνον ὁ τύπος κατὰ τὸ πρῶτό-

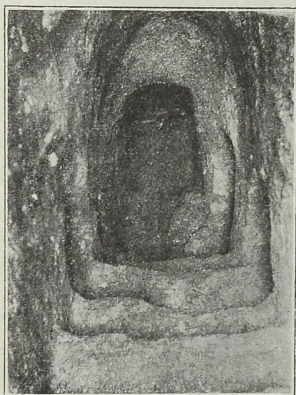
κολλον τῆς εἰς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον παραδόσεως, εἶναι εὐδιάκριτος. Ἐν τούτων φέρει κεφαλὴν ἥρωος Περσέως καὶ ὀπισθεν ἀετὸν ἱστάμενον ἐπὶ κεραυνοῦ, τὸ δὲ ἄλλο φέρει κεφαλὴν νεαροῦ Διονύσου καὶ ὀπισθεν τράγον πρὸς δ. (Πρδ. Head-Σβορῶνου Ἱστορ. Νομισμ. Α 304.309). Τὸ ὄλον κτίσμα, ὡς ἀπε-

Εἰκ. 2. Ὑπαιθρον μέρος κλίμακος λαξευτῆς κορύπτης.

καλύφθη μετὰ τὴν ἔρευναν, εἶναι λελαξευμένον ἐν τῷ μαλακῷ ψαμμολίθῳ, κατέρχεται τις δὲ εἰς αὐτὸ διὰ κλίμακος ἐχούσης τριάκοντα βαθμίδας, βάθους ἐκάστης 0.25-0.28 καὶ μήκους 0.91 περίπου. Μέρος τῆς κλίμακος ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος καὶ εἰς εὐθείαν ἀπόστασιν μ. 4.10 εἶναι ὑπαιθρον, μόνον ἐκ τῶν

πλαγίων περικλειόμενον (εἰκ. 2). Παραιτέρω τὸ κτίσμα καθίσταται ὑπόγειον (εἰκ. 3), κατὰ δὲ τὸ σημεῖον ἐκείνο ὁ λίθος σχηματίζει θύραν, τῆς ὁποίας το ὑπέρθυρον εἶναι ἐλαφρῶς τριγωνικόν. Ἡ θύρα ἔχει ὕψ. 2.40 καὶ πλάτος 0.90. Κάτω, ἐν τῇ βαθμίδι τῆς λαξευτῆς κλίμακος ὑπάρχουσι κατὰ τὰ πέρατα δύο κοιλότητες ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ ἐσφηγούντο τὰ σκέλη τοῦ ξυλίνου πλαισίου τῆς θύρας. Κατὰ τὰς παρειὰς τῆς καθόδου κατ' ἀποστάσεις λελαξευμέναι κόγχαι τέσσαρες, ἀνὰ δύο ἀπέναντι ἀλλή-

Εἰκ. 3. Ὑπόγειος καθόδος λαξευτῆς κρύπτης.

λων, πέμπτη δὲ ἀριστερὰ τῇ κατερχομένῳ, ἔχουσα ἀπέναντι αὐτῆς εἴσοδον εἰς δεξιὸν διαμέρισμα ὡς καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ δηλοῦται. Τὸ ἀνοίγμ' αὐτῶν κογχῶν τούτων εἶναι περίπου μηκ. 0.65-0.60, βάθους 0.60 καὶ ὕψους περίπου τοῦ αὐτοῦ. Ἡ τελευταία βαθμὶς τῆς κλίμακος εἶναι πλατυτέρα καὶ βραχυτέρα, ἀφίνουσα κενὸν τι διάστημα κατὰ πλάτος τῆς εἰσόδου. Ἡ εἴσοδος αὕτη πλάτους 0.90 φέρει κυκλικῶς καὶ δι' ἄλλου ἀνοίγ-

ματος πάλιν πρὸς τὸν κεντρικὸν δρόμον. Ἄλλο διαμέρισμα περαιτέρω τοῦ κυκλικοῦ (ἀριθ. 2 ἐν τῷ σχεδίῳ) δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχε. Ὅφειλομεν ἐν τούτοις νὰ συνεχίσωμεν τὴν ἔρευναν, ἥ ὁποία θὰ διαφωτίσῃ τὰ τε κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ τὰ κατὰ τὸ ἀριστερὸν διαμέρισμα (ἀριθ. 1 ἐν τῷ σχεδίῳ), οὗ αἱ διαστάσεις δὲν εἶναι ἀκόμῃ ἀκριβῶς καθωρισμέναι. Κατὰ μῆκος ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι ὁ δρόμος δὲν ἐξετείνετο, διότι προσεκρούσμεν εἰς λίθον αὐτοφυῆ.

Ἄνω ἐν τῇ ὑπαίθρῳ ἡ πρώτη βαθμὶς τῆς κλίμακος εἶναι

πλατυτέρα, σχηματίζουσα πλατύ τι ἀνώφλιον, τὸ ὁποῖον περιβάλλεται ὑπὸ τοίχου ἐκ λίθων τῆς αὐτῆς καὶ ὁ βράχος φύσεως. Ἐξώθεν δὲ τοῦ μικροῦ τούτου ξηρολίθου περιτοιχίσματος ἦσαν ἐστρωμένοι ἐν οὐχὶ παχεῖ στρώματι, 0.30 περίπου, λίθοι ὅμοιοι. Ὑψος τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους ἀπὸ τῆς φλιᾶς μ. 1.80.

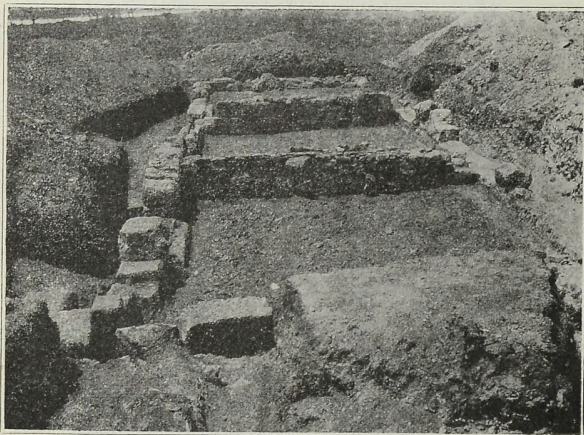

Εἰκ. 4. Μεσημβρινή πλευρὰ οἰκοδομήματος Β ἀπὸ Δυσμῶν.

Ὁ προσορισμὸς τοῦ λαξεύματος τούτου τῆς Πέλλης δὲν εἶναι ἀμέσως σαφές, δὲν δύναται δέ τις πάντως νὰ εἴπῃ ὅτι ἦτο τάφος τοῦ εἵδους τοῦ ὑπὸ τοῦ Μ. Χρυσοχόου ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Παρνασσῶ I 1896 σ. 13 περιγραφέντος (Πέλλης).

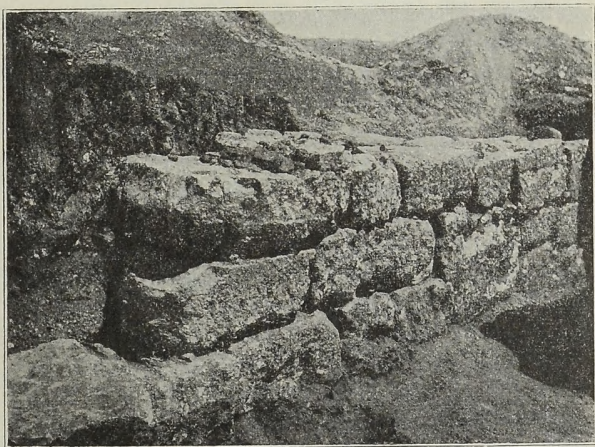
Β. Μετὰ τὴν ἔρευναν ταύτην ἐπιθυμῶν νὰ δοκιμάσω τὸ περὶ τὴν κρύπτην ἔδαφος, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ἀπτήν ἀρχαιολογικὴν ἔνδειξιν παρείχεν, εἶχε δὲ τὴν ὄψιν τοῦ ἀγροῦ, οἷον δεικνύει ἡ εἰκὼν 1, ἀνέωξα εἰς ἐλαχίστην ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῆς κρύπτῃς πρὸς Β ἀπόστασιν τάφρον, ἣτις εἰς βάθος 0.80 περίπου προσέκρουσεν εἰς ἴχνη κτίσματος, τοῦ ὁποῖου ταχέως ἀπεκαλύφθη τὸ ὅλον διάγραμμα, οἷον καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς ἀνασκαφῆς ὑπὸ στοι-

Εἰκ. 5. Οἰκοδόμημα Β ἀπ' Ἀνατολῶν.

χεῖον Β ἀπέδωκα. Εἶναι μέγα οἰκοδόμημα μήκους περίπου μ. 19.70 διακρούμενον εἰς τρία διαμερίσματα, μὴ συγκοινωνοῦντα πρὸς ἄλληλα, ἔχοντα δὲ εἰσόδους κατὰ τὴν μεσημερινὴν πλευρὰν (εἰκ. 4 καὶ 5). Τὸ ἀποκαλυφθὲν μέρος τοῦ οἰκοδομήματος δὲν φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ τὸ ὅλον αὐτοῦ, ὥς συμπεραίνεται ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ Βορείου ἐπιμήκους τοίχου καὶ τινος τεμαχίου τοίχου καθέτου εἰς αὐτόν. Ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ πράγματος εἶναι ἔργον τῆς προσεχοῦς ἐπαναλήψεως τῆς ἐργασίας.

Οἱ τοῖχοι σφύζονται εἰς μέσον ὕψος 0.80 περίπου. Ἔνεκα δὲ τοῦ εἶδους τοῦ λίθου, ὅστις εἶναι, φαίνεται, ὁ ἐπιχώριος μαλακός, καὶ ἡ διατήρησις αὐτῶν δὲν εἶναι καλὴ. Τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τμήματος τοῖχου, τοῦ κάλλιον σφυζομένου μεταξύ τῶν εἰσόδων τοῦ μεσαίου (B 2) καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ (B 3) διαμερίσματος παρέρχει ἡ εἰκὼν 6, ἐν τῇ ὁποίᾳ διακρίνεται καλῶς ἡ ἐκ τῆς ψαθυρότητος τοῦ Πελλάτου λίθου, ἐπελθοῦσα φθορὰ τῶν ἀρμογῶν

Εἰκ. 6. Τοῖχος μεσημβρινὸς οἰκοδομήματος B.

καὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν δόμων. Οἱ ἐσωτερικοὶ διάμεσοι τοῖχοι εἶναι ἐκ μικροτέρων λίθων κατασκευασμένοι, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς παρατηρεῖται ὁ αὐτὸς οἰκοδομικὸς τρόπος τοῦ ἀκανονίστου πολυγώνου τῶν μεταγενεστέρων Ἑλληνικῶν χρόνων. Ἐν τῷ διαμέσῳ τοίχῳ τοῦ διαμερίσματος 2 καὶ 3 παρατηρεῖται καὶ χρησὶς σειρᾶς κεραμίδων μεταξύ δύο στρωμάτων λίθων. Καθ' ὅλου δὲ οὐδὲν παρατηρεῖται λεῖψχον ὕλικον οἰκοδομικοῦ ἐν δευτέρᾳ χρήσει, οὐδὲ ἔχγος ἀσδέστου ὡς συνδετικῆς ὕλης.

Ἡ καταστροφή τοῦ οἰκοδομήματος ἐπῆλθε κατόπιν πυρκαϊᾶς, ὡς ἐφάνη κατὰ τὴν ἐργασίαν ἐκ παχέος στρώματος τέφρας καὶ ἀνθράκων, καλύπτοντος σχεδὸν ἅπαν τὸ κτίριον, ἰδίᾳ τὸ μεσαῖον διαμέρισμα, εἰς ὕψος 0,40 περίπου ἀπὸ τοῦ παρθένου ἐσωτερικοῦ ἐδάφους.

Εὐρήματα κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ κτίσματος Β, ὧν τινα καὶ μοναδικὰ, πάντα δὲ διδακτικὰ διὰ τὴν χρονολογίαν ἐγένοντο τὰ ἐξῆς:

Ἐκτὸς πλήθους σιδηρῶν ἥλων συνδετικῶν τε καὶ διακοσμητικῶν μετὰ χαλκῶν κεφαλῶν καὶ ἄλλων σιδηρικῶν οἰκιακῆς χρήσεως, χαρακτηριστικὰ εἶναι ὄστρακά τινα ἀγγείων μελαμβάφων, ἀρυβάλλων μετ' ἀνθεμίων καὶ δικτυωτοῦ κοσμήματος, δίδυμα φαιόχροα ληκύθια τοῦ κακῶς λεγομένου Ῥωμαϊκοῦ, ὄντος δὲ ὑστέρου Ἑλληνικοῦ τύπου, χαρακτηριστικαὶ λαβαὶ ἀγγείων ἐν Ἡρακλείῳ ἄμματι, λύχνοι ὑστέρων Ἑλλήν. χρόνων καὶ τέλος νομίσματα χαλκᾶ, ἐντὸς τοῦ κτίσματος εὑρεθέντα καὶ διὰ τοῦτο πολυτιμότερα διὰ τὴν παρεχομένην ἀσφαλεστέραν χρονολογικὴν βᾶσιν. Τὰ νομίσματα ταῦτα, ἀποκείμενα μετὰ τῶν ἄλλων τῆς ἀνασκαφῆς νομισμ. εὐρημάτων ἐν τῷ Νομισματικῷ Μουσείῳ εἶναι:

1. Δύο Φιλίππου τοῦ Β' χαλκᾶ (κεφαλὴ Ἀπόλλωνος - Ἰππεὺς πρὸς δ. καλπάζων). Head-Σβορώνου IN. A 292.

2. Ἐν Ἀλεξάνδρου ἀργυροῦν. (Κεφαλὴ Ἀλεξάνδρου Ἡρακλέους - Ζεὺς ἀετοφόρος καθήμενος ἐπὶ θρόνου. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ). Ὁ Head-Σβορώνος IN A 294 ἀποδίδει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὡς καὶ τὸ ἐπόμενον.

3. Ἐν Ἀλεξάνδρου χαλκοῦν (Κεφαλὴ Ἀλεξάνδρου Ἡρακλέους - Ῥόπαλον, τόξον, φαρέτρα. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ)

4. Δύο Ἀντιγόνου χαλκᾶ τοῦ 288 π. Χ. (κεφαλὴ Ἀθηνᾶς δεξιᾶ-σάτυρος ἐγείρων τρόπαιον). Head-Σβορώνος A 301.

5. Δύο Βασιλέως Περσέως χαλκᾶ (κεφαλὴ ἡρώος Περσέως - ἀετὸς ἱστάμενος ἐπὶ κεραυνοῦ. ΒΑ. . . . ΕΡ. .)

6. Ἐν Μακεδονικῶν χαλκοῦν (Μακεδονικὴ ἀσπίς-κράνος

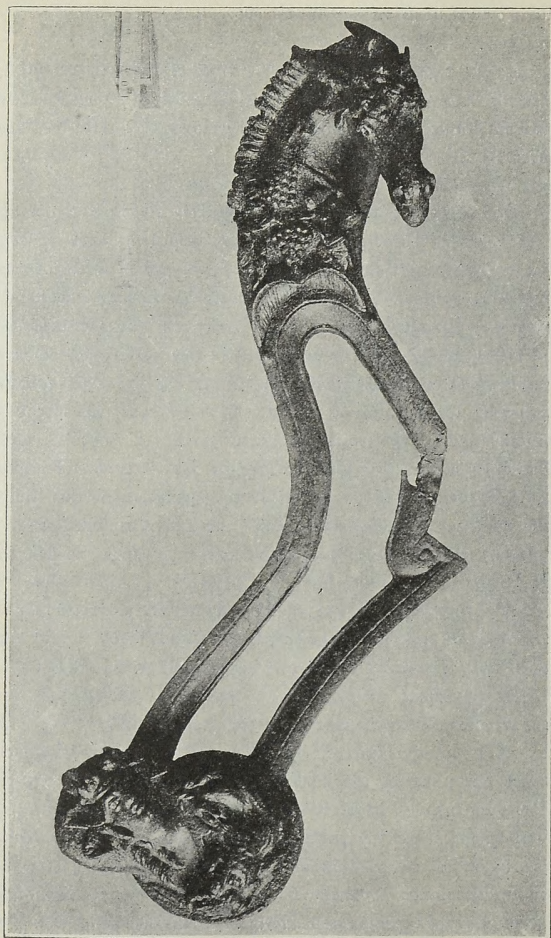

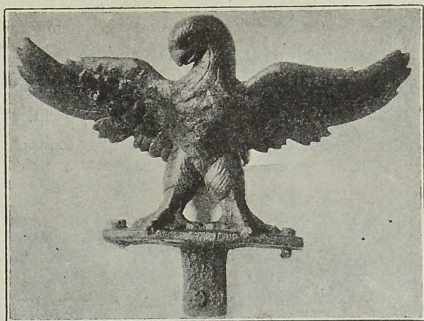
Μακεδονικὸν μετὰ λόφου ἐκατέρωθεν. ΒΑΣ), τῆς ἐποχῆς τῶν βασιλείων.

7. Ἐν τῆς Πέλλης χαλκοῦν (Ἀθηναῖ Ἀλκίδημος μαχομένη πρὸς δ. ΠΕΛΛΗΣ-κεφαλὴ νεαροῦ Ἑρακλέους) τῶν πρώτων μετὰ τὸ 168 π. Χ. χρόνων τῆς Ῥωμαιοκρατίας. Head-Σδο-ρῶνος 312.

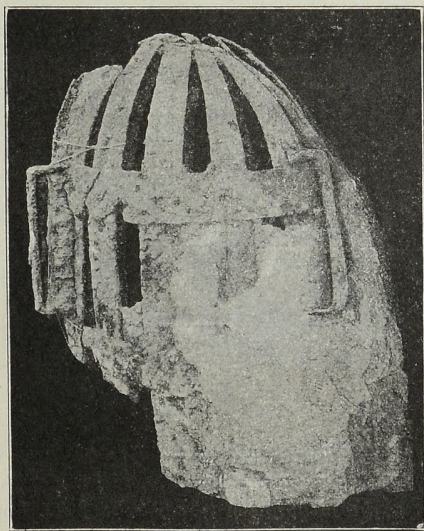
Ἐκ τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν νομισμάτων εἶναι σαφὲς ὅτι τὸ οἰκοδόμημα κατεστράφη ἀρχομένης τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτῆσεως ἦτοι ἐν Ἑλληνικοῖς ἀκόμη κατ' οὐσίαν, ὥς καὶ οἱ πλείστοι τῶν μετεπειτα, χρόνοις. Τοῦτο δὲ συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὰ κεραμεϊκὰ εὐρήματα, χρησιμεύει δὲ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς χρονολογικῆς ἐντυπώσεως τῶν ἄλλων εὐρημάτων. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἐξάιρω πρῶτον χαλκᾶ προσαρτήματα κλίνης τετορευμένα, τῶν ὁποίων ἐν μὲν παριστᾷ Διονυσιακὸν ὄνον ἐν προτομῇ, ἐστεμμένον διὰ κισσοῦ κορυμβοφόρου καὶ κλήματος καὶ βοτρώων μετ' ἐνθέτων ὀφθαλμῶν, ἐξαιρέτου τέχνης τὸ ὅλον καὶ τῶν ἄλλων ἐν τε τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἑθνικῷ Μουσείῳ καὶ τῶν ἐκ Πριήνης κλπ. ὁμοίων κατὰ τὴν ἀπεργασίαν ἀναμφισδητήτως ὑπερέχον, ὕψ. 0.155: πρὸ. προχείρως τὸ βιβλίον τῆς Ransom Ancient Greek Furniture. Ἄλλο τεμάχιον παριστᾷ ἐν προτομῇ, Σιληνὸν ἢ Διόνυσον μεθύοντα, περιβεβλημένον νεβρίδα καὶ κρατοῦντα ἐν τῇ ἀριστερᾷ κάνθαρον, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς ἀνέχοντα ὄπισθεν τὴν οἰνοδαρτὴ κεφαλὴν, ὕψ. 0.12 (εἰκ. 7). Ἐκ τῆς αὐτῆς κλίνης πιθανῶς προέρχεται καὶ χαλκοῦς ἀετός, ἀντωπός, ἀναπεπταμένος ἔχων τὰς πτέρυγας καὶ τὴν κεφαλὴν κατ' ἀριστερὸν κρόταφον (εἰκὼν 8). Τῶν χαλκῶν τούτων ἀξιολογότητων τορευμάτων αἱ παρατιθέμεναι εἰκόνες διὰ τὴν σμικρότητα μόνων ἀδρομερῶς ἀποδίδουσι τὴν ὄψιν, θέλουσι δὲ προσεχῶς ἀναπληρωθῇ ἐν λεπτομερεστέρα τῶν χαλκωμάτων τούτων δημοσιεύσει, ὑπ' ἄλλων, τῶν ὁποίων τὴν παρασκευὴν μετὰ φιλικωτάτου ἐνδιαφέροντος διηρυκόλυνε καὶ ὁ κύριος Γεώργιος Κάρο. Εἰς τὴν τεχνικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἑθνικοῦ Μουσείου ὀφείλεται ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ συντήρησις τῶν πολυτίμων ἀρχαίων.

Εἰκ. 7. Προσώπωμα προσκεφαλαίου ἀρχαίας κλίνης.

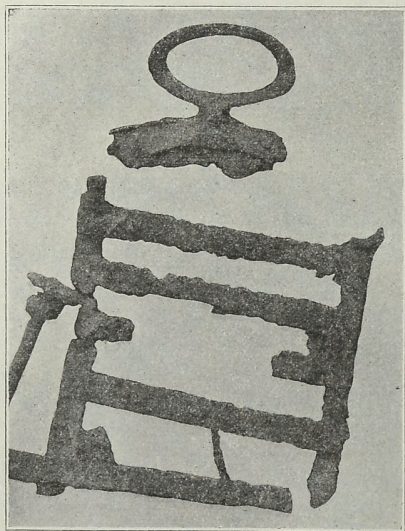
Εἰκ. 8. Χαλκοῦς αἰετός.

Εἰκ. 9. Κλίβανος ἢ θερμάστρα ἀρχαία.

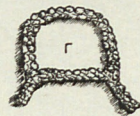
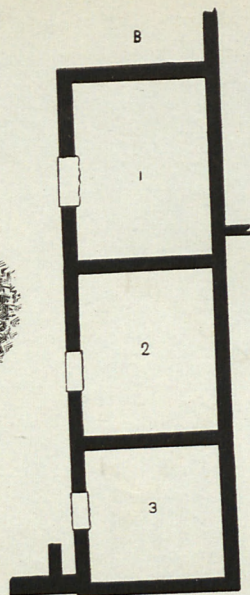
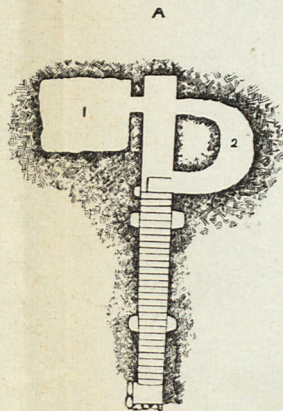
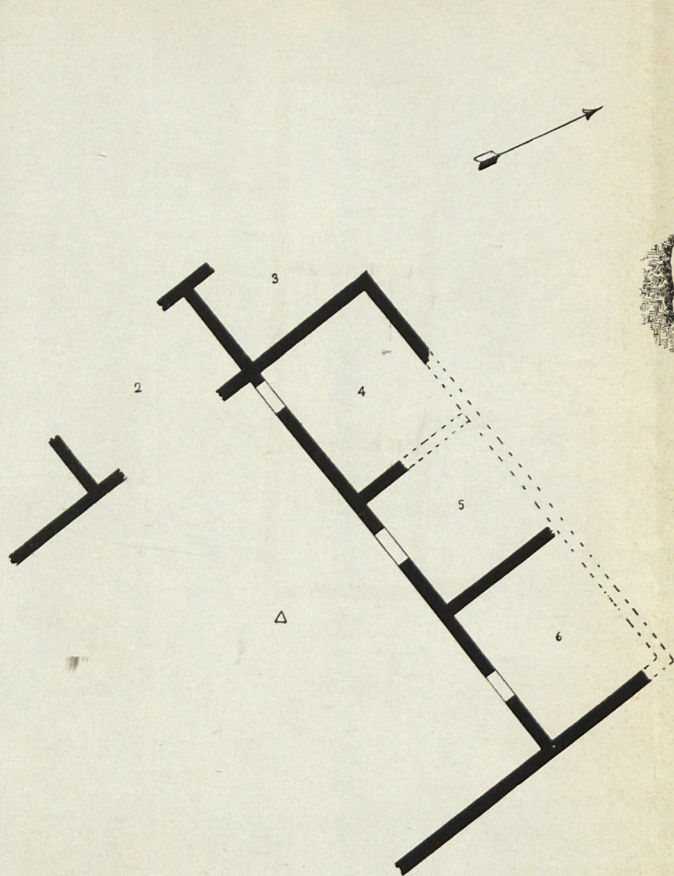

Ῥαυτῶς εὐρέθη ἐν τῷ αὐτῷ οἰκοδομῇματι κατασκευασμά τι, πρωτοφανὲς ὅλως, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἐκ πηλοῦ καὶ ἐλασματῶν σιδηρῶν, ὕψ. περίπου 0.75, ἔχον κάτωθεν ἐσχάραν, ἣς περιεσώθησαν τὰ λείψανα καὶ ἄνω κυκλικὴν βάσιν πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ καπνοδόχου σωλήνος. Κλίβανός τις ἢ θερμάστρα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἂς ἀρκέσῃ ἡ παρατιθεμένη πρόχειρος εἰκὼν 9 καὶ 10.

Εἰκ. 10. Ἐσχάρα καὶ βάσις καπνοδόχου.

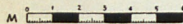
Ἐν τῷ ἀνατολικῷ διαμερίσματι 3 τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομῇματος εὗρον ἐπὶ τῆς φλιᾶς τῆς θύρας κατακείμενον χαλκοῦν μαγγάλιον στρογγύλον ἔχον διάμετρον βάσεως 0.46, ὕψος ἐν τῇ συμπεπιεσμένῃ νῶν καταστάσει αὐτοῦ 0.20, διάμετρον τοῦ πυθμένου τῆς πυροθήκης 0.26. Ὁ χαλκοῦς οὗτος πύραυλος (εἰκ.

ΠΕΛΛΑ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ 1914

ΚΛΙΜΑΣ 1:100

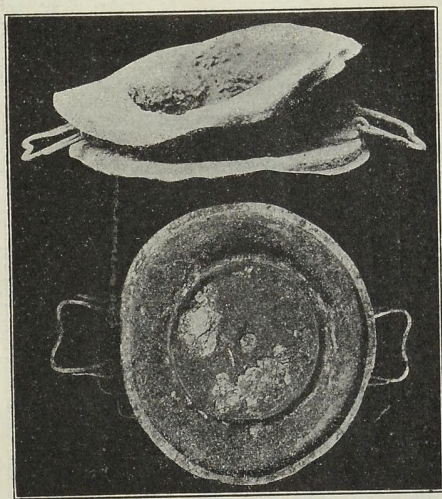

10

11) εἶναι σχήματος σχεδὸν συγχρόνου ἡμῖν, δυσκόλως δὲ θὰ ἀπέδιδέ τις αὐτὸν εἰς οὕτω μεμακρυσμένην χρονικὴν περίοδον, ἂν δὲν εὐρίσκετο, ὑφ' οὗς ὅρους εὐρέθη.

Ἄλλα κινήτὰ εὐρήματα ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου εἶναι φιάλη χαλκῇ ὀμφαλωτῇ, λεκάναι λίθιναι λειοτριβικαί, λειοτριπτῆρες λίθιναι, σμίλη χαλκῇ, μικκύλον χαλκοῦν πτυάριον φαρμακευ-

Εἰκ. 11. Χαλκοῦς πύραυρος.

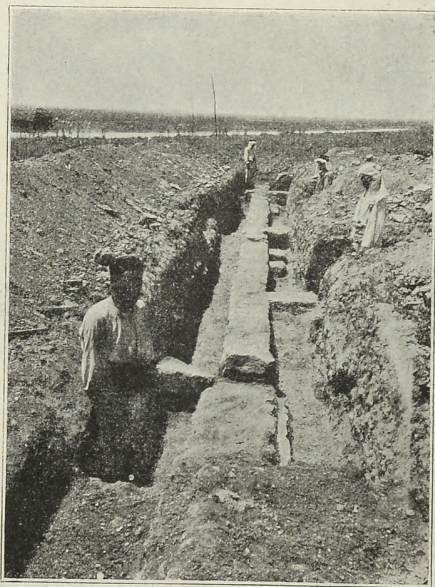
τικῆς χρήσεως καὶ ἄλλα σιδηρᾶ καὶ πηλῖνα σκεύη ὡς καὶ ἀφθο-
νοι πηλῖναι πυραμίδες καὶ κῶνοι (ἄγνουθες) κλπ.

Γ. Πρὸς Α τοῦ οἰκοδομήματος τούτου καὶ σχεδὸν συνεχό-
μενα αὐτῷ εὗρον τὰ ἐν τῷ σχεδίῳ ὑπὸ στοιχείῳ Γ σημειού-
μενα τοιχάρια, ἐκ μικρῶν λίθων συγκείμενα καὶ ἐκ τινος ἀρχαι-
τέρου πιθανῶς κτίσματος προερχόμενα, καθ' ὅσον ἐπὶ τοῦ τόπου
ἐκείνου εὐρέθησαν ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ὁστρακα ἐρυθρογράφων

ἀγγείων τοῦ ὑστάτου ῥυθμοῦ, ὧν δύο μετὰ παραστάσεως Νίκης πτερωτῆς. Συμπληρωματικὴ τις ἔρευνα ἐκεῖ πέριξ θὰ διαφωτίσῃ ἴσως περισσότερον τὸν τόπον.

Δ. Ἐκτελουμένης ἐν τῇ μεταξὺ τῆς ἐργασίας πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ πρώτου οἰκοδομήματος ἐγένετο πρὸς Ν τῆς ὑπογείου κρύ-

Εἰκ. 11. Ἀποψις νοτίου τοίχου οἰκοδομ Δ.

πτῆς ἄλλῃ δοκιμαστικῇ τάφρῳ, ἣ ὁποία ἐν βραχεὶ χρόνῳ ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα ἄλλου κτίσματος, οὗ τὸ μέχρι τοῦδε ἀποκαλυφθέν μέρος περιέλαβον εἰς τὸ σχέδιον ὑπὸ τὸ στοιχείον Δ.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶναι μὲν πῶς ταχτικώτερον καὶ εὐ-

θυγραμμότερον, ἀλλ' οἱ τοῖχοι αὐτοῦ εἶναι κατασκευασμένοι ἐκ μικρῶν ἀργολίθων, παρατηρεῖται δέ καὶ ὕλικὸν ἐν δευτέρᾳ χρήσει. Ὡσαύτως δὲν εἶναι συμμετρικὴ ἡ θέσις τῶν θυρῶν τῶν διαμερισμάτων. Μέσον πάχος τῶν τοίχων 0.50. Σφῆζόμενον αὐτῶν ὕψος 0.50-0.90. Ἐν τινι τῶν διαμέσεων τοίχων σφῆζεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ παχὺ στρώμα 0.04 χονδροκόκκου ἐπιχρίσματος (ἀστάρι) καὶ ἐπ' αὐτοῦ λεπτότερον στρώμα 0.005 ἐπιχρίσματος ἢ ἀμμοκονιάματος. Ἐνεκα τῆς διακοπῆς τῆς ἐργασίας κατωρθώθη νὰ ἀποκαλυφθῇ μόνον μέρος τοῦ διαγράμματος, ὑπολείπεται δὲ νὰ συμπληρωθῇ νῦν τοῦτο καὶ νὰ ἀνασκαφῶσι τὰ διάφορα διαμερίσματα καὶ ἐσωτερικῶς (εἰκ. 11).

Ἐκ τῶν εὐρεθέντων ἐκεῖ κινητῶν ἀρχαίων τὰ νομίσματα εἶναι

1. Ἐν χαλκοῦν Περσέως (κεφαλὴ ἥρωος Περσέως - ἀετὸς ἰστάμενος ἀντωπὸς ἐπὶ κεραυνοῦ). Head - Σβορώνου IN 304.

2. Ἐν χαλκοῦν Θεσσαλονίκης (κεφαλὴ Παλλάδος κρανοφόρου) - ἵππος πρὸς δ. βαίνων, κάτωθεν τῶν σκελῶν τοῦ ὁποῦ ΝΙΚΗΣ). Head-Σβορώνου IN 311. BMC Macedonia 109/10 ἀρ. 19 ὅπισθεν «bull feeding r.» Μετὰ τὸ 168 π. X.

3. Ἐν χαλκοῦν Μακεδόνων (Μακεδονικὴ ἀσπίς - κράνος Μακεδονικόν ἔχον καθεμμένας τὰς παραγναθίδας ΜΑΚΕΔΟΝ(ΩΝ). Head-Σβορ. IN 307. BMC Maced. 9. Χρόνων 158-146 π.Χ.

Καὶ ἐν τῇ κτίσματι τούτῳ ἄρα μόνων Ἑλληνικῶν χρόνων νομίσματα ἔχομεν μέχρι τοῦδε. Εἰς Ἑλληνικοὺς δὲ ὡσαύτως χρόνους ἄγουσι καὶ τὰ πῆλινα λείψανα καὶ λαβαί τινες γνησίου «Ἑλληνιστικοῦ» ἢ Μακεδονικοῦ τύπου μετὰ διπλῶν κρίκων καὶ ἄλλων λεπτομερειῶν καὶ γανώματος σαφῶν ὡς πεποιημένων κατὰ χαλκᾶ πρότυπα Ἡ μέλλουσα ἐργασία θέλει βεβαίως παράσχει ἡμῖν ἀφθονώτερα τὰ μέσα πρὸς μελέτην τῆς κεραμεικῆς τῆς Πέλλης. Ἀγγεῖον μελαμβαφὲς μετ' ἀξιολόγων ἐκτύπων παραστάσεων ἑλληνιστικῶν χρόνων ἔφθασε πρὸ τινων ἐτῶν εἰς τὸ ἐν Βερολίνῳ Μουσεῖον καὶ ἐδηλώθη ὡς ἐκ Πέλλης προερχόμενον, πρὸ. R. Zahn ἐν Amtliche Berichte aus den kgl. Kunstsammlungen 1914 σ. 294 κέ. εἰκ. 156 ἐν σ. 306.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων περὶ τῆς μέχρι τοῦδε γενομένης ἐν Πέλλῃ ἐργασίας εἶναι σαφὲς τὸ πόρισμα ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ 1914 μόνον Ἑλληνικὰ πράγματα ἀνεκάλυψε. Τὸ ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος βάθος τοῦ ἀρχαίου στρώματος εἶναι τόσον μικρὸν καὶ ἡ παρατηρηθεῖσα ἔλλειψις οἰουδὴποτε ὑπερκειμένου ἀρχαίου κτίσματος τόσοι χαρακτηριστικῇ, ὥστε νὰ καθιστᾷ τοῦλάχιστον ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἐργασίας πιθανωτάτην τὴν εἰκασίαν ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ πόλις δὲν ἔχει κτισθῇ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ ἴσως περαιτέρω. Εἶναι δὲ καὶ τοῦτο σκοπὸς τῆς μελλούσης ἐργασίας, νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ὀρθότητα τῆς εἰκασίας καὶ νὰ ἀναζητήσῃ τὴν θέσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς συνοικίας ἢ ἀκριδέστερον τῆς Ἑλληνικῆς συνοικίας τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Ἡ Τύχη τῆς σκαπάνης νὰ κτυπήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν πρώτων Μακεδονικῶν οἰκιῶν, δι' ὧν ὑποφώσκουσιν οἰκοδομικαὶ ὁμοιότητες πρὸς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς πόλεις, τὰς ὁποίας ἐνεψύχωσεν ὁ Μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ ἐξάρετος τέχνη, τῆς ὁποίας δείγματα εἶδομεν ἀνωτέρω, καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα οἰκιακὰ σκεύη, εἶναι ἀγαθώτατος οἶωνος περὶ τῆς προόδου τῆς ἀνασκαφῆς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1913 ΚΑΙ 1914

1913—Α'. ΠΕΡΡΑΙΒΙΑ ¹⁾

Ὅρισθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους 1913^{ου} ὑπὸ τοῦ τέως ἀντιπροσώπου τῆς Κυβερνήσεως καὶ Γενικοῦ Διοικητοῦ Μακεδονίας εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἀπελευθερωθεισῶν χωρῶν, ἐγκρίσει τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου καὶ τῆς Μεραρχίας μου, παρέλαβον τὴν ἐφορείαν τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Μέσης καὶ Δυσμικῆς Μακεδονίας, εἰδικώτερον δὲ τοῦ νομοῦ Ἑλιμείας (= Κοζάνης) τῇ 7ῇ Ἰανουαρίου 1913, ἔχων ἔδραν τὴν Ἐλασσόνα, καὶ διέκνησα τὰ κατ' αὐτὴν μέχρι τῆς ἀπολύσεώς μου ἐκ τοῦ στρατεύματος, ἥτοι μέχρι Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους· ἐξηκολούθησα δὲ οὕτω τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας, καθ' ἃ καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη 1906-1912 ²⁾, εἰς τὰ ἐξῆς σημεῖα:

¹⁾ Παράταθίσης ἐπὶ μακρὸν τῆς δημοσιεύσεως ἐκθέσεων ἐτέρων, μάλιστα τῆς τοῦ Ζηζίου, ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ 1913, ἡ ἐμὴ ἀνεβλήθη, ὅπως ἐνθάδε δημοσιευθῇ.

²⁾ Ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* τοῦ 1910 σελ. 168 σημ. 1, 1911 σελ. 280 σημ. 1 καὶ 1912 σελ. 154 σημ. 1 ἀνέγραψα τὰ εἰς τὴν Θεσσαλίαν τέως ἀναφερόμενα δημοσιεύματά μου· τούτοις προσθετέον τὰ μετέπειτα:

Γ') *Τὰ ἐν Πρακτ. 1912 σελ. 154-246*: ἀνασκαφαὶ καὶ ἐρευναὶ ἐν Παγασαῖς—Δημητριάδῃ, ἐργασίαι ἐν τῇ Μουσείῳ Βόλου, ἐν Ἰωλκῷ, ἐν τοῖς μεταξὺ Ἀμφωνῶν—Πυράσου, ἐν Σακαλᾷ Λαρίσης, Ἑστιαϊώτιδι, Ἑλιμειώτιδι, Ἐορδαίᾳ, Λυγχηστίδι, Ὀρεστικῇ Ἀργεῖ, Μακεδονικῇ Ἰλλυρίδι, Πιερίᾳ καὶ Περραιβίᾳ.

ΙΖ') *Θεσσαλικά ἐπιγραφαὶ* (ἀνέκδοτοι). *Ἐπιγραφαὶ Γόννων Περραιβίας* ἀριθ. 165-181 ἐν τῇ *Αρχ. Ἐφημ.* 1913 σελ. 25-52 καὶ 101-102.

ΙΗ') *Εἰς Θεσσαλίας ἐπιγραφὰς* (ἐπινόρθωσις καὶ συμπλήρωσις τῶν ἐν IG IX 2 δεδημοσιευμένων) ἐν τῇ *Αρχ. Ἐφημ.* 1913 σελ. 143-182 καὶ 232 καὶ 237.

ΙΘ') *Θεσσαλικά ἐπιγραφαὶ* (ἀνέκδοτοι). *Ἐπιγραφαὶ Γόννων Περραι-*

α') 'Εν 'Ολοοσσόνι.

1) 'Η θείσις καὶ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως.

Ἡ σημερινή Ἑλασσών, ἰδίως ἡ συνοικία τῶν Ἑλλήνων, «Βαροῦσι» καλουμένη, κεῖται ἐντὸς τῆς κάτω πόλεως τῆς ἀρχαίας 'Ολοοσσόνος· ὑπόλοιπα τοῦ ἀρχαίου τείχους ἐλάχιστα διακρίνονται, καὶ ταῦτα οὐχὶ πανταχοῦ κατὰ χώραν ἠκολούθει δὲ τὸ τεῖχος αὐτῆς τῇ δεξιᾷ ὀχθῇ τοῦ ποταμοῦ «'Ελασσονίτικου», ὅστις εἶναι ἀείρους· τοῦτο συμπεραίνομεν ἐκ τῆς ὑπάρξεως τάφων, διακρινομένων καὶ νῦν ἐπαλλήλων, ἀναλόγως τῶν χρονικῶν περιόδων, ἐπὶ τοῦ ῥήγματος τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς αὐτοῦ· τὸ γεγονός τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἡ σημερινή κοίτη ἢ παρεστράφη ἱκανῶς, ἢ ἐπεξετάθη διὰ τοῦ χρόνου καὶ παρέσυρε μέρος τοῦ ἔξω τῶν τειχῶν βεβαίως κειμένου ἀρχαίου τούτου νεκροταφείου.

ὑπέρεκειται δὲ ἡ ἀκρόπολις ἐπὶ ἱκανῶς ὑψηλοῦ χωματώδους βουνοῦ, ἐπιμήκους, εἰς πέντε λοφίσκους διηρημένου φύσει, ἱκανῶς ὀχυροῦ, ὡς περιβαλλομένου πανταχόθεν ὑπὸ τε τοῦ «'Ελασσονίτικου» ποταμοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ χειμάρρου, ὅστις νῦν καλεῖται «Κουραδιάρης»· τὸ κακέμφατον τῆς ἐπωνυμίας ταύτης ὑποδηλοῖ πιθανῶς παρετυμολογίαν ἐκ τινος ἀρχαίας λέξεως (Κουράλιος;), δι' ἧς ποτε ἀπεκαλεῖτο οὗτος ἢ ὁ ἕτερος· ἀμφοτέρων αἱ πρὸς τὴν ἀκρόπολιν ὀχθαὶ εἶναι λίαν ὑψηλαὶ καὶ ἱκανῶς ἀπότομοι.

*Ἰχνή ἰσοδομικῶν μόνων τειχῶν, ἐκ φαιῶν λαξευτῶν κυδολίθων, τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, καὶ ταῦτα ἐλάχιστα

βίαις ἀριθ. 182-231 καὶ 232-242 ἐν τῇ 'Αρχ. Ἐφημ. 1914 σελ. 4-23 καὶ 167-184.

Κ') *Δημητριάς — Παγασαί* (τοπογραφικὴ μελέτη) ἐν τῇ 'Αρχ. Ἐφημ. 1914 σελ. 264-272.

ΚΑ') *Inscriptions inédites de Thessalie* ἐν τῇ *Revue Epigraphique* 1914 σελ. 24-38· τῆς πραγματείας ταύτης παρεσκεύασα πολλὰ βελτίονα ἐκδόσιν, δημοσιευθεσομένην ἐν τῇ 'Αρχ. Ἐφημ. 1915 ἢ 1916.

ἐπίσης, καὶ κατακεχωμένα τὰ πολλά, διατηρήθησαν κατὰ τὸ βορειότατον τέρμα τῆς ἀκροπόλεως· τὰ λοιπὰ κατέπεσον σὺν τῷ χρόνῳ μετὰ χωμάτων καὶ παρεσύρθησαν ὑπὸ τῶν ἐκατέρωθεν ποταμίων· πολλῶν λίθων τοῦ ἀρχαίου τείχους τῆς νοτίας πλευρᾶς αὐτῆς ἐγένετο χρήσις ἐν τῇ οἰκοδομίᾳ τῆς μονῆς Παναγίας Ὀλυμπιώτισσης, κειμένης ὀλίγον ἔξω τῶν ἀρχαίων τειχῶν τῆς πλευρᾶς ταύτης τῆς ἀκροπόλεως· ὑπέρκειται δὲ τῆς μονῆς ὕψωμα στρογγύλον, εὐρὺ καὶ ἐπίπεδον ἀνωτάτω, ἐντὸς τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρίστου τῶν λοφίσκων αὐτῆς κείμενον, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἀσθεστοκτίστου σημαντικοῦ οἰκοδομήματος, ἴσως τῆς παλαιότερας τῆς νῦν μονῆς· ὑπ' αὐτὰ ὑπάρχει πιθανῶς ἀρχαῖος ναὸς Ἑλληνικῶν χρόνων, τῆς Πολιούχου Θεότητος, ἐνθα ἀνετίθεντο τὰ ψηφίσματα, ὡς ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος τῶν Γόννων καὶ πλείστων ἄλλων Θεσσαλικῶν πόλεων, καὶ αἱ ἀπελευθερώσεις· τούτων ἐγένετο χρήσις εἰς τε τῆς παλαιᾶς μονῆς καὶ τῆς νῦν σφῆζομένης τὴν κτίσιν (πρὸς. Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 169) διατηρεῖται δ' ἔτι ἐν αὐτῇ ἐντετειχισμένον ψηφίσμα καὶ τινες ἀπελευθερωτικαὶ ἐπιγραφαί· οἱ δὲ ὀλίγοι ἐπιτύμβιοι λίθοι, ἐπίσης ἐντετειχισμένοι ἐν αὐτῇ, θὰ ἐκομίσθησαν ἐκ τῶν ὑποκειμένων κρασπέδων τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῆς κάτω πόλεως, ἧς ἔξω ἦσαν βεδαίως οἱ προμνημονευθέντες τάφοι.

Παράκειται δ' ἐνδοτέρῳ τοῦ ἀρχαίου τούτου ναοῦ ταπεινότερος ἐπίπεδος χώρος, ἀνήκων τῷ ἱερῷ βεδαίως, βρίθων συντριμμάτων ἀγγείων μελανοδαφῶν, λαμπρῶν Ἑλληνικῶν χρόνων, καὶ ἄξιός ἀνασκαφῆς αὐτός τε καὶ ὁ τοῦ ναοῦ· διότι, προχείρως ἐρευνῶν ἐνταῦθα ὁ κ. Ζαγλάρης, φιλόδοξος ἐκ Τσαριτσάνης, εὔρε καὶ παρέδωκέ μοι τμήμα σκύφου Μεγαρικοῦ, φέρον ἀνάγλυφον παράστασιν τῆς ἐξόδου τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐκ τοῦ σπηλαίου τοῦ Κύκλωπος καὶ ἐπιγραφὴν ΚΥΚΛΩΨ· εὔρομεν δέ τινα καὶ ἡμεῖς μετὰ κοσμημάτων. Ἐνταῦθα ὁμοίως εὔρομεν τμήματα νεολιθικῶν ἀγγείων καὶ τινες λιθίνους πελέκεις, ἅπερ εἶναι δείγματα τοῦ ὅτι ἡ θέσις παλαιάτατα κατο-

κήθη· ἐνταῦθα λοιπὸν θὰ ἦτο καὶ ἡ Ὀμηρικὴ πόλις, ἡ ἐν τῷ Καταλόγῳ μετ' ἄλλων ἀριθμουμένη Β 738 κ. ε.

οἱ δ' Ἀργισσαν ἔχον καὶ Γυρτώνην ἐνέμοντο,
 Ὀρθὴν Ἠλώνην τε πόλιν τ' Ὀλοοσσόνα λευκὴν
 τῶν αὐτ' ἡγεμόνευε μενεπτόλεμος Πολυποίτης,
 υἱὸς Πειριθόιο, τὸν ἀθάνατος τέκετο Ζεὺς·

τὸ ἐπίθετον λευκὴ εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν λόφων, τῶν τε πρὸς τὴν Τσαριτσάνην μάλιστα, ὀλίγον ἔξω Ἀνατολικῶς τῆς Ὀλοοσσόνας, καὶ τῶν πρὸς τὴν Δυσμικὴν πλευρὰν αὐτῆς ἔξω τῆς ἀκροπόλεως κειμένων· προσπίπτει δὲ τὸ λευκὸν τοῦτο, νῦν «ἀσπρόη» (= ἄσπρη γῆ) καλούμενον, εὐθὺς ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς «Μελούνας» τῇ βαδίζοντι ἐκ Φαλάννης, τοῦ νῦν «Τυρνάδου», πρὸς τὴν Ὀλοοσσόνα.

Ἡ δὲ μνημονευθεῖσα μονὴ εἶναι ἱκανῶς πλουσία, ἔχουσα περαιτέρω χωρὶα τινὰ ἴδια κτήματα καὶ μετόχιον ἐν «Βαροῦσι» καὶ ἀλλαχοῦ· ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διατηροῦνται καλῶς συνήθεις ἀγιογραφίαι, οὐχὶ πολὺ ἀρχαῖαι· ταύτας, ἵνα δώσωσι φῶς τοῖς ἔνδον, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐπιχρίσωσι δι' ἀσδέστου οἱ μοναχοί, ὁπότε παρατυχόντες οἱ ἑφεδρῶι ἀξιωματικοὶ Ῥαζῆς καὶ Κλάδης ἱατροὶ καὶ Κωλοντοῦρος φαρμακοποιός, ἡμπόδισαν τὸ ἔργον καὶ ἀπηγόρευσαν, ὥς καὶ ἡμεῖς, μαθόντες τοῦτο μετ' οὐ πολὺ, νὰ ποιηθῇ τι ὅμοιον ἐγχείρημα περαιτέρω.

Διατηροῦνται δὲ κατὰ τὴν βορρηνανατολικὴν πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως ἱκανὰ ἔχνη μεσαιωνικοῦ ἀσθεστοκτίστου τεύχους, ἐνῷ ἐγένετο χρήσις καὶ λίθων τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ περιβόλου, καὶ ἔχνη τινὰ γεφύρας καὶ δρόμου, ἀρκούντως παλαιὰ· ταῦτα θὰ ἐποιήθησαν πιθανώτατα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Προκόπιος περὶ κτισμ. Δ' 4 «ἀνεγνώθη καὶ ἐπὶ Θεσσαλίας φρούρια τάδε· Ἀλκῶν Δόσσονος κτλ.» ἢ λέξις ἐνταῦθα ἐκφέρεται βεβαίως κατὰ γενικὴν, καὶ δέον νὰ γραφῇ Δοσσόνος, ἐξ ἧς προήλθε τὸ κοινὸν παρὰ τῷ λαῷ Δοσσόνα-Δασσόνα-Ἀλασσόνα-Ἐλασσόνα, ἐξ οὗ τὸ

λογιώτερον Ἐλασσὼν-Ἐλασσόνος, ἐν χρήσει ὃν ἐν τῇ ἐπισήμῳ τοῦ Κράτους γλώσσῃ.

Ἦσαν δὲ ἀνὰ τὴν Ἐλασσόνα κατεσπαρμένα καὶ ἐντετειχισμένα ποικίλα ἀρχαῖα λίθινα ἀντικείμενα, ἐπιτύμβιοι μάλιστα καὶ ἀπελευθερωτικαὶ ἐπιγραφαί, ἅτινα ἀπετειχίσαμεν καὶ συνηγάγομεν τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸ Φρουραρχεῖον ἢ Διοικητήριον, κατόπιν δὲ εἰς ἴδιον Μουσεῖον, περὶ οὗ βλ. τὸ ἐδάφ. β'. Ἀντεγράψαμεν δὲ καὶ ἡτοιμάσαμεν πρὸς ἔκδοσιν αὐτάς τε καὶ τὰς ἄλλοθεν ἐκεῖ συγκομισθείσας πάσας· ἀπεστείλαμεν δὲ ἤδη κατὰ Μάιον τοῦδε τοῦ ἔτους 1913^{ου} ἱκανὰς ἀνεκδότους ἐπιγραφὰς ἐντεῦθεν τῷ A. Reinach πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῇ Revue Épigraphique.

Ἀνασκαφὴν δὲ δὲν ἐξετελέσαμεν, διότι προεκρίθη ὑπὸ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ἡ συναγωγὴ τῶν κατεσπαρμένων ἀρχαίων· ἐν καιρῷ δέον νὰ ἀνασκαφῇ πλὴν τῶν ἄνω μνημονευθέντων καὶ ἀγρὸς τις, κείμενος ἐν δεξιᾷ καὶ εἰς 200 περίπου μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς πόλεως ἐξόδου τῷ βαδίζοντι ἐπὶ τῆς ἐξ Ἐλασσόνος εἰς Τύρναβον ἀμαξιτοῦ· ἐνταῦθα, ἐγγύτατα τῆς ὁδοῦ, λέγουσι πολλοὶ καὶ ὁ ἐν Ἐλασσόνι αὐτόπτης Ἀχιλ. Βαρναᾶς, ὅτι εὗρέθη πρὸ τινων ἐτῶν μέγα ἀνάγλυφον καὶ λίθοι λαξευτοὶ κτίσματος ἀρχαίου ἐν εἶδει κρήνης (ἐπιτάφιον μνημεῖον πιθανῶς), ὅπερ ἔνεκα τοῦ μεγάλου βάρους ἀφήκαν κατὰ χώραν οἱ εὐρόντες καὶ κατεχώθη ἔκτοτε· ὁ ἀγρὸς ἀνήκει τινὲ τῶν παρὰ τὸ Μουσεῖον οἰκούντων Τούρκων.

Τῇ Ὀλοοσσόνι ἀνήκουσι τῶν ἐν ἐδάφ. 2 καταριθμουμένων ἀρχαίων τὰ ὑπ' ἀριθ. 1. 2. 4. 5+6. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 26. 102. 103. 132. 133.

2) Τὸ ἐν Ὀλοοσσόνι Μουσεῖον Περγαιβίας, πρῶτον ἰδρυνθὲν ἐν ταῖς ἀπελευθερωθείσαις χώραις.

Κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῆς σημερινῆς πόλεως πρὸς τὸν Τύρναβον ὑπάρχει τελευταῖον, μικρόν τι ἄλλ' ἀρκούντως κομψὸν οἶκημα

μετὰ περιδόλου, ὀλίγον πρὸ τοῦ πολέμου κτισθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ χρησιμεῖον τέως ὥς τελωνεῖον· τοῦτο ἐπὶ τινὰς μῆνας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν πέριξ μετεχειρίζοντο ὡς σταθμὸν διερχόμεναι ἐφοδιοπομποὶ καὶ συζυγαρχαί, τοῦτου δ' ἕνεκα ἐφθείρετο σημαντικῶς· ἵνα μὴ ὅλως καταστραφῇ, μετέτρεψα αὐτὸ εἰς Μουσεῖον κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἤδη, καὶ συνεκόμενον εἰς αὐτὸ πάντα τὰ ἐκ τῶν πέριξ μέχρι Κεφαλοδρύσου, Σαρανταπόρου, Λιβαδίου καὶ Κοκκινόπολου συλλεγόμενα ἀρχαῖα· ἐτίθεντο δὲ ταῦτα προχείρως ἐν αὐτῇ, διότι ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἐφορεῖα Ἀρχαιοτήτων, ἥτις κατελόγιζεν ἑαυτῇ προστασίαν πασῶν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀρχαιολογικῶν ὑπηρεσιῶν, ἔκρινεν οὐχὶ ἀναγκαῖον τὸν πλήρη καταρτισμὸν τοῦ μικροῦ τοῦτου Μουσείου, καίτοι οὐχὶ μεγάλη πρὸς τοῦτο ἐργασία ἀπητεῖτο.

Ὅπως δὲποτε συνεκόμενα διὰ στρατιωτῶν τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς οὐκ ὀλίγα καὶ ἱκανῶς σημαντικὰ ἀρχαῖα λίθινα ἀντικείμενα, ἐπιγράψας ἐφ' ἑκάστου ἀριθμὸν καὶ συντάξας πλήρες Εὐρετήριον, οὗ ἀντίτυπον ἀπέστειλα εἰς τὴν κεντρικὴν ἐκείνην ὑπηρεσίαν Θεσσαλονίκης· ἐν τῇ Μουσείῳ τούτῳ κατέθηκα καὶ τινὰ στρατιωτικὰ ἀνασκαφικὰ ἐργαλεῖα, λαστούς, σκαπάνας, πτύα, πελέκεις, χειραμάξας κτ., δοθέντα μοι ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας τῶν Μετόπισθεν ἐκ τῶν ἐν χρήσει πρὸς ποίησιν καὶ ἐπισκευὴν στρατιωτικῶν ὁδῶν.

Ἐχουσι δὲ συντόμως τὰ ἐν τῇ Μουσείῳ τούτῳ ἀρχαῖα ὡς ἑξῆς:

1 ὀρθοστάτης κυβικός· ἐπὶ τριῶν ἐδρῶν ἀπελευθερωτικαὶ ἐπιγραφαὶ καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου ἀνάθεσις=AE 1913 σελ. 169-172·

2 βάθρον· ἐπὶ δύο ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις=AE 1913 σελ. 175-176·

3 ὅμοιοι, ὁμοίας φέρον=AE 1913 σελ. 173-174 (διορθωτέον ἐν σελ. 173 τὸν ἀρ. Εὐρ. εἰς **3α**, οὐχὶ **9α**)·

4 ὅμοιον· ἐπὶ μιᾷ ἐδρᾷ ἀπελευθερώσεις=AE 1913 σελ. 174-175.

5+6 δύο τμήματα ὁμοίου=AE 1913 σελ. 178-179·

7 ὅμοιον· ἐπὶ τριῶν ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις·

8 τμήμα ἐπιτομδίου στήλης· ἐπιγραφή=AE 1913 σελ. 179·

- 9 ὅμοιον·
- 10 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐλεγεῖον ἀρχαϊκῶν γραμμάτων=AE 1913 σελ. 180-181·
- 11 τμήμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἐπιγραφή·
- 12 κορμὸς ἀγάλματος γυναικὸς·
- 13 ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἱππέως·
- 14 ὅμοιον δύο μορφῶν ἐν εἵδει ναῦσκου·
- 15 ἀγαλμάτιον ἐκ δύο τμημάτων ζώου ἀρπακτικοῦ·
- 16 τμήμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἔχνη ἐπιγραφῆς·
- [17 τμήμα βάθρου· ἀπελευθερώσεις· καταστάσης ἐπικινδύνου τῆς ἀποτειχίσεως, ἀφείθη, ὡς εἶχεν, ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ μινάρῃ τοῦ τζαμίου Ἰμαρέτ]·
- 18 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφή·
- 19 μεγάλη ἐξέδρα· ἐπὶ δύο ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις·
- 20 τμήμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἀνάγλυφοι μορφά·
- 21 ὅμοιον ἀνθέμιον·
- 22 βάθρον· ἐπὶ μιᾷ ἐδρας ἀπελευθερώσεις·
- 23 βάθρον ἀνδριάντος· ἐπιγραφὴ ἀναθέσεως αὐτοῦ=AE 1913 σελ. 179·
- 24 τμήμα βάθρου· ἐπὶ δύο ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις·
- 25 στήλη ἀναθηματικὴ τῷ Διὶ· ἀνάγλυφον αὐτοῦ=AE 1913 σελ. 162·
- 26 τμήμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἀνάγλυφος ἱππεὺς καὶ ἐπιγραφὴ=AE 1913 σελ. 179-180 καὶ 237·
- 27 τμήμα στήλης ἀναθηματικῆς τῷ Ἀσκληπιῷ=AE 1913 σελ. 163-164·
- 28 τμήμα βάθρου· ἐπὶ δύο ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις·
- 29 ὅμοιον· ἐπιγραφὴ ὁμοία ἐπὶ μιᾷ ἐδρας=AE 1913 σελ. 159-160·
- 30 τμήμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἐλεγεῖον=AE 1913 σελ. 162·
- 31 ὅμοιον· ἔχνη ἐπιγραφῆς=AE 1913 σελ. 163·
- 32+38 δύο τμήματα στήλης ἐπιτυμβίου· ἀνάγλυφον καὶ ἐπιγραφὴ·
- 33 στήλη ἀναθηματικὴ ταῖς Χάρισιν (;)=AE 1913 σελ. 163·

34 τμήμα ἀνθεμίου στήλης ἐπιτυμβίου·

35 στήλη ἐν εἵδει ναύσκου· ἐπιγραφή·

36 στήλη ἀναθηματικὴ τῇ Ἐννοδίᾳ=AE 1913 σελ. 166-167·

37 ὁμοία· τῇ Ἀφροδίτῃ=AE 1913 σελ. 166·

38=32·

39 βάθρον ἐκ δύο τμημάτων· ἐπὶ δύο ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις=AE 1913 σελ. 158-159 καὶ 160-162·

40 ὅμοιον εἰς πολλὰ τμήματα· ἐπὶ δύο ἐδρῶν ὅμοιαι=AE 1913 σελ. 154-157·

41 βάθρον· ἐπὶ τριῶν ἐδρῶν ὅμοιαι=AE 1913 σελ. 167-168·

42 ὅμοιον· ὅμοιαι=AE 1913 σελ. 157-158·

43 στήλη ἀναθηματικὴ τῷ Ποσειδῶνι·

44 βάθρον· ἐπὶ μιᾷ ἑδρας ἀπελευθερώσεις·

45 στήλη· ἔχνη ἐπιγραφῆς·

46 ὁμοία· ἐπιγραφή μονόστιχος·

47 τμήμα ὁμοίας· ἀνάγλυφον καὶ ἐλεγεῖον·

48 τμήμα ὑποδάθρου· ἀνάθεις τῷ Σεβαστῷ=AE 1913 σελ. 167·

49 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφος ἵππεὺς καὶ ἐπιγραφή=AE 1913 σελ. 167·

50 στήλη εἰς πλεῖστα τμήματα· ἐπὶ τεσσάρων ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις·

51 στήλη ἀναθηματικὴ τῷ Ἡρακλεῖ·

52 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφον καὶ ἐπιγραφή=AE 1913 σελ. 162-163·

53 τμήμα βάθρου· ἐπὶ τριῶν ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις·

54 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφος ἵππεὺς καὶ ἐπιγραφή=AE 1913 σελ. 182·

55 κιονόκρανον παραστάδος· ἀπελευθερώσεις ἐπὶ τριῶν ἐδρῶν=AE 1913 σελ. 166·

56 βάθρον ἀνδριάντος· ἀνάθεις αὐτοῦ=AE 1913 σελ. 168-169·

57 τμήμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἐπιγραφή·=AE 1913 σελ. 167·

58 ὅμοιον·

59 ὅμοιον·

60 βάθρον· ἐπὶ δύο ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις·

61 στήλη· ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφος ἱππεὺς καὶ ἔχνη ἐπιγραφῆς·

62 τμήμα ὁμοίας· ἀνθέμιον·

63 κιονόκρανον παραστάδος· ἐπὶ τριῶν ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις=AE 1913 σελ. 165-166·

64 τμήμα στήλης· ἔχνη ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς·

65 τμήμα βάθρου· ἐπὶ δύο ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις=AE 1913 σελ. 160·

66 ὅμοιον· ἔχνη ἀναθέσεως ἀνδριάντος·

67 τμήμα στήλης· ἔχνη ἀρχαϊκῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς·

68 στήλη· ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφοι μορφαὶ καὶ ἐπιγραφὴ=AE 1913 σελ. 179·

69 ὁμοία· ἐπιγραφὴ μόνον·

70 ὁμοία·

71 ὁμοία=AE 1913 σελ. 179·

72 ὁμοία· ἀνάγλυφοι μορφαὶ καὶ ἐπιγραφὴ=AE 1913 σελ. 179·

73 τμήμα ὁμοίας ἄνευ ἐπιγραφῆς·

74 στήλη· ἐπιγραφὴ λατινιστὶ περὶ ὄρων·

75 τμήμα ἐπιτυμβίου στήλης· ἔχνη ἐπιγραφῆς (ἐλεγείου;)·

76 ὅμοιον·

77 στήλη· ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφὴ·

78 ὁμοία·

79 κιονόκρανον παραστάδος· ἀπελευθερώσεις ἐπὶ δύο ἐδρῶν=AE 1913 σελ. 176-178·

80 στήλη· ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφὴ·

81 βάθρον· ἀπελευθερώσεις ἐπὶ μιᾷς ἐδρας=AE 1913 σελ. 146·

82 στήλη· ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφὴ·

83 τμήμα στήλης· ἐπιτυμβίου· ἀνάγλυφος προτομή·

84 δύο τμήματα ὁμοίας· καὶ ἐπιγραφὴ·

85 τμήμα βάθρου· ἀρμενικῇ πιθανῶς ἐπιγραφὴ·

86 τμήμα πλακὸς· ἀνάγλυφος σταυρός·

87 ὅμοιον·

- 88 τμήμα στήλης ἐν εἶδει ναῦσκου· ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή·
 89 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφοι μορφαί·
 90 βάθρον· ἐπὶ τεσσάρων ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις=AE 1913
 σελ. 151 καὶ 237·
 91 ὅμοιον· ἐπὶ δύο ἐδρῶν ὅμοιοι=AE 1913 σελ. 181—182·
 92 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀρχαῖκὸν ἀνάγλυφον καὶ δευτέρας χρή-
 σεως ἐπιγραφή=AE 1913 σελ. 154·
 93 δύο τμήματα ὁμοίας· ἐπιγραφή·
 94+106 δύο τμήματα βάθρου· ἐπὶ μιᾶς ἑδρας ἀνάθεις ἀν-
 δριάντος καὶ ἀπελευθέρωσης=AE 1913 σελ. 147—148·
 95 τμήμα ὁμοίου· ἀπελευθέρωσης·
 96 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφή=AE 1913 σελ. 153·
 97 βάθρον· ἐπὶ δύο ἐδρῶν ἀνάθεις ἀνδριάντος καὶ ἀπελευ-
 θερώσεις·
 98 τέσσαρα τμήματα βάθρου· μετεξεργασμένον· ἐπιγραφή·
 99 τμήμα ὁμοίου· ἀπελευθέρωσης·
 100 στήλη ἀναθηματικὴ(;)· ἀνάγλυφοι μορφαί·
 101 κεφαλῆς ἀνδρὸς τμήμα·
 102 στήλη ἐπιτύμβιος· ἔχνη ἐπιγραφῆς·
 103 βάθρον· ἀπελευθέρωσης·
 104 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφή·
 105 ὁμοία· καὶ ἀνάγλυφοι μορφαί=AE 1913 σελ. 154·
 106=94·
 107 τμήμα βάθρου· ἀπελευθέρωσης=AE 1913 σελ. 148-149·
 108 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφή=AE 1913 σελ. 154·
 109 τμήμα βάθρου· μετεξεργασμένον· ἀπελευθερώσεις·
 110 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφος μορφή·
 111 βάσις κίονος· μετεξεργασμένη· ψήφισμα·
 112 κυδόλιθος παραστάδος· ἐπὶ δύο ἐδρῶν ψηφίσματα, ἐπὶ
 τρίτης ἀπελευθερώσεις=AE 1913 σελ. 145·
 113 βάθρον ἐκ τριῶν τμημάτων· ἐπὶ τριῶν ἐδρῶν ἀπελευ-
 θερώσεις·
 114 πλᾶξ στερεοβάτου· ἀπελευθερώσεις·
 115 βάθρον· ἐπὶ τεσσάρων ἐδρῶν ἀνάθεις καὶ ἀπελευθερώσεις·

116 ὅμοιον ἐκ δύο τμημάτων· ἐπὶ τριῶν ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις·

117 τμήμα βάθρου· μετεξεργασμένον· ἀπελευθερώσεις=AE 1913 σελ. 148·

118+126 βάθρον ἐκ δύο τμημάτων· ἐπὶ τριῶν ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις·

119 κιονόκρανον· ἐπὶ τριῶν ἐδρῶν ἀνάθεσις καὶ ἀπελευθερώσεις=AE 1913 σελ. 151—153·

120 βάθρον· ἐπὶ τεσσάρων ἐδρῶν ψήφισμα καὶ ἀπελευθερώσεις·

121 βάσις ἐκ τριῶν τμημάτων· ἀπελευθερώσεις·

122 βάσις κίονος ἐκ δύο τμημάτων· ἐπὶ τεσσάρων ἐδρῶν ἀνάθεσις ἀνδριάντος καὶ ἀπελευθερώσεις=AE 1913 σελ. 149·

123 βάθρον· ἀπελευθερώσεις=AE 1913 σελ. 150·

124 βάσις· ἐπιγραφὴ ἐφθαρμένη·

125 βάσις· τρίστιχος ἐπιγραφὴ (ἐλεγεῖον) ἀρχαϊκῶν γραμμάτων·

126=118·

127 βάθρον· ἐπὶ δύο ἐδρῶν ἀπελευθερώσεις=AE 1913 σελ. 146-147·

128 στήλη ἐπιτύμβιος· ἔχνη ἀναγλύφου· ἐπιγραφὴ=AE 1913 σελ. 153·

129 ὁμοία· ὅμοια=AE 1913 σελ. 153·

130 μέγας πήλινος πίθος ἀκέραιος· ἐπὶ τοῦ χεῖλους ἐπιγραφὴ *προϊστορικῶν* πιθανῶς τεσσάρων γραμμάτων·

131 ὅμοιος, ἐλλιπὴς τὸ χεῖλος·

132 τμήμα βάθρου· ἔχνη ἀπελευθερώσεως·

133 τμήμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἐπιγραφὴ·

Τίσιν ἀνήκουσι πόλεσιν ἕκαστα τούτων, ἀναγράφομεν μὲν εἰδικῶς ἐν τοῖς περὶ τῶν πόλεων αὐτῶν λεγομένοις ἐνθάδε κατωτέρω, παρατίθεμεν δὲ γενικῶς τὴν κατανομήν κατὰ τὰς ἀρχαίας πόλεις ἑκάστας τῶν ἀντικειμένων τούτων, ἥτις ἔχει ὡς ἑξῆς :

᾽Ολοοσσόνος (νῦν Ἐλασσόνος)

1· 2· 4· 5· 6· 7· 8· 10· 11· 12· 13· 14· 15· 16· 17·
18· 19· 20· 21· 22· 23· 24· 26· 102· 103· 132· 133.

᾽Ορθης (νῦν Τσαριτσάνης)

130· 131 (τὰ 101· 110 λέγεται ἔτι ἐκομίσθησαν ἐκ
Χυρετιῶν).

Χυρετιῶν (νῦν Δομενίκου)

80· 81· 82· 89· 90· 92· 94· 95· 96· 97· 98· 99· 100·
(101)· 104· 105· 106· 107· 108· 109· (110)· 111· 112·
113· 114· 115· 116· 117· 118· 119· 120· 121· 122· 123·
124· 125· 126· 127· 128· 129.

Μονδαίας (νῦν Παλαιοκάστρου Σνκιᾶς)

83· 84· 85· 86· 87· 93.

᾽Αζώρου (νῦν Παλαικάστρου Βουβάλας)

3· 9· 68· 69· 70· 71· 72· 73· 76· 77· 78· 79· 88.

Δολίχης (νῦν Καστρίου Δούχλιστας)

28· 29· 30· 31· 32· 33· 34· 38· 39· 40· 42· 43· 44·
52· 54· 58· 62· 65· 66· 74· 75· 91.

Πυθίου (νῦν Σέλους)

25· 27· 35· 36· 37· 41· 45· 46· 47· 48· 49· 50· 51·
(53)· 55· 56· 57· 59· (60)· 61· 63· 64· 67.

᾽Αγνώστου ἀρχαίας πόλεως (παρὰ τὸ νῦν Μπαϊρακλί-Παζαρλί)

53· 60 (ἴσως μᾶλλον τῇ Πυθίῳ ἀνήκουσιν).

β') ᾽Εν ᾽Ορθῇ—Κορσέα.

᾽Ερείπια μυκηναίας καὶ ἀρχαϊκῆς πόλεως· προϊστορικὰ γράμ-
ματα· τάφοι θολωτοί· ᾽Ωτόλοβος· ὄροι Διέων καὶ ᾽Ολοσσονίων.

Ἡ νῦν κωμόπολις Τσαριτσάνη, ὑπὸ ἀμιγοῦς Ἑλληνικοῦ πλη-
θυσμοῦ οἰκουμένη, ἀπετέλεσεν ἀπὸ μακρῶν χρόνων, κατὰ τὴν
ὑπὸ τοῦς Τούρκους δουλείαν, σημερινικὸν κέντρον φιλογενοῦς

δράσεως καὶ ἑλληνοπρεποῦς παιδείας, διατηρεῖ δ' ἔτι ἀξιόλογον σχολήν, τὴν *Οἰκονόμειον*, ὑπὸ τοῦ ἐντεῦθεν καταγομένου Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ἰδρυθεῖσαν καὶ προικισθεῖσαν· οἱ δὲ φιλότιμοι κάτοικοι ἀνήγειραν ἐσχάτως νέον αὐτῆς οἰκοδόμημα, περατώσαντες αὐτὸ ὀλίγον πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου, διότι ἡμπόδιζον ἐκάστοτε τὴν ἐξακολούθησιν τῆς οἰκοδομίας οἱ Τοῦρκοι, λέγοντες ὅτι οὐχὶ σχολήν ἀνιδρύουσιν ἐκεῖ οἱ κάτοικοι, ἀλλὰ πυροβολεῖα, ἐπανάστασιν μελετῶντες.

Διατηροῦνται δ' ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ χειρόγραφα τινά, κοινοῦ καὶ οὐχὶ ἰδιόζοντος περιεχομένου, ὥς μοι εἶπε τοῦλάχιστον ὁ διευθυντῆς τῆς σχολῆς κ. Θεοφίλου, διότι ἐγὼ δὲν εἶδον αὐτά, ἔτι δὲ σκεύη τινὰ καὶ κοσμήματα ἀργυρᾶ ἐκκλησιαστικά, οὐχὶ λίαν παλαιά, νομίσματά τινά χαλκᾶ, Ῥωμαϊκὰ τὰ πολλά, καὶ τμήματα ἀγγείων νεολιθικῶν, ἐγχαρακτῶν καὶ γραπτῶν, μυκηναίων τινῶν καὶ ἀρχαϊκῶν τοῦ ἐρυθρομόρφου λεγομένου ρυθμοῦ, συλλεγένητα ἐκ χωματώδους λόφου, ἐγγύτατα τοῦ χωρίου ὑπερκειμένου, ὅστις καλεῖται κοινῶς «Μικρὸς Ἀἰλιάς»· εἶδον καὶ τινά τμήματα κεραμίδος, φερούσης γράμματα, ἅτινα δὲν ἀντέγραψα· ταῦτα φαίνονται Βυζαντινὰ καὶ λέγεται ὅτι ἐχομίσθησαν ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου μοναστηρίου Βαλέτισκου.

Ὑπέρκειται δὲ ὁ λόφος «Μικρὸς Ἀἰλιάς» τοῦ τε χωρίου καὶ τῆς συμβολῆς δύο ποταμίων, ὧν τὸ μὲν εἶναι χεῖμαρρος καὶ καλεῖται «Ρέμα», τὸ δὲ Δυσμικιώτερον αἰρρουν τὰ πολλά, ἔχον καὶ πηγὴν, οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου κειμένην, ἐξ ἧς ὑδρεύονται οἱ κάτοικοι καὶ πολλοὶ ἐξ Ἑλασσόνος πόσιμον ὕδωρ ἄριστον· καλεῖται δὲ τὸ ποτάμιον «Ξεριᾶς», ὥς μὴ διατηροῦν πλὴν τῆς πηγῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ ὕδωρ, καὶ ἔχει βραχὺδεις καὶ λίαν ἀποτόμους ὄχθας· τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ ὑπέρκειται ἀποτομώτατος βουνός, καλούμενος «Ἀἰλιάς», λίαν ὀλισθηρὸς καὶ δυσανάθετος· καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ λόφου «Μικρὸς Ἀἰλιάς», εἶδομεν σπάνιά τινά θραύσματα νεολιθικῶν ἀγγείων, σημαίνοντα ὑπαρξὶν νεολιθικοῦ τινος μικροῦ συνοικισμοῦ, ἔτι δὲ μελανοδαφῶν ἀρχαϊκῶν παρὰ τὸν Ξεριᾶν, ἅτινα φαίνεται ὅτι διωλίσθησαν ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου βουνοῦ, ἢ προῆλθον ἐκ παρακειμένων τάφων,

διανοιχθέντων κατὰ τινας ἐκχωματώσεις, ἃς εἶδομεν ἐκεῖ· ἱεροῦ τινος ἵχνος δὲν διεφάνη που, εἶναι δὲ καὶ ὀλίγος ὁ χώρος πρὸς τοιοῦτόν τι.

Ἀναθάντες δὲ καὶ τὸν κωνικὸν βουνὸν «Ἀῦλιαν», παρετηρήσαμεν ὅτι διετηροῦντο ἵχνη τείχους, ἐλάχιστα σφζομένου καὶ δυσχερῶς διαγιγνωσκομένου· διότι, ὥς κατέπεσε σὺν τῷ χρόνῳ τὸ τεῖχος, συνανεμίγησαν οἱ λίθοι αὐτοῦ μετὰ τῶν τοῦ βουνοῦ καὶ ἀπετέλεσαν ἐν σύνολον, δυσδιάκριτον ἕνεκα τοῦ κρημνώδους καὶ ὀλισθηροῦ τοῦ ἐδάφους· εἶναι ὅμως πανταχοῦ ἐμφανῆς ἡ διεύθυνσις τοῦ τείχους, πλὴν τῶν κατωτάτω τοῦ βουνοῦ, ἔνθα ὅλως ἠφανίσθη· ὑπάρχει δὲ καὶ διάμεσον τεῖχος, διαχωρίζον τὸν ὅλον περίβολον περὶ τὸ μέσον εἰς κάτω πόλιν καὶ εἰς ἀκρόπολιν· εἰς τινὰ σημεῖα, ἔνθα δόμοι τινὲς μόλις διετηρήθησαν, εἶδομεν ὅτι ἐποιήθη κατὰ τὸν πρόωμον καὶ λίαν ἀρχαῖκον ἰσοδομικὸν ρυθμὸν, καθ' ἃ τῶν Ἀμφωνῶν (βλ. Πρακτικά 1909 σελ. 162 κ. ἐ. καὶ εἰκ. 8· 11· 12· 13) καὶ ἄλλων ὁμοίων πόλεων· ἡ ἰσοδομία ἐτελέσθη κατ' ἀνάγκην ἕνεκα τοῦ εἶδους τῶν λίθων τοῦ βουνοῦ, οἵτινες εἶναι πλακοειδεῖς κυανοὶ σχιστόλιθοι· ἐπειδὴ δ' ἐκλέγονται πρὸς τειχοδομίαν μεγάλοι τοιοῦτοι λίθοι ἐνταῦθα, κατὰ τὴν ἀκρόπολιν μάλιστα ἐμφανέστεροι, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ τειχισμὸς ἐγένετο μᾶλλον κατὰ τὴν μυκηναίαν, ἥττον δὲ κατὰ τὴν πρόωμον ἀρχαϊκὴν περίοδον.

Ὑπάρχει δ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως κτίσμα τι ἐκ λίθων τοῦ τείχους, νεώτερον καὶ εἰς ἐρείπια κείμενον νῦν, ὅπερ λέγεται ὅτι ἦτό ποτε ἐκκλησιδίου τοῦ Ἀγίου Ἡλίου· κατὰ δὲ τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὴν κάτω πόλιν διακρίνει τις πολλὰ θραύσματα ἀδαφῶν ἀγγείων τροχηλάτων, μάλιστα πῖθων, ὧν οὐδὲν νεολιθικὸν εἶδομεν· πρόκειται ἄρα περὶ πόλεως μυκηναίας ἢ ἀρχαϊκῆς, ἢ ἀμφοτέρων, διατηρησάσης ἴσως καὶ κατὰ τὴν λαμπρὰν περίοδον κατοίκους τινὰς μέχρι που τῆς Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος.

Τὸ δὲ σημαντικώτατον εἶναι ὅτι ὀλίγον ἔξω τῆς ἀκροπόλεως πρὸς τὰ Βορρανατολικά αὐτῆς ὑπάρχει χώρος ὀλίγον ἐπικλινῆς καὶ χωματώδης, ἔνθα διέκριναν μικρὰς ὁπάς, ἐν αἷς βαραιοῦνται

τὰ φύσει ἐκ τῶν ὑπερκειμένων πέριξ τόπων συναγόμενα ὕδατα· ἐξετάσας τινὰς λειπτομερέστερον προχείρως, εἶδον ὅτι ἐδήλουν κτίσιν τινὰ ἄνευ πηλοῦ, καὶ ταύτην πρὸς θόλωσιν ἀποκλίνουσιν ὑπώπτευσα λοιπὸν ὑπαρξίν θολωτῶν τάφων· ἐνισχύει δὲ τὴν γνώμην ταύτην ἡ ὑπαρξίς ἐπὶ τοῦ νῦν ἐδάφους μεγάλων, ἐπιμήκων πλακῶν, ἐκτισμένων τινῶν, αἵτινες φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦσι πώματα ὁρόμων καὶ ὑπέρθυρα εἰσόδων πρὸς θολωτοὺς τάφους, ἀφ' ὧν διωλίσθησαν τὰ ἐπικείμενά ποτε χώματα, διατηρουμένους ἔτι καλῶς τὰ πολλὰ, ὥς εἰκάζομεν.

Διότι τὸ χωματῶδες καὶ ἐπικλινὲς τῆς θέσεως εἶναι προσφορώτατον πρὸς ἀσφαλῆ καὶ εὐχερῇ διάνοιξιν λίαν μεγάλων βόθρων, ἡ δὲ ἀφθονία μεγάλων ἐπίσης πλακῶν ἐγγύτατα ἀποτελεῖ ὕλικὸν πολυτιμώτατον τοῖς κτίσταις πρὸς ποίησιν σπουδαίων θολωτῶν τάφων· αἱ ὑποφίαι δὲ αὗται ἐνισχύονται ἔκ τε τῆς παρακειμένης ἀκροπόλεως καὶ ἐκ τῶν μνημονευθέντων θραυσμάτων ἀγχείων, μάλιστα δ' ἐκ τῶν μεγίστων πίθων, οὓς εὑρον ἐν Τσαριτσάνῃ παρὰ χωρικοῖς· ὁ εἷς εἶναι ἀκέραιος, ὁ δὲ τὰ κάτω, ἐπιμελέστατα ποιηθεὶς ἐκ πηλοῦ ἐρυθρομέλανος μετὰ γαλαζιῶν· ἔχει ὕψος 1·57 μ., πλάτος 1·04, διάμετρον στόματος 0·425 ἄνευ τῆς ἐσοχῆς τῶν χειλέων, μετ' αὐτῆς δὲ 0·575· ἐπὶ τοῦ χειλὸς φέρει τέσσαρα μεγάλα *προϊστορικά γράμματα* ἢ σύμβολα, ὅμοια τοῖς ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ, λίαν βαθέως καὶ ἐπιμελέστατα ποιηθέντα ἐπὶ τοῦ πηλοῦ, ἥδη μαλακοῦ ὄντος· λέγει δὲ ὁ εὖρων ἀξιοπίστως, ἐπιμαρτυρούντων ἐτέρων, ὅτι εὑρεν αὐτὸν περὶ τὸ μέσον τῆς μνημονευθείσης κάτω πόλεως· τινὲς ὅμως λέγουσιν ὅτι εὐρέθη Ἀνατολικῶς τῆς Τσαριτσάνης ἐν τῇ πεδιάδι οὐ μακρὰν· ὁ δ' ἕτερος εἶναι πηλοῦ ἐρυθροῦ, πλήρους μεγάλων γαλαζιῶν, ἐνταυθα ποὺ ἐπίσης εὐρεθεῖς, ὅμοιος τῷ ἄνω, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον ἐπιμελῶς πεποιημένος, ὕψους 1·34^μ, πλάτους 0·70, διαμέτρου στόματος 0·33, μετὰ δὲ τῶν χειλέων 0·42· τοῦτου ἐλλείπει τὸ τέταρτον περίπου τοῦ χειλὸς μόνον· λέγουσι δὲ τινες ὅτι πρό τινων ἐτῶν ἀπέκοψε τοῦτο ὁ κτήτωρ κατὰ προτροπὴν Εὐρωπαίου τινὸς περιηγητοῦ καὶ ἐπώλησεν αὐτῷ τὸ τμήμα, ἔχον ὁμοίως τετυπωμένα *προϊστορικά*

γράμματα ἢ σύμβολα· ἀμφοτέρους ἐκόμισα εἰς τὸ Μουσεῖον Ἑλαιοσόνορος καὶ κατέγραψα ὑπ' ἀριθ. 130 καὶ 131 (βλ. ἄνω σελ. 159).

Εἶναι λοιπὸν λίαν σημαντικὸν τοιοῦτον εὑρημα, τὸ μόνον καθ' ἅπασαν τὴν ἀρχαίαν Θεσσαλίαν εὑρεθὲν μετ' ἀναμφισδότητην¹⁾ προϊστορικῶν γραμμάτων, τῆς μυκηναίας δηλὸν ὅτι λεγομένης περιόδου καὶ γραφῆς· τούτου ἕνεκα καὶ οἱ ὑποπτευθέντες τάφοι εἰ-κάζομεν ὅτι θὰ περιέχωσι λίαν σημαντικὰ εὐρήματα· διότι πάντως οἱ κάτοικοι, καὶ τότε νεμόμενοι τὴν εὐφροωτάτην εἰς δημητριακὰ κοιλάδα τῆς Τσαριτσάνης καὶ τὰ ἀπέραντα δάση τοῦ ἐνταυθα Ὀλύμπου, ἠδύναντο νὰ ᾤσιν οὐ μόνον αὐτάρκεις, ἀλλὰ καὶ πλουσιώτατοι· οἱ δὲ ἡγεμόνες αὐτῶν, ἔχοντες ἔτι καὶ λαὸν φύσει ἀρήριον, ὥς ὀρεινὸν καὶ ἐν ὑγιεινῇ καὶ ἀπόπτῳ θέσει ζῶντα, ἐγγὺς ἀφθόνων καὶ ἀρίστων ὕδατων πηγῶν, ἠδύναντο καὶ διὰ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων νὰ αὐξάνωσι τὸν ἑαυτῶν πλοῦτον καὶ πολυτελῶς τούτων ἕνεκα πάντων νὰ θάπτωνται, καὶ ὥς πρὸς τοῦτο φιλοτιμιούμενοι κατὰ τὸ ἔθος τῶν παλαιῶν.

Διὸ θεωρῶ τὰ μάλιστα ἐπιβεβλημένην τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἐξερεύνησιν τῆς μνημονευθείσης μάλιστα θέσεως τῶν εἰκαζομένων λίαν εὐλόγως θολωτῶν τάφων· ἐζήτησα δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου ἐπιμόνως καὶ ἐπανειλημμένως παρὰ τε τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ προϊσταμένης ἀρχῆς καὶ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Καὶ πρὸ μὲν τῆς περατώσεως τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἡμῶν πολέμων δὲν ἦτο εὐλογον νὰ συγχωρηθῇ τοιοῦτου ἔργου ἐκτέλεσις ἐμοὶ μάλιστα, ὑπαγομένῳ ἔτι ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν· μετὰ δὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης ἀπεφάσισε μὲν νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἀνασκαφὴν αὐτήν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία κατ' ἀρχήν, ἀλλ' ἀτυχῶς δὲν ἐπραγμάτωσεν αὐτήν· ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι τάχιστα θὰ ἐκτελέσωμεν τὸ ἔργον τοῦτο, καίτοι δοκιμασίαι τινὲς μικραί, παρ' ἡμετέρων στρατιωτῶν γενόμεναι προχείρως, δὲν ἀπέδωσαν ἄμε-

¹⁾ Ὡς ἐν τινι βιβλίῳ τοῦ Ν. Γιαννοπούλλου περὶ τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ προϊστορικῆς γραφῆς οὐδὲν τῶν ἀναγεγραμμένων δῆθεν γραμμάτων ἢ συμβόλων εἶναι ἀναμφισδότητον ἢ βέβαιον· πάντα φαίνονται ἀπίθανα καὶ ἀπλῶς συμπτωματικά.

σόν τι ἀποτέλεσμα· διὸ ἀπαιτεῖται ἐπιμονωτέρα ἔρευνα τῶν πέριξ πρὸς τοῦτο.

Τίς δὲ θὰ ἦτο ἡ νῦν ἀναγνωρισθεῖσα πόλις αὕτη; πρὸς τοῦτο μόνον εἰκασίας δύνανται τις νὰ προτείνῃ· ὅτι θὰ ὑπῆρξεν ὁπωσδήποτε λίαν σημαντικὴ κατὰ τὴν μυκηναίαν περίοδον, συμπεραίνομεν ἐκ τῶν περιγραφέντων εὐρημάτων· οὕτως ἄρα δυνάμεθα νὰ ἀναζητήσωμεν αὐτὴν ἐν τῷ Ὀμηρικῷ Καταλόγῳ, βεβαίως μετὰ τῆς οὐ μακρὰν κειμένης Ὀλοοσσόνης ἀναφερομένην, καὶ ἐλλογουμένην ἀναμφιβόλως ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Πολυποίτου· διότι τοῦτο περιελάμβανε τὰ ἀπὸ τῆς Λαρίσης πρὸς τὸν Τύρναχον πεδινὰ μέρη καὶ ἐκεῖθεν τὰ πρὸς τὸ Καρατσόλ-Μελοῦναν-Ἰσαριτσάνην-Ἐλασσόνα ὀρεινότερα, ἅτινα πάντα οὕτω καὶ σήμερον φύσει ἐπικοινωνοῦσι.

Τοῦναντίον ἡ ἐλλόγησις αὐτῆς ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Γουνέως καθίσταται λίαν δυσχερὴς καὶ ὅλως ἀπίθανος· διότι τοῦτο περιελάμβανε τὰς ἀνὰ τὴν σήμερον καλουμένην «Ποταμιὰν» κειμένης πόλεις καὶ τὰς περαιτέρω Βορείως περὶ τὸν Τιταρήσιον ποταμὸν μέχρι τῶν στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου καὶ τὰ πρὸς τὰ νῦν Χάσια, ἦτοι τὰ Καμβοῦνια ὄρη, ὡς συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ Καταλόγου Β 748 κ. ἐ. :

Γουνεὺς δ' ἐκ Κύφου ἤγε δῶα καὶ εἵκοσι νῆας·
τῷ δ' Ἐνιῆγες ἔποντο μενεπτόλεμοί τε Περαιβοί,
οἳ περὶ Δωδώνην δυσχεῖμερον οἶκί' ἔθεντο,
οἳ τ' ἄμφ' ἱμερόν Τιταρήσιον ἔργα νέμοντο.

Ὅντως δ' ἔχοντες ὠρισμένον ὁρμητήριον τὸν Τιταρήσιον, τὸν νῦν Σαραντάπορον ἀσφαλῶς (βλ. κάτω κεφ. γ' καὶ ε'), ὄντα πράγματι ἐξόχως ἱμερόν κατὰ τε τὴν κοιλάδα τῆς Ποταμιᾶς, καὶ ὑψηλότερον περὶ τὴν νῦν «Βουβάλαν», δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ὡς Δωδώνην αὐτὰ τὰ κατὰ τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ Καμβοῦνια ὄρη, ὄντα συχνότατα νεφελώδη καὶ βροχερά, λίαν δὲ δασώδη καὶ ἀπότομα καὶ ἀποκρουστικά, δυσχεῖμερα ἐν μιᾷ λέξει, (πρὸς μικρὰν περιγραφὴν αὐτῶν ἐν Πρακτ. 1912 σελ. 234-237), ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ὀλυμπον, καθαρὸν καὶ διαυγῆ καὶ ἀπέριως

ἐλκυστικώτερον, καίπερ λίαν ὑψηλὸν καὶ δασώδῃ· δὲν ἦτο ἄρα δυνατὸν νὰ περιελάμβανε τὸ βασίλειον τοῦ Γουνέως χώραν πολὺ Ἀνατολικώτερον τοῦ νῦν Κεφαλοδρύσου κειμένην, πολλῶν δὲ ἦττον τὴν Τσαριτσάνην, ἀφ' οὗ μεταξὺ κεῖται ἡ Ὀλοοσσών, τοῦ Πολυποίτου οὕσα καὶ ἀσφαλῶς καθορισθεῖσα ἄνω ἐν σελ. 152.

Κατὰ ταῦτα νομίζω ὅτι εὐαριστότερον ὄνομα εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος πόλιν οὐδὲν ἄλλο θὰ ἦτο τοῦ τῆς Ὑορθης, δυναμένης καὶ ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος, ἀφ' οὗ εἶναι τοσοῦτον ἀπότομος καὶ ὀλισθηρὰ καὶ δορθὴ ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὥς ἄνω περιεγράφῃ, νὰ ὀνομασθῇ οὕτως. Εἰς δὲ τὴν πληροφορίαν τοῦ Στράβωνος ἐν Θ' 440 19 λέγοντος «Ὑορθὴν δὲ τινες τὴν ἀκρόπολιν τῶν (γρ. τὴν) Φαλανναίων εἰρήκασιν», οὐδεμίαν ἀποδίδομεν πίστιν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ὁ γεωγράφος οὐδὲ τῆς Φαλάννης ἔχει σαφὴ γνῶσιν, λέγων ὅτι κεῖται «πρὸς τῇ Πηγειῷ πλησίον τῶν Τεμπῶν», ἐν ᾧ κεῖται λίαν μακρὰν αὐτῶν, σχεδὸν ὅσον καὶ ἡ Λάρισα· διότι μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Τεμπῶν ἐπιπροσθεῖ σημαντικὸν τμήμα τοῦ Κάτω Ὀλύμπου καὶ τὸ ὅρος Καρακόπετρα.

Τῇ γνώμῃ ταύτῃ συνηγοροῦσιν ὁπωσδήποτε καὶ τάδε· παρὰ Στεφ. τῷ Βυζαντίῳ ἐν λέξει Βρένθη ἀναφέρεται καὶ ἡ Ὑορθη, ἔνθα ὁ Meineke, συμφώνως τῷ Εὐσταθίῳ ἐν Παρεκδ. εἰς Ὅμηρον 338, 28 λέγοντι «ἡ δὲ Ὑορθη βαρύνεται. . . πόλις δὲ φασὶ καὶ αὕτη Περραιβίας ἢ Θεσσαλίας, καλουμένη, φασί, καὶ Κορσέα, παρὰ δὲ τὴν κόρσην ἴσως, ὥς οἶα κεφαλὴ τις (βλ. καὶ Σχόλ. Ven. εἰς B 739)» ἔγραψεν «[Ὑορθη· πόλις Περραιβίας ἢ Θεσσαλίας, καλουμένη καὶ Κορσέα κτλ.].». Ἡ λέξις αὕτη Κορσέα ἀρμόττει ὑπερκειμένη τῆς Τσαριτσάνης λίαν ὑψηλὰ κορυφῇ ὄρους ἀποτομωτάτῃ, ἥτις μακρόθεν φαίνεται ὥς κεκαλυμμένη κεφαλὴ ἢ λοδὸς ὡτός· εἶναι δ' ἐμφανὲς καὶ ἐλκυστικὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ διὰ τὸ περίεργον ἢ κορυφὴ αὕτη ἀπὸ λίαν μακρῶν ἀποστάσεων, ἥδη ἀπὸ τῶν στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου Βορείως καὶ ἀπὸ τῆς Μελούνας Νοτίως καὶ τῶν Χυρετιῶν Δυσμικῶς, καὶ καλεῖται νῦν κοινῶς «Κουκοῦλα», ἢ «Κουκοῦλι», ἥτοι καλύπτρα κεφαλῆς.

Ὅμοίως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τῆς ἱστορικῆς περιόδου ἐκαλεῖτο ἡ κορυφὴ αὕτη, ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ἐπίσης, Ὡτιόλοβος, κατὰ

τινας δὲ γραφάς, ἐσφαλμένους, Ὁρθόλογος, οἶονεὶ ὁρθὸς λόφος, ἢ μᾶλλον τῆς Ὁρθῆς λόφος· οὕτως ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Ἑλληνικῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας· ὑπάρχει καὶ γραφή Ὀκτώλογος, ἀνόητος καὶ μὴδὲν λέγουσα πρὸς τοῦτο τὸ πρᾶγμα· τὸ Ὁτόλοβος προτιμητέον τοῦ Ὁρθόλογος καὶ γραπτέον παρὰ Λιδίῳ *Otolobus*, οὐχὶ *Ottolobus*, ὡς γράφεται συνήθως, τοῦ διπλοῦ tt μὴδένα λόγον ἔχοντος· χαρακτηρίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ Λιδίου (44,3) ἢ κατὰ τὰς θέσεις ταύτας πορεία, ἥτοι ἢ διὰ τοῦ νῦν στενοῦ τῆς Διάδας πρὸς τὴν Καρυάν, ὡς περιεγράφη ἄνω, ἥτοι *ardua et aspera et confragosa via*· σημειωτέον ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἕτερος Ὁτόλοβος κατὰ τὴν Λύγκον (Λιδ. 31, 36 καὶ 40), ὃν πρέπει νὰ διακρίνωμεν τοῦ ἄνω, ἂν ὄντως ἐκκαίτο ὁμωνύμως καὶ αὐτός, ὅπερ φαίνεται λίαν ἀμφίβολον. Μνημονεύεται δὲ ὑπὸ τινων καὶ Κάστρον τι Βορείως τοῦ Ὁτολόβου τῆς Τσαριτσάνης, ἐφ' οὗ ὑπάρχει τὸ νῦν χωρίον *Μισσοῦνι* (ἐσφαλμένως *Micon* καὶ *Μήκων* ἐπὶ τοῦ Αὐστριακοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ χάρτου ἀναγραφόμενον, ὡς καὶ τὸ ὑπερκείμενον *Karakol* *Καρακόλι*, ὅπερ γραπτέον *Καραοῦλι*), ἕτερον δὲ ὑπὲρ τὴν Καρυάν, καλούμενον κοινῶς *Νιτνᾶτα*.

Εὔρομεν δ' ἐπὶ τινος κρήνης τῆς Τσαριτσάνης μικρὰν πλάκα μετ' ἀναγλύφου μορφῆς, ἣν ἐκομίσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἑλασσόνης καὶ κατεγράψαμεν ὑπ' ἀριθ. 110· ἀνήκει τοῖς ὀλίγον π. Χρ. χρόνοις· αὕτη φαίνεται ὅτι ἐκομίσθη ἐκ Δομενίου (βλ. κάτω κεφ. γ'), διότι ἡ Ὁρθὴ εἶναι ἐμφανές, ἐκ τῆς ἐλλείψεως εὐρημάτων τῶν λαμπρᾶς περιόδου ἱστορικῶν χρόνων, ὅτι εἶχεν ἐγκαταλειφθῇ ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, εἰ μὴ πρότερον· τοῦτο διαδηλοῖ καὶ ἡ ἐν CIL III' σελ. 115 ἀριθ. 591 Λατινικὴ ἐπιγραφή τοῦ ἔτους 101 μ. Χ., νῦν παρὰ τὴν Καρυάν εὐρισκομένη, ἔνθα ὠρίζοντο τὰ σύνορα *Διέων* καὶ Ὀλοσσονίων [ex auctoritate] | [i]mp. Aug. | [fi]nes dere[cti] | [int]er Dien[ses] | [et Olo]ssoni[os] | [ex c]onvention[e] | ipsorum | [im]p. Nerva[T]ra[ia] | [n]o Ca[es]ar[e] | Aug. German[ico] | IIIcos. Ἄν διετηρεῖτο ἡ Ὁρθή, αἱ παρὰ τὴν Καρυάν θέσεις θὰ ἀνήκον αὐτῇ βεβαίως.

Ἐπίσης ἐκ Δομενίου, συμπεραίνει ὁ ἐν Τσαριτσάνῃ φιλότατος κ. Ζαγλάρης, ὅτι προέρχεται μαρμαρίνη κεφαλὴ, ἣν εἶχεν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ καὶ παρέδωκέ μοι, ἀνδρὸς, ἴσως Ἑρμοῦ, καλῆς τέχνης καὶ χρόνων, ἀλλ' ἐλλιπῆς καὶ οἰκτρῶς ἐφθαρμένη, μεγέθους μεζονός τι τοῦ τελείου ἀνδρικοῦ· ἐτέθη δὲ καὶ αὕτῃ ἐν τῷ Μουσείῳ Ἑλασσόνος ὑπ' ἀριθ. 101 (βλ. ἄνω σελ. 158).

γ') Ἐν Χυρεταίαις.

Τάφοι ἐν τύμβοις· Ἑρικίνιον· τοπωνυμία· ἡ ἀρχαία πόλις·
ἐπιγραφικὰ εὐρήματα· Εὐρωπὸς· Πηνειὸς· Εὐρύοπα Ζεὺς.

ὑπερβαίνοντες τὸ Νοτίως τῆς Ἑλασσόνος κείμενον χωρίον «Ῥαδοσίδια» ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ὄρους, καὶ βαδίζοντες ἐπὶ τῆς νῦν ἀτραποῦ, συναντῶμεν μετ' οὐ πολὺ δημοσίαν ὁδόν, ἄρτι ποιηθεῖσαν καὶ ἡμιτελῆ· βαδίζοντες ἐπ' αὐτῆς ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, συναντῶμεν δεξιὰ καὶ ἐγγύτατα αὐτῆς τύμβον χειροποίητον, χωματώδη, ἀνεσκαμμένον προχείρως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν· διὰ τῆς ἀνασκαφῆς διεφάνησαν τέσσαρες ἢ πέντε μικροὶ θολωτοὶ τάφοι, γεωμετρικῆς ἴσως περιόδου· ὁ ἐστεγασμένος διὰ πλακῶν δρόμος ἐνδὸς τούτων διακρίνεται σαφῶς· φαίνεται δὲ ὅτι οἱ διανοίξαντες αὐτοὺς τυμβωρύχοι δὲν ἐσύλησαν αὐτούς, μὴ διαγνόντες τοὺς δρόμους καὶ κατὰ τὴν συνήθη παρὰ τοῖς χωρικοῖς ἀντίληψιν τῶν τοιοῦτων ὑπολαβόντες αὐτοὺς ὡς κρυφίους τινὰς ὀχετοὺς ὕδατος.

Περαιτέρω μετ' οὐ πολὺ διακρίνομεν ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ δύο λόφους, ὧν ὁ εἷς, ἐγγύτερον κείμενος, εἶναι μικρότερος, ὁ δ' ἕτερος, ἀπωτέρω παρὰ τὸ χωρίδιον Σκόμπα, φαίνεται μακρόθεν διὰ τείχους τινὸς σημαντικοῦ, ἐξ ὀγκολίθων ἴσως τετειχισμένος, καὶ ἔχων ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἰδίᾳ τετειχισμένην ἀκρόπολιν· οὗτος εἶναι ἴσως τὸ Ἑρικίνιον, πολίχνη ἀρχαία, περὶ ἧς βλ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1912 σελ. 65 καὶ 1913 σελ. 34· εἰκάζω δὲ ὡς ἄνω περὶ τοῦ τειχισμοῦ, αὐτοῦ τε καὶ τοῦ προτέρου λόφου, διότι δὲν προυχώρησα ἐπ' αὐτῶν πρὸς λεπτομερῆ ἐξέτασιν. Ἐντεῦθεν

διακρίνεται ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τὸ χωρίον Δομένικον, καὶ κατερχόμενος τις καὶ διαβαίνων χεῖμαρρόν τινα ἀνέρχεται πρὸς αὐτό· οἰκοῦσι δ' Ἑλληγες ἐνταῦθα καὶ τινες Τουρκικαὶ οἰκογένειαι· εἶχον δὲ οἱ κάτοικοι ἐν τῇ κοινῇ τοῦ χωρίου καφεῖω εἷς τινα γωνίαν ὑψηλὰ ἀνηρτημένον «κανδήλιον», διατηρουμένου τοῦ πυρὸς αὐτοῦ ἡμέρας καὶ νυκτὸς κοινῇ εἰσφορᾷ· ἀντὶ ὅμως τῆς συνήθους εἰκόνης τῆς τιμωμένης θεότητος, εἶχον τεθειμένην μικρὰν εἰκόνα τοῦ ἡμετέρου Διαδόχου Κωνσταντίνου· εἰς ἐρώτησίν μου διὰ τί δὲν ἔθεσαν κατὰ τὸ σύνθηρες εἰκόνα τοῦ πολιούχου ἢ ἄλλου ἀγίου, ἔλαβον ὁμόφωνον ἀπάντησιν ὅτι «αὐτὸς εἶναι ὁ Ἅγιός μας»· ὄντως δ' ἐποιοῦν ἐνώπιον αὐτῆς πρωΐας καὶ δείλης, ὥς μοι ἔλεγον, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Οὕτω διαφαίνεται πῶς καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι σὺν τῇ χρόνῳ ἀφηρωῶζοντο ἢ ἐθεοποιούντο οἱ ἐξαιρέτως εὐεργετήσαντες διὰ μεγάλων, πολεμικῶν μάλιστα, κατορθωμάτων τὴν πατρίδα θνητοί.

Καλοῦνται δὲ νῦν οἱ περίξ τόποι ὑπὸ τῶν κατοίκων ὧδε: Γιοφύρι, ἔνθα πηγὴ ὕδατος, Φαρδόλακκα (ἢ· λάκκος=ποτάμιον) ρεῦμα, Μποντζόχωμα (μπόντζα λέγεται πηλὴν ἱλοπὰς μεγάλῃ, ἣν ποιοῦσιν αἱ γυναῖκες ἐκ χώματος ἐκλεκτοῦ, ἀναμιγνυομένου μετὰ τραγίου ἐρίου καὶ πλαττομένου), Ἀϊχίλλης (=Ἅγιος Ἀχιλλεῖος) ἐρείπια ἐκκλησίας καὶ πηγὴ ὕδατος καλλίστου), Καραουλάνα, Κάστρο (ἔνθα ἡ ἀρχαία πόλις), Πουρνάρ, Πλατάνια, Σιαμλάκη Πέτρα, Γκυλιμένο Μάρμαρο, Παπποῦς, Καμὲν' Πέτρα, Ζνὰρ Πέτρες, Μπομπαλάκκα, Τσιὰφ Λάκκα, Ζουρμπὰν Πέτρα, Παλιοχῶρι, Παλιοκκλησί, εἰς τὴν Κλαδῶνα, Γατζίνα πηγὴ, ὑπὲρ ἣν τὸ Καστρί Σκόμπας, ἴσως τὸ ἀρχαῖον Ἐρικίνιον, Καρδάρα, Βουρκολάκκια, Τρόχαλο, Σαμάρ, Ἀσπρόδρομος, Παππαλίβαδο, Ψηλόρραχες, εἰς τὸ Μουράρο, Καραγάσι, Λακκόπετρες, Ἀγροσκά (Ἀγρία συκὴ), Χὰρ τῇ Βρύσι (τοῦ Χάρου ἢ βρύσι), Γκόλιο (προσηγορικῶς γκόλιο=γυμνόν), Μανρόα (τά), Ἀράποσα, Ἀμπέλια, Τραγάνες, Λουτρος, Ἀρμύρες, Λωνίσματα, Ευλογέφυρο, Τρόφος, εἰς τοῦ Ζιῶγα, Μανρόισα, Βουζόστη, Μούτιας Πηάδ', Βαρβαγγέλη, Κακόσκαλα, Μελιτσιά, εἰς τὴν Οὔγκρια.

Ψάλλουσι δὲ οἱ κάτοικοι καὶ τι ἐπιχώριον ᾄσμα, τὴν *Περδίκαια*, διηγούμενοι ὅτι κόρη τις Χριστιανὴ καὶ τις Τοῦρκος Σελίμ ὀνόματι ἠράσθησαν ἀλλήλων:

Μαρὴ Περδίκ' ἀ τὸ γιαλὸ (=ἐκ τοῦ γιαλοῦ) καὶ χῆν'

ἀπὸ τοὺς κάμπους

(ἐπὶ δὸς: περδίκαια μου γραμμένη

Σαλῇ μ' γραμματισμένῃ)

δὲν ἦταν βρύσι 'ς τὸ χωριό, δὲν ἦταν καὶ ποτάμια,
μὸν πὰς καὶ πλένεις 'ς τὸ Λουτρόν, ἀνάμεσα 'ς τὰμπέλια;
νὰ κι' ὁ Σαλῆς ὅπ' ἔρχιτι 'ς τὸ μαῦρον καβδελάρης·
Σαλῇ μ' Σαλῇ μὴν ἀνάγης το, γιὰτ' εἴμαστε γειτόνοι·
γιὰτ' εἶν' τὰ σπίτια μας σιμὰ καὶ τὰ σεράγι' ἀγνάντια.

Περὶ δὲ τῆς κτίσεως τοῦ χωρίου Δομενίκου διηγοῦνται οἱ ἐπιχώριοι τάδε: «Ἡ Δομένικος ἦταν 'ς τοὺν κάμπ' κι' ἐδῶ δά-
σους· μὰ 'ς τοὺν κάμπ' ἦταν βράτσκας (=εἶδος δηλητηριώδους
σκορπίου ὁ *δάτσικας*)· ζοῦδ', ποῦ χτύπαί τὰ μικρά· κι' ἦρθαν
δυὸ νὰ κυνηγήσουν, ὁ ἕνας Δῆμους, ἡ ἄλλος Νίκους κοιμήθη-
κάνι κι' ἀνευρέτηκάνι νὰ χτίσουν ἰδῶ χουργιό, γιὰτ' ἐκεῖ δὲ θὰ
φελέψ' τὰ μικρά ποῦ τὰ χτύπα' ὁ βράτσκας· κι' εὐκλεισάνι τοῦ
χωριοῦ τοῦ *Δήμ' Νίκου*».

Υπάρχουσι δ' ἐν τῷ χωρίῳ πολλαχοῦ κατεσπαρμένοι λίθοι
λαξευτοὶ ἐξ ἀρχαίων Ἑλληνικῶν οἰκοδομημάτων, ἐν τε ταῖς οἰ-
κίαις καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ «Αἰγυρωγούλης»
ἐντετειχισμένοι, καὶ ἐπὶ τῆς ἀφθονώτατον προρρεούσης ὕδωρ
πηγῆς, κειμένης ὑψηλὰ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χωρίου, ἣν καλοῦσι νῦν
«Τρανὴν βρύσιν»· πολλὰ καὶ τούτων φέρουσιν ἐπιγραφάς· ἀπετει-
χίσαμεν δὲ τινὰς λίθους σημαντικούς καὶ ἐξ αὐτῆς ἔτι τῆς Ἀγίας
Τραπεζῆς καὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, εἰπόντες τοῖς χωρι-
κοῖς ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτῶν ἐπίτηδες ἔκτισαν ἐν τοῖς ἀγρωτάτοις τῶν
ἐκκλησιῶν τοὺς φέροντας τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, τὰ ἀναμφι-
σβήτητα ταῦτα δείγματα τῆς ἑαυτῶν καταγωγῆς, λίθους, ἵνα ἐλευ-
θεροῦμενοι ἐπιδείξωσιν αὐτοὺς ὡς μαρτύρια· τούτου ἕνεκα οὐ μό-

νον ἐπέτρεψαν, ἀλλὰ καὶ παρεδοήθουν οἱ ἐνταῦθα φιλοτιμότατοι καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων κάτοικοι.

Ἡ δὲ ἀρχαία πόλις, μικρὰς ἐκτάσεως οὖσα, κεῖται ὀλίγον ἔξω περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν Βορριανατολικῶς τοῦ χωρίου ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους, ἀποτόμως ὑφουμένου ὑπὲρ αὐτὴν καὶ οἶονεῖ ἐπισκιάζοντος αὐτὴν· διακρίνεται δὲ πανταχοῦ, πλὴν που τῶν κατωτάτω πρὸς τὸν χεῖμαρρον, ὁ περίβολος ἐξ ὑποκειμένων λαξευτῶν ὀγκολίθων ἰσοδομικοῦ ρυθμοῦ τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἐφ' ὧν ἐπίκειται, ἐφ' ἱκανὸν ὕψος διατηρούμενον, τεῖχος ἰσχυρὸν ἀσθεστόκτιστον τῆς Ἰουστινιανείου πιθανῶς περιόδου· δι' ἰδιαιτέρου τεῖχους χωρίζεται εἰς κάτω πόλιν καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὑψίστου ἐπιπέδου κειμένην ἀκρόπολιν, διότι ἡ ὅλη πόλις εἶναι οὕτως ἐσχηματισμένη κλιμακῆδόν εἰς μικρὰ ἐπίπεδα· βρίθκει δὲ πανταχοῦ θραυσμάτων ἀγγείων καὶ λίθων εἰργασμένων.

Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως εἶναι ἐκτισμένον καὶ διατηρεῖται ἔτι, καίπερ μόλις, μέγα οἰκοδόμημα μετὰ περιδόλου καὶ ἐκκλησίας, ὅπερ λέγεται ὅτι ἦτο μονὴ καὶ καλεῖται «Ἀγριώργης», λειτουργουμένης πανηγυρικῶς τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ἀπαξ ἢ δις τοῦ ἔτους· πρὸς διάκρισιν ἄρα αὐτοῦ ἀπεκλήθη ὑποχωριστικῶς, ὥς οὖσα λίαν μικροτέρα, ἢ ἐν τῷ χωρίῳ ἐκκλησία «Ἀγριωργούλης»· ἐποιήθη δὲ ἅπασα ἡ μονὴ αὕτη ἐκ λίθων τῆς ἀκροπόλεως, μάλιστα τοῦ ὑποκειμένου εἰς ἐρείπια ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ἱεροῦ τῆς πολιούχου θεότητος, πιθανώτατα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὥς συνηγάγομεν ἐξ εὐρεθέντος ψηφίσματος, εἰς δὲ ἀνετίθεντο τὰ ψηφίσματα καὶ αἱ ἀπελευθερώσεις, κατὰ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἀλλαχοῦ συνήθειαν (πρβ. ἄνω σελ. 151)· διὸ πολυάριθμοι ἐπιγραφαὶ εἶναι ἐντετειχισμέναι πανταχοῦ ἐπὶ τοῦ οἰκοδομήματος ὅλου, ἐμφανεῖς μὲν πολλαί, πλεῖσται δὲ ἀφανεῖς· τοῦτου ἕνεκα ἐπιβάλλεται ἡ πλήρης ἐξερεύνησις τῆς θέσεως, ὥς διατηρούσης πιθανώτατα ὅλον σχεδὸν τὸ ἀρχεῖον τῆς πόλεως, ὥς ἐν Γόννοις. Σημειωτέον δὲ ὅτι, καθ' ὃ λέγεται, ὑπάρχει ἐν τῷ ἱερῷ τῆς ἐκκλησίας κρύπτη ὑπόγειος κτιστή, ἄγουσα διὰ τριῶν ἢ πλειόνων ἀναβαθμῶν εἰς μέγα οἶκημα, ὅπερ κατὰ τὰς περιγραφὰς τῶν χωρίων, διότι δὲν εἶναι πλέον ἐμφανῆς ἢ κρύπτη, ὁμοιάζει θολωτῷ

τάφῳ· μετέπειτα ὅμως, ἀνασκάψαντες ἐνταῦθα, εἶδομεν ὅτι ὑπάρχει μικρὸς ὀρθογώνιος τάφος κτιστὸς διὰ λιθαρίων, ὑπ' αὐτὸν δὲ χῶμα καὶ κατόπιν ὁ φυσικὸς βράχος, εἰς ἀπόστασιν τριῶν περίπου μέτρων βάθους ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ λίαν μεταγενεστέρου, ἴσως ἱερομονάχου τινός, μνημονευθέντος τάφου.

Ὅντως δὲ διὰ μικρῶν ἐρευνῶν καὶ ἄνευ ἀνασκαφῶν ἀπετερίχισαμεν ἐντεῦθεν καὶ μετεκομίσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἑλασσόνος (βλ. ἄνω σελ. 157 κέ.) πολυαριθμούς καὶ λίαν σημαντικὰς ἐπιγραφάς, καταγεγραμμένας ἐκεῖ ὑπ' ἀριθ. **80· 81· 82· 89· 90** (αὕτη ἐξ «Ἀἰγιωργούλη»)· **92· 94· 95· 96** (αὕτη ὁπόθεν ἢ 90)· **97** (αὕτη ἐκ τῆς κρήνης Δομενίου)· **98· 99· (101) 100** (αὕτη ὁπόθεν ἢ 90)· **104· 105· 106· 107· 108· 109· (110) 111—129**· αἱ πλεῖσται τούτων εἰσὶν ἀνέκδοτοι καὶ ἡτοιμάσαμεν ἤδη τὴν προσήκουσαν ἔκδοσιν αὐτῶν ἐν τῇ *Ἀρχ. Ἐφημ.* ἐν συνεχείᾳ μετὰ τῶν ἀνεκδότων ἐκ Θεσσαλίας ἐπιγραφῶν ἡμῶν.

Ὅτι ἡ πόλις αὕτη εἶναι αἱ *Χυρεταίαι*, καθίσταται ἀναμφισδήτητον ἐκ τῶν εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς πολλὰκις ἀναγράφεται οὕτως, οὐχὶ *Κυρεταίαι* (βλ. *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1913 σελ. 145)· διὸ παρὰ Λιβίῳ γραπτέον μᾶλλον *Chyretiae*, ἥττον *Cyretiae*, καίτοι εἰς μεταγενεστέρους χρόνους θὰ προεφέροντο *Κυρεταίαι*, ἐξ οὗ ἴσως, παρὰ τὸ *Κύριος* ἐτυμολογηθείσης τῆς λέξεως, προῆλθε κατὰ μετάφρασιν τὸ νῦν ὄνομα *Δομένικον*. Ὅτι δὲ κατηριθμοῦντο αἱ *Χυρεταίαι* οὐχὶ τῇ *Ἑσπαιώιδι*, ὥς θεωροῦνται κοινῶς, ἀλλὰ τῇ *Περραιβίᾳ*, τοῦλάχιστον κατὰ τοὺς περὶ τὸ 200 π. Χ. χρόνους, ἀποδεικνύουσιν εὑρεθέντα ψήφισματα τῆς πόλεως ἐν οἷς ἀναγράφεται *στρατηγὸς τῶν Περραιβῶν*· ἐν αὐτοῖς μνημονεύεται ἱερὸν πολιούχου θεοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οἷον ὑπῆρχε καὶ παρ' ἄλλοις Περραιβοῖς, ὅπερ κατέλαβεν ὁ μνημονευθεὶς Ἅγιος Γεώργιος, ἥτοι τὸ ἐπὶ ἀκροπόλεως μέγα μοναστήριον.

Ἐκ Δομενίου εἶναι ἀποπτον τὸ πλεῖστον τῆς ὥραισιότητος κοιλάδος «Ποταμῖας», διαρρεομένης ὑπὸ τοῦ Τιταρηγίου, οὐτινος τὸ ὕδωρ ἐξαντλοῦσιν ἐνταῦθα τὸ θέρος αἱ κάτοικοι, παροχετεύοντες πρὸς ποτισμὸν τῶν εὐφορωτάτων ἀγρῶν· διὸ, ἐξερχόμενος τοῦ χωρίου «Δαμάσι» ὁ ποταμός, καὶ δὴ τοῦ «Μπουγαζίου» τοῦ

Τυρνάβου, οὐδὲν ἢ ἐλάχιστον φέρει τότε ὕδωρ πρὸς τὴν πεδιάδα ταύτην μέχρι τῆς εἰς τὸ «Μάτι» καὶ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν Πηγειὸν συμβολῆς, εἰ μὴ ἐνίοτε μετὰ πολλὴν βροχὴν· τοῦτου δ' ἕνεκα καλεῖται ὀρθῶς, ὡς ὢν χειμάρρος πλέον, διὰ τοῦ ὀνόματος «Ξεριᾶς» ἐντεῦθεν.

Οὕτως ἐρμηνεύονται πλήρως τὰ ἀμφισβητηθέντα ὡς πρὸς τὴν τοπικὴν καὶ πραγματικὴν ἀκρίθειαν, καὶ ἄλλως παρανοηθέντα, ὑπὸ τοῦ Ὅμηρου λεγόμενα περὶ τοῦ Τιταρησίου, ἐν Β 752 κ. εἰ.

ὅς ρ' ἐς Πηγειὸν προῖεῖ καλλίροον ὕδωρ,
οὐδ' ὃ γε Πηγειῷ συμμίσγεται ἀργυροδίην,
ἀλλὰ τέ μιν καθύπερθεν ἐπιρρέει ἡὺτ' ἔλαιον·
ἔρκου γὰρ δεινοῦ Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀπορρώξ.

Ὁ μὲν δηλαδὴ Τιταρήσιος δὲν ἐκβάλλει ὄντως εἰς τὸν Πηγειὸν, ἀλλὰ τὸ νῦν λεγόμενον «Μάτι» ὁμοῦ μετὰ τοῦ χειμάρρου πλέον Τιταρησίου· τοῦτο τὸ «Μάτι» ὁ Ὅμηρος θεωρεῖ ἀνήκον ἐπίσης τῇ ποταμῷ Τιταρησίῳ, διότι ἐξέρχεται ἐξ ἀπορρώγος γυμνοῦ βράχου, ἐκβάλλον ἀφθονώτατον ὕδωρ· κεῖται δὲ τὸ «Μάτι» ἐπὶ τῆς ἐκ Τυρνάβου εἰς Μελούναν δημοσίας ὁδοῦ κατὰ τὸ μέσον που τῆς ὅλης ἀποστάσεως· τὸ ὕδωρ δὲ τοῦτο χωρεῖ βραδέως ἐπὶ τῆς πεδιάδος, μὴ ὑπάρχοντος ὕψους, καὶ φαίνεται στάσιμον· τοῦτου ἕνεκα, καὶ ἐκ τῶν παροχθίων ἵτεων καὶ βρύων, καθιστάμενον ὀλίγον μετὰ τὴν πηγὴν ἐλῶδες, λαμβάνει χρῶμα ὑπόμελαν βαθὺ ὡς ἔλαιον, ἐκβάλλον δὲ εἰς τὸν Πηγειὸν, διαφέρει τοῦ τεφροῦ χρώματος τοῦ ὕδατος αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τι διάστημα ποιεῖ αὐτὸ ὑπόμελαν ἐλαιῶδες, ὡς τρόπον τινὰ ἐπικαθήμενον ἐπάνωθεν αὐτοῦ.

Κατὰ ταῦτα ὁ ὄντως προῖεῖς καλλίροον ὕδωρ νῦν Σαραντάπορος διὰ τῆς ἄνω Περραιδίας καὶ τῆς «Ποταμιᾶς», ἐξαφανιζόμενος παρὰ τὸ «Μπουγάξι», ἐκ τοῦ συμβεβηκότος ὅτι καθίσταται χειμάρρος καὶ σπανίως ὡς φέρων ὕδωρ, θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Ὅμηρου ὁ αὐτός, ἢ τοῦλάχιστον ὁ εἰς βραχίονα αὐτοῦ, ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ «Μάτι»· ἡ αἰφνιδία καὶ οἰονεῖ θαμασία ἐκ γυμνοῦ βράχου ἐκροή τοσοῦτον ἀφθόνου ὕδατος ἀποτόμως, παρωμοιώθη δικαίως ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸ ὕδωρ τῆς Στυ-

γός, τοῦ δεινοῦ ὄρκου τῶν θεῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦτου ἀπορροῶς ἐθεωρήθη· μὴ ὦν δὲ γεωλόγος ὁ Ὅμηρος, δὲν ἠθέλησε νὰ σπουδάσῃ μετὰ λεπτομερείας, ἀν ὄντως ὁ Τιταρήσιος αὐτός, ἐξαφανιζόμενος σχεδὸν παρὰ τὸ «Μπουγάξι», διεξήρχετο διὰ τῶν ὀρέων ὑπογείως καὶ ἐνεφανίζετο εἰς τὸ «Μάτι», πράγματι ὁ αὐτὸς ποταμός, οὔτε νὰ διακρίνῃ ὡς δύο ποταμοὺς τούτους, ἴσως διότι ἢ μὲν τοπικὴ παράδοσις ἐθεώρει τὸν ἐκ «Μάτι» αἰφνιδίως ἐξερχόμενον ποταμὸν ὡς συνέχειαν τοῦ Τιταρησίου, ὁ δὲ ποιητὴς ἔτι μᾶλλον ὡς ὄντα αὐτῆς τῆς Στυγὸς συνέχειαν. Πρὸς ταῦτα δύναται τις νὰ παραβάλλῃ τοὺς ἐν βαράθροις τῆς Ἀρκαδίας ἐξαφανιζομένους ποταμοὺς καὶ μακρὰν περαιτέρω εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ Μεσσηνίαν ἐμφανιζομένους ἐκ νέου, τὸν Ἀλφειὸν π.χ., τὸν Ἐρασῖνον κτ..

Σχηματίζει δὲ τὸ «Μάτι», ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκροήν, εὐρὺν καὶ βαθύτατον βόθρον, ἐφ' οὗ, ἀντανακλόμενος ὁ οὐρανός, ἀποδίδει ἐντὸς χρῶμα γλαυκόν· τοῦτο, περιβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ ὑπομέλανος χρώματος τοῦ ὕδατος, καὶ ὑπὸ τῶν βρύων καὶ ἀγρίων καλάμων καὶ ὑψηλῶν περαιτέρω ἱετῶν ἐνισχυόμενον, χορηγεῖ συνολικὴν τινα ἔμφασιν τεραστίου ὀφθαλμοῦ· ἐντεῦθεν προέκυψεν ἡ νῦν ἐπωνυμία *Μάτι*, ἥτοι ὀφθαλμός, ἐν χρήσει οὐσα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ ὁμοίων ἀδυσσοειδῶν βόθρων, εὐρισκομένων ἐντὸς λιμνῶν, ἐλῶν, ποταμῶν καὶ τῆς θαλάσσης αὐτῆς ἐνίστε, ἅτινά εἰσιν ἐπίφοθα, καὶ ἐφ' ὧν τῇ θέᾳ προκύπτει δέος· διὸ ἀποδίδεται αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὑπερφυσικὴ τις μυστηριώδης δύναμις, ἰδίως τὸ ὅτι παρέλκεται ὁ παραπλέων ἢ παρακλυμβὼν, ἢ ἀπλῶς παρακαθήμενος, ὑπὸ ἐνεδρευουσῶν ὥραιοτάτων γυναικῶν καὶ ἄγεται εἰς κρυσταλλίνους θαλάμους, «γυάλινα παλάτια», ἔνθα περιποιῶνται μὲν αὐτόν, δὲν ἐπιτρέπουσιν ὅμως τὴν ἔξοδον, κ.τ.λ.. Σημειωτέον δὲ πρὸς τοῦτοις ὅτι ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων ὀρέων διακρίνεται ὑπέρλαμπρον καὶ ἀπαστράπτον τὸ «Μάτι» τοῦτο μόνον, καίτοι ἡ πεδιάς ἔχει καὶ ἄλλα ὕδατα.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ συμβεβηκότος θὰ ἐπινομασθῇ αὐτὸ τοῦτο τὸ νῦν «Μάτι» ὑπὸ τῶν μετὰ τὸν Ὅμηρον ἀρχαίων *Εὐρωπός*· διότι ὁμοίως ὑπὸκειται ἐν τῇ λέξει ταύτῃ οὐ μόνον ἡ αὐτὴ λέξις τοῦ

νῦν «Μάτι», ἀλλὰ καὶ ἐμφανῶς ἡ αὐτὴ παρομοίωσις· οὕτω δ' ἐρμηνεύεται διὰ τί ὑπῆρχε καὶ ἄλλο ὄνομα τοῦ Τιταρησίου, καλουμένου καὶ Εὐρωποῦ· βεβαίως πρόκειται περὶ δύο ποταμῶν, ληφθέντων ὅφ' ἐν ὑπὸ τοῦ Ὅμηρου, τοῦ μακροῦ καὶ μεγάλου Τιταρησίου, νῦν Σαρανταπόρου¹⁾ καὶ τοῦ βραχυτέρου μὲν τούτου, ἀλλὰ λίαν βαθύος καὶ αἰέρου Εὐρωποῦ, συμβάλλοντος πράγματι τῇ Πηνειῷ σχεδὸν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ἔνθα καὶ ὁ κυρίως Τιταρησίος, ὡς χεῖμαρρος ὅμως ἀπὸ τοῦ «Μπουγαζίου».

Οὕτως ἄρα οἱ ἀποδόντες τῇ Ὁμήρῳ ἀνακρίδειαν ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἄνω, ἀποδεικνύονται σφαλλόμενοι, ὥς καὶ οἱ λέγοντες ὅτι μόνον τὸν Εὐρωπὸν τοῦτον καλεῖ ὁ Ὅμηρος Τιταρήσιον, ἐν ᾧ ὄντως καλεῖ οὕτως ὁμοῦ αὐτόν τε καὶ τὸν Σαραντάπορον, ἔτι δὲ μᾶλλον οἱ θεωροῦντες ἀκατάλληλον τὸ ἐπώνυμον τοῦ Πηνειοῦ ὡς ἀργυροδίνου, ἅφ' οὗ τὸ ὕδωρ αὐτοῦ εἶναι, λέγουσι, θολόν· ἀλλὰ τοῦτο διατείνονται οἱ μόνον παρὰ τὴν Λάρισαν καὶ τὰ Τέμπη ἰδόντες τὸν ποταμόν· τοῦναντίον ὅμως εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ ἐπικρατοῦν κατὰ τὸν ἐν γένει μακρότατον ῥοὺν τοῦ Πηνειοῦ χρῶμα ὕδατος εἶναι τὸ τεφρόν, ἀργυρῶδες· λογιζόμεθα δὲ χρόνον ὅπως αὐτοῦ τὸ θέρος μὲν μάλιστα, ἔτι δὲ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ φθινοπώρου καὶ τοὺς τελευταίους τῆς ἀνοίξεως, ἐνίοτε καὶ τοὺς ὑπολοίπους τοῦ ἔτους, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ μεγάλας καὶ διαρκεῖς βροχάς, ὅποτε φυσικῶς τὸ λόγῳ θολοῦνται τὰ πάντα ἐν Θεσσαλίᾳ· ἀλλ' αὐταὶ εἶναι σπάνιαι· συμπεραίνομεν δὲ τοῦτο ἰδόντες πολλάκις ἅπαντα σχεδὸν τὸν ῥοὺν τοῦ ποταμοῦ, οὐχὶ δὲ ὀλιγάκις διελθόντες διὰ μέσου τοῦ βέρυματος αὐτοῦ ἔφιπποι, ἢ δι' ἀμάξης, ἢ ἐπὶ ἀνακτίου, κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους «πόρους» αὐτοῦ, πλειστάκις δὲ καὶ πίνοντες ἐκ τοῦ ῥοῦ αὐτοῦ τὸ ἄριστον ὕδωρ.

Σημειωτέον δ' ἐν τέλει ὅτι οὐδένα εἶδομεν τοῖς ἀνθρώποις τοῦ

¹⁾ Διὰ τί ὀνομάσθη *Σαραντάπορος*, εἴπομεν ἐν *Πρακτ.* 1912 σελ. 237· ὑπόκειται δ' ἐνταῦθα ἡ αὐτὴ παρομοίωσις, οἷα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, οἵτινες ἐκάλουν ὁμοίως ποταμόν *Ἐπιπόρον*, *Πολύπορον* κ. ὅ., ἐκ τῶν «πόρων» ἐπίσης, ἦτοι ἐκ τῶν ἀβασθῶν διαβάσεων ὑπὸ πεζῶν, ἐφίππων, ὀχημάτων, οὓς εἶχον, ἐνίοτε καὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν τινες.

Εὐρωποῦ τούτου εὐεργετικώτερον ποταμόν· διότι καθ' ἅπασαν τὴν ἀπὸ Ἑλασσόνος μέχρι Τυρνάβου τὰ μάλιστα πολυσύχναστον ὁδόν, ἣν πορεύονται οἱ πλείστοι ἐκ Μακεδονίας εἰς Θεσσαλίαν καὶ τανάπαλιν, οὐδαμοῦ ὑπάρχει ὕδωρ πόσιμον, πλὴν ἐνὸς ἐλεεινοῦ καὶ λίαν ἀκαθάρτου φρέατος, μεταξὺ Ἑλασσόνος καὶ Μελοῦνας κατὰ τὸ τέρμα τῆς πεδιάδος κειμένου. καὶ ἐτέρου χείρονος μακρὰν ὀλίγον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ παρὰ τὴν «Λυγαριάν»· διὸ καὶ ὁ στρατὸς καὶ οἱ ὁδοιπόροι, μάλιστα οἱ ἔφιπποι ἢ δι' ὑποζυγίων καὶ ἁμαξῶν μεταφέροντες διάφορα εἶδη, μετ' ἀνακουφίσεως σταθμεύουσι παρὰ τὴν εὐεργετικὴν ταύτην πηγὴν, πρὸς ἣν μετὰ πόθου πορεύονται, μακρόθεν ἦδη ἀναμνηστικοί, καὶ διαναπαύονται, εὐλογοῦντες αὐτὴν ἰδιαίτατα κατὰ τοὺς ἀπὸ Ἀπριλίου μέχρι Σεπτεμβρίου μῆνας· αἱ δὲ ὁμάδες τῶν κατερχομένων ἐκ Μακεδονίας καὶ Περραιβίας καὶ ἐπανερχομένων οἰκαδε θεριστῶν, καὶ θεοποιοῦσι τὸν Εὐρωπαῖν τούτον, ὡς εἶδομεν αὐτοί, διελθόντες καὶ παραμείναντες ἐνταῦθα πλεον ἢ τριακοντάκις ἡμέρας καὶ νυκτός.

Καὶ καθ' ὅλην βεβαίως τὴν ἀρχαιότητα, ὁμοίως οὕσης φύσει τῆς ἐπικοινωνίας τῶν κατοίκων διὰ τῶν διόδων τούτων, ἐπίσης εὐεργετικώτατος διετέλει ὧν ὁ Εὐρωπαὸς οὗτος· ἐντεῦθεν ἔως καὶ ὡς ἔρχον ἐλάμβανον αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις παρὰ τῇ νῦν Ἑλληνικῇ λαῶι τοιαῦτα ποταμῶν, λιμνῶν, θαλασσῶν «Μάτια», ἀποκαλοῦνται καὶ ἐκλαμβάνονται ὡς τοῦ «Θεοῦ μάτια», δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὁγλα δῆ, ἐθεωροῦντο τὰ αὐτὰ ὡς τοῦ Διὸς ὀφθαλμοί· ἐντεῦθεν μᾶλλον δύναται νὰ θεωρηθῇ εὐλόγως προσελθοῦσα ἢ τε ἐπωθυμία τοῦ Διὸς ὡς *Εὐρύοπα* καὶ ἡ εἰς αὐτὸν ἀπόδοσις καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἄδου· διότι οἱ παραφιλοσοφούντες καὶ ἐξ ἄλλων ὑψηλῶν φυσικῶν λόγων, οὓς φέρουσι, αἵτινες ὅμως εἶναι ὑπέρτεροι τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῶν γνώσεων τοῦ λαοῦ, νομίζοντες ὅτι προῆλθον τὰ τοιαῦτα, σφάλλονται· ἀνθρωπινώτερον καὶ εὐλογώτερον δύναται νὰ ἐρμηνευθῶσι ταῦτα διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν λαϊκῶν ἀντιλήψεων· διότι ὁ λαὸς ἔχει τὰ μεγάλα συναισθήματα τῆς ζωῆς, οὗτος δὲ δημιουργεῖ τοὺς θεοὺς, οὓς ὄντως καὶ πι-

στεύει καὶ ἀγαπᾷ καὶ ἐπικαλεῖται καὶ φοβεῖται, οὐχὶ οἱ ὑπερ-
τέρως τυχόντες σπουδῆς καὶ φιλοσοφοῦντες, τούτου δ' ἕνεκα
δυσπιστοῦντες πρὸς πάντα καὶ μηδὲν ὑπερφυσικὸν φοβοῦμενοι.

δ'). *Ἐν Μητροπόλει, Μύλαις, Μονδαίᾳ.*

Τοπογραφικαὶ ἔρευναι· ἐπιγραφικὰ εὐρήματα· Μάλλοιαι·

Ἑρικίνιον· Λαδώνη· Κύφος· Αἰνιᾶνες.

Περὶ τῶν ἐν τῇ μνημονευθείσῃ κοιλάδι τῆς «Ποταμιάς» ἀρ-
χαίων πόλεων ἐγράψαμέν τινα ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1912 σελ. 234-237
ἐκ σημειώσεων, ἃς ἐκράτῃσαμεν κατὰ τὴν ἐπισπευδομένην ἄλλως
πορείαν ἡμῶν μετὰ τῆς Ε' Μεραρχίας ἐν τῷ πολέμῳ τοῦ 1912·
δυστυχῶς δὲν ἐξηρευνήσαμεν κατόπιν, ὥς ἔδει, καὶ ὥς ἐπεθυμοῦ-
μεν, τὰ κατὰ τὴν χώραν ταύτην ἀρχαῖα ἐρεῖπια, διότι μάλιστα
ἢ μεταφορὰ ἀρχαίων ἀντικειμένων εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνοιο
ἀπὸ τῶν νῦν χωρίων «Μολόγουστας», «Βλαχογιάννη», «Δαμα-
σίου» καὶ τῶν κατ' αὐτὰ ἦτο λίαν δυσχερῆς, ἢ δ' ἐκ τῶν αὐτῶν
τόπων εἰς τὸ τοῦ Ὑρνάδου, καίπερ εὐχερεστέρα, ἀπεκλείετο
ὑπὸ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ λόγους προστατούσης Ἐφορείας τῶν
Ἀρχαιοτήτων.

Ἦδη ὅμως πρὸ τῆς τοιαύτης ἀπαγορεύσεως εἵχομεν φρον-
τίσει διὰ τοῦ λογίου Ἡλιοπούλλου, ἐπικουροῦντος καὶ τοῦ Δη-
μάρχου Ὑρνάδου κ. Δημητριάδου, νὰ μετακομίσωμεν τὸ ἐν τῷ
χωρίῳ «Δαμασοῦλι» μνημονευθὲν ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1912 σελ. 235
σημ. 1 ψήφισμα, τὴν γνωστὴν ἐκ τῶν IG IX² 332=Ἀρχ. Ἐφημ.
1913 σελ. 144-145 ἀνάθεσιν τῷ Ἀπόλλωνι Ἀγρεῖ, καὶ ἀνέκ-
δοτόν τινα ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν, τὰς δ' ἐκεῖ λεγομένας ἐτέρας,
ὡς ἐντετειχισμένας ἐν ἐκκλησίαις καὶ οἰκίαις, ἀφήκαμεν διὰ
μέλλουσας φροντίδας.

Σπουδαῖον ὅμως τοπογραφικὸν συμπέρασμα προκύπτει ἐκ τοῦ
ἄνω μνημονευθέντος ψηφίσματος, ὅπερ εἶναι μὲν τῶν *Φαλαν-
ναίων*, τιμᾷ δὲ δικαστὰς *Μητροπολίτας*, καὶ ἀνετέθη, κατὰ τὸ
σύνθηδες, ὡς δεῦτερον ἀντίτυπον, ἐν τῇ πατρίδι τῶν τιμωμένων.

ἐπειδὴ δὲ τοῦτο εὐρέθη κατὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν, παρὰ τὰ χωρία «Δαμάσι» καὶ «Δαμασοῦλι», οὐδὲ μετεκομίσθη ἄλλοθεν, διότι τὰ μὲν ἐρείπια ἄλλης ἀρχαίας πόλεως κείνται λίαν μακρὰν ἐντεῦθεν, τὸ δὲ εἶδος τοῦτο τοῦ λίθου οὐδὲν ἔχει τὸ ἰδιάζον πρὸς ἐξαιρετικὴν χρῆσιν, δικαιολογοῦσαν τὴν μακρόθεν μεταφοράν, συμπεραίνομεν ὅτι τὰ ὑπὲρ τὸ «Δαμάσι» σημαντικὰ ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως εἶναι ἡ Μητροπόλις.

Ὡντως δὲ ἀναφέρει Στέφανος ὁ Βυζάντιος δύο Μητροπόλεις ἐν Θεσσαλίᾳ, λέγων «Μητρόπολις, . . . τετάρτη Θεσσαλίας . . . δεκάτῃ τῆς ἄνω Θετταλίας»· ἡ δευτέρα τούτων εἶναι ἐμφανῶς ἡ νῦν ἀναγνωρισθεῖσα· ἐξ αὐτῆς πιθανώτατα ἦτο ὁ γυμνασιαρχήσας ἐν Φαλάνγῃ Πειραῖος Φιλοξενίδου Μητροπολίτης ἐν IG IX² 1238· τοῦναντίον οἱ ἐν τῷ ψηφίσματι τῆς αὐτῆς πόλεως ἔ. ἀ. 1231 τιμώμενοι δικασταὶ Μητροπολίται εἶναι τῆς μελίζονος Μητροπόλεως, τῆς παρὰ τὸ Κιέριον, διότι μνημονεύεται ἐν αὐτῷ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης, οἷος ὑπῆρχεν ἐκεῖ καὶ εὐρέθη ὑφ' ἡμῶν, περίφημος ὢν, τῆς Καστνίας¹⁾· ἐπίσης ἐντεῦθεν ἦτο ὁ ἐν 568 Μητροπολίτης, τῆς πόλεως ταύτης οὔσης τῶν Θεσσαλῶν, ἐν ᾗ ἡ ἐλάσσων Μητρόπολις, περὶ ἧς ὁ λόγος, ἦτο τῶν Περραιβῶν, οὐχὶ τῶν Ἑσθιαιωτῶν, ἢ τοῦλάχιστον οὐχὶ πάντοτε τούτων, ἀνηκόντων τῷ κοινῷ τῶν Θεσσαλῶν (βλ. ἄνω σελ. 172)· ἐπίσης πάντες οἱ μέχρι τοῦ 30 π.Χ. στρατηγοὶ τῶν Θεσσαλῶν, ἢ γραμματεῖς τοῦ συνεδρίου αὐτῶν, ἀναγραφόμενοι ὡς Μητροπολίται τὴν πατρίδα, εἶναι βεβαίως τῆς μελίζονος ἐκείνης Μητροπόλεως.

Βεβαιωθείσης οὕτω τῆς ὑπὲρ τὸ «Δαμάσι» πόλεως, ἥτις ἄχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο οὕσα αἱ Μύλαι, ὡς Μητροπόλεως, δι' ἧς διηλθε τῷ 171 π. Χ. ὁ βασιλεὺς Περσεὺς χωρὶς νὰ βλάβῃ αὐτήν (ὁ Λίβιος ἐν 42, 54 δὲν ἀναφέρει αὐτὴν οὐδόλως, καίπερ ἐν τῇ πρὸς Φάλαγγαν ὁδῷ συναντηθεῖσαν φυσικῷ τῷ λόγῳ ὑπὸ τοῦ βασιλέως,

¹⁾ Ἀνεσκάψαμεν ἐν μέρει τὰ ἐρείπια αὐτοῦ· βλ. Πρακτικά 1911 σελ. 342—343· εὐρέθη ἐκεῖ ἄγαλμα μαρμαρίνον καθημένης γυναίκας, περὶ οὗ βλ. κάτω τὸ ἐντάθα. τμήμα Β' κεφάλαιον β'.

διότι θὰ ἐφρόνει τὰ τοῦ Περσέως), οὔσης δὲ βεβαίως τῆς θέσεως τῶν Χυρετιῶν (βλ. ἄνω σελ. 172), δυνάμεθα περαιτέρω νὰ καθορίσωμεν τὰς λοιπὰς ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἀρχαίας πόλεις.

Καὶ πρῶτον μὲν ἡ παρὰ τὴν «Μολόγουσταν» καὶ ὑπὲρ τὸ χωρίον «Βλαχογιάννη» Βορείως κειμένη ἀρχαία πόλις, εἶναι βεβαίως αἱ Μύλαι· διότι ὁ Λίβιος ἐν 42, 54 λέγων περὶ τῶν μνημονευθεισῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Περσέως, καὶ ἀναφέρων τὰς Χυρετίας, χαρακτηρίζει τὰς Μύλας, ὡς πρὸς τὰς Χυρετίας ταύτας, *proximum oppidum, ita munitum. ut inexpugnabilis munimenti spes incolas ferociores faceret*: ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλεὺς προσελάνει ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον, οὐδεμία ἀρχαία πόλις ὑπάρχει μετὰ τὰς Χυρετίας δευτέρα, ἄλλη τῆς μνημονευθείσης, ἣτις ὄντως κατέχει θέσιν ὀχυράν, καθ' ἣ περιεγράψαμεν ἐν *Ποικτ.* 1912 σελ. 236· κατεστράφη δὲ τότε τὰ πολλὰ ἡ πόλις Μύλαι οἰκτρῶς ὑπὸ τοῦ Περσέως, *diruto magna ex parte et incenso oppido, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐφονεύθησαν ἢ ἐξηνδραποδίσθησαν, capta urbs ac direpta est. libera quoque corpora, quae caedibus superfuerunt, venenum data*.

Ἀναφέρει δὲ τὰς Μύλας καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος: «Μυλαί· πόλις Σικελίας . . . εἰσι δὲ Μυλαὶ καὶ Θετιαλίας, ἥς τὸ ἐθνικὸν Μυλαῖος»· παρηχεῖ δὲ πως καὶ ἡ νῦν λέξις *Μολόγουστα* πρὸς τὸ *Μύλαι*· ἡ δὲ παραγωγὴ αὐτῆς παρὰ τὸ μύλη εἶναι ἐμφανής· ὄντως ὁ διερχόμενος Τιταρήσιος χορηγεῖ ἄφθονον ὕδωρ πρὸς ποίησιν μύλων, ἡ δὲ πέριξ κοιλάς παράγει θαψιλῇ δημητριακὰ, ὧν καὶ ἡμεῖς εὗρομεν διερχόμενοι ἐν τῷ πολέμῳ πλεῖστα καὶ χρησιμώτατα ἐν «Ἀμοῦρ Ὁμπᾶ», ὀλίγον περαιτέρω κειμένην χωρίῳ ἐν τῇ πεδιάδι. Ἀρχαῖα δὲ ἀντικείμενα ἐκ τῶν Μυλῶν τούτων δὲν εὗρέθησαν ἐντετειχισμένα ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι χωρίοις, εἰ μὴ κίων ἐπιγεγραμμένος, *miliarium* πιθανῶς, ὅπερ οὔτε ἡμεῖς εἶδομεν, οὔτε οἱ στρατιῶται ἡμῶν ἠδυνήθησαν νὰ μετακομίσωσι· κεῖται δ' ἐν τῷ χωρίῳ «Βλαχογιάννη»· φαίνεται ὅτι πάντα τὰ ἀρχαῖα κεῖνται ἐτι ἐπὶ τῶν ἐρείπων τῆς πόλεως ταύτης.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὴν ἀρχαίαν ταύτην πόλιν θεωροῦσί τινες ὡς οὖσαν τὴν *Μάλλοιαν*, ἀνέγραψαν δ' αὐτήν, ὡς ἐνταῦθα κειμένην,

ἐπὶ τοῦ ἐαυτῶν γεωγραφικοῦ πίνακος οἱ Αὐστριακοὶ στρατιωτικοὶ τοπογράφοι· ἀλλ' ἐκ τῶν περιγραφῶν τοῦ Λιδίου, ὅστις πολλάκις ἀναφέρει αὐτήν, τὸ πιθανώτατον συμπέρασμα, ὅπερ προκύπτει περὶ τῆς θέσεως αὐτῆς, εἶναι ὅτι ἡ Μάλλοια ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἰσχυροτάτου, ἀρχαίου, μικρᾶς ἐκτάσεως φρουρίου, ἐκ λαξευτῶν παραλληλεπιδέδων ὀγκολίθων πεπονημένου, ὅπερ, ἐπισκεφθεὶς καὶ ἐξετάσας, ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν ὁ ἐν Ἑλασσόνι φιλάρχαιος διερχόμενος τοῦ Εἰρηνοδικείου κ. Ἰω. Ζαγλάρης, ὡς εὐρισκόμενον παρὰ τὸ μοναστήριον τῆς Ἀναλήψεως, Νοτίως μὲν αὐτοῦ, Δυσμικρῶς δὲ τοῦ νῦν χωρίου *Συκιᾶς*, ἔνθα οὐδὲν σημεῖον ἀρχαίων ἐρείπων δηλοῦσιν οἱ Αὐστριακοὶ τοπογράφοι· περὶ τοῦ ὅτι ἐνταῦθα κεῖται ἡ Μάλλοια, βεβαιούμεθα, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Αἰδύος ἐν 31, 41 ἀναφέρει ὅτι οἱ Αἰτωλοὶ μετὰ τῶν Ἀθαμάνων διηρθύνθησαν τῷ 200 π. Χ. ἐκ *Βοίβης* εἰς *Χυρετίας* καὶ κατόπιν εἰς *Μάλλοιαν*· ἀλλ' οὕτως ἐντεῦθεν πορευόμενοι, θὰ συνήντων πρῶτον τὴν Μάλλοιαν, ἂν ὄντως ἔκειτο (ἐκεῖ, ἔνθα οἱ Αὐστριακοὶ σημειοῦσιν αὐτήν, καὶ κατόπιν τὰς Χυρετίας· ἀδύνατον εἶναι ἄρα νὰ ὑποστηριχθῇ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἡ Μάλλοια, ὡς κειμένη ὑπὲρ τὴν Μολόγουσταν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν Αὐστριακῶν, ἄριστα δὲ τὸ ὑπ' ἐμοῦ προτεινόμενον, ὅτι κεῖται παρὰ τὴν Ἀνάληψιν.

Ὁμοίως ἐκ τοῦ Λιδίου 36, 13 προκύπτει βεβαίως περὶ τοῦ ὅτι ἡ Μάλλοια δὲν ἔκειτο ἐκεῖ, ἔνθα τίθεται ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ ἄλλων· διότι ὁ Μᾶρκος Βαΐδιος καὶ ὁ βασιλεὺς Φίλιππος, ἐν τῷ Ἀντιοχικῷ πολέμῳ τῷ 191 π. Χ., ἔδωσαν διὰ δύο στρατιῶν ἐκ Μακεδονίας εἰς Θεσσαλίαν· ταύτην προσεγγίζοντες, συνήντησαν πρῶτον τὴν Μάλλοιαν τῆς Περραιβίας· ἐνταῦθα διεχωρίσθησαν· καὶ ὁ μὲν Φίλιππος παρέμεινε πολιορκῶν αὐτήν, ὁ δὲ Βαΐδιος προσέβαλε τὸ Φάκιον· καταλαβὼν δὲ τοῦτο καὶ τὴν Φαιστόν¹⁾ (βεβαίως τὴν *Φάντιον* ὑπὲρ τὸν νῦν Ζάρκον), μετέδω

¹⁾ Τὸ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Λιδίου *Phaestum* ὀλίγον ἀπέχει τοῦ *Phayttum*· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἦτο λίαν ἁηθές, ἐν ᾧ τὸ πρῶτον ὀλίγον ἀπέχει τοῦ γνωριμωτάτου τοῖς βιβλιογράφοις *Paestum*.

εἰς Ἀτραγα, τὸ νῦν «Ἀλήφακα»· ἐντεῦθεν λοιπόν, ἦτοι ἐξ Ἀτραγος, ἐκκινήσας. καὶ καταλαβὼν τὰς Χυρετίας καὶ τὸ Ἐρικίνιον, ἠγνώθη μετὰ τοῦ πολιορκουontos ἔτι τὴν Μάλλοιαν Φιλίππου· πῶς ἦτο ἄρα δυνατόν, μεταβαίνων ὁ Βαβίσιος ἐκ τοῦ νῦν Ἀλήφακα εἰς Δομένικον διὰ τῆς αὐτῆς βεβαίως, τῆς μόνης διὰ τῶν ὀρειῶν τούτων τόπων, πλήρους πυκνοτάτων παλιούρων φα-ραγγώδους ὁδοῦ, δι' ἧς ἔδημεν καὶ ἡμεῖς μετὰ στρατοῦ ὠδε-κακισχιλίων ἀνδρῶν ἐν τῷ πολέμῳ (βλ. *Πρακτ.* 1912 σελ. 234-235), νὰ μὴ συναντήσῃ τὸν Φίλιππον, πρὶν φθάσῃ ἐν Χυρετίαις, πολιορκουonta τὴν Μάλλοιαν, ἃν αὕτη ἔκειτο εἰς «Βλαχογιάννην»; Δὲν ἔκειτο ἄρα ἐκεῖ.

Ἐπίσης ἐν 39, 25 ἀναφέρει τὴν Μάλλοιαν ὁ Αἰβίσιος μετὰ τοῦ Ἐρικινίου, ὅπερ προηγουμένως ἐχαρakterήρισε, καθ' ἃ εἵπομεν εὐθὺς ἄνω, ὅμορον ταῖς Χυρετίαις, κείμενον περαιτέρω αὐτῶν πρὸς Βορρᾶν, Ἀνατολὰς ἢ Δυσμὰς, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς Νότον αὐτῶν.

Μετὰ τῶν Χυρετιῶν ἐπίσης συνάπτει τὴν Μάλλοιαν ἐν 36, 10 κατὰ τὸν Ἀντιοχικὸν πόλεμον τοῦ 191 π. Χ., ὀλίγον πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ Βαβίου πολιορκίας αὐτῆς, περὶ ἧς προείπομεν· τότε ὁ Ἀμύνανδρος, ἄγων τὴν νεολαίαν τῶν Ἀθαμάνων, καὶ ὁ Μένιππος τοὺς Αἰτωλοὺς, διέτριβον ἐν Φεραις μετὰ τοῦ Ἀντιόχου· ἐντεῦθεν ὁ βασιλεὺς ἀναφέρεται ἐνεργῶν cum toto exercitu, ἦτοι καὶ μετὰ τούτων, ἐν Κρανῶνι, ἣν καὶ καταλαμβάνει· κατόπιν διαχωρίζονται αἱ τρεῖς στρατιαί· καὶ ὁ μὲν Ἀντιόχος ἐνεργεῖ κατὰ τὸ Κιέριον καὶ τὴν Μητροπόλιν, τὴν μεῖζονα δὴλον ὅτι, ὁ δὲ Ἀμύνανδρος καταλαμβάνει τὸ Πελιναῖον· ὁ δὲ Μένιππος in Perrhaebiam profectus Malloeam et Chyretias vi cepit et depopulatus est agrum Tripolitani. his raptim peractis Larisam ad regem redeunt.

Ποίαν λοιπόν ὁδὸν ἔδῃ ὁ Μένιππος; βεβαίως τὴν ἐκ Κρανῶνος διὰ τοῦ ἐτέρου τῶν στενῶν τῆς νῦν «Γούνιτσας» ἢ «Μπουγαζίου» βραχυτέραν, ἢ τὴν μακροτέραν εἰς Τύρναβον, διότι πρὸς «Κουτσόχερον-Κλωκοτὸν-Κριτσίνι» ἔδῃ ὁ Ἀμύνανδρος· ἂν περαιτέρω ἐκ τινος τῶν μνημονευθέντων σημείων ἔβαινε διὰ τῆς Ποταμιάς εἰς Χυρετίας, θὰ συνήντα πρὸ αὐτῶν τὴν Μάλλοιαν.

οὕτως οἱ Αὐστριακοὶ καὶ οἱ ἄλλοι θὰ εἶχον ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν γνώμης· ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Λίβιος θὰ ἀντέφασκε πρὸς ἑαυτόν, ἀφ' οὗ ἐν τοῖς παρατεθεῖσιν ἄνω ὑφ' ἡμῶν χωρίοις αὐτοῦ ἀναφέρει κατὰ τὴν ὁδὸν ταύτην πρῶτον τὰς Χυρετίας καὶ ἔπειτα τὴν Μάλλοιαν, καὶ δηλοῖ ἐμφανῶς ὅτι ἡ Μάλλοια δὲν κεῖται Νοτίως τῶν Χυρετιῶν· ἵνα λοιπὸν μὴ περιαχθῇ ὑπὸ τῶν νεωτέρων εἰς ἀντίφασιν ἀδίκως ὁ συγγραφεὺς οὗτος, ὑποχρεούμεθα νὰ ὑπολάβωμεν ἢ ὅτι ἡ πορεία τοῦ Μενίππου ἐγένετο οὐχὶ διὰ Ποταμίας, ἀλλὰ πρὸς τὴν «Μελούναν» καὶ Ἐλασσόνα, ἐξ αὐτῆς δὲ διὰ δύο τμημάτων στρατοῦ εἰς Δομένικον, καὶ διὰ τῆς νῦν «Κονιατῆς» εἰς Ἀνάληψιν, ἔνθα τίθεμεν τὴν Μάλλοιαν, ἐκεῖθεν δὲ πάλιν δι' Ἐλασσόνος εἰς τὴν πεδιάδα τῆς νῦν «Δούχλιστας», ἢ ὅτι ὁ Λίβιος πρωθυστερώς ἔγραψεν ὡς ἄνω τὰς δύο πόλεις· πάντως δ' ἐκ τῆς «Δούχλιστας» ἐπιστρέψας πάλιν ὁ Μένιππος καὶ δι' Ἐλασσόνος-Μελούνας-Τυρνάβου βαδίσας, ἔφθασε παρὰ τὴν Λάρισαν καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ Ἀντιόχου.¹⁾

Κατὰ ταῦτα ἢ τε Μάλλοια καὶ τὸ Ἐρικίνιον περιορίζονται, ὡς κείμεναι ἐντὸς τοῦ τριγώνου, ὅπερ σχηματίζει τις, ἐνὼν δι' εὐθειῶν τὸ νῦν Δομένικον, τὸ Παλαιόκαστρον Συκιᾶς καὶ τὸ ὑπὲρ τὸ «Μάτι» Καρατζόλ. Ἀκριβῶς εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ἀγόμεθα ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὑπὸ τοῦ Λίβιου ἐν 42, 67 λεγομένων περὶ τῶν κατὰ τοῦ βασιλέως Περσέως πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ὑπάτου Λικινίου Κράσσου τῷ 171 π. Χρ., εἰς τὸ ὅτι δῆλα δὴ ἡ Μάλλοια καὶ τὸ Ἐρικίνιον πρέπει νὰ ζητηθῶσιν ἐπὶ τῆς ἐκ Γόννων καὶ Φαλάννης ὁδοῦ κατὰ τὴν Περραιδικὴν Τρίπολιν. ἐγγὺς αὐτῆς, καὶ δὴ κατὰ τὸ Βορειότερον ἡμῖς τῆς κοιλάδος τῆς Ποταμίας.

Διότι ἡ πορεία τοῦ ὑπάτου τούτου λογίζεται ἐκ Γόννων in

¹⁾ Ἄν ὁ Λίβιος ἔγραφε *profectus Chyretias et Malloeam*, θὰ ἐδήλου τὴν διὰ «Μπουγαζίου» ἢ «Γούνιτσας» εἰσβολὴν τοῦ Μενίππου· εἰπὼν δ' ἀντιθέτως, νοεῖ δι' ἄλλου σημείου γενομένην τὴν πορείαν εἰς Περραιβίαν, ἢ ὑποδηλοῖ ταυτόχρονον τὴν κατὰ τῶν Χυρετιῶν καὶ τῆς Μαλλοίας πολεμικὴν ἐνέργειαν· τὸ τελευταῖον τοῦτο, συμβαδίζον τὰ πράγματα, φαίνεται τὸ πάντων πιθανώτατον.

Perrhaebiam flexis itineribus¹⁾ Malloea primo impetu capta et direpta, Tripoli aliaque Perrhaebia recepta, Larisam rediit· ἐκ τοῦ χωρίου τούτου καθίσταται ὅλως ἀπίθανον τὸ ὅτι ὁ Κράσσος ἐβάδισεν ἐκ τοῦ νῦν Δερελί πρὸς Τύρνακον-Μπουγάζι-Ποταμιάν, ἵνα φθάσῃ εἰς Τρίπολιν, παρούσης ὁδοῦ ἐπιπόνου μὲν ἐπίσης, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ πλεόν συντομωτέρας, τῆς ἐκ Δερελί διὰ Δελερίων-Καρατζόλ-Μελούνας-Ἐλασσόνο-Κονιατοῦ-Ἀναλήψεως-Κεφαλοδρύσου εἰς τὴν κατὰ τὴν Δούχλισταν πεδιάδα τῆς Περραιβικῆς Τριπόλεως· ἐπέστρεψε δὲ διὰ τῆς συνήθους ὁδοῦ (βλ. ἄνω σελ. 176), ἦτοι δι' Ἐλασσόνο-Μελούνας-Μάτι-Τυρνάβου, εἰς Λάρισαν· ἡ Μάλλοια ἄρα πρέπει νὰ ζητηθῇ κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν συντομωτέραν ὁδὸν καὶ ἐντὸς τοῦ περιγραφέντος τριγώνου, ἐνθα περιλαμβάνεται καὶ τὸ Ἐρικίνιον.

Οὕτως ἀγόμεθα εἰς τὸ νὰ ὑποπτεύσωμεν ὅτι ἡ ὀλίγον ὑπὲρ τὸ Καρατζόλ ἀρχαία πόλις, ἥς συχνότατα μὲν ἐβλέπομεν τὴν διέυθυνσιν τῶν τειχῶν, πορευόμενοι τὴν ἐκ Τυρνάβου εἰς Ἐλασσόνα καὶ τὰνάπαλιν ὁδόν, οὐδόλως δὲ ἠδυνάμεθα νὰ ἐξερευνήσωμεν, ὥς κειμένην πέρα τῶν συνόρων ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἑλλάδι, ἐν ᾗ ἡ ἐργασία ἡμῶν τότε ἦτο περιωρισμένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ τῆς Νέας Ἑλλάδος ἐπελευθερωθέντα μέρη, εἶναι ἴσως ἢ τὸ Ἐρικίνιον ἢ ἡ Μάλλοια· ἐμάθομεν δὲ ὅτι πολλαὶ ἐπιγραφαὶ εὐρέθησαν ἐν Καρατζόλ, κτιζομένης ἐκκλησίας τινός, πρὸ ἱκανῶν ἐτῶν, καὶ ὅτι αὗται ἐνετειχίσθησαν ἐν αὐτῇ· μία τούτων, ψήφισμα οὖσα, καὶ εὐκρινῶς διασφύζουσα τὸ ὄνομα τῆς ἐκδούσης αὐτὸ πόλεως, ἠδύνατο πλεῖστα νὰ διαφωτίσῃ καὶ τὰς ἄνω εἰκασίας νὰ μετριάσῃ, μεταβάλλουσα εἰς βεβαιότητα πολλὰς ὑποθέσεις, ἀναιρουσα δ'

¹⁾ Flexa itinera εἶναι ὁ κοινῶς νῦν καλούμενος ἢ « περικοπὸς δρόμος », ἦτοι δύσβατος μὲν καὶ ἀνώμαλος, συντομώτερος δὲ τοῦ ἀμαξίτου ἢ εὐβάτου, ἢ « τσακιστός », ἦτοι ἐπικαμπῆς διὰ λίαν δυσβάτων ἀτραπῶν, αἵτινες καὶ « ριδοστράτες » καλοῦνται· ἀμφοτέρας τὰς ιδιότητας ἔχει ἡ νῦν ὁδὸς ἐκ Δερελί διὰ τοῦ Στενοῦ Μουσαλᾶρ εἰς Δελέρια ἢ Καρατζόλ· διότι πολλάκις ἀνέρχεται τις καὶ κατέρχεται δι' ἀτραπῶν.

ἐτέρως πλείστας. Πάντως ἡ Μάλλοια φαίνεται οὕσα περιμάχητος τις πόλις, ἐκ τῶν ἄνω παρατεθέντων χωρίων, καὶ εἶναι πολὺ ἀξία τοῦ κόπου ἢ ἀναζητήσις αὐτῆς, ὡς καὶ τοῦ Ἑρικινίου, ἐξ οὗ κατήγετο ὁ στρατηγὸς τῶν Περραιβῶν Ὁρθαγόρας (βλ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1912 σελ. 64-65). Ἐν τῷ παρόντι θεωροῦμεν πιθανώτατον, ἐκ τῶν προεκτεθέντων συμπεραίνοντες, ὅτι *Ἑρικίνιον* μὲν εἶναι ἢ ἐν *Καστρὶ Σκόμπας* ἀρχαία τετειχισμένη πόλις, *Μάλλοια* δὲ ἢ παρὰ τὴν *Ἀνάληψιν Συκιᾶς* κατὰ τὸ Βορειότατον τέρμα τῆς κοιλάδος τῆς Ποταμίας ὀχυροτάτῃ ἀρχαία πόλις· διότι τὰ πλείονα καὶ τοπογραφικῆς σημασίας χωρία τοῦ Λιθίου, ὄντα βεβαίως περίληψίς τις τῶν τοῦ Πολυβίου, αὐτόπτου κατὰ τὰ πλείστα τῶν μερῶν τούτων (βλ. κατωτέρω κεφ. ε') γενομένου, συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τοιαύτης γνώμης. Ἡ δ' ἐν Καρατζὸλ ἀρκοῦντως σημαντικὴ ἀρχαία πόλις εἶναι ἄλλη τις, ἣν ἐν καιρῷ θὰ προσδιορίσωμεν.

Ὅτι δὲ δὲν δύναται οὔτε τὸ νῦν Παλαιόκαστρον παρὰ τὴν Συκιάν, Βορείως τῶν ἀρχαίων Μυλῶν καὶ τῆς νῦν Ἀναλήψεως κείμενον, νὰ ἐκληφθῇ ὡς Μάλλοια, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν εὐθὺς ἐν τοῖς κάτω λεγομένων, δι' ὧν βεβαιούται ὅτι ἐκεῖ ἔκειτο ἡ *Μονδαία*· καὶ περὶ μὲν τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐγράψαμεν ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1912 σελ. 237· λεπτομερεῖς δ' ἐρεῦνας δὲν ἐξετελέσαμεν οὐδ' ἐνταῦθα, ἀπασχοληθέντες εἰς ἄλλα σημεῖα· μόνον ἐπιγραφάς τινας καὶ ἀρχαῖα μικρᾶς σημασίας συνηγόμεν καὶ μετεχομίσσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνος ὑπ' ἀριθ. **83· 84· 85· 86· 87· 93**, περὶ ὧν βλ. ἄνω σελ. 160.

Τὴν *Μονδαίαν* ταύτην παρ' οὐδενὶ τῶν συγγραφέων εὑρομεν ἀναφερομένην· τὸ περίεργον τοῦτο γεγονός, ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ παρὰ τὴν Ἀνάληψιν τῆς Συκιᾶς *Κάσιτρον*, ἡδύνατο νὰ φέρῃ τὴν ὑπόψιν, μήπως παρεφθάρη τὸ ὄνομα αὐτῆς ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν παλαιῶν, μάλιστα τοῦ Λιθίου· διότι περίεργον ἐπίσης εἶναι τὸ ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ ἐπιγραφῇ τῆς Θεσσαλίας εὐρέθῃ ἀναφερομένη ἡ *Μάλλοια*, οὐδ' ἐν ψηφίσματι τῶν Γονέων μάλιστα, τοῦναντίον δ' ἐν πολλαῖς ἡ *Μονδαία*· ἡδύνατο λοιπὸν τις, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Μάλλοια μόνον Νοτίως τῶν

Χυρετιῶν δὲν δύναται νὰ κηται (πρὸς. ἄνω σελ. 182), νὰ ὑποθέσῃ αὐτὴν ἢ εὐρισκομένην μεταξὺ που Δομενίου καὶ Παλαιοκάστρου Συκιᾶς, ἢ οὖσαν τὴν αὐτὴν πόλιν *Μονδαίαν* καὶ *Μάλλοιαν* τοιαύτη ὅμως ἔμμονος παραφθορὰ δυσχερῶς θὰ ὑπεστηρίζετο, προκειμένων ἐτέρων ἐρμηνειῶν, μάλιστα τοῦ *Κάστρου Ἀναλήφως*, λίαν εὐθέως προσαρμολοζομένου πρὸς παραδοχὴν τῆς *Μαλλοίας* ἐν αὐτῇ πάντως ἀπαιτοῦνται ἔρευναί τινες ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ *Καρατζόλ*, ἔτι δὲ παρὰ τὸ νῦν «*Γκριτζόβαλι*» καὶ τὴν «*Κονιασὴν*», ἔνθα λέγονται ὑπὸ χωρικῶν, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ πλήρους βεβαιότητος καὶ ἀξιοπιστίας, ὑπάρχοντά τινα Παλαιόκαστρα, μάλιστα δ' ἐπὶ τῶν τῆς *Μολόγουστας-Βλαχογιάννη-Ἀναλήφως* καὶ τοῦ Παλαιοκάστρου Συκιᾶς, ἵνα πάντα ταῦτα ἐξακριβωθῶσι δι' ἀναμφισβητήτων ἐπιγραφικῶν εὐρημάτων· τοῦτο δὲ ἀκριβῶς προτιθέμεθα νὰ ἐκτελέσωμεν διὰ μικρῶν ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν λίαν προσεχῶς.

Ὅτι ὅμως φέρεται ἡ *Μονδαία* ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου χωρίου, ἥτοι τοῦ Παλαιοκάστρου Συκιᾶς, κειμένη, ἀποδεικνύεται ἐκ ψηφίσματος, εὐρεθέντος ἐν *Κερκύρᾳ* (Dittenb. Syll.² 453=IG IX¹ 689) καὶ ἀνήκοντος τῷ ἔτει 193-192 π. Χρ.¹⁾ ἐν αὐτῷ λέγεται «[ἐπιτρο | πὰν] δόντων *Μονδαίων* καὶ Ἀζωρι | [αστᾶ]ν κτλ.», «ἐκρίναμε | [ν ἐλθ]όντες ἐπὶ τὰν χώραν περιαγησα | [μένων] ἐκατέρων ὄρους εἶμεν *Μον* | [δαιεῦσι]ν καὶ Ἀζωριασταῖς ἀπὸ τ . . . κτλ.», οὕτως ἀναφέρεται κρίσις διαιτητικῇ ξένων δικαστῶν περὶ ὄρων *Μονδαίων* καὶ Ἀζωριαστῶν· ἀλλ' ἡ Ἀζωρος κεῖται ἐπὶ τοῦ νῦν λεγομένου «*Παλαιοκάστρου Βουδάλας*», περὶ οὗ λέγομεν κάτω ἐν κεφ. ε'.

Γνωστῆς λοιπὸν οὐσης τῆς Ἀζώρου καὶ ἐκ τῶν πρὸς τὴν Δολιχὴν ὄρων αὐτῆς ἐξ ἄλλης, νεωστὶ εὐρεθείσης ἐπιγραφῆς, περὶ ἧς βλ. κάτω σελ. 195, προσέτι δὲ βεβαίως οὐσης τῆς θέσεως τῆς Ὀλοοσσόνος καὶ τῶν Χυρετιῶν, δὲν δύνανται οἱ Ἀζωριασταὶ νὰ ἀμφισβητῶσι περὶ ὄρων πρὸς ἄλλην τινὰ πόλιν, εἰ μὴ πρὸς τὰ

¹⁾ Δὲν ἀνῆκει τοῖς ὀλίγον μετὰ τὸ 178 π. Χρ. χρόνοις, ὡς ἐγράψαμεν ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1910 σελ. 263, πειθόμενοι τῷ Dittenberger.

Βορροδυσμικά, Δυσμικά ἢ Νότια αὐτῆς καὶ οὐχὶ μακρὰν κειμένην, οὖσαν δὲ Περραιδικήν (καίπερ οὐχὶ πάντοτε· διότι τὸ μνημονευθὲν ἐν Κερκύρας ψήφισμα φέρει αὐτὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οὖσαν Θεσσαλικήν, ἔνεκα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ τε στρατηγοῦ τῶν Περραιδῶν καὶ τοῦ τῶν Θεσσαλῶν· ἀλλ' ἴσως τὸ τελευταῖον τοῦτο δύναται καὶ ἄλλως νὰ ἐρμηνευθῇ, ὥς θὰ εἴπωμεν ἄλλαχού) καὶ μὴ ἀνήκουσαν τῇ ὁμοσπονδίᾳ τῆς Τριπόλεως· ἀλλ' ἐρευνήσαντες τὰ πρῶτα σημεῖα, οὐδὲν Παλαιόκαστρον οὔτε εὕρομεν, οὐδ' ἐμάθομεν ὑπάρχον· καὶ τὰ μέρη δ' ἐκεῖνα εἶναι θασώδη, δύσβατα καὶ ἀπρόσφορα πρὸς ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν πόλιν, πλὴν τῶν παρὰ τὸ Κεφαλόδωρον καὶ τὴν Βελανθῶν (βλ. Πρακτ. 1912 σελ. 237), ἔνθα ὅμως δὲν ἀναφέρεται Παλαιόκαστρον, οὔτε ἡμεῖς εἶδομεν ἐμφανές τι, καίπερ διελθόντες ἐν εὐδίᾳ καὶ ἐν καιρῷ ἡμέρας ἐκεῖθεν.

Μόνον ἄρα λεπτομερεστάτῃ ἐρευνᾷ καὶ ἀνασκαφαί μεθ' εὐρημάτων ἐπιγραφικῶν ἀριδῆλων δύναται νὰ ἀναιρέσῃ τὴν ἐν τῷ παρόντι πιθανωτάτην θέσιν τῆς Μονδαίας ἐν Παλαιόκαστρῳ Συκιᾶς· ἀναφέρεται δ' ἔτι σαφῶς ἡ Μονδαία, ὥς ἔχουσα σπουδαῖον ἱερὸν τῆς Θέμιδος ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Ἑπειρωτικῆς Δωδώνης, ἔνθα ὑπάρχει ἐπικοινωνοῖς ἢ ἐρώτησις πρὸς λῆψιν χρημοῦ, ἢ ἐξῆς, ὥς κεῖται παρὰ Dittenb. Syll.² 793:

Δὶ Νάωι καὶ Διώναι·

ἐπικοινωνᾶται Μον[δ]αιατᾶν τὸ κοινὸν πὲρ το(ι)[ἀρ-
γύρροι τᾶς Θέμιστο(ς), αἱ ἀ(ν)εκτ[ό]ν ἐστι ταῖς Θέμι-
σ]τι καὶ βέλτιον ἐ(σ)χιχρέμεν.¹⁾

Ἐπίσης δ' ἐν ἀνεκδότῳ ψηφίσματι τῶν Γοννέων τιμῶσιν οἱ Γοννεῖς δικαστᾶς Μονδαιεῖς καὶ ἀναφέρουσιν ἀνάθεσιν τοῦ ψηφίσματος καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Θέμιδος ἐν Μονδαίᾳ· ἐν δὲ Bull. de Corr. Hell. VII σελ. 185 κ. ἐ. (καὶ Athen. Mitteil. VIII σελ. 381) δὲν εὐκρινεῖται ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν, ἐὰν πρέπη νὰ

¹⁾ Τινὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δεόνται ἐτέρων ἀναπληρώσεων καὶ διαφόρου ἐρμηνείας.

γραφῇ πιθανώτερον «ἐν [Μ]ονδαίαι» ἢ ἐν [Κ]ονδαίαι», περὶ ἧς βλ. Πρακτ. 1910 σελ. 260-261 καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1912 σελ. 80.

Σημειωτέον δ' ἐν τέλει ὅτι ἡ Δωδώνη μετὰ τῆς πρωτευούσης τοῦ βασιλείου τοῦ Γουνέως Κύφου πρέπει νὰ ζητηθῶσι κατὰ τὰ σημεῖα ταῦτα, ὑπεράνω τῆς Ποταμιᾶς μέχρι τῶν στενῶν Σαρανταπόρου κατὰ τὸ Δυσμικὸν τμήμα τῆς Περραιδικῆς Τριπόλεως· καὶ περὶ μὲν τῆς δυσχειμέρου Δωδώνης, ἥτις φαίνεται νοσημένη ἐν τῇ Καταλόγῳ ὡς ὅρος μᾶλλον, ἤττον δὲ ὡς πόλις, εἵπομεν ἐν τοῖς ἄνω σελ. 165. Περὶ δὲ τῆς Κύφου, λέγομεν ἔτι τὰ δέοντα κάτω ἐν κεφ. ε'.

Νοοῦνται δ' ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Γουνέως δύο ἔθνη οἰκοῦντα, οἱ Αἰνιᾶνες καὶ οἱ Περραιβοί, ὧν ἡ θέσις δὲν δύναται ἀσφαλῶς νὰ καθορισθῇ, ἀν δῆλον ὅτι οἱ μὲν Αἰνιᾶνες κατέφκουν τὰ περὶ τὴν Ποταμιάν, οἱ δὲ Περραιβοί τὰ πρὸς Βορρᾶν αὐτῆς, ἢ ὅλως ἀναμείξ· ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν μὲν Περραιβῶν αἱ οἰκῆσεις παραμένουσι σταθεραὶ καὶ διαρκεῖς ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ ἄνω Σαρανταπόρου, τῶν δ' ἐν τῇ Ποταμιᾷ ἀσταθέστεραι, διότι κατόπιν ἐνταῦθα καὶ Θεσσαλοίτινες, οἱ κάτοικοι τῆς Μονδαίας (βλ. ἄνω σελ. 186), χαρακτηρίζονται καὶ Ἑστιαῖται καὶ Περραιβοί, δῆλον ὅτι οἱ ἐν Χυρεταίᾳ (βλ. ἄνω σελ. 172), δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι οἱ Αἰνιᾶνες θὰ κατέφκουν τότε τὴν περὶ τὴν Ποταμιάν μᾶλλον χώραν, μετὰ δὲ τὰ Τρωϊκὰ κατῆλθον εἰς τὴν Αἰνίδα καὶ Οἰταίαν· καὶ σήμερον οἱ κάτοικοι τῆς Ποταμιᾶς, ἀπὸ Κεφαλοβρύσου μέχρι Δαμασίου, δὲν ἔχουσι τὸ πνεῦμα τῆς ἐν ταῖς οἰκήσεσιν ἐμμονῆς καὶ σταθερότητος, οὐδὲ τὸν πόθον τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν «τοιφλικίων», ὅνπερ εἶδομεν ὑπάρχοντα παρὰ τοῖς Βορειοτέροις, ὧν μάλιστα οἱ ἐν Βουβάλα καὶ Βούρμπα παρεκάλεσαν ἡμᾶς εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν νὰ συντάξωμεν αἰτήσεις αὐτῶν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν περὶ ἐξαγορᾶς τῶν ἀγρῶν ἀπὸ τῶν κτητόρων ὑπ' αὐτῶν τῶν γεωργῶν· εἶναι δὲ πρὸς τοῦτοις οἱ τελευταῖοι οὗτοι μᾶλλον ἀρήσιοι καὶ τολμηρότατοι, ὁμοιάζοντες τοῖς εἰζώνοις τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ οἱ τῆς Ποταμιᾶς ἄνθρωποι φαίνονται λίαν φιλήσυχοι καὶ ἀδρανέστεροι· διὸ ἐκεῖνοι μὲν μᾶλλον θὰ

ἦσαν οἱ μενεπιόλεμοι Περραιβοὶ τοῦ Ὀμήρου, οὗτοι δὲ αἱ ἀπλῶς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἄνευ χαρακτηριστικοῦ ἐπιθέτου ἐκφερόμενοι Αἰνιᾶνες.

ε). Ἐν Ἀζώρῳ, Δολίχῃ καὶ Πυθίῳ τῆς Τριπόλεως.

Τὰ τεῖχη τῆς Ἀζώρου· Ἀζώριον· τάφος θαλαμοειδής· νεολιθικοὶ συνοικισμοί· ἐπιγραφικὰ εὐρήματα· Κύφος· ἀρχαῖαι τοπωνυμίαι περὶ τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου· σύγκρισις τῶν μαχῶν Περσέως - Μαρκίου πρὸς τὰς τοῦ Ἑλληνοϊουρκεικοῦ πολέμου τοῦ 1912· αἱ εἰς Μακεδονίαν δίοδοι· ἐπιγραφαὶ Δολίχης καὶ Πυθίου· ἡ πολιτικὴ σύστασις τῆς Περραιβικῆς Τριπόλεως.

Ἐξ Ἑλασσόνος μεταβαίνει τις διὰ τῆς ἁμαξιοῦ Βορροδου-
σμικῶς μέχρι τῆς παρὰ τὸ χωρίον Λακκοῦδι γεφύρας. Ἐκεῖθεν
ὑπάρχει ἀτραπὸς εὐθατος εἰς Βουδάλαν, ἐφ' ἧς δύναται, μεθ' ἱκαν-
νῆς ὅμως δυσχερείας, νὰ δευῆσῃ φορτηγὴς ἁμαξία. Τὸ χωρίον
Λακκοῦδι θὰ ἐπωνομάσθῃ ἴσως ἐκ τοῦ συμβεβηκότος· διότι εἶναι
ἐκτισμένον ἐντὸς περικεκλεισμένου χώρου, ὁμοιάζοντος λάκκῳ·
παράκειται δὲ καὶ ποτάμιον, ὅπερ προσηγορικῶς καλοῦσιν οἱ
κάτοικοι λάκκον. Οἱ ἐνταῦθα κατοικοῦντες γεωργοὶ εἶχον ἄρτι
ἐξαγοράσει τοὺς ἀγροὺς παρὰ τοῦ κυρίου τοῦ χωρίου αὐτῶν,
ἵνα δὲ ἀποπληρώσωσι τὸ τίμημα, εἶχον μεταβῆ αἱ νεώτεροι καὶ
ἀλκιμώτεροι εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ πλείστοι ἐπέστρεψαν εὐθὺς
μετὰ τὸν πόλεμον· βλέπει δὲ τις ἐκεῖ πολλοὺς φέροντας τὴν ἐν-
δυμασίαν τῶν Ἀμερικανῶν ἐργατῶν καὶ ἀκούει ὁμιλοῦντας τὴν
Ἀγγλικὴν γλῶσσαν· λίθοι τινὲς ἐξ ἀρχαίων οἰκοδομημάτων εἶναι
ἐντετειχισμένοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἱκανῶς μεγάλη παρὰ τὴν σμι-
κρότητα τοῦ χωρίου, ἀλλ' οὐδεὶς φέρει ἐπιγραφὴν· ἐκομίσθησαν
δ' ἐκ τοῦ «Παλαικάστρου», ὅπερ κεῖται μεταξὺ Λακκοῦδι καὶ
Βουδάλας, ἐγγύτερον πρὸς τὴν δευτέραν· ἀρχαῖον φρούριον οὐδὲν
φαίνεται παρὰ τὸ Λακκοῦδι, οὐδὲ μνημονεύεται ὑπὸ τῶν χω-
ρικῶν.

Περαιτέρω, βαδίζων τις ἐπὶ γηλόφων ἡπίων, διακρίνει μετ' οὐ πολὺ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ὑψούμενον σημαντικὸν βουνὸν καὶ σαφῇ ἐπιφανιζόμενον περίβολον ἀρχαίων Ἑλληνικῶν τειχῶν ἐπ' αὐτοῦ ἱκανῶς μέγαν, τὸν τῆς Ἀζώρου, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἐν τέλει τοῦδε τοῦ κεφαλαίου λεγομένων· λευκάζουσι δὲ οἱ ἐπ' αὐτοῦ λίθοι, διότι ὀρύσσονται ἐπὶ τοῦ βουνοῦ καὶ ἐντὸς τῆς ἀρχαίας πόλεως μάρμαρα λευκὰ σχιστοειδῆ, οὐχὶ πολὺ καλὰ· ἐπειδὴ ὅμως οὕτως ἐδλάπτοντο τὰ ἀρχαῖα τεῖχη, ἡμποδίσαμεν τὴν περαιτέρω λατόμησιν, ἐπιτρέψαντες αὐτὴν ἔξω καὶ μακρὰν τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἔνθα δὲν εἶναι καὶ πολὺ πρόσφορον πρὸς τοιαύτας ἐργασίας τὸ ἔδαφος.

Σχηματίζει δὲ ὁ παραρρέων τὴν ἀρχαίαν ταύτην πόλιν Σαραντάπορος τρία τέταρτα σχεδὸν κύκλου, περιβάλλων τὸν βουνόν, καὶ ποιῶν οὕτω φυσικὸν ὀχύρωμα ἄριστον, ὅπερ ἐνισχύεται ὑπὸ τοῦ ἀποκρήνου τῆς θέσεως· διότι Βορρείως μὲν καὶ τι Δυσμικῶς εἶνε ἄβατος ὁ βουνὸς οὗτος, Ἀνατολικῶς δὲ λίαν ἀπότομος, μόνον δ' ἐκ Νότου κατέρχεται ὀμαλώτερόν πως πρὸς τὸν ἐπανερχόμενον ἐκ τῆς μεγάλης αὐτοῦ καμπῆς ποταμόν, ὅστις εἶναι μὲν πλατύς, ἀλλ' οὐχὶ βαθύς· διὸ δύναται τις εὐκόλως νὰ διαβῇ αὐτὸν ἔφιππος καὶ κατὰ Μάρτιον ἔτι μῆνα, πεζὸς δὲ μόλις μέχρι τῶν γονάτων βρεχόμενος, πλὴν κατὰ τὴν καμπήν, ἔνθα εἶναι ἀδιάβατος· ἔχει δὲ ὕδωρ καθαρὸν καὶ ῥοὴν τὰ πολλὰ ἡπιον καὶ χαρίεντα ὡς φλοισθίζοντος ῥυακίου ἤδη ἀπὸ τῶν στενῶν Βορείως ὑπὲρ τὸ νῦν «Χάνι Χατζηζώγα».

Περιελθόντες τὴν ἀρχαίαν πόλιν, εἶδομεν ὅτι διατηρεῖ καλῶς τὸ διάγραμμα τῶν τειχῶν, ἐνιαχοῦ εἰς ὕψος τεσσάρων μέτρων σφισσόμενων, καὶ δὴ κατὰ τὰ Ἀνατολικά τῆς ἀκροπόλεως· διότι τὸ ἀνώτατον σημεῖον τοῦ σχεδὸν κωνικοῦ βουνοῦ περιλαμβάνει τὴν ἀκρόπολιν, ἰσχυρότατα τετειχισμένην δι' ἰδίου τὰ πολλὰ τείχους μετὰ μεγάλων τετραγώνων πύργων· ἴσως καὶ ὄνομα ἴδιον εἶχεν αὕτη, καλουμένη Ἀζώριον, ἥτοι μικρὰ Ἀζωρος, καὶ ἐφρουρεῖτο ὑπὸ ἰδίας ἐντοπίου φρουρᾶς τῶν καλουμένων ὀπλοφόρων (βλ. *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1911 σελ. 125 καὶ σημ. 1 καὶ 1913 σελ. 34-35), εἰ μὴ Ἀζώριον ὀνομάζετο τι ἕτερον μικρὸν φρού-

ριον περαιτέρω πρὸς τὰ Καμδούνια, ὅπερ ὅμως δὲν φαίνεται πιθανόν· ἢ κατασκευὴ τῶν τειχῶν ἐκ λαξευτῶν ὀγκολίθων, ὀρθογωνίων ἢ τραπεζοειδῶν, εἶναι ἰσχυροτάτη καὶ ἐπιμελεστάτη· ῥυθμὸς τῆς τειχοδομίας εἶναι ὁ πρῶτος ἰσοδομικός, καὶ φαίνεται λίαν πιθανὸν ὅτι τὰ τεῖχη ταῦτα ἐποιήθησαν περὶ τὸ τέρμα τῆς Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος· διότι ἐνδεικνύουσι τὴν χαρακτηριστικὴν εὐσυνειδησίαν καὶ ἐπιμέλειαν τῆς ἐργασίας, ἥς ἰδιότητας παρατηροῦμεν μάλιστα ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χρόνων ἐκείνων· διότι καὶ τὰ συμπληρωτικὰ μικρῶν κενῶν βύσματα ἐλλείπουσι, καὶ αἱ βαθεῖαι πλαισιοειδεῖς γωνιώσεις· οἱ πύργοι εἶναι βραχύτατα προεβλημένοι, κατὰ ἐν καὶ ἡμισυ μόλις ἢ δύο μέτρα· οἱ δὲ λίθοι ἐξωρύχθησαν ἐκ τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ παρὰ τὰ τεῖχη ἕκαστα· ὅτι ἦτο ἄριστα ὠχυρωμένη ἡδὴ τῇ 316 π. Χρ., ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Πολυπέρχων ἐπολιορκήθη ἐν αὐτῇ τότε, καθ' ἃ λέγει ὁ Διόδωρος ἐν ΙΘ' 52.

Ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως πρὸς τὰ πλάγια αὐτῆς, ὑπάρχουσιν ἐρείπια ὀρθογωνίου ἀσβεστοκτίστου οἰκοδομήματος, βεβαίως ἐκκλησίας χριστιανικῆς, ἥτις φέρεται εἶναι ἐν μνήμῃ παρὰ τοῖς χωρικοῖς, ὡς οὖσα τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου· ἐποιήθη δ' ἐξ ὕλικού ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ναοῦ, οὗ εἰ πολλοὶ λαξευτοὶ κυδόλιθοι καὶ τρεῖς κίονες ἄνευ ἀλλάκων διακρίνονται· ἐπειδὴ ἐνταῦθα εὐρέθη βάσις ἢ κιονόκρανον παραστάδος μετ' ἀπελευθερωτικῶν ἐπιγραφῶν, ἣν ἐκομίσσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνης ὑπ' ἀριθ. 79, εἰκάζομεν ὅτι ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν ὑπάρχει ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς ναὸς τῆς πολιούχου θεότητος τῆς πόλεως, ἐνθα ἀνετίθεντο τὰ ψηφίσματα καὶ αἱ ἀπελευθερώσεις, καθ' ἃ συμβαίνει ἐν πλείσταις πόλεσι τῆς Περραιβίας καὶ Θεσσαλίας· ἀπαιτεῖται ἄρα ἀνασκαφὴ αὐτοῦ πρὸς εὔρεσιν τοῦ ἀρχαίου τῆς πόλεως, ὅπερ θὰ εἶναι ἐπίσης πλούσιον, ὡς τὸ ἐν τῇ ἱερᾷ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος τῶν Γόννων.

Κατὰ τὰ ἀπόκρημνα σημεῖα τοῦ βουνοῦ τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως ἐλάχιστα ἢ οὐδόλως διατηρεῖται, διότι θὰ ἐκρημνίσθη σὺν τῇ χρόνῳ πρὸς τὸν Σαραντάπορον, ἐπειδὴ ἐκόπησαν αἱ πλείους τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ὀρυῶν, ὧν τινες

μόλις καὶ νῦν διετηρήθησαν· ἦτο δὲ τὸ τεῖχος τοῦτο κοινὸν πρὸς τὸ τῆς κάτω πόλεως, ἣτις ἰδιαιτέρως ἐτειχίσθη ἀπὸ τοῦ τέρματος τῶν ἀποκρήμνων σημείων, διὰ δύο βραχιόνων πρὸς Νότον ἐκατέρωθεν. Ἐποιοῖθι δὲ τὸ τεῖχος τοῦτο δι' ὀγκωδεστέρων ἔτι λίθων, ὁμοίως μὲν τῇ τῆς ἀκροπόλεως, ἀλλ' ἴσως ὀλίγας δεκάδας ἐτῶν ὑστερώτερον· δὲν διετηρήθη ὅμως, εἰ μὴ καθ' ἃ σημεῖα ὑπάρχουσι θαυότεροι πρῖνοι, συγκρατήσαντες βεβαίως τοὺς λίθους· κατὰ τὸ ἄκρον αὐτῆς πρὸς Νότον καὶ παρὰ τὸν ἐπιστρεφόμενον ποταμόν, ἔνθα εἶναι τὸ μόνον ὁμαλώτερον σημεῖον αὐτῆς, ὡς εἵπομεν, θὰ ὑπῆρχεν ἡ ἀγορὰ καὶ τὰ ὅμοια δημόσια οἰκοδομήματα.

Ἐτειχίσθη δὲ ἡ πόλις αὕτη καὶ εἰς μεταγενεστέρους Ῥωμαίους ἢ Βυζαντινοὺς χρόνους, ἴσως ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καθ' ἃ ἡ Ὀλοοσσὼν καὶ αἱ Χυρεταίαι (βλ. ἄνω σελ. 152 καὶ 171)· διότι διατηρεῖται ἀσβεστόκτιστος περιβόλος, ἰσχυρὸς καὶ λίαν παλαιός, ἐνταχὺ εἰς ὕψος δύο μέτρων σφῆζόμενος, περιλαμβανὼν κάτω πόλιν ἐπίσης, περιωρισμένην κατὰ τὸ ἥμισυ ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ ἀκρόπολιν ἐλλειψοειδῆ, ἐντελῶς δι' ἰδιαιτέρου περιβόλου τευχισθεῖσαν, κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, καὶ περιλαβοῦσαν τὸ ἥμισυ ἐπίσης τῆς ἀρχαίας· ἐν τῇ μέσῃ τῆς μεσαιωνικῆς ταύτης ἀκροπόλεως ὑπάρχει μικρὸν τετράγωνον ἀσβεστόκτιστον οἰκοδόμημα, μὴ διατηροῦν πολλοὺς μὴδὲ σπουδαίους λίθους παλαιωτέρων Ἑλληνικῶν κτισμάτων· ἐγγὺς αὐτοῦ λέγεται ὅτι τὸ μεσαιωνικὸν τεῖχος ἔχει κρύπτας καὶ εἰσόδους, ὧν ἡμεῖς μόλις ἔχνη ἀβέβαια εἶδομεν, διότι εἶχε καταπέσει τὸ τεῖχος τοῦτο, καὶ ἐβύσθησαν τὰ παλαιότερον ὑπὸ τῶν χωρικῶν ὀφθέντα, ὡς λέγουσι, τοιαῦτα ἔχνη, ἅτινα ὄντως φαίνονται ὡς λίαν πιθανὰ κρύπται, ἔνεκα τοῦ πάχους καὶ τῆς σοβαρότητος τῶν τειχῶν.

Ἐξαίρετος δὲ εἶναι ἡ θέα ἐντεῦθεν πρὸς τε τὴν γηλοφυκὴν πεδιάδα τῆς Δούχλιστας Ἀνατολικῶς καὶ τὸν ἀνυψούμενον ἠπείως καὶ μετὰ μεγαλοπρεπείας Ὀλυμπον, ἔτι δὲ πρὸς τὰ φαραγγώδη καὶ βαθέα Καμβούνια Δυσμικῶς, ὧν ἡ ἐντεῦθεν μάλιστὰ θέα δικαιολογεῖ πληρέστατα τὴν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου δοθεῖσαν ἐπωνυμίαν τῆς δυσχειμέρου Λωδώνης, περὶ ἧς εἵπομεν ἄνω σελ. 165-166 καὶ 187.

Ἐπάρχει δὲ ὀλίγον ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς κάτω πόλεως καὶ ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ τύμβος χωματώδης χειροποίητος, ἱκανῶς ὑψηλός, ἐφ' οὗ ὀλίγον πρὸ τοῦ πολέμου εἶχον ποιήσει δύο σκαφᾶς τυμβωρύχοι ἐκ Τσαριστάνης ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τινὸς Κατσαπρόκα παρονομαζομένου, τὴν μὲν κατὰ τὸ μέσον τῆς Νοτανατολικῆς πλευρᾶς, τὴν δὲ κατὰ τὴν βάσιν τῆς Δυσμικῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν πόλιν· κατὰ ταύτην εἶχον εὑρεῖ θύραν μαρμαρίνην δίφυλλον μεθ' ὁμοιωμάτων ἀναγεγλυμμένων λεπτομερειῶν πραγματικῆς θύρας, ἥτοι φατωμάτων, ῥόπτρου καὶ τῶν τοιούτων, ἧς τὸ ἄνω ἥμισυ εἶχον θραύσει οἰκτρῶς, τοῦ ἐτέρου κειμένου ἔτι κατὰ χώραν βαθύτερον ἐν τῇ γῇ· προχωρήσαντες δ' ἐνδοτέρω, διέρρηξαν τὸ ἄνω ἥμισυ τῶν παραστάδων καὶ πολλοὺς λίθους ἀψίδος θολουμένης, πλήρεις χωμάτων τὰ ἔνδον διερευνήσαντες δὲ τι βαθύτερον, ὀλίγον ἔσω τῶν παραστάδων, εἶχον συναντήσει μαρμαρίνην σορὸν, ἧς διέρρηξαν τὸ πῶμα καὶ ἐσύλησαν τὰ ἐν αὐτῇ· ἐτέρας σοροῦ μόλις διαφαινόμενα ἔχγη, διεκρίναμεν ἡμεῖς διὰ προχείρου ἐρεῦνης.

Τοιαύτη κατάστασις τοῦ εὐχερῶς ἀναγνωρισθέντος οὕτω σπουδαίου καμαρωτοῦ τάφου, ἐνέχοντος σοροὺς μαρμαρίνας οἰκογενειακοῦ λίαν σημαντικοῦ νεκροταφείου, ἀπῆλθει τὴν ἄμεσον ἐξερεῦνσιν, ἧς ἡρξάμην εὐθὺς τότε, ζητήσας ἀρμοδίως δι' ἀποσταλέντος ἀγροφύλακος τὴν ἀπαιτούμενην μικρὰν πίστωσιν· ἀλλ' ὁ ἀγγελιαφόρος, ἐπανελθὼν ἐξ Ἐλασσόνος, ἐκόμισέ μοι ἐντολὴν τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ θεωρούσης ἑαυτὴν προῖσταμένην τῶν ἀρχαιοτήτων Μακεδονίας Ἐφορείας, νὰ βεβαιώσω πρῶτον διὰ δαπάνης πεντήκοντα (!) δραχμῶν, ἂν εἶχε συληθῇ ὁ τάφος· ἀπήντησα ὅτι τὰ ἔνδον εἶναι πλήρη χωμάτων, τῆς θόλου καταπεσόσης ἀπὸ λίαν παλαιῶν χρόνων, ἣ δὲ βεβαίως τῆς συλήσεως ἢ ἀσυλήσεως ἐσήμαιναν ὅτι καὶ ἡ πλήρης ἀνασκαφή· διότι φυσικῶς τῇ λόγῳ ἔπρεπε νὰ καθαρισθῶσι τὰ ἔνδον ἀπὸ τῶν χωμάτων, ἵνα ἀποκαλυφθῶσιν αἱ σοροὶ καὶ ἄλλα ἔσως τοιαῦτα ἐν τὸς κείμενα ἀρχαῖα, π. χ. κλῖναι κττ..

Ἀτυχῶς ἡ Ἐφορεία ἐκείνη, ὑπὸ τοῦ τότε στρατιώτου Γ. Οἰκονόμου, ἐφόρου ἀρχαιοτήτων, διοικουμένης, ἧς καὶ τὸ τελευ-

ταῖον ἤδη μνημονεύω, ἐν ὀφειλομένῃ πιστῇ ἐκθέσει τῶν πεπραγμένων, ἐκ καθήκοντος καὶ κατ' ἀνάγκην, ἵνα ἐν τῷ μέλλοντι ἀποφεύγωνται αἱ ἐπιδειχθεῖσαι ἐν τῇ διοικήσει τῆς ὑπηρεσίας ταύτης μεγάλαι ἀτέλειαι, ἀγνοοῦσα καὶ αὐτὴν τὴν σημασίαν τοῦ καμαρωτοῦ ἢ θαλαμοειδοῦς τάφου, διαπνεομένη δ' ὑπὸ τινος πνεύματος παραδόξου ὅλως ἀντιδράσεως, μηδὲνα ἐξ ἑμοῦ τοῦλάχιστον λόγον ἔχοντος¹⁾, ἀπηγόρευσε δι' ἀποτόμου διαταγῆς τὴν ἔρευναν· ταύτης δ' ἕνεκα τῆς ἀπαγορεύσεως ἐζήτησα τὴν πλήρη ἀπομάκρυνσίν μου ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης καὶ τὴν εἰς ἄλλο σημεῖον τῶν ἀπελευθερωθεῖσων χωρῶν ἢ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος μετὰθεσίν μου, ἢ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ στρατιωτικὸν σῶμα, ὃ ἀνῆκον· ἀλλ' ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως καὶ Γενικὸς διοικητὴς τῆς Μακεδονίας κ. Ρακτιδᾶν ἐπεμδάς, διηυθέτησε προχείρως τὰ τῆς διαφορᾶς, ἀναβαλὼν καὶ τὴν ἀνασκαφὴν αὐτὴν· τούτου ἕνεκα ὥρισα ἐκεῖ διαρκῆ φρουρὰν ἐξ ἀγροφυλάκων μετ' αὐστηρῶν διαταγῶν πρὸς φύλαξιν τοῦ μνημείου, οὗ τὴν τύχην ἀγνοῶ ἄχρι τοῦδε.

Λέγουσι δὲ οἱ χωρικοὶ ἀξιολύτως ὅτι πολλοὶ τῶν λίθων τοῦ τάφου τούτου ἐκομίσθησαν ὀλίγον πρὸ τοῦ πολέμου εἰς Βουδαλάν, καὶ ὅτι εἶχον μακρὰς ἐπιγραφάς, ἃς οἱ κτίσται ἀπέξεσαν, ἵνα ποιήσωσι καινουργεῖς τοὺς λίθους καὶ οἰκοδομήσωσιν αὐτοὺς οὕτως ἐν τῷ κωδωνοστασίῳ τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας· εἶδομεν δὲ ὅντως αὐτὸ νεωστὶ ἰδρυμένον καὶ τοιούτους λίθους ἔχον· ἡ ὑπαρξίς τῶν ἐπιγραφῶν πρὸ τῆς θύρας τοῦ τάφου, ἢ παρ' αὐτὴν εἶναι λίαν πιθανή, ἐκ τῆς εὐρέσεως ὑπ' ἑμοῦ ὁμοίων, παρὰ τὴν θύραν ἐπίσης τοῦ ἐν Γοννοκονδύλῳ· Ὀλυμπιάδι ἡμισκάπτου ἔτι καμαρωτοῦ, λίαν ὁμοίου τάφου, περὶ οὗ βλ. *Πρακτικὰ* 1911 σελ. 323-329· θὰ ἀνεφέροντο δὲ αὐταί, ὡς ἐκείναι, εἰς τοὺς ἔνδον τεθαμμένους ἐπισήμους καὶ σπουδαῖόν τι ὑπὲρ πατρίδος ἐκτελέσαντας ἀνθρώπους.

1) Ἦτοις οἱ μηδὲν, ἢ σχεδὸν μηδὲν πράττοντες ἐν τινι κοινῷ ἔργῳ, βλέποντες ἄλλους δραστήας πως, φύσει ἐμποδίζουσι παντὶ σθένει αὐτοὺς, ἵνα καὶ οὗτοι ἀπρακτῶσιν.

Οὐ μακρὰν τοῦ τύμβου τούτου, διαβαίνοντες τὸν Σαραντάπορον, συναντῶμεν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης ἰδρυμένον μῦλον, καὶ εὐθὺς ὑπερκείμενον αὐτοῦ γήλοφον ἐπίπεδον, οὐχὶ ὑψηλόν, ἐφ' οὗ διακρίνονται πολλὰ θραύσματα νεολιθικῶν ἀγγείων· περαιτέρω, Ἀνατολικώτερον αὐτοῦ παρ' ἑτερον μῦλον, ὑπάρχουσι τάφοι, κεραμοστεγεῖς μάλιστα· ἐντεύθεν μετὰ ἐν τέταρτον ὄρας φθάνομεν εἰς τὸ χωρίον Βουβάλαν, ἰδρυμένον καὶ τοῦτο ἐπὶ ὁμοίῳ μικροῦ νεολιθικοῦ συνοικισμού· ἦσαν δ' ἐν τῷ χωρίῳ καὶ ἐπὶ τινος κρήνης ἔξω αὐτοῦ κατὰ τοὺς ἀμπελῶνας, πολλαχοῦ ἐντετειχισμένοι λίθοι ἐπιγεγραμμένοι, οὓς ἀπετειχίσσαμεν καὶ μετεκομίσσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἑλασσόνος ὑπ' ἀριθ. **68· 69· 70· 71· 72· 73· 78·** ἀφήσαμεν δ' ἐκεῖ ὡς δυσμετακόμιστον τμήμα κίονος μετ' ἐπιγραφῆς, ἴσως miliarium, καὶ στήλην, ἣν ἀργὰ κατόπιν ἐμάθομεν ὅτι ἀπέκρυψέ τις χωρικός, Καραγκιοζῆς ὀνόματι.

Ἀνῆκει δὲ τὸ χωρίον Βουβάλα μετὰ τῶν πέριξ εὐφόρων ἀγρῶν τῇ ἐν Ἑλασσόνι μονῇ τῆς Ὀλυμπιωτίσσης, ἣτις ἔχει ἐκεῖ μέγα μετόχιον, καὶ διορίζει ἐκάστοτε τὸν συνήθη ἐπιστάτην, λυμαινόμενον τοὺς χωρικοὺς καὶ πλουτοῦντα εἰς βάρος αὐτῶν· διὸ οἱ κάτοικοι, εὐθὺς μετὰ τὴν ἑαυτῶν ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀπελευθέρωσιν, ἐξήτησαν τὴν ἐξαγορὰν τῶν οἰκιῶν καὶ γαιῶν, ἵνα ἀπαρτίσωσιν ἰδίους κλήρους· εἰσὶ δὲ φιλάτμοι καὶ φιλόξενοι οἱ χωρικοὶ οὗτοι, διατηροῦντες κοινῇ δαπάνῃ ξενῶνα, ἔνθα διατρίβουσιν οἱ διερχόμενοι, πρὸς οὓς ἕκαστος οἶκος προσφέρει τροφὴν καὶ οἶνον, τοῦ παρακειμένου μετοχίου ἀρνούμενου πᾶσαν ξέναν, ἐκτὸς ἂν τις βιαίως ἀπαιτήσῃ αὐτήν, πλήρη δὲ πτωχίαν αὐτοῦ οἰκτροχοοῦντος τοῦ ἐν αὐτῇ ἐπιστάτου ψευδῶς, ὡς διὰ στρατιωτῶν ἐρευνησάντων ἐδεδαιώθημεν.

Θέσεις δὲ ὀνομάζονται νῦν ἐν τοῖς πέριξ αἱ ἑξῆς: Παλαίκασιρο, ἔνθα ἡ ἀρχαία πόλις, Ἀϊθανάσης, ἔνθα ἐρείπια ἐκκλησίας, ἐπ' αὐτοῦ, Παλιοκκλησί, ἐν τῇ κάτω ἀρχαία πόλει, Χρόπα, ἔνθα εἶναι «μψηάι» (= πηγάδι), Σκοτίνα, σύνορον πρὸς Λακκοῦδι, ἔνθα εἶναι «μνημούρια», Στένωμα, Ῥεβενίκος, ἔνθα εἶναι «πουρνάρια» πυκνά, Νεραντζιά, Ἀργιλιά, Παλιοχωρι, Διμάτι, Βουρκολάκκια, (= βαρκὰ λάκκια), Ἀμάρμπεη, «βουνό», 'ς Ῥάχες

(=) τοῖς Ῥάχες), ὅς τὸ Κορί, ὅς Λάκκες, Κερασίνα Ῥάχη, ὅς τὴν Ἀμαντιζιοῦκα, Πουρνάρο, Πλακόπειρες, Παλιομέτοχο, Βαθύλακκο, σύνορον πρὸς Βούρμπαν, Βούζα Δέντρα, Γκουμπίσα, ἐνθα πηγῇ, ἦτοι «βρύσι», Ἀϊνικόλας, Ἀϊλιάς.

Βορείως τῆς Βουβάλας μεταδίδει τις ἐπὶ γηλόφων μετὰ μίαν περίπου ὥραν εἰς τὸ χωρίον Βούρμπαν, κείμενον ἐπὶ κωνοειδοῦς ὑψώματος· ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὑπάρχει μεγάλη ἐκκλησία, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κτισθεῖσα, τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου· ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς μεσαίας θύρας τοῦ ἱεροῦ εἶναι ἐστρωμένη μεγάλη στήλη μετ' αἰετώματος, ἥς ἡ ἐπιγραφὴ ἐκ τῶν συνεχῶν πατημάτων κατέστη τελείως ἐξίτηλος· ἐτέρας παρακειμένης τμήμα, ἐφ' ἧς ἐσφύζοντο ἔτι γράμματα τινα ἀπειχεῖσθαι καὶ ἐκομίσθαι, εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνο· ἐκεῖ εἶχεν ἀχθῆ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑπὸ φιλομούσων μοναχῶν τῆς μονῆς Ὀλυμπιωτίσσης, ὡς λέγεται, βάσις ἀρχιεπισκοπικῇ, φέρουσα ἐπὶ δύο ἐδρῶν μακρὰς ἀπελευθερωτικὰς ἐπιγραφάς, καὶ αἰετώμα ἐπιτυμβίου στήλης, φέρον ἐπιγραφὴν καὶ ἀνάγλυφον Μακεδονικὴν ἀσπίδα, αἵτινα εἶχον εὑρεθῆ, ὡς λέγεται, κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς ἐκκλησίας ταύτης· ταῦτα μετὰ τῶν εὐθὺς κάτω ἀναφερομένων, ἃ εὔρομεν ἡμεῖς, ἀνεγράψαμεν ἐν τῷ Μουσείῳ Ἐλασσόνο· ὑπ' ἀριθ. **3· 9· 76· 77· 88**· (βλ. ἄνω σελ. 160).

Ὀλίγον ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὑπάρχει ἐτέρα μικρά, μόλις συγκρατούμενη ἀπὸ τῆς εἰς ἐρείπια πτώσεως, ἡ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων· ἐκτίσθη τῷ 1744, ὡς λέγει ἐντετυλισμένη ἐπιγραφὴ, φέρει δὲ ἀξιολόγους τοιχογραφίας, παραδόξως μετὰ τινος ἀσυνήθους ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τέχνης πεποιημένας· ἀλλὰ τὸ κονίαμα ἐξωγνώθη πολλαχοῦ ἐκ τῶν βροχῶν καὶ ὑπάρχει κίνδυνος ταχείας πτώσεως αὐτῶν· διὸ συνεστήσαμεν τὴν ἐξαγωγὴν αὐτῶν ἀρμοδίως δι' ἐμπείρων τεχνιτῶν ἐπὶ τῶν τοίχων διακρίνονταί τινες λίθοι εἰργασμένοι, ὧν τινες ὑποπεύομεν ὅτι φέρουσιν ἐπιγραφάς· δύο τούτων, ἐμφανεῖς ὄντας, ἀπειχεῖσθαι καὶ κατεγράψαμεν ὡς ἄνω, μετακομίσαντες εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνο, ὑπ' ἀριθ. **77· 78**.

Πόθεν ἐκομίσθησαν οἱ λίθοι οὗτοι, οὐδεὶς τῶν κατοίκων ἐνθυ-

μεῖται· εἰς λέγει, μὴ συμμαρτυρούντων ἐτέρων, ὅτι ἐν θέσει Γκαία (ἡ) διέκρινεν ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, μὴ ἀποτελούσης ὅμως «Κάστρον» σημαντικόν, οἷον τὸ Παλαίकाσιτρον, καὶ ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, ἐξ ὧν μάλιστα βεβαίαι ὅτι ἐκομίσθη ἡ ἐπιγραφή ὑπ' ἀριθ. 3· ἀλλ' οὔτε τοῦτο διακρίνεται ἐγτεῦθεν, οὔτε ἄλλο τι φρούριον ἀρχαῖον ἢ μεσαιωνικὸν οὐδὲν κατὰ τοὺς ἐγγυὲς τόπους, Βορείως καὶ Δυσμικῶς μέχρι «Γκλικόδου», «Μόκρου» καὶ «Βεσαρίτσας», μνημονεύεται ὑπὸ τῶν ἄλλως λίαν δύσνων χωρικῶν τούτων, οὐδὲ ἡμεῖς εἶδομεν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκ Δούχλιστας καὶ τῶν παρὰ τὸ Χάνι Χατζηζώγα ἀρχαίων ἐρείπτων μεταφορὰ λίθων εἶναι λίαν δυσχερὴς, ἐνεκά τε τοῦ μεταξὺ παραρρέοντος ποταμοῦ Τιταρησίου καὶ πολλῶν χειμάρρων, ἕτερον δ' εὐθετώτερον πρὸς τὸ χωρίον φρούριον δὲν ὑπάρχει, πλὴν τοῦ Παλαικάστρου Βουβάλας, εἰκάζομεν ὅτι ἐκεῖθεν ἐκομίσθησαν ταῦτα· δύνανται ἄρα νὰ ἀποδίδωνται μετὰ πλείστης πιθανότητος τῇ ἐκεῖ ἀρχαίᾳ πόλει.

Εἰς ἀπόστασιν τετάρτου τῆς ὥρας Ἀνατολικῶς τῆς Βούρμπας ὑψοῦται μεταξὺ χειμάρρων παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Τιταρησίου μέγας λόφος, ἔχων ἔμφασιν ὁμοιοτάτην τῇ τῆς Ἀργίσσης παρὰ τὴν Λάρισαν (βλ. κάτω κεφ ζ'), ἐφ' οὗ μακρόθεν διακρίνεται κατακεχωμένος, ἀλλ' ἐμφανής, τριπλοῦς περίβολος τείχους, εἰς μὲν σχηματίζων κωνικὴν ὑψίστην ἀκρόπολιν, δεύτερος συγκεντρικὸς μεΐζων, ποιῶν ἐτέραν μεΐζονα φυσικῶ τῇ λόφῳ, καὶ τρίτος, ὁμόκεντρος ἐπίσης, δηλῶν πεπλατυσμένην κάτω πόλιν· δυστυχῶς δὲν ἔσχον τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ μεταβῶ ἐκεῖσε· διέκρινα ὅμως ὅτι σχηματίζεται ἀρχαϊκὴ τις ἢ μυκηναία, καὶ περαιτέρω τῆς χαλκῆς καὶ νεολιθικῆς περιόδου πόλις ἀξιόλογος, ἐνεκά τε τῆς φύσει ὀχυρᾶς θέσεως καὶ διὰ τὸν πληθυσμὸν τοῦ ποταμοῦ· στερεῖται δὲ λίθων ὁ τόπος ἐκεῖ, ἀποτελούμενος ἐκ χωματωδῶν γηλόφων· οἱ τοῦ τείχους ἄρα θὰ ἐκομίσθησαν ἐκ τῶν ὑπερκειμένων περαιτέρω βουνῶν· καλεῖται δὲ σήμερον ἡ θέσιν αὕτη Διάργος· οἱ ἐν Βουβάλα ὅμως εἰπόν μοι ὅτι διάργος εἶναι προσηγορικὸν ὄνομα, δηλοῦν γηλόφον πεπλατυσμένον, ἢ ἐν γένει χωματωδὲς ὕψωμα πλήρες χόρτων πρὸς βοσκὴν προβάτων·

ὄντως δὲ τοιοῦτος γήλοφος εἶναι ὁ τῆς περιγραφείσης ἀρχαϊκῆς πόλεως.

Ὅτι ἡ ἀρχαία αὕτη πόλις εὐαρμυστεῖ, ἵνα θεωρηθῇ οὕσα ἡ Κύφος, προκύπτει ἐκ τε τῆς ἄνω περιγραφῆς καὶ ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐντὸς γηλόφων σχεδὸν κεκρυμμένης· ἴσως δ' ἐκ τοῦ κύπτειν προέρχεται καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς· ἐκ τοῦ συμβεδηκότος ἄρα θὰ ἐπωνομάσθῃ οὕτω, καθ' ἃ ἡ "Ὀρθη, Κοροσέα, Ὠτόλοβος κττ. (βλ. ἄνω σελ. 166-167)· οἱ Αὐστριακοὶ τοπογράφοι σημειοῦσιν ὡς Κύφον ἐν τῷ πλάνῳ αὐτῶν τὸν ἐν Βουδᾷ ἀσήμενον νεολιθικὸν συνοικισμόν, ὅπως ἀπιθάνως.

Περαιτέρω ἔτι Ἀνατολικώτερον τῆς ἐκεῖ μετὰ πιθανότητος ὡς ἄνω ἀναγνωρισθείσης Κύφου, ὑπὲρ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ κατὰ τὸ «Χάνι Χατζηζώγα», Βορείως καὶ οὐ μικρὰν αὐτοῦ, διακρίνεται μικρόν τι φρούριον, προσόμοιον τῷ προηγούμενῳ, περὶ οὗ δὲν ἠδυνήθημεν οὔτε νὰ μάθωμεν, οὔτε νὰ διακρίνωμεν σαφῶς, ἐὰν φέρῃ τειχισμόν τινα· λέγουσι μόνον ὅτι ἐγγυὲς ἐκεῖ κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην ὑπάρχει ἐν ἑρείπιοις ἐκκλησία τις τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἐφ' ἧς εὐρέθη ἡ ἐν Πρακί. 1912 σελ. 245 μνημονευομένη Λατινικὴ ἐπιγραφή, ἣν, ἀποστέλλαντες στρατιώταις, μετεκομίσσαμεν καὶ κατεγράψαμεν ἐν τῷ Μουσείῳ Ἐλκασσόνος ὑπ' ἀριθ. 74· ἐν ᾧ δὲ ἡτοιμάζομεν αὐτὴν πρὸς ἔκδοσιν, εἶδομεν αὐτὴν πολὺ καλῶς ¹⁾ δημοσιευθεῖσαν καὶ ὑπομνη-

¹⁾ Μικρὰς μόνον παρατηρήσεις ἔχω ὡς πρὸς τὴν ἔκδοσιν· ἐν στίχ. 22 ἀντέγραφα *Ono(d)reas* ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν *Ono(a)reas*· ὁ χαρακτὴς ἐπεισέθη ὄντως νὰ γράψῃ Δ, ἀλλ' ἐμφανῶς ἔγραψε Δ, ὅπερ παρετήρησαν μὲν οἱ ἐκδοταί, ἡρμηνεύσαν δὲ ἀντιθέτως ἐμοῦ· φαίνεται δὲ τὸ Ὀνοδρεαὶ διαλεκτικὴ λέξις, ἔχουσα πρῶτον συνθετικὸν τὴν ἀνὰ πρόθεσιν (πρὸς Ὀνοθύριον κττ.), ὃν δὲ ἄσχετον πρὸς τὸ Ὀρου πεδίον, μεταφρασθὲν δῆθεν εἰς *Onoareas* λατινιστί· τελείως ἀδύνατον εἶναι ἐπίσης τὸ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι διεστράφη τὸ Μονδαία εἰς *Ono(d)rea*, ὡς εἰκάζουσιν οἱ ἐκδοταί· διότι ἡ Μονδαία κεῖται λίαν μακρὰν ἐντεῦθεν (βλ. ἄνω σελ. 183 κ. ἐ.)· ὑπὸ τὸν στίχ. 27 ὑπάρχουσιν ἔγνη τινὰ γραμμάτων 28ου στίχου, μὴ δηλωθέντα ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν. Ἡ συμπλήρωσις τοῦ στίχ. 21-22 καὶ ἡ ἑρμηνεία τῶν πτώσεων ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν φαίνεται μοι τελείως ἀπίθανος· καλλίον εἶναι νὰ ἀναγνῶμεν ἀπλῶς inter Azzoris Ono(d)reas et Petraeas Dolichis, καὶ νὰ ὑπολάβωμεν γενικῆς πτώσεως ἐκ τοῦ Azzor, ὅπερ

ματισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Wace καὶ Thompson, ἐπικουροῦντος τοῦ Premenstein, ἐν Annual of the British School at Athens XVII 1910/11 σελ. 193-204.

Ἐν αὐτῇ ἀναφέρονται τοπωνυμῖαι χαρακτηριστικαὶ τῶν τόπων, ἃς δύναται τις νὰ προσαρμόσῃ μετὰ πολλῆς πιθανότητος πρὸς τὰ ἐκεῖ διότι καθορίζονται τὰ ὅρια τῶν Δολιχηνῶν Περιαιδῶν καὶ τῶν Μακεδόνων Ἑλμειωτῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, ἐπανάγοντος εἰς ἰσχὺν τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀμύντου, τοῦ πατρὸς τοῦ Φιλίππου (390-371 π. Χρ.), γενόμενον καθορισμὸν αὐτῶν, καὶ δηλούμενον διὰ λιθίνης στήλης, ἱδρυμένης ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Δολίχης· λέγει λοιπὸν *piacet*¹⁾ *finem esse a termino, qui est in via supra Geranas inter Azzoris Ono(d)reas et Petraeas Dolichis, per summa juga [a]lcanpum, qui Pronom[ae] vocatur, ita ut canpus in [pa]rte sit Elemiotarum.*

Ὁ κύριος ἄρα ὅρος ἦτο ἱδρυμένος ἐν τῇ ὑπὲρ τὰς Γεράνας ὁδῷ· ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι, φυσικῶς τῷ λόγῳ, ἡ μόνη καὶ νῦν κατὰ τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου· ἡ δὲ ὑπὲρ νοεῖται ὥς πρὸς τὸν Ἀμύνταν βεβαίως, ἥτοι ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον, οὐχὶ ἀντιθέτως· ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις αὕτη κεῖται πρὸς τὴν Ἀζωρον, δύναται τις νὰ ὀνομάσῃ *Γεράνας* τὸ ὑπὲρ τὸ νῦν χωρίον «Γκλίκοδον» δασῶδες ὅρος τῆς δεξιᾶς ὄχτης τοῦ Σαρανταπόρου· Ὀνοδρεαί ἄρα εἶναι τοπωνυμία κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχτην τοῦ ποταμοῦ, κατὰ τὸ Γκλίκοδον-Βούρμπαν, *Πετραῖαι* δὲ τὸ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχτην ὅρος, ἡ νῦν «Βίγλα» καλουμένη, κείμενον πρὸς τὴν Δολίχην

λατινικώτερον, καὶ *Doliche* ἦτοι *inter Ono(d)reas Azzoris et Petraeas Dolich(e)s*, ἑλληνιστὶ *Ἀζώρων Ὀνο(δ)ρεῶν καὶ Πετραίων Δολίχης μεταξὺ*· ὅτι δὲ Ἑλληνικῇ τις ἐπιγραφὴ μετεφράσθῃ, ὑποδηλοῦσι τὰ λεγόμενα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λίθου, ὅτι ὁ Ἀμύντας πρῶτος, ὁ τοῦ Φιλίππου πατήρ (τοῦ Β'), καθώρισε τοὺς ὅρους.

¹⁾ Ἐπὶ τοῦ λίθου ὑπάρχει ἡ γραφὴ αὕτη *piacet*, γενομένη κατὰ τὴν τότε κοινὴν προφορὰν τοῦ *i* ἐν τοιαύτῃ θέσει, ἐπικρατήσασαν ἐν τῇ νῦν Ἰταλικῇ γλώσσῃ· τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἐσημείωσαν οἱ ἐκδόται, ἀτε ὄντα καταφανῇ βεβαίως.

καὶ ἐμφανῶς ἐκ τοῦ συμπεδηκότος ὀνομασθὲν οὕτως, ὥς ἔχον ὀλισθηροὺς βράχους καὶ ὃν μᾶλλον γυμνόν· ἡ δὲ πεδιάς, ἡ διὰ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων τούτων ὀριζομένη, εἶναι ἡ Νοτιώτερον αὐτῶν κειμένη μέχρι που τῆς νῦν θέσεως Χάνι Χατζηζώγα· αὕτη δὲ καλεῖται *Προνομαι* καὶ ἐδίδετο τοῖς Ἑλμιειώταις, μεροληπτοῦντος βεβαίως τοῦ Ἀμύντου ὑπὲρ αὐτῶν, διότι φυσικὸν ὄριον τῶν τόπων τούτων εἶναι τὸ μέσον τῶν στενῶν οὕτως, ὥστε τὰ μὲν Βόρεια νὰ ἀνήκωσι τοῖς Ἑλμιειώταις, τὰ δὲ Νότια τοῖς Περραιβοῖς.

Αὐτὰ δὲ τὰ νῦν Στενά τοῦ Σαρανταπόρου εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Λιδίου καλούμενα *Βολούστανα* ¹⁾, περὶ οὗ ἀμφιβάλλουσιν οἱ μνημονευθέντες ἐκδότης τῆς Λατινικῆς ἐπιγραφῆς, ὅτινες πάλιν οὐχὶ ὀρθῶς νομίζουσιν ὅτι ὁ Σαραντάπορος εἶναι ὁ ἀρχαῖος *Εὐρωπός*· διότι ὁ νῦν Σαραντάπορος εἶναι βεβαίως ὁ *Τιταρήσιος* τῶν ἀρχαίων, ἕτερος δὲ ὁ *Εὐρωπός*, ὥς εἵπομεν ἐν τοῖς ἄνω σελ. 173-176. Περὶ δὲ τῶν θέσεων τούτων καὶ τῆς στρατηγικῆς σημερινῆς αὐτῶν πρὸς εἰσβολὴν στρατοῦ ἐκ Θεσσαλίας εἰς Μακεδονίαν καὶ τανάπαλιν, εὐρίσκομεν διήγησιν παρὰ Λιδίῳ ἐν βιβλ. 44 κεφ. 2 κ. ἐ., θαυμάσιως ὁμοιάζουσαν πρὸς τὰ κατὰ τὸν ἡμέτερον πρῶτον πόλεμον, τὸν κατὰ τῶν Τούρκων, συμβάντα κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1912.

Ὅπως δὴλα δὴ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου οἱ ἡμέτεροι ἐπιτελεῖς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ τότε Δικδόχου Κωνσταντίνου, νῦν δὲ βασιλέως ἡμῶν, κατεστρώννουν ἐν Λαρίσῃ καὶ Τυρνάβῳ καὶ συνεζήτουν τελικῶς τὸν τρόπον τῆς εἰς Περραιβίαν καὶ Μακεδονίαν εἰσβολῆς, συγκεντρύνοντες καὶ τοὺς σχετικούς ὁδηγοὺς τῶν ὁδῶν, ὁμοίως ἐν ἀρχῇ τοῦ θέρους τοῦ 169 π. Χρ. ὁ ὑπατος Κόιντος Μάρκιος Φίλιππος, συγκαλέσας ὁδηγοὺς τῶν ὁδῶν, καὶ ἐξετάσας περὶ αὐτῶν τὰ δέοντα, συνεζήτησεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἐπιτελείῳ περὶ τῆς συμφορωτέρας εἰς Μακεδονίαν εἰσβο-

¹⁾ Ἡ λέξις φαίνεται οὕσα διαλεκτικῇ τῆς Μακεδονικῆς ἢ Περραιβικῆς (ἢ τοῖς Θεσσαλικῇς) διαλέκτου· δεύτερον συνθετικὸν φαίνεται ὅτι ὑπόκειται ὄντως ἡ λέξις *στενά*, ἡ δὲ ἀρχὴ τοῦ πρώτου θὰ ἦτο δίγαμμα (πρβ. π. χ. *Βοιτύλος* = *Οἰτύλος*).

λῆς ¹⁾· ἐν αὐτῷ ἐξετέθησαν τρεῖς ὁδοὶ εἰσβολῆς: ἡ πρώτη διὰ Πυθίου, παρὰ τὸ νῦν Σέλος, διὰ τῶν στενῶν βεβαίως τῆς Πέτρας, ἡ δευτέρα διὰ τῶν Καμβουνίων, ἥτοι διὰ τῶν νῦν Στενῶν τοῦ Σαργανταπόρου, ἡ τρίτη διὰ τῆς Ἀσκουρίδος λίμνης, τοῦ νῦν Νεζερού διὰ τῶν στενῶν τῆς Ζηλιάνας πρὸς τὴν Λεπτοκαρυάν ²⁾· ὑπαρχούσης οὕτω διχογνωμίας πρὸ τῆς τελικῆς ἀποφάσεως, καὶ ὑπολειπομένου τμήματος κοινῆς πρὸς πάσας ταύτας, μάλιστα τὰς δύο πρώτας, ὁδοῦ, προухώρησεν ὁ Μάρκιος καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὰ μεταξὺ Δολίχης καὶ Ἀζώρου, ἥτοι ὀλίγον Νοτιώτερον τοῦ νῦν Χανίου Χατζηζώγα, ἵνα ὀριμώτερον σκεφθῇ ³⁾, ὥς ἔπραξαν καὶ οἱ ἡμέτεροι μετὰ τὴν προκαταρκτικὴν τοῦ ὅλου ἔργου μάχην τῆς Ἐλασσόνας, μὴ οὖσαν ταύτην ἀποφασιστικὴν τοῦ συνόλου, ἀλλ' εὐτυχῇ ἔναρξιν πολυπόνου καὶ μεγάλου ἔργου.

Ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὁ βασιλεὺς Περσεύς, ἐπέχων στρατηγικῶς τὴν θέσιν, ἦν εἶχον οἱ Τούρκοι κατὰ τὸν ἡμέτερον πόλεμον,

¹⁾ Consul - - convocatis itinerum ducibus, cum exponerent in consilio iussisset, qua quisque ducturus esset, summotis iis quam potissimum peteret, rettulit ad consilium *Αἰβ.* 44, 2.

²⁾ Aliis per Pythium placebat via, aliis per Cambunios montes, qua priore anno duxerat Hostilius consul, aliis praeter Ascuridem paludem *Αἰβ.* 44, 2.

³⁾ Restabat aliquantum viae communis: itaque in id tempus, quo prope divortium itinerum castra posituri erant - - in Perhaebiam inde ducit, et inter Azorum et Dolichen stativa habuit ad consulendum rursus quam potissimum capesseret viam *Αἰβ.* 44, 2. Ἐνταῦθα προσῆλθεν ἐπὶ κεφαλῆς πρεσβείας τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀχαιῶν ὁ ἱστοριογράφος Πολύβιος, καὶ παρηκολούθησε τὴν ἐν τοῖς κάτω ἀναφερομένην εἰσβολὴν τοῦ ὑπάτου Μαρκίου εἰς Μακεδονίαν· ἀλλ' οὐδὲν πλὴν τοῦ ἀποτελέσματος λέγεται περὶ αὐτῆς ἐν ΚΗ' 13 «οἱ δὲ περὶ τὸν Πολύβιον, καταλαβόντες τοὺς Ῥωμαίους ἐκ μὲν τῆς Θεσσαλίας κεινηκότητας, τῆς δὲ Περραιβίας στρατοπεδεύοντας Ἀζωρίου μεταξὺ καὶ Δολίχης, τὴν μὲν ἔντευξιν ὑπερέβητον διὰ τοὺς περιεστώτας καιροὺς, τῶν δὲ κατὰ τὴν εἰσόδον τὴν εἰς Μακεδονίαν κινδύνων μετιέχον»· ἐπεὶ δὲ τοῦ στρατεύματος κατάραντος ἐπὶ τοὺς καθ' Ἡράκλειον τόπους (= τὸν νῦν Πλαταμῶνα), ἔδοξε καιρὸς εἶναι πρὸς ἔντευξιν. ἄτε τοῦ στρατηγοῦ *δοκοῦντος ἡγνῶσθαι τὸ μέγιστον τῶν προκειμένων, κτλ.*». Ταῦτα εἶναι βεβαίως ἐπιτομὴ τῶν τοῦ Πολυβίου, καὶ τούτου ἕνεκα παραλείπονται αἱ λεπτομέρειαι.

καὶ ἀμυντικὴν ἐπίσης στάσιν τηρῶν, διότι ἡγγόνει τίνι ὁδῷ θὰ ἡκολούθει ὁ ἐχθρὸς ὑπὸ τὸν ὕπατον, κατέλαθε πάσας τὰς διόδους διὰ στρατευμάτων ¹⁾ ὥς ἐξῆς: κατὰ μὲν τὸν ζυγὸν τῶν Καμβουνίων, ὃν ἐκάλουν *Βολούσιανα*, ἀπέστειλε τὸν Ἀσκληπιόδοτον μετὰ δέκα χιλιάδων νεαρῶν εὐζώνων ²⁾· κατέλαθε δὴλα δὴ τὴν μεταξὺ τῶν νῦν Σερβίων καὶ τῶν Βορείων στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου κατὰ τὰς Νοτοδυσμικὰς ὑπωρείας τῆς νῦν «Βίγλας» θέσιν, ἣν ἀκριβῶς καὶ λίαν σοφῶς εἶχον καταλάβει οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐνθα συνήφθη ἡ ἡμετέρα σπουδαιότατη μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, παρὰδοθούτων ὁμοίως τῶν ἡμετέρων εὐζώνων, ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ νῦν Λιθαδίου ὁρέων ὀρμησάντων Βορροδυσμικῶς πρὸς ὑπερφαλάγγισιν τοῦ ἐχθροῦ· δὲν ὑπάρχει ἄρα ἀμφιβολία ὅτι τὰ στενὰ ταῦτα εἶναι τὰ *Βολούσιανα* ³⁾· τὴν Νοτίαν δ' ἐξοδὸν τῶν στενῶν τῆς Ζηλιάνας, μεταξὺ τῆς νῦν Καρυᾶς καὶ τοῦ Νεζεροῦ, κατέλαθεν ὁ Ἰππίας διὰ δώδεκα χιλιάδων Μακεδόνων ⁴⁾· οἱ Τοῦρκοι ἐνταῦθα οὐδεμίαν στρατιὰν εἶχον, εἴτε λόγῳ ἐλλείψεως ἐπαρκῶν δυνάμεων, εἴτε ἐνεκα στρατηγικῆς ἀπρονοησίας· ἀλλὰ καὶ οἱ ἡμέτεροι οὐδεμίαν δύναμιν ἀπέστειλαν οὔτε διὰ τοῦ νῦν «Δε-

¹⁾ Per eosdem dies Perseus, cum appropinquare hostem sciret, quod iter petiturus esset ignarus, omnes saltus insidere praesidiis statuit *Αἰβ.* 44, 2.

²⁾ In iugum Cambuniorum montium — Volustana ipsi vocant — decem milia levis armaturae iuvenum cum duce Asclepiodoto mittit *Αἰβ.* 44, 2.

³⁾ Περὶ τῆς δι' αὐτῶν διόδου λέγει ὁ Λιθιος ἐν 42, 53 deinde *saltu angusto* superatis montibus, quos Cambunios vocant, descendit ad Azorum Pythium et Dolichen· οὐδεμίαν σχέσιν ἐνταῦθα ἔχει ἡ λεγομένη ὑπὸ τῶν Wace-Thompson ἱεραπὸς ἐκ Λιθαδίου εἰς Βελγενδόν· ὀρθότατα ὁ Λιθιος λέγει ὅτι ὁ Περσεὺς ὑπερβάς τὰ ὄρη Καμβούνια διὰ στενῆς εἰσόδου κατέβη εἰς Τρίπολιν· φαίνεται ὅτι δὲν κατενόησαν αὐτὸν οἱ ἄνω, λέγοντα δι' ἀφαιρετικῆς παθητικῆς μετοχῆς ὑπερβαθέντων τῶν ὁρέων διὰ στενῆς φάραγος, ὅ ἐστιν ὑπερβάς τὰ ὄρη διὰ κτλ..

⁴⁾ Ad castellum quod super Ascuridem paludem erat — Lapa thus vocatur locus (βλ. περὶ αὐτοῦ κάτω τὸ κεφ. F') — Hippas tenere saltum cum duodecim milium Macedonum praesidio iussus *Αἰβ.* 44, 2.

ρελί», ὅπερ τοῦναντίον διέταξαν νὰ ἐκκενωθῇ τῶν κατοίκων, οὔτε διὰ τῶν Τεμπῶν, ἥτις ἠδύνατο ἐνωρίτερον καὶ εὐκολώτερον νὰ φθάσῃ διὰ τῆς Ἀνατολικῆς παραλίας εἰς Θεσσαλονίκην, ἀφ' οὗ ἦτο βεβαία ὅτι οὐδένα ἀπὸ θαλάσσης θὰ διέτρεχε κίνδυνον· τὴν δὲ ὑπόλοιπον στρατιὰν ἐκράτησεν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Περσεὺς παρὰ τὸ Δίον, ἥτοι κατὰ τὴν ἑξοδὸν τῶν στενῶν τῆς Πέτρας παρὰ τὸν νῦν Μαλαθριά, ἐπιτηρῶν διηγεκῶς διὰ τμημάτων καὶ τὴν ἑξοδὸν τῆς Ζηλιάνας καὶ τὴν τῶν Τεμπῶν μέχρι τοῦ νῦν Πλαταμῶνος καὶ τοῦ Πυργετοῦ ¹⁾. Ἡ διανομὴ ἄρα τῶν στρατευμάτων τοῦ Περσέως ἦτο στρατηγικωτάτη καὶ ἀσυγκρίτως ὑπερτέρᾳ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων τῇ 1912 γενομένης.

Τὰ περὶ τῶν τόπων τῆς εἰσβολῆς τοῦ ὑπάτου Μαρκίου, καθ' ὅσον γινώσκω, δὲν ἔχουσιν ἐρμηνευθῇ καλῶς ὑπὸ τῶν νεωτέρων· ὅτι ὁμως προετίμησε τὴν διὰ τοῦ νῦν καλουμένου στενοῦ τῆς Διάδας, καὶ περαιτέρω διὰ Καρυᾶς καὶ Ζηλιάνας εἰσβολὴν, προκύπτει σαφῶς ἐκ τοῦ Λιδίου, καθ' ὃ εἴπομεν καὶ ἐν τοῖς ἀνω σελ. 167, καθορίσαντες τὸν Ὠτιόλοβον· τὴν διὰ τῶν στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου εἰσβολὴν ἀπέφυγε σαφῶς ὁ ὕπατος οὗτος, ἄλλως τε καὶ διότι εἶχεν ἤδη νωπὴν τὴν ἐκεῖ ἦτταν τοῦ ὑπάτου Ὄστιλίου, πρὸ ἐνὸς μόλις ἔτους γενομένην (170 π. Χρ.)· τὴν δὲ διὰ τῶν στενῶν τῆς Πέτρας εἰσβολὴν ἔτι σοφώτερον ἀπέφυγεν ὁ Μάρκιος, οὐσαν λίαν κινδυνώδη καὶ δυσχερεστέραν φύσει τῆς διὰ Βολουστάνων· τοῦτο δὲ ἀπέδειξεν ἢ τε ὀλίγον μετέπειτα, τῇ 168 π. Χρ., ὑπὸ τοῦ Νασικᾶ διὰδασις αὐτῶν, καὶ ἡ ἐσχάτως ἐν τῇ ἡμετέρῳ πολέμῳ γενομένη διὰ μιᾶς μεραρχίας, ἥς πολλοὶ ἐφονεύθησαν παρὰ τὸ νῦν «Κωλοκοῦρι», καίτοι ἐλάχιστοι μὲν, ὥς ἐμάθομεν, Τούρκοι ἀνέστησαν, πλήρης δ' ἐκ τῶν ὀπισθεν καὶ τῶν πλαγίων ἀσφάλεια ὑπῆρξε διὰ τὴν εἰσελθοῦσαν ταύτην

¹⁾ Ipse cum reliquis copiis primo circa Dium stativa habuit, deinde ... cum equitibus expeditis litore nunc Heracleum nunc Philam percurrerat, eodem inde cursu Dium repetens *Διβ.* 44, 2 ἐν τέλει.

μεραρχίαν, ὄντος ἤδη ἐκαίθεν κεκαθαρμένου τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἡ δὲ διὰ τῶν στενῶν τῆς Διάδας καὶ Ζηγλιάνης πορείᾳ τοῦ Μαρκίου ὑπῆρξε λίαν ἐπίπονος, ἐπικίνδυνος καὶ ἐκτάκτως τολμηρά, ἀλλ' ἡ μόνη πρὸς τὰς τότε περιστάσεις ἐπιβεβλημένη· καίπερ δὲ μετὰ μεγίστων δυσχερειῶν πορευόμενος καὶ μαχόμενος πρὸς τὸν Ἰππίαν, μὴ λαμβάνοντα ἐνισχύσεις ἄλλως, ἔφθασεν ὅμως εἰς Ἡράκλειον, τὸν νῦν Πλαταμῶνα, ἐνθα πάλιν εὐρέθη μεταξὺ «δύο πυρῶν», ὡς λέγομεν νῦν, ἥτοι τῶν φρουρουμένων ὑπὸ τοῦ Περσέως Τεμπῶν καὶ τῶν πρὸς τὸ Δῖον κατὰ τὸν Βάφυρον ποταμὸν στενῶν, ὁπόθεν ἐξετείνετο ἡ παράταξις καὶ ἡ ἰδιαιτέρα χώρα τοῦ βασιλέως· δὲν θὰ ἀπέμενεν ἄρα οὐδὲ εἰς στρατιώτης τοῦ Μαρκίου, ἂν ἐπετίθετο ἐγκρίρως ὁ Περσεύς, οὐδὲ ἦτο δυνατόν νὰ σωθῇ ὁ ὕπατος, nisi dii mentem regi ademissent, ὡς λέγει ὁ Λίβιος, ἐρμηνεύων μὲν ὡς πρὸς τὸν Μάρκιον τὸ συμδάν, ἀφίνων δὲ ἄδηλον ὡς πρὸς τὸν Περσέα, ὅστις θὰ εἶχε βεβαίως δικαιολογίας τινάς ¹⁾· οὐδὲ ἐξηγεῖται τὸ πρᾶγμα διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Λίβιου ἐπιφερομένων ὅτι ὁ μὲν Περσεὺς φόβῳ τυφλωθεὶς ὑπεχώρησεν ἄνευ μάχης, caecata mens subito terrore, ὁ δὲ Μάρκιος τότε δὴ cernens in stultitia et segnitia hostis, προυχώρησεν Βορείως, κατέλαβε τὸ Δῖον καὶ τὰ περαιτέρω Βορείως, καὶ ἐπεκρινώνησε μετὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου· ἀλλ' ἡ ἀνασύναξις τοῦ στρατοῦ τοῦ Περσέως ἐφόδισε τὸν ὕπατον, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ ἄνευ μάχης· ὁ δὲ στόλος, μόνος παραπλέων, ἔφθασεν εἰς Θεσσαλονίκην, δηγῶν τὴν χώραν δι' ἀγνημάτων.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν ὁ Μάρκιος, καὶ σφάλματα στρατηγικὰ δια-

¹⁾ Ταύτας ὑποδηλοῖ αὐτὸς ὁ Λίβιος ἐν 44, 7 λέγων ὅτι ὁ Perseus, coactis in unum omnibus copiis ducibusque, *increpare praefectos praesidiorum, ante omnes Asclepiodotum atque Hippiam; ab his dicere claustra Macedoniae tradita Romanis esse*. Ὅντως ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἀσκληπιოდότου, μὴ ἐπιτεθέντος ἐκ τῶν ὕψισθεν, καὶ τοῦ Ἰππίου, μὴ κανονίσαντος τὴν ἄμυναν δραστηριώτερον, καίτοι ἡδύνατο, ὑπῆρξαν μέγιστα σφάλματα· οὐχ ἥττον καὶ ὁ Περσεὺς ἔσφαλε, μὴ προσδραμὼν εἰς βοήθειαν τοῦ Ἰππίου, ἴσως φόβῳ τοῦ στόλου τῶν Ῥωμαίων καὶ ἀγνοίᾳ τῶν διαθέσεων αὐτοῦ.

πράξας, ἵνα φθάσῃ εἰς Λεπτοκαρυάν, καὶ εἰς ἐπαφὴν πρὸς πάσας τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις εὐρισκόμενος, ἔφθασεν εἰς τὴν νῦν Αἰκατερίνην ἱκανῶς ταχέως καὶ σχεδὸν ἀμαχητί, εὐλογον εἶναι νὰ εἰκάζωμεν ὅτι, ἂν μετέβαινε ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου μία μόνον ἡμετέρα μεραρχία διὰ τῶν Τεμπῶν-Πλαταμῶνος-Δίου εἰς Αἰκατερίνην, μὴδενὸς ἢ ἀσημάντου ἐχθροῦ εὐρισκομένου τότε κατὰ τοὺς τόπους τούτους, ἡδύνατο μετ' οὐ πολὺ καὶ τὴν Θεσσαλονίκην νὰ ἀπειλήσῃ· πλείονες δὲ πορευόμεναι οὕτω, θὰ κατελάμβανον βεβαίως αὐτὴν ἐντὸς δέκα πιθανῶς, ἀφ' οὗ ἦσαν ἀσφαλεῖς ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἡμερῶν. Φαίνεται ἄρα κοινὸν στρατηγικὸν σφάλμα τελεσθὲν ἐνταῦθα, ὑπὸ μὲν τῶν Τούρκων μὴ διαφυλαξάντων τὰ στενὰ ταῦτα, ἵνα καὶ εἰσβάλωσιν ἐν εὐκαιρίᾳ, ὑπὸ δὲ τῶν ἡμετέρων μὴ εἰσβαλόντων ἐντεῦθεν τε, ἥτοι διὰ τῶν Τεμπῶν, καὶ διὰ Νεζεροῦ-Ζηλιάνας, ὁπόθεν καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀρχαῖοι στρατηγοὶ εἰσῆλθον εἰς Μακεδονίαν καὶ κατέλαβον αὐτήν, ἢ κατῆλθον εἰς Θεσσαλίαν καὶ ἐπίσης ταύτην κατέλαβον.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι, ἂν ὁ Μάρκιος ἔδαινε διὰ τινος τῶν δύο ἐτέρων εἰσόδων, πιθανώτατα θὰ κατεστρέφετο τελείως ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοδότου ἢ τοῦ Περσέως· ἴσως δ' ἀπέφυγε τὴν ἐντεῦθεν εἰσόδον μετὰ σῶφρονος φόβου, λόγῳ καὶ τοῦ νωποῦ παθήματος τοῦ Ὀστιλίου, περὶ οὗ προείπομεν· κατὰ τοῦτο ἄρα ὑπερέβησαν τοὺς Ῥωμαίους εἰς τόλμην οἱ ἡμέτεροι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912· ἰδόντες δὴλα δὴ ὅτι ἡ κυρία δύναμις τοῦ ἐχθροῦ ἦτο ὑπὲρ τὰ Βολούστανα, ἥτοι τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, ἐσκέφθησαν νὰ διακυβεύσωσιν ἐκεῖ ἀμέσως καὶ διὰ μιᾶς τὴν κρίσιν τοῦ ὅλου πολέμου, καίτοι ὥς πρὸς τὰς θέσεις ἦτο ὁ στρατὸς αὐτῶν εἰς λίαν κατωτέραν μοῖραν τῆς τῶν Τούρκων, κατεχόντων ὀχυρότατα καὶ σχεδὸν ἀπόρθητα σημεῖα· ἂν λοιπὸν ἐνίκων καὶ ἐξετόπιζον τὸν ἐχθρόν, θὰ ἐσκέφθησαν οἱ ἡμέτεροι στρατηγοί, εἶχον εὐθέτους δι' ἑαυτοὺς καὶ τὰς ἄλλας εἰσόδους εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐξ ὧν ἄλλως δὲν ἠπειλοῦντο δι' εἰσβολῆς τοῦ ἐχθροῦ, τηροῦντος ἀμυντικὴν θέσιν πανταχοῦ· ἡ μάχη ἄρα τοῦ Σαρανταπόρου ἔκρινε τὴν συνολικὴν τύχην τῆς νῦν Ἑλλάδος, καὶ ἡ ἐν Σαρανταπόρῳ νίκη ἀνέφξεν εἰς τοὺς Νοτίους Ἑλ-

ληνας τὰς πύλας τῆς ὅλης Μακεδονίας καὶ μέρους τῆς Θράκης· διότι αἱ λοιπαὶ μάχαι, καίπερ τινὲς λίαν σπουδαῖαι, ἦσαν συμπληρώματα καὶ ἀποτελέσματα ἐκείνης.

Διὰ τῶν εἰρημένων ἐνισχύεται ἡ περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἀζώρου καὶ Δολίχης γνώμη τοῦ Leake (Travels in N. G. III 344), καθ' ἣν Ἀζωρος μὲν εἶναι ἡ ἐν Παλαικάστρω Βουδάλας περιγραφείσα ἐν τοῖς ἄνω ἀρχαίαι πόλεις, **Δολίχη** δὲ ἡ ἐπὶ τῆς θέσεως Καστοὶ παρὰ τὸ χωρίον **Δούχλιστα**, οὗ τὸ ὄνομα φαίνεται ὃν τὸ τῆς Δολίχης αὐτῆς παρεφθαρμένον· τὴν γνώμην ταύτην, ἣν πάντες σχεδὸν οἱ νεώτεροι γεωγράφοι ἀπεδέχθησαν, πλὴν τῶν Αὐστριακῶν στρατιωτικῶν τοπογράφων, οἵτινες ἐσημείωσαν τὰς θέσεις αὐτῶν ἀντιθέτως, ἐνισχύουσι καὶ ἐπιγραφικὰ εὐρήματα, μάλιστα ἡ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 173 ἀναγνωσθεῖσα καὶ συμπληρωθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ ἐπιγραφή τῶν IG IX² 1296 στίχ. 20· περὶ τοῦ ἐκ ταύτης συμπεράσματος εἶπον ἐκεῖ ἔν τε σελ. 154 σημ. 1 καὶ ἐν σελ. 174 τὰ δέοντα, καθορίσας ἀσφαλέστατα τὰς θέσεις τῆς Ἀζώρου, Μονδαίας, Δολίχης· ἀνεξαρτήτως ἐμοῦ, καὶ ἐνωρίτερον μάλιστα ἐμοῦ, κατέληξαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Λατινικῆς ἐπιγραφῆς εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ὁ Wace καὶ Thompson, ἀλλὰ μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ Leake ἡδὴ γνωστὴν καὶ μὴ ἀμφισβητηθεῖσαν σπουδαίως θέσιν τῆς Ἀζώρου καὶ Δολίχης.

Τὰ δ' ἐρείπια τῆς Δολίχης δὲν ἔσχον δυστυχῶς τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ ἐξερευνησῶ, μάλιστα ἔνεκα τοῦ χειμῶνος· συνήθρουν ὅμως πολλὰς ἐκεῖ καὶ ἀνὰ τὰ παρακείμενα χωρία κατασπαρμέναις ἐπιγραφάς, καὶ κομίσας εἰς τὸ Μουσεῖον Ἑλασσόνος, κατέγραψα ὑπ' ἀριθ. **28· 29· 30· 31· 32· 33· 34· 38· 39· 40· 42· 43· 44· 52· 54· 58· 62· 65· 66· 74· 75· 91.**

Περὶ δὲ τῆς θέσεως τοῦ Πυθίου οὐδεμία προέκυψεν ἄχρι τοῦδε ἀμφιβολία, ὅτι κεῖται ἐπὶ τῶν παρὰ τὸ χωρίον τοῦ Ὀλύμπου Σέλος ἐρειπίων ἀρχαίας πόλεως· τὸ κέντρον αὐτῆς, ἔνθα εὐρίσκονται τὰ σημαντικώτερα ἐρείπια καὶ αἱ πλείονες ἐπιγραφαί, κεῖται ἐπὶ τινος δασώδους ἐκ καρυῶν θέσεως, καλουμένης νῦν «Τοπόλιανης», ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐρείπια χριστιανικῆς ἐκ-

κλησίας μεθ' ὑπολειμμάτων τοιχογραφιῶν· ἐπὶ τῶν τοίχων αὐ-
τῆς καὶ τοῦ κωδωνοστασίου ἔχουσι κτισθῇ πολυάριθμοι ἀρχαῖοι
λίθοι παρακειμένου Ἑλληνικοῦ ναοῦ, καὶ ἐπιγραφαὶ ἀναθηματι-
καὶ καὶ ἀπελευθερωτικάί, ὧν τινὰς ἀπετερίζομεν· ἐντεῦθεν μά-
λιστα εἶχον κομίσει οἱ χωρικοὶ ἐξειργασμένους καὶ ἐπιγεγραμ-
μένους λίθους πρὸς κτίσιν ἐπὶ οἰκιῶν καὶ ἐκκλησιῶν εἰς τὸ ἐγ-
γὺς χωρίον Σέλος· λέγεται δὲ ὅτι καὶ ἐν Κοκκινόπλῳ ὑπάρχει
μεγάλη ἐπιγεγραμμένη πλάξ· ἐφέρετο δ' ἀνὰ τὰ στόματα τοῦ
λαοῦ πάντων τῶν πέριξ χωρίων ἐκ παλαιῶν χρόνων, καὶ διεκοι-
νώθη τοῖς διερχομένοις ἡμετέροις ἀξιωματικοῖς ἐν τῷ πολέμῳ τοῦ
1912, ἡ ὑπαρξίς μεγάλης στήλης, περιεχοῦσης ἐπιστολὴν τοῦ
Μεγάλου Ἀλεξάνδρου· πιθανώτατα πρόκειται περὶ τῆς ἐν IG
IX² 1268 = Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 154 κ. ἐ. ἐπιγραφῆς, ἐφ'
ἧς ἀρχὴ εὐδιάκριτος τοῦ στίχ. 45 εἶναι Ἀλεξάνδρου.

Ἐπίσης λέγουσιν ὅτι κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν χωρίων Μπαῖρα-
κλὶ καὶ Παζαρλί (ἢ Μπαῖρακλάδες καὶ Παζαρλάδες) ὑπάρχει
Κάστρον μικρόν, λίαν κατεστραμμένον· ἀποστείλαντες ἐκεῖσε
στρατιῶτας, εὗρομεν βάθρον καὶ στήλην, φέροντα μακρὰς ἀπε-
λευθερωτικὰς ἐπιγραφάς· ἐπὶ τινος τούτων ἀναγράφεται ἐθνικὸν
Δολιχαῖα· ἐκομίσαμεν δὲ αὐτάς εἰς τὸ Μουσεῖον Ἑλασσόνος καὶ
κατεγράψαμεν ὑπ' ἀριθ. 53 καὶ 60· περὶ ὑπάρξεως Κάστρου
βεβαιοῦσιν οἱ στρατιῶται ὅτι εἶδον ἐν μικρὸν ἄνευ πολλῶν λίθων·
ἡ διάγνωσις τοῦ προειρημένου ἐθνικοῦ δηλοῖ ὅτι ἡ ἀρχαία αὕτη
κώμη δὲν ἀνήκει τῇ Δολίχῃ, ἀλλ' ἢ τῷ Πυθίῳ ἢ ἐτέρᾳ τινὶ τῆς
Τριπολιτικῆς ὁμοσπονδίας.

Τῷ Πυθίῳ ἀνήκουσι τὰ ἐξῆς ἀρχαῖα, ἐν τῷ Μουσείῳ Ἑλασ-
σόνος συγκεντρωθέντα, ὑπ' ἀριθ. 25 (IG IX² 1275 = Ἀρχ.
Ἐφημ. 1913 σελ. 162 κ. ἐ.· ὁ κάτοχος ἐδεδαίωσε με ὅτι εὗρεν
αὐτὸ ἐν τοῖς ἑρείπιοις τῆς ἐκκλησίας Τοπόλιανης)· 27· 35· 36·
37· 41· 45· 46· 47· 48· 49· 50· 51· (53)· 55· 56· 57·
59· (60)· 61· 63· 64· 67.

Ἀπετέλουν δ' αἱ τρεῖς αὗται πόλεις, ἴσως καὶ τινες μικρό-
τεραι πολέχνη, π. χ. ἡ Ἐορκεία, ἣτις ἀναγράφεται ἐν ἐπιγραφῇ
τῶν Γόνων (Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 34), ἰδίαν ὁμοσπονδίαν,

καλουμένην *Τρίπολιν*· τὸ ὄνομα τοῦτο διετηρήθη, λεγομένης σήμερον *Τριπολιάνας* τῆς περὶ τὸ Σέλος χώρας, ὅπου ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς ὁμοσπονδίας Πύθιον· ὑπάρχει δὲ καὶ χωρίον *Πολιάνα* ἐν αὐτῇ καὶ ἡ μνημονευθεῖσα ἀκρόπολις τοῦ Πυθίου *Τοπόλιανη*, ὀνόματα παρηχοῦντα πρὸς τὴν λέξιν *Τρίπολιν*· διὸ οἱ κάτοικοι οὗτοι ἐν τῇ ξένῃ ἐκάλουν ἑαυτοὺς διὰ τε τοῦ ὀνόματος τῆς ἰδίας πόλεως καὶ τοῦ τῆς ὁμοσπονδίας *Τριπολίτας*, ἐνίοτε δὲ ἀπλῶς *Τριπολίτας*, ὡς ἐπὶ στήλης ἐπιτυμβίου, ἐν Δημητριάδι εὑρεθείσης.

Ἦτο δ' ἠνωμένη ἡ *Τρίπολις* μετὰ τῆς λοιπῆς *Περραιβίας* πολιτικῶς, ἥτοι ἀπετέλουν καὶ αἱ πόλεις αὐτῆς μέρος τοῦ *Κοινοῦ τῶν Περραιβῶν*· ἡ γνώμη τοῦ Wace καὶ Thompson ὅτι *The Perrhaebian Tripolis does not seem to have always been united with the rest of Perrhaebia . . . and may at one time have formed part of Elemiotis* δὲν φαίνεται ἀκριβής· διότι ἐν τῇ μνημονευθέντι ἐκ Κερκύρας ψηφίσματι ἐν τοῖς ἄνω σελ. 183, ἀναγράφεται, περὶ τῆς Ἀζώρου προκειμένου, στρατηγὸς τῶν *Περραιβῶν*, καὶ δὴ *Γοννεὺς* τὴν πατρίδα· τὸ δὲ φερόμενον ὑπ' αὐτῶν χωρίον τοῦ *Λίδιου* 42, 67 περὶ τοῦ ὑπάτου Κράσσου *Tripoli aliaque Perrhaebia recepta* ἀποδεικνύει τοὐναντίον, ὅτι δηλὰ δὴ ἡ *Τρίπολις* ἀπετέλει ὄντως μέρος τῆς λοιπῆς *Περραιβίας* τῇ 171 π. Χρ.· διότι, ἂν ἤθελε νὰ δηλώσῃ ὁ *Λίδιος* τὸ ὑπὸ τῶν μνημονευθέντων συγγραφέων ἐξαχθέν, θὰ ἔλεγεν ἀπλῶς *Tripoli et Perrhaebia*, ἢ *Perrhaebiaque recepta*, ὡς περὶ χωριζομένων ἐθνῶν λέγει *Thessalia et Perrhaebia* κττ.· ἀλλ' οὐδὲ ἡ ἐκ *Σαμοθράκης* ἐπιγραφὴ, ἐν ᾗ ἀναγράφεται στρατηγὸς *Τριπολιτῶν*, λέγει τι περὶ πολιτικοῦ χωρισμοῦ τῆς *Τριπόλεως* ἀπὸ τῆς λοιπῆς *Περραιβίας*· διότι ὡς ὁμόσπονδοι οἱ *Τριπολίται* ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἴδιον στρατηγόν, ὡς ἐκάστη πόλις εἶχεν ἰδίους ἄρχοντας, ταγοὺς ἢ στρατηγούς ἢ ὑποστρατήγους (παρὰ Μαγνητικαῖς πόλεσι) καλουμένους. Ἡ δὲ προξενία ἐκ Δελφῶν ἐν *Bull. de Corr. Hell.* 1897 112, ἣν φέρουσι πρὸς ἐπικουρίαν τῆς ἑαυτῶν γνώμης οἱ προειρημένοι, δὲν μοι εἶναι δυστυχῶς εὐθετος πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ ἐκφορὰν γνώμης

ἐν ταύτης· τούτου ἕνεκα ἐπέχω ὡς πρὸς τὰ ἐξ αὐτῆς δυνάμενα νὰ ἐξαχθῶσι συμπεράσματα.

Οὕτε δὲ τὰ περαιτέρω ἐπιφερόμενα ὑπὸ τοῦ Wace καὶ Thompson, ὅτι ὁ Ἀμύντας had authority over Elemiotis and Tripolis καὶ ὅτι the ruler of Elemiotis would have had authority over Tripolis, ἢ ὅτι at this time the Perrhaebian Tripolis was part of Elemiotis εἶναι πιθανά· ὁ Ἀμύντας ἐκλήθη καὶ καθώρισε τὰ ὅρια Ἑλιμειωτῶν καὶ Δολιχειῶν ὡς δικαιοτήτης, ὅπως ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Ε΄ τῶν Γοννέων καὶ Ἡρακλειωτῶν (πρβ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 43 κ. ἐ.) καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἄλλων πόλεων, ἀσχέτως τῆς ἐπ' αὐτῶν ἔσως οὐσιαστικῆς ἐπικυριαρχίας· ὁρθῶς ἄρα οἱ προειρημένοι ἠπίωσαν τὰς τοιαύτας εἰκασίας αὐτῶν διὰ πολλῶν περιοριστικῶν ἐκφράσεων καὶ τῶν ἐν τέλει τῆς πραγματείας αὐτῶν λεγομένων, οἷς πληρέστερα συμφωνοῦμεν ὅτι these conjectures must be tested by further research.

ς'). Ἐν Γόννοις καὶ Ἀτραγι.

Τὸ μουσεῖον Γόννων τάφοι καὶ ναὸς Ἀσκληπιοῦ (·):

Γοννοκόνδυλον - Ὀλυμπιάς· Λαπαθοῦς - Χάραξ·

Ἀσχύριον· ἐπιγραφικὰ εὑρήματα· ῥεολιθικὸς

συννοικισμός· δύο ναοὶ καὶ ἐπιγραφαὶ

παρὰ τὸν Ἀτραγα.

Κατὰ μῆνα Αὐγούστον, περατωθείσης ὑπὸ τὰς σημειωθείσας συνθήκας τῆς εἰς τὸ ἄνω καθορισθὲν τμήμα τῶν ἀπελευθερωθεισῶν χωρῶν ἀποστολῆς μου, ἐπανῆλθον εἰς τὴν προτέραν ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπηρεσίαν μου· καὶ πρῶτον μὲν κατήρτισα τὸ Μουσεῖον Γόννων, μετακομίσας πάντα τὰ ἐν Δερελί τέως συγκεντρωθέντα ἀρχαῖα εἰς τὸν υπερκείμενον τοῦ χωρίου τούτου καὶ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας λόφον, καλούμενον «Πόρτα Δερελί», ἐφ' οὗ ἦτο ἱδρυμένος ἀξιόλογος στρατιωτικὸς σταθμός τῶν τέως συνόρων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας· τούτων

ἀγαθῇ τύχῃ μετατεθέντων, διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ φρονήσεως τῶν Νοτίων Ἑλλήνων, εἰς λίαν μακρὰν ἐντεῦθεν ἀπόστασιν, ὁ σταθμὸς δὲν θὰ εἶχεν ὅμοιον προσορισμόν· ἀντὶ δὲ τοῦ νὰ κρημνισθῇ, καὶ πωληθῇ τὸ ὕλικόν αὐτοῦ, ἐκρίθη ὁρθὸν ἁρμοδίως νὰ μετατραπῇ εἰς Μουσεῖον· περιέλαβε 224 ἀντικείμενα, λίθινα τὰ πλεῖστα, ἤτοι τὰ γνωστὰ ψηφίσματα, ἀναθηματικὰς καὶ ἐπιθυμβοὺς ἐπιγραφάς, ἅτινα ἐξακολουθοῦμεν δημοσιεύοντες ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημ., ἐν ἣ καὶ συγκριτικὸν πλῆθος εὐρετήριον θὰ παραθέσωμεν.

Εἶχε δ' εὐρεθῇ κατὰ τὴν ἀπουσίαν ἡμῶν ἐγγύτατα τοῦ χωρίου Δερελί, κατὰ τὴν εἰς τοὺς ἀρχαίους Γόννους ὁδόν, ἐν τῇ ἀγρῷ τῆς χήρας Κυρατσοῦς τάφος, διὰ τεσσάρων μαρμαρίνων, καλῶς λελαξευμένων καὶ ἡρμοσμένων πλακῶν ποιηθείς, πέμπτῃς ὡς ὑποστρώματος καὶ ἕκτῃς ὡς πώματος, εὐρεθέντος τούτου εἰς βάθος 0·30-0·40 μ. ἀπὸ τοῦ νῦν ἐδάφους, καὶ ἀνεγερθέντος πρὸς ἐμφύτευσιν καπνῶν, ἣν ἡμπόδιζεν· ἔχει δὲ ὁ τάφος μήκος 2·10 μ., πλάτος 0·60, βάθος 0·80· ἐν αὐτῷ λέγουσιν ὅτι οὐδὲν ὑπῆρχε, πλὴν ὀλίγων χωμάτων καὶ ἰχνῶν ὁστῶν πιθανώτατα ὅμως ψεύδονται· διότι τοιοῦτοι τάφοι ἐνέχουσιν ἀξιόλογα κτερίσματα· εὗρομεν δ' ἐγγὺς τμήματα μικρὰ μαρμάρου ἐξαιρετοῦ καὶ λευκοτάτου, οὐχὶ ἐγχωρίου, μηνύοντα ὅτι ἦσαν ἐπὶ τοῦ τάφου τούτου, καὶ ἐτέρων βεβαίως παρακειμένων, ἰδρυμένοι στήλαι ἐπιτύμβιοι, ἀνάγλυφοι, ὡς εἰκάζομεν ἐκ τῶν τμηματίων, λίαν ἀξιόλογοι· ἀπαιτεῖται ἄρα ἐνταῦθα ἔρευνα δι' ἀνασκαφῶν· εἰκάζεται δὲ ἀσφαλῶς, ἐκ τούτου ὑπαρξίς ὁδοῦ ἐκ Γόννων διὰ τοῦ νῦν Δερελί πρὸς τὰ Τσιούρβα-Μαντριὰ καὶ Νεξερόν, ἧς εὗρομεν πρὸ δύο ἐτῶν ἰχνῇ ἐκεῖ (βλ. *Πρακτικὰ* 1911 σελ. 320).

Ὅμοίως εἶχεν εὐρεθῇ ἐπὶ τῆς παρὰ τοὺς Γόννους πρὸς τὸν Πηγειὸν πεδιάδος, ἔνθα ἦκασα (ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1910 σελ. 245 εἰκ. 14 σημείον ΝΑΣ) ὑπαρξὶν ἀρχαίου ναοῦ, τμήμα μεγάλῃς προμόχθου τεφροῦ λευκάζοντος πόρου, λίαν ἐπιμελῶς ἐξεργασμένης· ἀνασκάψας ἐπὶ μίαν μόνον ἡμέραν ἐνταῦθα, εὗρον τέσσαρας μεγάλας προμόχθους καὶ τὸν στερεοδάτην ναοῦ, ἐνιαχοῦ δὲ αὐτοῦ λευκὰς πλάκας τοῦ ἀνωτάτω ἐπιστρώματος· τὰ θεμέλια διήκουσιν εἰς βάθος δύο καὶ πλέον μέτρων, ἐποιήθησαν

δ' ἐκ μεγάλων κυανολίθων· τὸ διάγραμμα τοῦ ναοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν διὰ τοιαύτης προχείρου ἐργασίας νὰ καθορισθῇ· ἡ δὲ θέσις τῆς εὐρέσεως τῶν μεγάλων προμόχθων κατὰ τὰ ἔσω τοῦ ναοῦ, καὶ τὸ σχετικῶς ἀλώδητον αὐτῶν, ὑποδηλοῖ ὅτι ὑπὸ σεισμοῦ εἶχεν ποτε καταπέσει· εὐρέθησαν καὶ τμήματα χονδρῶν κεραμίδων τῆς στέγης καὶ τινα μικρὰ γεισωμάτων, ἀναθήματος δὲ οὐδὲ ἔχοντος· θὰ παρέκλειντο ἄρα ταῦτα ἔξω καὶ τι μακρὰν τοῦ ναοῦ. Εὐνόητον εἶναι ὅτι ἐνταῦθα ἀπαιτεῖται νὰ τελεσθῇ πλήρης ἀνασκαφή.

Πρὸς τούτοις ἐξηρέυνησα πληρέστερον τὴν παρὰ τὰ Τσιούρβα Μαντριὰ ἀρχαίαν πόλιν, ἣν εἶχον εὔρει πρὸ δύο ἐτῶν (βλ. Πρακτ. 1911 σελ. 321 κ. ἐ. εἰκ. 8), καὶ ἦν δὲν ἡδυνάμην τότε νὰ καθορίσω, παρακειμένης τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς, καὶ κατεχομένου τοῦ κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ χειμάρρου τῶν «Δύο Δένδρων» ἐδάφους ὑπὸ τῶν Τούρκων· τοσαύτην δὲ λύπην προὔξει μοι κατὰ τὰς ἐν Γόννοις πολυμήνους ἐργασίας μου ἐν ἔτει 1910-1911 ἡ ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατοχῇ τῶν μερῶν ἐκείνων, καὶ μάλιστα ὅλου τοῦ θεοῦ Ὁλύμπου, ὥστε κατὰ τινα δίωξιν πληγῶθέντος ὑφ' ἡμῶν ἀγριοχοίρου καὶ εἰσελθόντος εἰς τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος, ἔπεισα τοὺς ταῦτά ἐμοὶ φρονούντας εὐζώνους νὰ εἰσέλθωσι μετὰ τινων ἐργατῶν μου εἰς αὐτό· τούτου γενομένου, καὶ τοῦ θηράματος συλληφθέντος βαθέως εἰς τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο, οἱ Τοῦρκοι εὐθὺς μὲν τότε οὐδὲν ἔπραξαν, διότι καὶ ἄλλως ἐπέτρεπον τοιαῦτα κυνηγέσια· κατόπιν ὅμως, ἔχοντες ἐτέρας ἀσημάντους ἀφορμὰς, καὶ φύσει βέποντες πρὸς τὸ κακόν, παραφυλάξαντες εὐζωνόν, μεταβαλόντα εἰς Τύρναβον ἐγκρίσει μάλιστα αὐτῶν, μετὰ συμφωνίαν καὶ δοθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν ἄδειαν, καὶ διαβαλόντα διὰ Τουρκικοῦ ἐδάφους, ἐδολοφόνησαν αὐτόν· τότε οἱ ἡμέτεροι δικαίως τιμωροῦντες τὸν φόνον, ἐπετέθησαν τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ γενναίου ὑπολοχαγοῦ, συμμαθητοῦ καὶ συμπολίτου μου Π. Γαρδῖκα κατ' αὐτῶν· παρεδοθήθουν δὲ καὶ πολλοὶ τῶν ἀνδρείων κατοίκων Δερελί· μάχης δὲ οὕτω γενομένης εἰς διάφορα σημεῖα τῶν ἐνταῦθα συνόρων, ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληρώθησαν τῶν μὲν ὑπεναντίων εἰκοσι καὶ ὀκτώ, τῶν δὲ ἡμετέρων οὐδεῖς· οὕτω προεπονοῦντο τότε οἱ

ἄνδρες ἡμῶν πρὸς τὸν μετ' οὐ πολὺ ἀρξάμενον μέγαν ἀγῶνα.

Χαίρων λοιπὸν διέδην τὸν ποταμὸν πρὸς ἐξερευνήσιν τοῦ ἐλευθερωθέντος ἐδάφους· εὗρον δὲ περίβολον τειχῶν βέδαιον, καίπερ δυσχερῶς διακρινόμενον, ὥς εἰς πλήρη ἐρείπια κατακείμενον· σχηματίζεται δὲ δι' αὐτοῦ μικρὰ πόλιν ὀχυροτάτη, διότι ἐκ τριῶν μὲν πλευρῶν περιβάλλεται ὑπὸ δύο ἀποκρήμνων χειμάρρων καὶ τοῦ ποταμοῦ τῶν «Δύο Δένδρων», κατὰ δὲ τὴν Δυσμικὴν ἔχει ὄρος ἀπότομον· κατὰ τὴν Νοτίαν πλευρὰν ὑπάρχει σειρά βράχων ὑπὲρ τὸν χεῖμαρρον τῆς νῦν καλουμένης «Ζεστῆς Βρύσης», ἐφ' ᾧν ἔδαινε τὸ τεῖχος, μὴ διασωθέν, εἰ μὴ εἰς ἴχνη ἐλάχιστα· ἡ δὲ «Ζεστή Βρύση» εἶναι ἐξαιρετος πηγὴ παρὰ τὰ τεῖχη, ἐλάχιστα ἔξω αὐτῶν, ἐπὶ τῆς ἐκ Δερελὶ εἰς Καρυὰν ἀτραποῦ· τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἦτο τότε ψυχρότατον καὶ μάτην ἐζητοῦμεν δικαιολογίαν τῆς νῦν ἐπωνυμίας· χωρικός τις ἔλεγεν ὅτι τὸν χειμῶνα ἐκπέμπονται ἐξ αὐτῆς ἀτμοί· ἴσως διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθη οὕτω, καίτοι καὶ ἐπὶ ἄλλων πηγῶν παρετηρήσαμεν ὅτι κατὰ τὸν χειμῶνα, ἰδίως ὁσάκις εἶναι ὑπὸ χιόνων κεκαλυμμένα τὰ πέριξ, ἐξέρχεται τις νοτιάς.

Ἐπίσης ἀπότομος εἶναι ἡ Βορεία πλευρά, ἐφ' ἧς ὁμοῦ διετηρήθησαν πλείονα ἴχνη τῶν τειχῶν, ἐκτισμένων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς τοῦ χειμάρρου, ὅστις καλεῖται νῦν «Ῥέμα τοῦ Λαμπουρνοῦ»· ὀνομάζεται δὲ «Λαμπουρνοῦ» ὄρος, ὑπερκείμενον Βορείως, ἔχον ἔμφασιν ῥίνος· διὸ λέγουσιν ὅτι ἀπεκλήθη Ἀλλάχ-Μπουρνοῦ, ἦτοι Ῥις τοῦ Θεοῦ· ὅμοιον ὄρος παρ' ἡμῖν ἐν Ἀρκαδίᾳ καλεῖται «Μύτικας» καθ' ὁμοίαν παρομοίωσιν· παρεφθάρη δὲ ἡ λέξις εἰς «Λαμπουρνοῦ-Λάμπουρνο-Λάμπруνο-Λάμπρου», καταντήσασα Ἑλληνικῇ παρὰ τὸ κοινὸν ὄνομα Λάμπρος· ἐπὶ τοῦ πίνακος τῆς ἡμετέρας χαρτογραφικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἀναγράφεται «Λάμπруνο», οὐχὶ «Λάμπρου», ὥς ἀλλαχθὺ ἔγραψα.

Κατὰ τὴν πρὸς τὸ ποτάμιον τῶν «Δύο Δένδρων» πλευρὰν διακρίνεται ἄριστα πασῶν ὁ περίβολος, σχηματίζων πύλην ἐμφανῇ· πρὸ αὐτῆς, ἀποκλείων τὴν πύλην ἔσω, ὑπάρχει δεύτερος ἐξωτερικὸς περίβολος, ἔτι κάλλιον διατηρούμενος. Ὁ ῥυθμὸς τῆς τειχοδομίας εἶναι δυσπροσδιόριστος· ἡμῖν ἐφάνη ἰσοδομικός

πρώμιος, ἦτοι κατὰ τὰς ἀρχάς που τῆς Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ποιηθείς· ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἀποκάλυψις δύο ἢ τριῶν δόμων ἀπὸ τῶν ἐπικειμένων χωμάτων καὶ θάμνων, ἵνα τις ἴδῃ σαφῶς τὴν τοιχοδομίαν καὶ ὀρίσῃ ἀσφαλέστερον τὸν ῥυθμὸν αὐτῆς.

Ὁνομάζουσι δὲ νῦν οἱ κάτοικοι τοῦ Δερελί τὴν Νοτανατολικὴν γωνίαν τοῦ τείχους «'Ἀρκοῦδα» (ς' τὴν Ἀρκοῦδα), λέγοντες ὅτι ἐπ' αὐτῆς ὑπῆρχεν ἐπὶ βάθρου καὶ ἐν τῷ ἐμφανεῖ ἐπὶ μακρὰ ἔτη μαρμαρίνη ἄρκτος, σπαράττουσα ταύρον· τὸ μνημεῖον τοῦτο ὄντως μετεκομίσθη πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς Λάρισαν καὶ ὑπάρχει, ἀλλ' ἄνευ βάθρου, εἰς τμήματά τινα συντετριμμένον, παριστᾷ δὲ λέοντα, ἔχοντα μεταξὺ τῶν ποδῶν πρὸς βορὰν κεφαλὴν ταύρου· φαίνεται ὅτι τοῦτον παρωμοίωσαν πρὸς ἄρκτον οἱ χωρικοί· ἐντεῦθεν ἐπίσης, εὐρόντες ποτὲ οἱ κάτοικοι Δερελί δύο στήλας, τὴν μὲν πανταχόθεν, τὴν δ' ἐκ τριῶν πλευρῶν ἐπιγεγραμμένην, ἐκόμισαν εἰς Δερελί καὶ ἐκείθεν εἰς Λάρισαν, ἔνθα ὄντως ὑπάρχουσι νῦν· λέγεται ὅτι καὶ ἕτεραί τινες μετεκομίσθησαν τότε ἐντεῦθεν, περὶ ὧν οὐδεμίαν σαφῆ περιγραφὴν διηγούνται οἱ ἰδόντες.

Ἐρευνήσαντες τὰ ἔσω τῆς πόλεως ταύτης, πλήρη ὄντα πρίων, θάμνων καὶ σωρῶν λίθων, εὗρομεν πολυάριθμα θραύσματα κοινῶν ἀγγείων, ὧν ἐν μὲν ἔφερεν ἐπιγεγραμμένα συμβόλα ἀριθμῶν, ἕτερον δὲ προήρχετο ἐκ σκύφου μεγαρικοῦ· πρὸς τούτοις εὗρομεν κυδικὸν βάθρον μετ' ἐπιγραφῆς ἀποτετριμμένης, ἔσωτέρῳ δὲ καὶ ἐναντι τῆς πύλης ἐπὶ ὑψώματος εὗρομεν ἐρείπια ἀσβεστοκτίστου οἰκοδομήματος, ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν βεβαίως, ¹⁾ ἐφ' ἧς εἶχον ἐντειχισθῇ ἀρχαῖαι στήλαι· τούτων δύο τμήματα ἔφερον ἀναθηματικὰς ἐπιγραφάς· ἐπὶ τοῦ ἐνὸς γράφεται ὅτι ἀνέθηκε τὴν στήλην Πολυκράτης Ἀθηνᾶ, ἧς καὶ καλὴν ἀνάγλυφον παράστασιν ἔχει, τῆς Δ'-Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος·

¹⁾ Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Δερελί καὶ Νεζεροῦ διηγοῦνται ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως ἐν ἐκάστῳ ἔτει ἐξεπέμπετο αὐτομάτως ἐκ τῆς ἐκκλησίας ταύτης λαμπρότατον φῶς, ὅπερ ἡρμηνεύουν ὡς θεῖον προμῆνυμα ἐλπίδος περὶ ταχέως ἀπελευθερώσεως τοῦ Ὀλύμπου ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Τούρκων.

φέρει δὲ τὸ τμήμα τοῦτο, καὶ ἄλλα ἐκεῖ εὑρεθέντα, ἀπελευθερωτικὰς ἐπιγραφάς, ὡς πάσας θὰ δημοσιεύσωμεν προσεχῶς ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι.

Καθίσταται λοιπὸν ἐκ τούτων ἐμφανὲς ὅτι ἐνταῦθα που ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς· παράκεινται δὲ ὄντως ἐρείπια στερεοβάτου Ἑλληνικοῦ οἰκοδομήματος ἐκ πλακῶν κυανολίθου, προσομοίων ταῖς μνημονευθείσαις ἐν τῷ παρὰ τοὺς Γόνιους ναῷ· ἀλλὰ, μὴ λαβόντες αἰτηθεῖσαν πίστωσιν πρὸς ἐκτέλεσιν δοκιμαστικῆς ἀνασκαφῆς, ἀνεβάλλομεν διὰ τὸ προσεχὲς ἔτος τὴν περαιτέρω ἔρευναν· σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ ἀναθεὶς Πολυκράτης εἶναι πιθανώτατα ὁ αὐτὸς τῷ ἐπὶ στήλης, ἐν Νεζερῷ εὑρεθείσης, ἀναγεγραμμένος· ἡ στήλη ἐξεδόθη ἐν IG IX² 1044, ἀλλ' ἐσφαλμένως ἀνεγνώσθη Πολυκράτης | Ἡρακλεῖ (δου νεῖ του)· ἀναγνωστέον Πολυκράτης—Ἡρακλεῖ καὶ νοητέον ὡς ἀναθηματικὴν τῷ ἥρωι καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀνεγράφησαν κατόπιν ἀπελευθερωτικαὶ ἐπιγραφαί, ὡς ἐπὶ τῆς ὑφ' ἡμῶν εὑρεθείσης.

Οὕτως ἐρμηνεύεται διὰ τῆς εὑρεθείσης πόλεως τὸ διώνυμον *Γοννοκόνδυλον*—Ὀλυμπιάς· ὑπῆρχον δὴλον ὅτι τῆς αὐτῆς πόλεως δύο κεχωρισμένα καὶ ἰδιαίτερος τετειχισμένα τμήματα, τὸ μὲν κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ «Δύο Δένδρων», οὗτινος πρόχειρον διάγραμμα ἐδημοσιεύσαμεν ἐν *Πρακτ.* 1911 σελ. 321 εἰκ. 8, τὸ δὲ κατὰ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, ὑπερκείμενον ὄλγιον· τὸ δεύτερον τοῦτο θὰ ἐπωνομάσθῃ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ὀλυμπιάς, ὡς ἀναφέρει ὁ Δίδιος ἐν 39, 25 λέγων Perrhaebi Gonnocondylum, quod Philippus Olympiadem appellaverat, Perrhaebiae fuisse, et ut sibi restitueretur (τῷ 185 π. Χρ.), agebant· ἐκ τῆς σημειωθείσης ἐπιγραφῆς καὶ τοῦ εἰκασομένου ρυθμοῦ τῆς τειχοδομίας, προκύπτει ὅτι Φίλιππος ἐνταῦθα νοεῖται ὁ Β', ὁ πατήρ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ὑφ' οὗ βεβαίως δικαιολογεῖται ἡ χάριν τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς Ὀλυμπιάδος γενομένη μετωνυμία, ἢ μᾶλλον ἡ διάκρισις τῶν δύο τούτων τμημάτων τῆς αὐτῆς πόλεως, ἣν ἴσως αὐτὸς ἐπεξέτεινεν, ἢ διὰ τειχῶν ἐνίσχυσεν· ὁ λόγος ὅμως παρὰ Λιβίῳ ἐν τῷ παραπεθέντι χωρίῳ τελεῖται περὶ Φιλίππου τοῦ Ε'.

Ἠκάσαμεν δ' ἐν τοῖς Πρακτ. 1910 σελ. 243 κ. έ. ὅτι πεπλανημένη ὑπῆρξεν ἡ γνώμη τοῦ Leake, Heuzey καὶ πάντων τῶν μετ' αὐτοὺς γεωγράφων ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Λιθίου ἀναφερόμενα κατὰ τοὺς τόπους τούτους φρούρια τῶν Περραιβῶν, πρὸς τὰς εἰς Μακεδονίαν εἰσόδους, ἔκειντο κατὰ τὴν ἐκ Γόννων εἰς Μπαλαμοῦτι, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ῥαψάνην ὁδόν· νῦν βεβαιούται, ὥς νομίζομεν, ἡ γνώμη ἡμῶν· διότι ὁ Λίθιος περιγράφων τὴν εἰς Μακεδονίαν εἰσβολὴν τοῦ ὑπάτου Μαρκίου, περὶ ἧς ἐγράψαμεν ἐν τοῖς ἄνω σελ. 194 κέ. λέγει περὶ τῶν Τεμπῶν ἐν 44, 6 καὶ τῆς φρουρήσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Περσέως: *hic locus tam suapte natura infestus per quattuor distantia loca praesidiis regiis fuit insessus. unum in primo aditu ad Gonnum erat, alterum Condulo, castello inexpugnabili, tertium circa Lapathunta, quem Characa appellant, quartum viae ipsi, qua et media et angustissima vallis est, impositum, quem vel decem armatis tueri facile est.*

Κατὰ ταῦτα τὸ πρῶτον καὶ τέταρτον φρούριον ἦσαν τὸ μὲν παρὰ τὴν εἰσόδον τῶν Τεμπῶν, τὸ δὲ ἐν μέσῳ αὐτῶν· ὄντως, ἐρευνήσαντες τὰ ἐκ τοῦ νῦν χωρίου Μπαμπᾶ πρὸς τὰ Τέμπη μέρη μέχρι τῆς εἰσόδου αὐτῶν, εὑρομεν παρ' αὐτὴν μὲν καὶ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Πηγειοῦ, ἔναντι τοῦ νῦν καλουμένου «Χάνι Κοκλώνας», μικρὸν ὕψωμα καὶ πηγὴν παρ' αὐτὸ καὶ τινα μικρὰν ἐκκλησίαν τῶν Χριστιανῶν· ἐπ' αὐτῆς καὶ περὶ αὐτὴν ὑπάρχουσι λίθοι λαξευτοὶ ἱκανῶς μεγάλοι, ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ, μνημόνες ὑπαρξίν σταθμοῦ στρατιωτικοῦ, ἢ ἱεροῦ τινος (Ἔκλειον Τεμπείας;), ἢ ἀμφοτέρων, καὶ ἴσως διαμονὴν φρουρῶν, φυλασσόντων ἐπὶ τινων ὑπερκειμένων ἐγγυτάτῳ βράχυν· οὐδαμῶς δὲ περὶ τὴν εἰσόδον τῶν Τεμπῶν ἀλλαχοῦ εὑρομεν μέρος εὐθετώτερον πρὸς φύλαξιν τῶν στενῶν κατ' ἐχθροῦ, ἐκ «Πυργετοῦ», τῆς ἀρχαίας Φίλας, εἰσερχομένου· ἐπίσης εὐχερὲς ἐντεῦθεν εἶναι ἢ πρὸς τοὺς Γόννους ἐπικοινωνία, διακρίνεται δὲ σαφῶς τὸ μέρος ἐκ τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς (πρὸς τὴν ἐν Πρακτ. 1910 σελ. 255

εἰκ. 21)· ἡ θέσις ἄρα ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Λιδίου.

Τοῦ δὲ τετάρτου φρουρίου ἡ θέσις εἶναι βεβαία, τὸ μέσον δὴλα δὴ τῶν Τεμπῶν, ἔνθα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μὲν ὄχτης τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχει ἡ γνωστὴ ἐπιγραφὴ τοῦ Λογγίνου, ἐπὶ βράχου κεχαραγμένη, νῦν «Γραμμένο Ἄλας» καλουμένη, δι' ἧς μάλιστα δηλοῦται καὶ τελεσθεῖσα ὁχύρωσις, ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἡ θέσις «Βαθότρουπα», ἣν περιεγράψαμεν προχείρως ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1910 σελ. 194-196· ἐνδοτέρω τοῦ λίθου τοῦ Λογγίνου ὑπάρχουσι πολλὰ ὑπόλοιπα μεσαιωνικοῦ φρουρίου, ὅπερ νῦν καλεῖται «Κάστρο τῆς Ὁραιᾶς», ἥτοι ἰσότημον τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἧς εἰδικῶς τὰ τεῖχη καλεῖ ὁ λαὸς «Κάστρο τῆς Ὁραιᾶς»· καὶ ἡ θέσις αὕτη ἀνταποκρίνεται πληρέστατα πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Λιδίου· διότι ἡ ἀρχαία ὁδὸς διὰ τῶν Τεμπῶν, ὡς καὶ ἡ σημερινή, κεῖται ὑπὲρ τὴν δεξιὰν ὄχτην τοῦ ποταμοῦ, τὴν λίαν εὐδατωτέραν τῆς ἀριστερᾶς.

Τὸ δεῦτερον καὶ τρίτον φρούριον δὲν καθορίζει λεπτομερῶς ὁ Λίδιος, λέγων ἀπλῶς ὅτι ἀφίσταντο ἀπ' ἀλλήλων διαλαβὼν ἄλλως ὁ συγγραφεὺς καὶ πρότερον περὶ τούτων, δὲν ὑπεχρεῶτο νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς λεπτομερείας· διότι προσδιώρισεν ἤδη τὸν μὲν *Λαπαθοῦντα* λεπτομερῶς ἐν 44, 2 εἰπὼν *ad castellum quod super Ascuridem paludem erat-Lapathus vocatur locus-Hippias tenere saltum* . . *iussus*, τὸν δὲ *Γοννοκόνδυλον* ὁπωσδήποτε καθώρισεν ἐν 39, 25.

Ὁ *Λαπαθοῦς* ἄρα ἔκειτο ὑπὲρ τὴν Ἀσκουρίδα λίμνην· τὸ *super* τοῦτο δὲν νοεῖται βεβαίως τοσοῦτον μακρὰν μέχρι τῆς Ῥαφάνης, ἧς τὸν Ἅγιον Ἡλίαν, ὃν καὶ ἡμεῖς ἠρευνήσαμεν (πρὸς *Πρακτ.* 1911 σελ. 291-292), ὥρισεν ὁ Leake καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτὸν ὡς *Λαπαθοῦντα*· κεῖται ἐγγὺς τῆς λίμνης βεβαίως· εἶναι δὲ ὄντως πόλισμα τετειχισμένον, ὑπερκείμενον τοῦ νῦν χωρίου Νεζεροῦ, ἔνθα καὶ λίθοι λαξευτοὶ τευχῶν, καὶ ἐπιγεγραμμένοι ὑπάρχουσιν, ὡς πολλοὶ τῶν χωρικῶν εἰπὼν μοι· ὄντως δ' ἐνταῦθα εὗρέθη ἡ ἐν IG IX² 1044 δημοσιευθεῖσα ἐπιγραφὴ καὶ τινα ἄλλα ἀρχαῖα καλῆς Ἑλληνικῆς περιόδου εἶδεν ἐν Νε-

Ξερῷ καὶ ὁ Pringsheim ἐν Athen. Mitt. 1909 σελ. 89. Τὸ δὲ σπουδαιότατον εἶναι τὸδε, ὅτι καὶ σήμερον μὲν ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, πρό τινων δ' ἐτῶν παρὰ πάντων, τὸ χωρίον Νεζερός καλεῖται **Λαπατᾶς** καὶ ὁ κάτοικος αὐτοῦ Λαπαθιώτης, μόνον δ' ἡ λίμνη ὠνομάζετο Νεζερός· μετέπειτα ἐπικρατεῖ τὸ Νεζερός πρὸς ἐπωνυμίαν καὶ τοῦ χωρίου.

Εἶναι ἄρα βέβαιον καὶ ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Λιδίου καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ὅτι ὁ Λαπαθοὺς κεῖται παρὰ τὸ νῦν χωρίον Νεζερόν· τὸ δὲ φρούριον ὁ Χάραξ ἔκειτο *circa* Lapathunta, ἤτοι εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν, οὐχὶ βεβαίως περὶ τὴν ἰκανῶς μακρὰν ἐντεῦθεν κειμένην Ῥαψάνην, ἣν περιβάλλουσιν ὄρη ἀποτομώτατα, καὶ εἰς στρατεύματα σχεδὸν ἄδατα, καὶ ἥς τὰ κατὰ τὸ λεγόμενον Παλαιόκαστρον, τὸν Ἅγιον Ἥλιον καὶ τὸ Σολιὸ ἀρχαῖα ἔχνη εἶναι μεσαιωνικά· λεπτομερεῖς ἄρα ἔρουναι θὰ ἀποκαλύψωσι καὶ τὸν Χάρακα τοῦτον κατὰ τι ὕψωμα τῆς λίμνης· ἀκριδῶς δὲ τὰ φρούρια ταῦτα, ὥς κεῖνται οὕτω, διαφυλάττουσι τὴν τε διὰ Λεπτοκαρυᾶς-Καλλιπεύκης-Ζηλιάνας πρὸς τοὺς Γόννους καὶ τὴν λοιπὴν Θεσσαλίαν εἴσοδον, καὶ τὴν ἀπόπειραν τῆς ὑπὲρ τὰ Τέμπη κατὰ τὴν Ῥαψάνην ἀπηλπισμένης τινὸς διαβάσεως, ἣν ὁμῶς φυλάττει ἐπαρκῶς τὸ πρῶτον ὀνομασθὲν ὑπὸ τοῦ Λιδίου φρούριον.

Οὕτω λοιπὸν προσδιορισθέντος καὶ τοῦ τρίτου φρουρίου, τοῦ Λαπαθοῦντος, ὑπολείπεται τὸ δεύτερον, ὁ Κόνδυλος, ἢ τὸ Κόνδυλον, ὅπερ φαίνεται ὃν ταῦτὸ τῷ Γοννοκονδύλῳ-Ὀλυμπιάδι, καὶ εἶναι τὸ ἐν τοῖς ἄνω περιγραφέν· καὶ τοῦτο μὲν μετὰ τοῦ Λαπαθοῦντος καὶ Χάρακος διαφυλάττουσι κυρίως τὴν διὰ Λεπτοκαρυᾶς-Ζηλιάνας-Ἀσκουρίδος πρὸς τοὺς Γόννους εἰσβολήν, τὸ δὲ κατὰ τὴν εἴσοδον καὶ τὸ μέσον τῶν Τεμπῶν τὴν δι' ἐκείνων εἰδικώτερον. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Λίδιος ἀγνοεῖ πόλισμά τι Ἀσκούριον, ὅπερ ὑπάρχει ἐν ἐπιγραφαῖς (βλ. IG IX² 521· εὑρηται καὶ ἐν ἀνεκδότῳ ἐπιγραφῇ τῆς Ὀλοοσσόνος), καὶ οὐτινος ἢ θέσις ἔνεκα τῆς πρὸς τὴν λίμνην ὁμωνυμίας ὑπονοεῖται περὶ αὐτὴν πού κειμένη.

Διὰ τῶν προεξηγμένων συμπληροῦνται καὶ ἐνιαχοῦ ἐπανορ-

θοῦνται αἱ ἐν τοῖς Πρακτ. 1910 σελ. 243-245 δι' ὀλίγων ἐκτεθεῖσαι γνώμαί μου περὶ τῆς τοπογραφίας τῶν μερῶν τούτων· ὑπάρχουσι δ' ἐκεῖ καὶ αἱ παραπομπαὶ περὶ στρατευμάτων, ἀναφερομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὅτι ἔδωσαν διὰ τῶν εἰσόδων τούτων καὶ διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Πέτρας πρὸς τὸ ἀρχαῖον Δῖον καὶ τὴν νῦν Αἰκατερίνην.—Προσθετέον δὲ τούτοις ὅτι, καθ' ἃ λέγουσιν οἱ ποιμένες, ὕψηλὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους «Ἀργυροποῦλλι» παρὰ τὴν ἐκκλησίαν Ἀγίου Νικολάου ὑπάρχει σπουδαῖον «Κάστρον» ἄνευ ἀσδέστου δι' ὀγκολίθων, καὶ ἐρείπια μεγάλων οἰκοδομημάτων· ἐπίσης παρὰ τὴν «Μαγοῦλα Μουσαλάρ», ἐγγὺς τῆς εἰς τὸν Πηνειὸν συμβολῆς τοῦ Εὐρωποῦ καὶ Τιταρησίου (πρβ. ἄνω σελ. 173), λέγουσιν ὅτι ὑπάρχει «Κάστρον» ὅμοιον, ἐπισκευασθὲν ἐνιαχοῦ δι' ἀσδέστου κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας· αὐτὴ δὲ ἡ «Μαγοῦλα» εἶναι τῶν συνήθων ἐν Θεσσαλίᾳ τύμων.

Εἰς δὲ τὸν Ἀτράγα μετέβην, ἀναγγελλείσης ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας εὐρέσεως τάφου κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων «Ἀλήφακα» καὶ «Κουτσοχέρου»· καὶ ὁ μὲν τάφος ἦτο κοινός τις καὶ ὅλως πτωχός· τὸ δὲ ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τῶν κατοίκων, λόγῳ διαφωνίας πρὸς αὐτοὺς τοῦ κυριάρχου, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο χωρίον «Κουτσοχέρον», κεῖται ἐπὶ χωματώδους λόφου νεολιθικοῦ συνοικισμοῦ, ἐμφανοῦς ἐκ πολυαρίθμων θραυσμάτων ἀγγείων· κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον θὰ ᾤκοδομήθη ἐνταῦθα ἱερὸν τῷ Ποσειδῶνι ὑπὸ τῶν Ἀτραγίων· διότι τὰ ἐπὶ τῆς νῦν μικρᾶς καὶ πτωχῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἀρχαῖα, ἰδίως τὰ λίαν ὀγκώδη, δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι μακρόθεν μετεκομίσθησαν, ἔνεκα τῆς μικρότητος ἀκριβῶς τῆς ἐκκλησίας ταύτης· θὰ ἀντιτίθεντο ἄρα ἐνταῦθα καὶ ἀπελευθερώσεις· αἱ πλεῖστοι δὲ τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Ἀτραγὸς ἐνταῦθα εὐρέθησαν.

Ὑπάρχουσι δ' ἐν τῷ ἐμφανεῖ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης τὰ ἐξῆς ἀρχαῖα, ἅτινα θὰ αὐξηθῶσι πολὺ, ἐὰν ἀνασκαφῇ ὁ χώρος: α') ἡ μεγάλη, ἀποτριβεῖσα νῦν τὰ πολλά, ἀπελευθερωτικὴ ἐπιγραφὴ ἐν IG IX 474· πιθανῶς εἶναι ὁ λίθος ἐπιγεγραμμένος καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἑδρας, ἐνθα ὅμως ὑπάρχει παχεῖα ἀλοιφή δι' ἀσδεστοκονιάματος· β') ἡ ὑπ' ἀριθ. 477 στηλὴ τῆς Κυναγίας·

γ') ἡ ὑπ' ἀριθ. 483· αἱ συμπληρώσεις τοῦ Lolling καὶ Kern δὲν δύνανται νὰ ἐξελεγχθῶσιν, ὁποτέρᾳ κρείσσων· δ') ἡ ὑπ' ἀριθ. 478, ἣν ἐγὼ ἀνέγνων ΑΛΕΞ √ ἦτοι Ἀλεξ[ίω]ν, ὁ δὲ Lolling Ἀλεξ[ίς]· ε') ἐξέδρα μαρμαρίνη· ἴσως ὑποκάτω φέρεται ἐπιγραφὴν· ς') βάθρον στηλῆς· ζ') βάθρον ἀγάλματος μαρμαρίνου· η') στηλὴ ὑπὸ τὴν δ', ἔχουσα πλαγίως τρίστιχον ἐπιγραφὴν δυσδιάκριτον· δυσχερῶς ἀντέγραψα

ΣΟΣ	Σ[ω]σ[. . . . .
ΤΟΙΠΟ	τοι·Πο[τ-
ΕΙΔΟ	ειδο[ῶνι.

θ') βάθρον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ι'-ια'-ιβ') μικρὰ βάθρα ἢ βωμίσκοι· ἐπὶ δὲ τοῦ κωδωνοστασίου πάμπολλοι ἀρχαῖοι λαξευτοὶ λίθοι εἰσὶν ἐντετειχισμένοι.

Λέγει δὲ τις ποιμὴν, καὶ ἐξηκρίβωσα τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δύο ὄρας Βορείως ἐντεῦθεν ἐπὶ τινος ἐρήμου ὑψώματος, ἀνήκοντος τῇ περιφερείᾳ τοῦ νῦν χωρίου «Ζάρκου», κειμένου παρὰ τὴν ἀρχαίαν Φάνιτον, διὰ εὐρεθέντος ἐκεῖ ψηφίσματος βεβαιουμένην οὕτως, οὐχὶ δὲ Φαιστόν (βλ. ἄνω σελ. 180 καὶ σημ. 1 καὶ IG IX² 489), ὑπάρχει ἐκκλησίδιον τῶν Ἀγίων Ταξιάρχων καὶ ἐν αὐτῷ μέγα λαξευτὸν βάθρον, ὑπερβαῖνον τὸ ἀνδρικὸν ἀνάστημα, φέρον ἐπὶ μιᾷ πλευρᾷ ἐπιγραφὴν 24 στίχων· ἀνάγκη ἄρα νὰ ἐρευνηθῇ ἡ θέσις· ἐπίσης ἀπαιτεῖται ἡ ἐξερεύνησις ἐρειπίων ναοῦ, ἅτινα εὗρομεν ἐν ἔτει 1906 ὀλίγον ἔξω τοῦ χωρίου Ἀλήφρακα πρὸς τὸν Πηγειόν, ἔνθα ὑπῆρχον τρία βάθρα πλήρη ἀπελευθερωτικῶν ἐπιγραφῶν· τὰ δύο μετεκόμισα εἰς τὸ Μουσεῖον Δαρίσης μετ' ἄλλων τινῶν στηλῶν ἀνεκδότων· εἶχεν ὁμῶς ἀντιγράψαι, πρὸ τῆς μεταφορᾶς, τινὰς τῶν ἐπιγραφῶν τῶν βάθρων ὁ Hatzfeld, καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Bull. de Corr. Hell. 1911 σελ. 231-234.

Περὶ δὲ τῆς θέσεως τοῦ Ἀτραγος βλ. καὶ τοῦ ἐπομένου τμήματος Β' τὸ κεφ. α'.

(Ἐκτελουμένων τῶνδε τῶν διορθώσεων, ἐπιστρατευθεὶς, ἀναγκάζομαι νὰ διακόψω τὴν περαιτέρω ἐκτύπωσιν τῆςδε τῆς ἐκθέσεως· σκοπῶ δὲ νὰ δημοσιεύσω σὺν Θεῷ τὴν συνέχειαν αὐτῆς ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ 1915).

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος, συνεχίζων τὰς ἐν Νικοπόλει δαπάναις τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ προπαραελθόντος ἔτους διενεργουμένας ὑπὸ τὴν ἐμὴν διεύθυνσιν ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας, εἰργάσθην καὶ πάλιν ἐν τῇ ἄνωθεν τῆς μεγάλης Δεξαμενῆς τῆς πόλεως θέσει «Βασιλόσπιτο», ὅπου κατὰ τὸ ἔτος 1913 εἶχεν ἀποκαλυφθῇ μέγα τετραγωνικὸν περιστύλιον. Ἦδη ἀνέσκαψα καὶ ἄλλα πέριξ δωμάτια, ὡς καὶ κλίμακα, ἄγουσαν εἰς ἄνω ὄροφον. Ἐπίσης ἀπεκαλύφθη ἐν τῷ ΝΔ τμήματι τοῦ περιστυλίου μέγα τμήμα τοῦ ψηφιδωτοῦ, ὅπερ ποτε ἐκάλυπτε καὶ τὰς τέσσαρας πλευρὰς τούτου· τὸ διασωθὲν τοῦτο τμήμα ἔχει μῆκος μὲν 11,70 πλάτος δὲ 4,50 μέχρι 5 μ. παρίσταται δ' ἐπ' αὐτοῦ ὠραίος καὶ πλατύτατος πλοχμός, ὅστις μετ' ἐξόχου τέχνης καὶ κομψότητος ἐξελίσσεται ἄνευ διακοπῆς καὶ ἐν εἵδει «μονοκονδυλίας» εἰς διάφορα σχήματα τετράγωνα, κυκλικά, παραλληλόγραμμα καὶ ἄλλα ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ψηφιδωτοῦ διαπέδου.

Ἐν δὲ τῷ κέντρῳ ἐντὸς κύκλου διαμ. 0,64 ὑπάρχει ἐπιγραφὴ χριστ. χρόνων, ἥς τὰ ψηφία ἔχουσιν ὕψος ποικίλλον ἀπὸ 0,09—0,14. ἔχει δὲ ὧδε:

† Ε Π Ι
Γ Ε Ψ Ρ Γ Ι
Ο Υ Ε Κ Δ Ι
Κ Ο Υ

Ἐπίσης παραπλεύρως τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου καὶ ἐντὸς ἐνὸς τῶν ἐκσκαφέντων ἐφέτος δωματίων ἀπεκαλύφθησαν τοιχογραφίαι, αἵτινες μὲν εἰσὶν ὁραταί. Ἀμυδρῶς ἐν τούτοις ἐπ' αὐτῶν

σώζονται ἔχνη μορφῶν, περίξ τῶν κεφαλῶν τῶν ὁποίων διακρίνονται οἱ χαρακτηριστικοὶ τῶν χριστ. ἀγίων φωτιστέφανοι. Ἡ ἀνακάλυψις δὲ αὕτη, ὡς καὶ τῆς ἐπιγραφῆς, ῥίπτουσιν εὐθὺς φῶς ἰσχυρὸν ἐπὶ τοῦ ὅλου σκοτεινοῦ τούτου μνημείου, ὅπερ ἤδη ἀποδείκνυται ὅτι πᾶν ἄλλο ἢ το ἢ Ἀγορά, ὡς ἀρχικῶς ὑπετόπισα, ἀλλ' οὐδὲ καὶ σύνηθές τι ἰδιωτικὸν μέγαρον. Πολλῷ μᾶλλον πρόκειται περὶ ἱερατικοῦ τινος ἰδρύματος, Μητροπολιτικοῦ μεγάρου ἢ τινος τοιούτου. Ἀλλὰ περὶ πάντων τούτων θὰ διαφωτισθῶμεν ἔτι πληρέστερον διὰ τῆς τελείας ἐκσκαφῆς ὁλοκλήρου τοῦ σημιαντικωτάτου τούτου μνημείου.

Πολλῷ σπουδαιότερα ἦτο ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἀνασκαφὴ τριῶν μεγάλων χριστιανικῶν κτιρίων, ὧν δύο φέρουσι τὸν τύπον «Βασιλικῆς». Περὶ τὴν περιγραφὴν δ' ὅμως τούτων δὲν θέλω ἐνδιατρίψει ἐνταῦθα παντάπασι, διότι ταῦτα λεπτομερέστατα περιγράψω ἐν τῇ τελευταίῳ τεύχει (3^ῳ καὶ 4^ῳ) τῆς Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδος. Ἐν τῇ παρόντι τόμῳ τῶν Πρακτικῶν τοῦναντίον θὰ περιγράψω τὰ ἐν Πρεβέξῃ μεσαιωνικὰ καὶ χριστιανικὰ μνημεῖα.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Τὰ ἐν Ἠπείρῳ χριστιανικὰ καὶ ἰδίως βυζαντινὰ μνημεῖα εἰσὶ πολυαριθμότατα, πολλὰ δὲ τούτων περιφανῆ καὶ σπουδαιότατα, ὡς ὁ περίπυστος ἐν Ἀρτῇ τῆς «Παρηγορητρίας» ναὸς καὶ ἄλλα· τὰ πλεῖστα δ' ὅμως τούτων εἰσὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἄγνωστα, διότι ἐνῷ περὶ τῶν ἐν Θράκῃ, Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ βυζαντινῶν μνημείων ἔχουσι γραφὴν πλεῖστα ὅσα, περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ δὲν ὑπάρχει δυστυχῶς οὐδὲ μία καὶ μονογραφία.

Τοῦτο ἀποδοτέον καὶ εἰς ἄλλα τινὰ αἷτια, ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἰς τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλ. οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ βυζαντινῶν ναῶν, ἐκτὸς τοῦ ἄνω μνημονευθέντος ἐν Ἀρτῇ, κατεστράφησαν οὕτως ὁλοσχερῶς, ὥστε μόνον ἐρείπια παρουσιάζουσιν καὶ ταῦτα ἀπρόσιτα πολλάκις ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως συγκοινωνίας, οἱ δὲ σωζόμενοι δὲν παρουσιάζουσιν ὄγκον τινὰ ἀρχιτεκτονικόν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἔχουσι σχήματα ἀπλά, ἐπιμήκεις δηλ. σηκοῦς, ὡς

τῶν ἀρχαίων ναῶν μὲ ψαλιδωτάς στέγας, τοῦτο δὲ ἴσως ἐξ ἐπιδράσεως Ἑπιανησιακῆς, διότι ἰδίᾳ ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἐπικρατεῖ τὸ σχῆμα τοῦτο, εἶνε δὲ γνωστὴ ἡ ἐκ τῆς γειτνιάσεως μετὰ τῆς Ἡπείρου πολλαπλῇ ἐπικοινωνίᾳ καὶ ἀμοιβαία αὐτῶν ἐπίδρασις.

Ἀλλ' ἂν στερεῶνται ὄγκου καὶ ἐπιβολῆς, πλούτου καὶ κομψότητος ἐξωτερικῆς, τοῦναντίον ἐσωτερικῶς φέρουσι γραφικὸν καὶ γλυπτικὸν διάκοσμον, ὅστις δύναται νὰ ἀμιλληθῇ πρὸς τὰ ἄριστα διασωθέντα τῆς Γραφικῆς καὶ Γλυπτικῆς χριστιανικῆς μνημεῖα. Τοιαῦτα ὑπάρχουσιν ἀξιολογώτατα ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν Πρεβέζῃ, ἐν Βορείῳ Ἡπείρῳ καὶ πολλαχοῦ ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ χώρᾳ, ἀλλ' ἡμεῖς ἐνταῦθα θὰ διαλάβωμεν περὶ τῶν ἐν Πρεβέζῃ, ἅτινα καὶ ἀκριδέστερον ἐμελετήσαμεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐν Νικοπόλει ἀνασκαφῶν ἡμῶν.

Ι. Ναὸς Ἀγίου Νικολάου.

Ὁ ναὸς οὗτος εὑρεται πρὸς τὸ ΝΔ τῆς Πρεβέζης, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ συνοικίᾳ, ἐπὶ πλατείᾳ, ἐφ' ἧς καὶ τὸ Ἑλλήν. Σχολεῖον. Καὶ εἶνε μὲν ἀρχαιότατος, ἀλλ' ἐσχάτως τελείως ἀνακαινισθεὶς δὲν παρουσιάζει ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν ἔτι οὐδαμοῦ σημεῖόν τι ἀρχαιότητος. Μόνον ὁ ὑπερβάς τὸν οὐδὸν τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ Ἱερόν θὰ παρατηρήσῃ τὸ πρῶτον ἔχνη τοῦ ἀρχαίου κάλλους τοῦ ναοῦ. Καὶ τὰ ἔχνη ταῦτα εἶνε εὐτυχῶς τοιαῦτα, ὥστε τελείως νὰ ἱκανοποιήσωσι καὶ τὸν μᾶλλον αὐστηρὸν τῆς Τέχνης ἐκτιμητήν. Εἶνε δὲ ἀπορίας ἄξιον πῶς ἡ ἀμουσία τῶν ἀνακαινιστῶν ἐπιτρόπων ἐφείσθη τῆς γωνίας ταύτης τοῦ ἱεροῦ χώρου καὶ ἐσταμάτησεν ἡ βέβηλος χεὶρ τοῦ ἀσβεστοχρίστου μόνον πρὸ τοῦ ἀδύτου τοῦ ναοῦ. Ὅποια ἔμως ἀπώλεια ἀνεπανόρθωτος, ὅταν ἀναλογισθῇ τις, ὅτι δλόκληρος ἄλλοτε ὁ ναὸς ἐκοσμεῖτο μὲ ἀchioγραφίας τοιαύτης τέχνης δοκίμου καὶ καλῆς, οἶαι αἱ τοῦ Ἱεροῦ!

Αἱ τοιχογραφίαι αὗται καταλαμβάνουσιν δλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τῶν τριῶν τοίχων τοῦ Ἱεροῦ, ἀπὸ τῆς ὀροφῆς μέχρι

τοῦ ἐδάφους, μὴ ἀφίνουσαι οὐδὲ ἑκατοστομέτρου χώρον κενόν. Καὶ περὶ μὲν τῆς τεχνοτροπίας αὐτῶν θὰ ὁμιλήσω κατωτέρω, ἥδη δ' ἐν τῷ συναφεῖ πίνακι κάτωθεν θὰ διαγράψω τὴν σειρὰν καὶ τάξιν τῶν παραστάσεων ὡς αὐταὶ ἔχουσιν ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου, ὅπου καὶ ἡ ἀψὶς τοῦ ναοῦ.

Ἀνατολ. τοῦχος ναοῦ Ἀγ. Νικολάου ἐν Πρεβέζῃ

Ὁ Ἰη. Χρ. ἱόμενος τὸν Τυφλόν.	Ἡ Ἀνάληψις.	Ὁ Προφ. Δαυίδ.	Ἡ Ἀγία Τριάς.	Ἡ Πεντηκοστή.	Ὁ Προφ. Ἰωήλ.	Παραβολὴ Ἀφρονος. Πλουσίου
ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΘΕΙΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ						
Ὁ Ἐπιτάφιος	Μίτρα ἀρχιερέως	Ὁ Ἰησ. Χρ. εὐλογῶν τὸ θυμιάμα.	Θυσιαστήριον	Οἱ Ἀγγελοὶ δεχόμενοι τὰ δῶρα τῆς θείας μεταλήψεως.		
	ἄμφια	Θυσία Ἀδραάμ	Πλατυτέρα Οὐρανῶν	Φιλοξενία Ἀδραάμ	Ὁ Χρ. ἱόμενος τὸν Παράλυτον.	Ὁ Χρ. ἱόμε- νος τὴν συγκύ- πτουσαν.
		Ὁ Ἅγιος Στεφάνος ὁ Πρωτο- μάρτυς	Οἱ Ἅγιοι: Βασίλειος, Γρηγόριος, Χρυσόστομος, Ἰωάννης Θεο- λόγος κλπ.	Ἀγ. Ἰάκωβος ὁ ἀδελφός.	Ὁ Ἅγ. Ἰγνά- τίος	Ὁ Ἅγιος Κύριλλος
	Σκευοθήκη					

Ἐπὶ δὲ τῶν ἐκατέρωθεν πλευρικῶν τοίχων τοῦ αὐτοῦ ναοῦ αἱ ἐξῆς:

Ἐπὶ μὲν τοῦ Ἰβορείου τοίχου:

Ἑωθινὸν Γ'. Ἄγγελοι ἐπὶ τοῦ Τάφου τοῦ Χρ.	Ἑωθινὸν Δ'. Αἱ Μυροφόροι.	Ἑωθινὸν Ε'. Δεῖπνον εἰς Ἑμμάδους
Ἑωθινὸν Ζ'. Ἐνταφίσεις	Ἑωθινὸν Η'. Μαγδαληνὴ	Ἑωθινὸν Θ'. —

Εἰκόνες ἁγίων

Εἰκόνες ἁγίων (ἐξαφανισθεῖσαι)

Ἐπὶ δὲ τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου:

Παραβολὴ
Σαμαρείτου

Ὁ Ἰησ. Χρ.
ἰώμενος τὸν
ὕδρωπικόν.

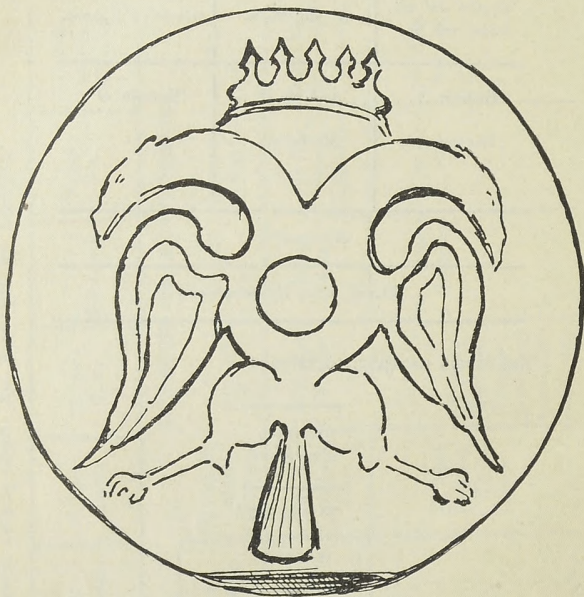
Ἐπὶ πασῶν τῶν παραστάσεων τούτων ὑπάρχουσι παραπλεύρως ἐπιγράμματα δηλοῦντα τὴν ὑπόθεσιν τῆς γραφῆς, ἀλλὰ ταῦτα ὥς καὶ αἱ τοιχογραφίαι εἶνε τοσοῦτον διὰ τοῦ χρόνου ἐξηγησιμένα, ὥστε μόλις καὶ μετὰ μεγάλου κόπου δύναται τις νὰ τὰναγνώσῃ.

Ἄλλ' οἷα παρ' ὅλην τὴν φθορὰν ζωὴ καὶ χάρις, ἔκφρασις καὶ ἁρμονία εἰς τὰς σκιερὰς ταύτας καὶ σχεδὸν ἐξιτήλους ἁγιο-

γραφίας! Ἡ ἀκρίβεια καὶ λεπτότης τοῦ σχεδίου, τὸ κάλλος τοῦ περιγράμματος καὶ ἡ σεμνότης τῆς παραστάσεως τῶν γραφῶν τούτων δὲν ἀπαντῶσιν ἢ μόνον ἐπὶ τῶν λευκῶν τῆς Ἀττικῆς ληκύθων καὶ ἐπὶ τοιχογραφιῶν τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως!

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Ἀγ. Νικολάου εἶνε ὑδρογραφίαι (tem-

Εἰκ. 1.

pera), οὐχὶ δ' ἐφ' ὕγροῦ, — διὸ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξηφανίσθη τὸ πρότερον ζωηρὸν χρῶμά των, — ἀνήκουσι δὲ εἰς τὴν ΙΓ' πιθανὸν ἑκατονταετηρίδα, διότι ἡ ἰδρυσις τῆς Πρεβέξης τίθεται περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΕ' ἑκατ. ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι εὐθὺς ἅμα τῇ ἰδρύσει φθορομήθη καὶ διεκοσμήθη ὁ ναὸς οὗτος. Ἐκτὸς δὲ ἄλλων τινῶν εἰκόνων ἐπὶ ξύλου ἀρχαιοτάτων καὶ ἀξίων

λόγου καὶ ἕτερον μνημεῖον σπουδαιότατον ἀνεκάλυψα ἐν τῷ περι-
 θόλῳ τοῦ ναοῦ, ὅστις χρησιμοποιεῖται ὡς *Κοιμητήριον*. Παρά
 τινα δηλ. τάφον καὶ ἐν μέσῳ θάμνων καὶ φρυγάνων παρετήρησα
 ὀγκωδέστατον *στρογγύλον λίθον*, πορώδους μᾶλλον συστάσεως,
 παρέχοντα ὄψιν «μυλόπετρας». Τοῦτον τῇ βοήθειᾳ τριῶν σιτίδα-
 ρῶν ἐργατῶν ἀνατρέψας, μετὰ χαρᾶς παρετήρησα ἐγγεγλυμμέ-
 νον ἐπ' αὐτοῦ *τεράστιον δικέφαλον αἰετὸν*, ἀρίστης τέχνης καὶ
 λίαν ἐπιμελημένης ἐξεργασίας. Εἶνε ἀληθὲς μνημεῖον τέχνης
 καὶ βεβαίως ἐποιήθη, καθ' οὓς χρόνους καὶ ὁ ναὸς διεκοσμήθη.
 Ἡ διάμετρος αὐτοῦ 1,18 μ. Τὸ πᾶχος 0,34 μ. (εἰκ. 1).

Ὁ θαυμαστος οὗτος αἰετὸς θὰ ᾔτο ἐκτισμένος ἐν τῷ κέντρῳ
 τοῦ θαπέδου τοῦ ναοῦ, ὡς εἴθισται ἐν πλείστοις ὀρθοδόξοις ναοῖς,
 ἀλλ' οἱ φιλόμουσοι ἐπίτροποι ἔκριναν καὶ τοῦτον ἀπορριπτέον —
 εἰρήσθω δ' ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ διατήρησίς του εἶνε καλλίστη —
 καὶ τον ἀντικατέστησαν δι' ἐνὸς ἀτέχνου καὶ ἀσημοτάτης τέχνης
 διεκεφάλου.

II. Ναὸς Ἀγίου Ἀθανασίου.

Ἑτέρος χριστιανικὸς ναὸς, ἐπίσης ἀξιόλογος ὑπὸ καλλιτεχνι-
 κὴν ἔποψιν, εἶνε ὁ ἐν τῇ ὁμωνύμῃ συνοικίᾳ Πρεθέζης, πρὸς τὸ
 ΒΔ αὐτῆς, κείμενος καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου τι-
 μώμενος. Οὗτος εὐτυχῶς διετηρήθη ὅλως ἀβλαβής, εἰ καὶ ἐπ'
 ἐσχάτων εἶχεν ἀποφασισθῇ ἡ ὀλοσχερὴς αὐτοῦ ἀνακαίνισις, δηλ.
 . . . καταστροφή. Εἶνε καὶ οὗτος, ὡς ὁ τοῦ Ἀγ. Νικολάου, ἐπι-
 μήκης σηκὸς μὲ μικρὸν νάρθηκα πρὸς Δ. καὶ μικράν ἄψίδα πρὸς
 Α. Ἐκ δυσμῶν δὲ προέχει ὑπόστεγον, ὕπερ ἐπιτείνει τὴν σκο-
 τεινότητα τοῦ ναοῦ, καθιστῶσαν δυσχερεστάτην τὴν μελέτην καὶ
 ἀντιγραφὴν, πολλῶν δὲ μᾶλλον τὴν φωτογράφησιν τῶν ἐν αὐτῷ
 τοιχογραφιῶν. Καὶ τὸ μὲν μῆκος τοῦ ναοῦ εἶνε 15 μ. τὸ δὲ πλά-
 τος 6 μ. Ὀλόκληρον δὲ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀροφῆς,
 μὴδ' αὐτῆς ἐξαίρουμένης, μέχρι τοῦ κρασπέδου τῶν τοίχων εἶνε
 κεκαλυμμένον ἐκ γραφῶν, οὕτω δ' ἡ ἐκ τοῦ συνόλου ἐντύπωσις
 εἶνε λίαν εὐάρεστος καὶ μεγαλειώδης.

Ὀλοκλήρους ἡμέρας διήλθον ἐν αὐτῷ, ἵνα ἐπακριδῶς πάσας τὰς γραφὰς μελετήσω καὶ ἀναγράψω, καθ' ἑκάστην δ' ἔτι μᾶλλον μ' ἐγοήτευσεν ἡ ἀπλότης καὶ αὐστηρότης τῶν ἔργων τούτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἡ καλὴ ἐν πολλοῖς καλλιτεχνικῇ ἐκτέλεσις, διότι καὶ τὸ σχέδιον καὶ ὁ χρωματισμὸς ἀποδεικνύουσι δόκιμον καλλιτέχνην τὸν γράψαντα. Δυστυχῶς τὸ ὄνομα τούτου διατελεῖ ἡμῖν ἄγνωστον, ὥς καὶ τοῦ τὰς ἐν τῷ Ἀγ. Νικολάῳ γράψαντος ἁγιογραφίας, εἰ καὶ ὑπὲρ τὴν κυρίαν θύραν ἀναγινώσκουμεν μὲ λίαν ἐπιμεμελημένους βυζαντ. χαρakterας τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

+ ΗΣΟΥΘΗ Ο ΘΥΟΣ ΞΤΟΣ Κ ΠΗΚΕΠΤΟΣ ΗΘΟΣ ΤΣ ΕΗΗΓΙΟΙ ΠΗΤΡΟΣ
 ΗΗΩΗ ΗΘΗΗΗΙΣ ΠΗΤΡΗΧΧ ΗΛΕΞΗΝΑΡΥΗΣ ΑΙΔ ΣΥΜΦΟΡΗΙΣ Κ ΕΠΙΝΗ
 ΣΙΗΣ ΤΣ ΘΟΛΗΒΕΡΨΧ ΕΜ ΙΕΡΕΥΣΙ ΠΗΠΗ ΚΥΡ ΙΩΗΗΗ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΤΑ ΠΙΚΛΥΝ.
 ΤΣ ΚΕ ΚΤΗΤΟΡΟΣ ΤΣ ΗΑΣ ΤΣ ΤΣ ΑΗΤΗΣ ΑΣ ΤΩΜ ΓΕΣΕΒΩΗ ΧΡΙΣΤΗΝΩΜ· ΨΗΔΕΛ
 ΦΩΗ ΗΧΙΕΓΗΤΩΩΗΤΣ ΤΣ ΠΗΙΕΒΤΙΣ ΗΠΕ ΠΟΛΥΤΣ ΝΗΠΨΧ ΚΥΡ ΚΥΡ ΗΨΗ
 ΕΝΕΤΙ ΙΓΘΟ

*

Ἔλθωμεν ἤδη ἐπὶ τὴν ἀναγραφὴν τῶν τοιχογραφιῶν.

Αὗται εἰσι διατεθειμένοι, μετὰ θαυμαστῆς συμμετρίας, ἐν τρισὶ ζώναις, αἵτινες ἀλλεπάλληλοι διαθέουσιν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. — καὶ τἀνάπαλιν διὰ τὸν ἕτερον τοῖχον — τὴν ἐπιφάνειαν ὁλόκληρον ἀμφοτέρων τῶν πλευρικῶν τοίχων. Ἐχομεν οὕτω τὸ ἐξῆς διάγραμμα:

(ἐξ Α. πρὸς Δ.). Τοῖχος μεσημβρινὸς ναοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου
 ἐν Προβέξη.

Εὐαγγελισμός, Προσκύνησις Μάγων, Παράθυρον ἔχον ἐκατέρωθεν: Προφ. Ἀαρὼν Προφ. Ἡσαΐας, Ὑπαπαντή, Βάπτισις, Μεταμόρφωσις, Ἐγερσις Λαζάρου, ἡ Βαΐφορος, ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός, ὁ Νιπτήρ, ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους Προσευχή, Ἀγ. Εὐδοκίμης, Ἀγ. Αὐξέντιος, Ἀγ. Εὐγένιος, Ἀγ. Μαρκάριος, Ἀγ. Ὁρέστης, Ἀγ. Τρόφιμος, Ἀγ. Σαβάτιος, Ἀγ. Δοριλαός, Ἀγ. Νασάριος, Ἀγ. Γερβάσιος, Ἀγ. Προτάσιος, Ἀγ. Κέλσος, Ἀγ.

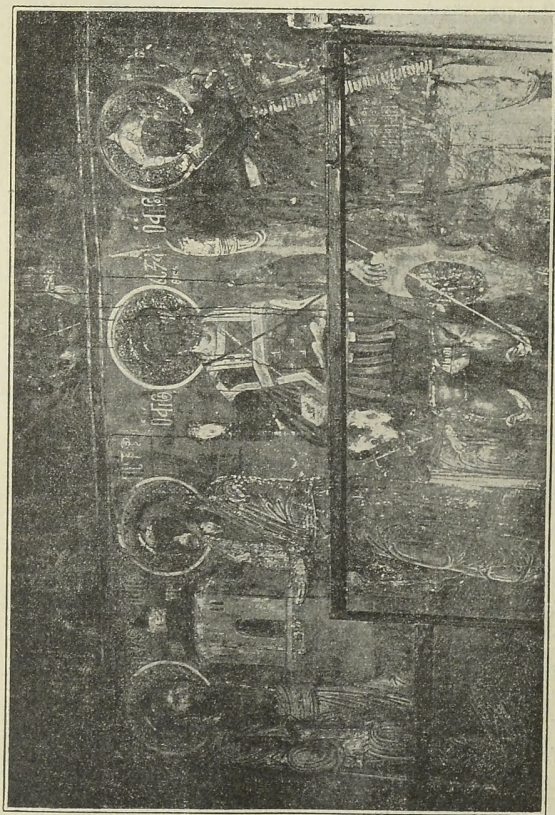
Νεόφυτος, Ἀγ. Ἀρέθας, Ἀγ. Ἰουστίνος, Ἀγ. Ἰουλιανός, Ἀγ. Κυριάκος, Ἀγ. Παχώμιος, Ἀγγελος Κυρίου, Ὁσία Μαρία, Ἀδ-
 βᾶς Ζωσιμᾶς, Ἀγ. Ἀλέξιος, Ἀγ. Ἰωάννης Καλυδίτης, Ἀγ.
 Ἐφραῆμ, Ἀγ. Ἀρσένιος, Ἀγ. Παῦλος ὁ Θηβαῖος, Ἀγ. Βα-
 σίλειος, Ἀγ. Ἰωάν. ὁ Χρυσόστομος, Ἀγ. Γρηγόριος ὁ Θεολό-
 γος, Ἀγ. Γεώργιος, Ἀγ. Προκόπιος, Ἀγ. Θεόδωρος, Ἀγ. Παν-
 τελεήμων, Ἀρχων Μιχαήλ, (Θύρα κυρία ναοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου),
 Ἀρχων Γαβριήλ, Ἅγιος Κοσμᾶς, Ἅγιος Δαμιανός, Ἅγιος
 Φίλιππος, Ἀγ. Ἀνδρέας, ὁ Προφ. Ἠλίας, Ἀγ. Ἀντώνιος, Ἀγ.
 Εὐθύμιος, Ἀγ. Σάββας, Ἀγ. Θεοδόσιος, Ἀγ. Στυλιανός.

(ἐξ Α. πρὸς Δ.). Τοῦχος βόρειος ναοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου.

Ψηλάφησις Θωμᾶ, Ἀνάστασις Πρωτοπλάστου, Παράθυρον,
 οὗ ἐκατέρωθεν : ὁ Προφ. Συμεὼν καὶ ὁ Προφ. Δανιήλ, Ἀποκα-
 θήλωσις, Μεταμέλεια καὶ ἀπαγχονισμὸς Ἰούδα, Μαστίγωσις ἸϞ.
 ΧΡ., Ἰησοῦς πρὸ τοῦ Πιλάτου, Ἰησοῦς πρὸ τοῦ Ἄννα καὶ
 Καϊάφα, Παράθυρον, Ἀγία Ἡριδιάννα (;), Ἀγ. Ἀζαρίας, Ἀγ.
 Ἀνκνίας, Ἀγ. Ἀκίνδυνος, Ἀγ. Ἀφθόνιος, Ἀγ. Πηγάσιος, Ἀγ.
 Ἐλπιδοφόρος, Ἀγ. Ἀνεμπόδιστος, Ἀγ. Ἀκέψιμος, Ἀγ. Ἰω-
 σήφ, Ἀγ. Λιθάδιος, Ἀγ. Σέργιος, Ἀγ. Βάκχος, Ἀγ. Βίκτωρ,
 Ἀγ. Βικέντιος, Ἀγ. Γουρίας, Ἀγ. Σαμσών, Ἀγ. Ἀβίδος, Ἀγ.
 Μηνᾶς ὁ καλλικέλαδος, Ἀγ. Ἑρμογένης, Ἀγ. Εὐγραφος, Ἀγ.
 Χρύσανθος, Ἀγ. Δαρία, Ἀγ. Θέκλα, Ἀγ. Ξένη, Ἀγ. Κασσιόπη,
 Ἀγ. Νικόλαος, Ἀγ. Σπυρίδων, Ἀγ. Χαράλαμπος, Ἀγ. Δημή-
 τριος, Ἀγ. Νέστωρ, Ἀγ. Θεόδωρος ὁ Τύρων, Ἀγ. Μερκούριος,
 Ἀγ. Μηνᾶς, Ἀγ. Ἰωακεῖμ καὶ Ἀγ. Ἄννα ἄνωθεν βορ. θύρας,
 Ἀγ. Ἰάκωβος ὁ Πέρσης, Ἀγ. Εὐστάθιος, Ἀγ. Πέτρος καὶ
 Ἀγ. Παῦλος κρατοῦντες τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἸϞ. ΧΡ., Ἀγ.
 Κωνσταντίνος καὶ Ἀγ. Ἑλένη κρατοῦντες τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυ-
 ρίου, Ἀγία Αἰκατερίνη, Ἀγία Βαρβάρα, Ἀγία Κυριακή, Ἀγία
 Παρασκευή, Ἀγία Μαρίνα. (Ἰδὲ εἰκ. 2, 3, 4, 5, 6).

Οἱ περὶ τὰς κεφαλὰς τῶν Ἀγίων στέφανοι εἶνε πάντες ἀνά-

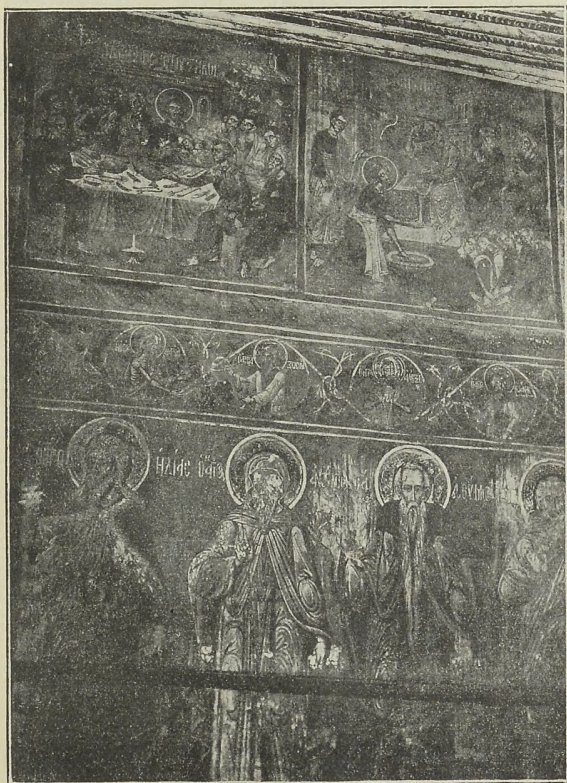
γλυπτοι ἐκ γύψου καὶ κεχρυσωμένοι. Ἄξιον σημειώσεως δὲ εἶνε

Εἰκ. 2. Τοιχογραφία ἐκ τοῦ βορ. τοίχου τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου ἐν Πρεβέζῃ.
Οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος, Ὁ ἁγ. Ἰακώβος.

ὁ ἐπιτυχὴς χαρακτηρισμὸς ἐκάστου ἁγίου συμφώνως πρὸς τὴν γνωστὴν «Ἑρμηνείαν τῶν Ζωγράφων».

Παρατηρεῖ τις πῶς ὁ καλλιτέχνης παρ' ἑκάστῃ αὐτῶν ἀπο-
τυποῖ τὸν χαρακτῆρα, τὸ χρῶμα, τὸ ἐνδυμα, τὰ σύμβολα καὶ
ὅ,τι ἰδίᾳ χαρακτηρίζει αὐτόν.

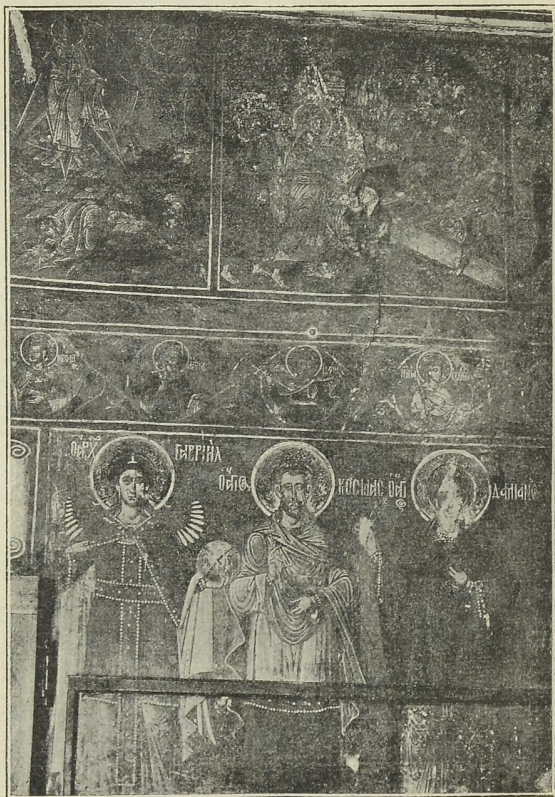

Εἰκ. 3. Ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου ἐν Προβέξῃ.
Ἐν τῇ ἀνωτάτῃ ζώνῃ: Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος. Τὸ θαῦμα τοῦ ἐν Κανᾷ Γάμου.
κάτωθεν: Ὁ Προφ. Ἡλίας. Ὁ Ἀγ. Ἀντώνιος. Ὁ Ἀγ. Εὐθύμιος.

Ὁ Νικητής

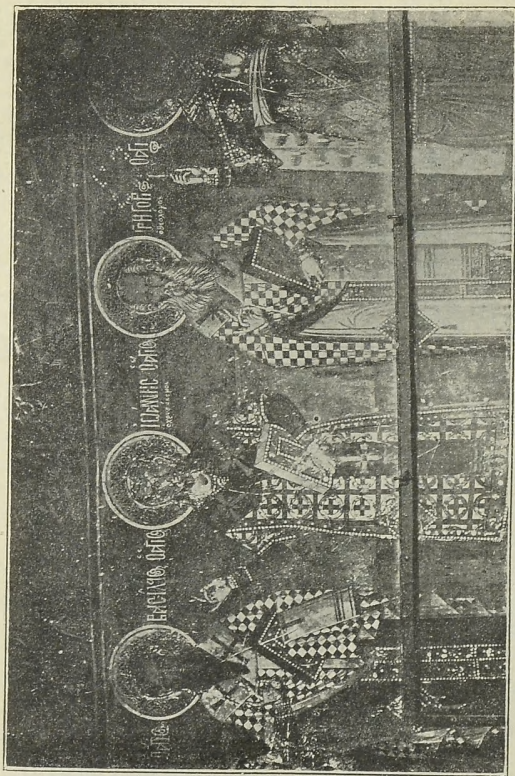
Ἐν ᾧ δ' ὑπάρχει τοιαύτη πληθὺς ἀγίων, ἰδίᾳ ἱερόντων, ἐν τούτοις οὐδεμία ἀπαντᾷ μονοτονία, τὸναντίον δὲ μεγάλη ἐπικρα-

Μεταξύων

Εἰκ. 4. ἄνω: Ἡ Ἀνάστασις. Ὁ Ἰησοῦς ἰώμενος τὴν συγκύπτουσαν. κάτωθεν: Ὁ Ἀρχ. Γαβριήλ. Ὁ Ἀγ. Κοσμάς. Ὁ Ἀγ. Δαμιανός.

εἵπομεν, εἶνε ἔργα τέχνης, μαρτυροῦντα ὅποσον ἰσχυρὰ ἦτο ἡ παράδοσις τοῦ παρελθόντος ἐν τῇ Βυζαντινῇ τέχνῃ, ὥστε καὶ

Εἰκ. 6. Ἐκ τοῦ μεσημβ. τοῖχου τοῦ ἐν Πρεβέζῃ τοῦ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου.
Ὁ Ἁγ. Βασίλειος, ὁ Ἁγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσοστόμος, ὁ Ἁγ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.

κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας νὰ παράγῃ ἔργα τοιαύτης σχε-
δὸν εἰπεῖν ἀνθηρότητος. Καὶ αἱ μὲν ἐπὶ τῶν τοίχων γραφαὶ εἰσι
δι' ὕδατοχρώματος, αἱ δ' ἐπὶ τῆς ὀροφῆς δι' ἐλαιοχρώματος,

διότι αὕτη ἦτο ἐκ ξύλου. Ἰδοὺ δὲ καὶ αἱ διάφοροι ἐπ' αὐτῆς παραστάσεις ἀπὸ Α. πρὸς Δ.

Ἄγγελος Κυρίου μετὰ τὴν βομφαίαν ἐκδιώκων αὐτοὺς ἐκ τοῦ Παραδείσου.	Ὁ Θεὸς ἐπιπλήττει τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὕαν.	Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὕα τρώγουσι τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν.	Ὁ Θεὸς ἐπλασεν ἐκ τοῦ Ἀδὰμ τὴν Εὕαν.	Ἡ δημιουργία τοῦ Πρωτοπλάστου.
Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὕα ἐργάζονται ἐν τῷ ἰδρωτί τοῦ προσώπου αὐτῶν.	Ὁ Ἰησοῦς ἰώμενος τὴν πενθερὰν τοῦ Πέτρου.	Ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Ἀγ. Στεφάνου.	Παντοκράτωρ	Ὁ Ἀπόστ. Πέτρος ἐν τῇ φυλακῇ, ἀστὴρ ἀνάγλυπτος.
Ὁ Ἰωσήφ καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Πετρεφῆ.	Ὁ Ἰησ. Χρ. ἰώμενος τὴν συγκύπτουσαν	Ὁ Χριστὸς ἰώμενος τὸν υἱὸν τοῦ Ἀρχισυναγώγου.	Ἑωθινόν Τὸ θαῦμα τῶν ἰχθυῶν.	Ὁ Ἰησοῦς διδάσκων τοὺς μαθητάς αὐτοῦ.

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐνθυμίζουσι ζωηρῶς τὰς ἐν Ἰωαννίνοις τοιχογραφίας τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν ἐπὶ τῆς νησίδος τῆς λίμνης Ἰωαννίνων καὶ τὰς τοῦ ἐν θέσει «Πέραμα» ναΐσκου τοῦ Ἀγ. Νικολάου. Ἡ ὁμοιότης τῆς τεχνотροπίας εἶνε τοιαύτη, ὥστε πολὺ πιθανὸν νὰ προέρχωνται πᾶσαι αὗται ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δέον νὰ σημειωθῇ ὡς λίαν σπουδαῖον γεγονὸς διὰ τὴν βυζαντ. τέχνην εἶνε ὅτι ἡ συντελεσθεῖσα θαυμαστὴ ἐπὶ Παλαιολόγων Ἀναγέννησις τῆς τέχνης ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἡς ἐξοχώτατα δείγματα ἔχομεν τὰς ἐν Μιστριᾷ τοιχογραφίας, οὐδαμῶς ἀνεκότη ἐκ τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς καὶ τῆς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων ὑποδουλώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἀλλὰ τοῦναντίον μετ'

ἀξιοθαυμάστου ἀκμῆς ἐνεκαρτέρησε καὶ μὲ τὸ δλίγον, ἀλλὰ ζωογόνον καὶ ζωοποιὸν φῶς, τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐν τῇ κρυπτῇ καὶ ἐπὶ τῶν σκιερῶν τοίχους τῶν ναῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐρημοκκλησιῶν ἀκόμη παρήγεν ἔργα, ἅτινα καταπλήττουσι διὰ τὴν ἀκρίβειαν πολλάκις τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὸ βαθὺ αἶσθημα, ὅπερ ἐνέπνευσε ταῦτα.

III. Τὸ Φρούριον καὶ τὸ Τζαμίον Πρεβέζης.

Τὸ φρούριον Πρεβέζης ἐκτίσθη μὲν ἴσως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐπεσκευάσθη δ' εἴτα ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν καὶ βραδύτερον πάλιν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐνοικοδομηθέντων ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτοῦ οὐκ ὀλίγων λίθων ἀρχαίων καὶ χριστιανικῶν, ἐκ Νικοπόλεως προερχομένων ¹⁾. Ἐπὶ τῆς παραστάδος τῆς μεγάλης Πύλης εἶνε ἐντετειχισμένη ἐπιγραφή ρωμαϊκῶν χρόνων, ἣτις ἔχει ἥδη δημοσιευθῇ,

Εἰκ. 7.

ἀλλ' ἀνέκδοτά εἰσι τὰ ἄνωθεν αὐτῆς ἀνάγλυφα, ποιηθέντα ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπὸ Ἑλλήνων τεχνιτῶν, ὧς ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἐλληνικοῖς γράμμασιν ἐπιγραφή ἐπὶ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν.

Καὶ ἀριστερόθεν μὲν τῇ εἰσερχομένῳ ὑπάρχει τὸ ἐξῆς ἀνάγλυφον (εἰκ. 7):

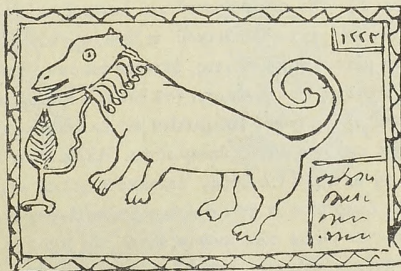
¹⁾ Συντόμως ἡ ἱστορία τῆς Πρεβέζης ἔχει ὡς ἐξῆς: Ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1495, τὰ δὲ φρούρια αὐτῆς συνετελέσθησαν τῷ 1530. Οἱ Ἑνετοὶ κατέλαβον ταύτην τῷ 1684, κατηδάφισαν δ' ἐν μέρει τὰ φρούριά της τῷ 1701, τῷ δὲ 1713 ἐκάλεσαν ἐκ τῶν πέριξ νήσων καὶ ἀλλαχόθεν ἐποίκους, ὅπως συνοικήσωσι τὴν Πρέβεζαν ἐρημωθεῖσαν· τῷ 1798 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, τῷ δὲ 1803 ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ. Τῷ 1813 ἐγένετο ἡ Πρέβεζα *Προτεκτοροῦτον τουρκικὸν* ὑπὸ τὸν Ἀῶδουλλάχ μπέην, τῷ δὲ 1814 ἐπεσκευάσθησαν τὰ φρούρια ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς σήμερον ἔχουσι, πιθανόν δὲ εἰς ταύτην τὴν τελευταίαν ἐπισκευὴν νανάγηται ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφή.

Ἐπὶ τῆς ἄνω γωνίας αὐτοῦ ὑπάρχει ἐπιγραφὴ τουρκικὴ, κάτωθεν δὲ ἑλληνικὴ μὲ βυζαντινοὺς χαρακτήρας ἔχουσα ὧδε :

ΟΧΛΕΜΟΥΟΖΦΔΧΡΙΩΝΕΝΗΗ
 ΟΥΟΥΗΗΚΦΣΒΗΦΧΙΕΚΦΕΡ

ἐξ ἧς μανθάνομεν, ὅτι ἀρχιτέκτων πάντων τῶν ἐν τῇ πόλει φρουρίων ἦν Ἑλληγν, Πέτρος τοῦνομα. Τοῦτο δ' ἔχει οὐ σμικρὰν σημασίαν, διότι ἀποδεικνύει πῶς καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ζοφεροὺς τῆς δουλείας χρόνους ἐχρησιμοποιοῦντο Ἑλληγνες τεχνῖται καὶ δὴ ἀρχιτέκτονες, τοῦτο δέ, διότι ἐπὶ αἰῶνας οἱ Βυζαντινοὶ ἐτείχιζον πόλεις ὅλας, πανταχοῦ δ' ἀνήγειρον τῆς ἀπεράντου Αὐτοκρατορίας ἀπειράριθμα φρούρια μετὰ θαυμαστῆς τέχνης ὀικοδομημένα.

Ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου δὲ πλευρᾶς τὸ πᾶρison τοῦτου ἀνάγλυφον (εἰκ. 8):

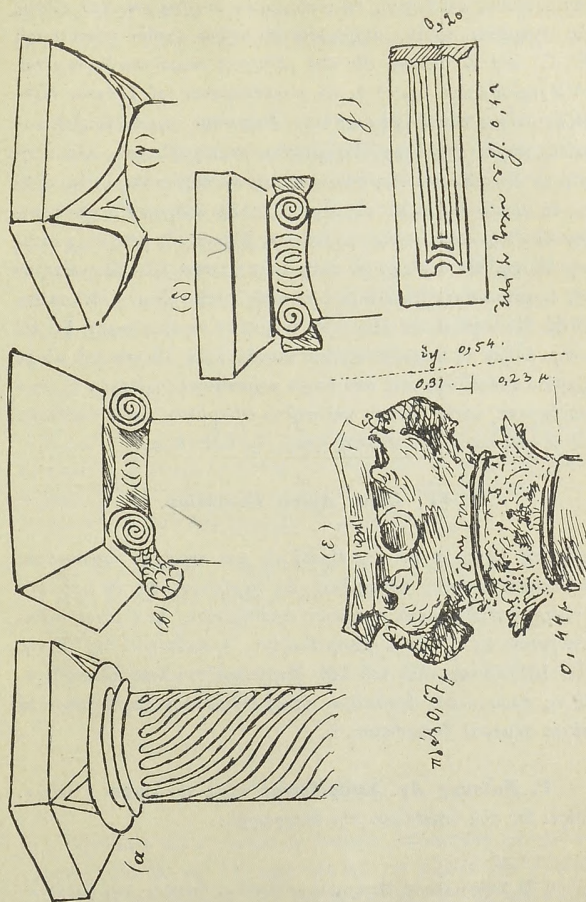
Εἰκ. 8.

Τοῦτο φέρει μόνον τουρκικὰς ἐπιγραφάς, ἃς δὲν ἠδυνήθημεν νᾶναγνῶσωμεν. Ἐντὸς δὲ τοῦ φρουρίου ὑπάρχει Τζαμίον ὀθωμανικόν, ὅπερ οἱ ἐν Πρεβέζῃ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἤτό ποτε ὁ ἐν τῷ φρουρίῳ γαδὸς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου. Πράγματι δ' ἐν ἅπασιν τοῖς φρουρίοις Πρεβέζης, καὶ ἐν τῷ Ἀγίῳ Γεωργίῳ δηλ. καὶ ἐν τῷ

Πανοκράτορι ὑπῆρχον ναοὶ *χριστιανικοί*, οὓς ὁμως, μεταβληθέντας ὑπὸ τῶν *Τούρκων* εἰς πυριτιδαποθήκας, κατέστη μοι ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῶ. Πιθανώτατον λοιπὸν καὶ ἐν τῇ φρουρίῳ τούτῳ νὰ ὑπῆρχε ναός, ἀλλ' οὗτος δὲν εἶνε ποσῶς τὸ *τζαμίον*, ὅπερ φαίνεται νεωστὶ ἱδρυθὲν καὶ μὴ παρουσιάζον οὐδέναν μετασχηματισμόν, ἄλλως τε οἱ Ὀθωμανοὶ οὐδὲ καὶ μετεσχημάτιζόν ποτε τοὺς ἡμετέρους ναοὺς, ἀλλ', ὥς ἐκ πλείστων παραδειγμάτων γνωρίζομεν, ἤρκουντο εἰς τὸ νάνεγείρωσιν ἀπλῶς παρ' αὐτοὺς τὸν ἀπαραίτητον *μιναρέν*. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ εἶνε ἀναντίρρητον, εἶνε, ὅτι ἐχρησιμοποίησαν κατὰ τὴν οἰκοδομὴν λίθους ἀρχαίους καὶ δὴ *χριστιανικῶν κυρίων*, ἰδίᾳ δὲ πρὸς κατασκευὴν τοῦ περιθέοντος τὸ τέμενος ὑποστέγου, οὗ ἅπαντες οἱ *κίονες* καὶ τὰ *κιονόκρανά* εἰσι *βυζαντινά*. Ἰδοὺ δὲ ἕνα τούτων, ἅτινα ἐπὶ ποδὸς ἀντέγραψα, ὥς καὶ τάνωτέρω ἀνάγλυφα, μὴ δυνηθεὶς νὰ φωτογραφήσω ταῦτα (εἶκ. 9):

Ὡς παρατηρεῖ τις, ἐν τῇ ὑποστέγῳ τούτῳ τοῦ φρουρικοῦ *τζαμίου* ἔχομεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ *βυζαντιανοῦ* *κιονοκράνου*, τὴν ἀπὸ τοῦ *δωρικοῦ* καὶ *ἰωνικοῦ* συντελεσθεῖσαν καὶ τέλος τὴν ἀπὸ τοῦ *κορινθιακοῦ*, τελείως σχεδὸν ἐπὶ τὸ πρωτοτυπώτερον μετασχηματισθέντος, ἐπικρατήσαν. Ἐν τῇ σχ. 6. εἶκ. 9 παρατηρεῖ τις τὴν συνένωσιν τοῦ *ἰωνικοῦ* *κιονοκράνου* μετὰ τοῦ *ἐπικράνου* ἢ *ἐφαγιδίου* (*imposte*) εἰς ἓν ἀδιάρρηκτον ὅλον, ὅπερ ἐνταῦθα καὶ *μονολίθως* ἐκδηλοῦται. Ἀλλὰ πολὺ σπουδαιότερον εἶνε τὸ ἐν σχ. ε πλουσίως διακεκοσμημένον *κορινθιακόν* *κιονόκρανον*, ὅπερ εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων διασωθέντων ἐν Ἑλλάδι. Φέρει τοῦτο τὸν τύπον τῶν *κιονοκράνων* τῆς πρώτης μεγάλης ἀκμῆς τῆς *βυζαντ. τέχνης*, ἐνθυμίζει δὲ τελείως τὰ περίφημα *κιονόκρανα* τῆς Ἀγ. Σοφίας, τῆς *Ραβέννης* καὶ τὰ τοῦ Ἀγ. Δημητρίου Θεσσαλονίκης. Εἶνε δηλ. τὸ *κιονόκρανον* τὸ «*Ἰουστινιάνειον*», ὅπερ ἀποπνέει ὅλον τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸν θρίαμβον τῆς ἐνδόξου ἐκείνης περιόδου τῆς μεγάλης Ἑλλην. Αὐτοκρατορίας. Λεπτομερὲς περιγραφὴ, αἰσθητικὴ ἐκτίμησις καὶ παραλληλισμὸς αὐτοῦ πρὸς τὰ ὁμότροπα διασωθέντα, θὰ ἦγεν ἡμᾶς μακρὰν τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ παρόντος ὑπομνήματος. Τοῦτο μόνον σημειοῦ-

Εἰκ. 9. Εκ τοῦ ἐν Πρεβέζῃ, ἐνὸς τοῦ φρουρίου αὐτῆς, τζαμίου, βυζαντινὰ κιονόκρανα κλπ.

μεν ἐνταῦθα, ὅτι ἐπειδὴ τὰ ὑπάρχοντα κιονόκρανα τοῦ εἵδους καὶ σχήματος τούτου ἀνήκουσιν εἰς κτίρια σχεδὸν πάντοτε τοῦ Ε', Γ' καὶ Ζ' αἰῶνος, δὲν εἶνε οὐδαμῶς παρακεκινδυνευμένον νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι τὸ ἐν σχ. ε κιονόκρανον τοῦ Τζαμίου Πρεβέζης ἀνήκει εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην Βασιλικήν, ἣν ἐν τοῖς τελευταίοις τεύχεσι τῆς Ἀρχ. Ἐφημερίδος περιεγράψαμεν. Ὅτι ἐλήφθη ἐκ Νικοπόλεως εἶνε ἀναμφισβήτητον, διότι αὕτη ἦν ἐπὶ αἰῶνας τὸ κοινὸν λατομεῖον τῆς Πρεβέζης· ὅτι ἀνήκεν εἰς χριστιανικὸν ἐν αὐτῇ ναὸν εἶνε ἐπίσης βέβαιον. Ἐπειδὴ δὲ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης δὲν ἀνεῦρον ἐν αὐτῇ ναὸν χριστιανικὸν ἀρχαιότερον τῆς ἀνασκαφείσης Βασιλικῆς τῶν «Ἀγ. Ἀποστόλων», διὰ ταῦτα πάντα δὲν νομίζω, ὅτι εἶνε λίαν τολμηρὸν νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι εἰς αὐτὴν ἀνήκε τὸ θαυμάσιον τοῦτο κιονόκρανον. Ἐξῆτι τοῦ αὐτοῦ τζαμίου ἀνεκάλυφα καὶ δύο ἑτερα κορινθιακὰ ρωμαϊκῶν χρόνων κιονόκρανα, ἐντὸς κόπρου καὶ πηλοῦ τεθαμμένα, ἅτινα ἀπέδωκα εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ζωῆς, ἥς εἰσὶν ἄξια.

IV. Ναὸς Ἀγίου Βασιλείου.

καίμενος πρὸς τὸ ΒΑ τῆς Πρεβέζης καὶ περιέχων ὡραισιότητας βυζαντινὰς εἰκόνας, ἐρριμμένas ὡς ἀχρήστους ἐν τῷ ὑπὸ τὴν στέγην ὑπερφῶ μετὰ πλείστων ἀκαθαρσιῶν. Αἱ εἰκόνες αὗται ἀνάγονται εἰς τὴν καλουμένην Βυζαντ. Ἀναγέννησιν τῆς τέχνης (ΙΕ'-ΙΗ' αἰῶνος). Διὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως-Πρεβέζης προῦκάλεσα ἐγκύκλιον, ὅπως διασωθῶσι τοῦλάχιστον αἱ μέχρι σήμερον διασωθεῖσαι ¹⁾).

V. Ναῖσκος Ἀγ. Σπυρίδωνος παρὰ τὸν λιμένα «Βαθύ». Φέρει ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τὴν ἐπιγραφὴν:

¹⁾ Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πρεβέζης Ἰωακείμ, ἀνὴρ φιλόμουσος καὶ ἐκ τῶν κρατίστων ἱεραρχῶν μας, μετὰ μεγίστης προθυμίας συνέδραμε τὸ ἐμὸν ἔργον, οὕτω δὲ συνελέχθησαν ἐν τῷ μικρῷ ἀρχ. Μουσείῳ Πρεβέζης περὶ τὰς εἰκοσι καὶ πέντε ἀρχαῖαι βυζαντιναὶ εἰκόνες.

POKOS · KOPNAPIS · ΠΡΟΒΛΕΠΤΗΣ · ΑΝΑΚΕΝΗΣΕ · + ΚΟΝ ·
ΜΕΤΑ · ΤΟΝ · ΕΒΕΡΓΕΤΟΝ · 1735 ΜΑΗΣ 6.

VI. Ναϊσκος Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐν μέσῳ τῆς πόλεως Πρεβέζης, ἔναντι τῆς Ἑβρ. Συναγωγῆς. Ἰδρύθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἰθακῆς ἱερέως *Παναγιώτη Τσουράκη* (Παπατζουράκη), ὅστις ἐπροίκισεν αὐτὴν μὲ ἀρχαιότατα σκεύη, ἄμφια, εἰκόνας κλπ. ἅτινα μεθ' ἑαυτοῦ ἐκόμισεν. Μεταξὺ αὐτῶν περίφημος ἀργυροῦφαντος ἱερὰ *ὁθόνη*, (ἀέρας) τῆς θείας Μεταλήψεως, ἀληθὲς κειμήλιον φέρον τὰς ἐξῆς ἐπιγραφάς: περὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Παντοκράτορος, κατὰ μῆκος τῶν τεσσάρων πλευρῶν τῆς μεταξωτῆς ὁθόνης:

+ ΕΔΩΚΑΙ ΤΟΙΣ ΑΓΟΙΕΙΣ ΧΥ ΗΛΘΙΤΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ
ΕΙΠΩΝ: ΠΙΤΕ ΕΞ ΧΥ ΠΑΝΤΕΣ ΕΙΣΙΤΟΕΗΑΜΥ: ΟΤΙ
ΚΑΙ ΙΝΙΣ ΑΙΘΙΚΗΣΤΟ Ν ΠΕΡΙΜΩΣΚΑΙ ΠΟΛΛΩ ΝΕΚΧΥΝΟ.
ΜΕΗΟΝΟ ΕΙΣ ΑΦΕΣΙΝ ΑΗ ΑΡΤΙΩΝ: ΑΗΗ:

ΑΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΩΗΣΑΤΙΗΥ ΧΡΗΣ· ΟΑΘΗ
ΡΗΣΕΟΟ ΑΛΕΞΑΗΑΡΑΙ + ΕΤΟΝΟ· Ζ ΠΣ'

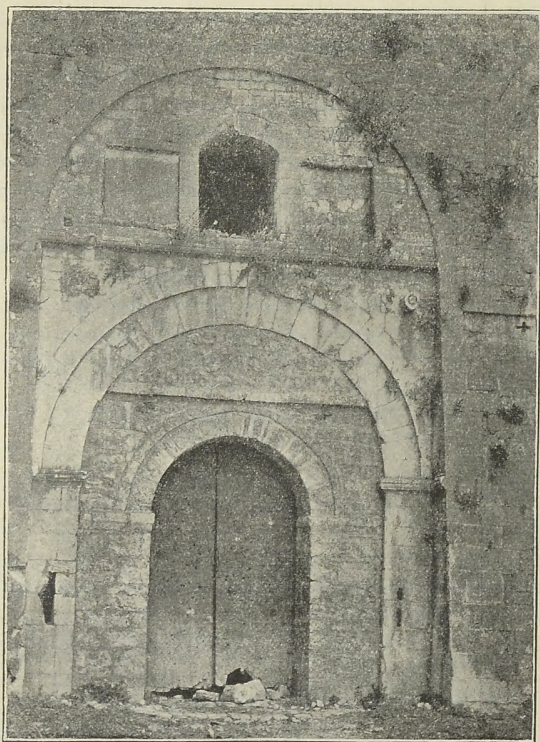
Ἐπειδὴ τὸ ἔτος 'ζπς' δηλοῖ τὴν ἀπὸ Κτίσεως κόσμου χρονολογίαν, ἔχομεν = 1578 μ. Χ.

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Ἐξωδίκως καὶ ἐν ἐπιμέτρῳ ἐνταῦθα ἐπισυνάπτω τὰς φωτογραφίας (εἰκ. 10 καὶ 11) μιᾶς τῶν ἐπὶ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων πυλῶν τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως ταύτης, ἐφ' ἧς, κεκλεισμένης οὖσης ἀπὸ μακροτάτου χρόνου, πρῶτος ἀνέγνωσα λίαν ἐνδιαφέρονταν ἔμμετρον ἐπιγραφὴν μὲ ἀναγλύπτους ὁραίους βυζαντι-

νοὺς χαρακτηῖρας, χαρραχθεῖσαν δὲ τῇ ἐντολῇ τοῦ «*πυρός τῆς Ἡπείρου καὶ ἀπογόνου τοῦ Πύρρου*» . . Ἀλλ' ἡ Πασσὰ τῶν Ἰωαννίνων.

Εἰκ. 10. Ἡ ἐπὶ τῆς λίμνης Ἰωαννίνων ἀνατολ. Πύλη τοῦ φρουρίου αὐτῶν μετὰ τῆς ἐν τῷ σημείῳ + ἐμμέτρου ἐπιγραφῆς.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρεται εἰς ἐπισκευὴν ὀλοσχερῇ τοῦ φρουρίου, γενομένου πρότερον παρανάλωμα τοῦ πυρός, εἶνε δὲ γε-

γραμμένη εἰς στίχους δεκαπεντασυλλάβους καὶ ἐν γλώσσῃ δημώδει, φέρει δὲ χρονολογίαν 1815.

Εἰκ. 11. Ἑμμετρος ἐπιγραφή ἐπὶ τῆς ἀνατολ. (ἐπὶ τῆς λίμνης) πύλης τοῦ φρουρίου Ἰωαννίνων.

Α. Πύλης ἐπιγραφή φρουρίου Ἰωαννίνων.

..... νέου διδίας
 ..... εσον τῆς φωτίας
 ..... βοήθειαν ζητοῦσε
 ..... ποτὲ δὲν ἤμποροῦσε

..... ὅσα του ἦτον χρεῖα
 τούτου παρευθὺς νανάψη τὴν φωτῖα
 τούτου διὰ νᾶνανεωθῇ ἔτι νᾶναζήση
 τὰ σαθρωμένα τείχη του πάλιν νᾶνακτήση
 ὅπου στοὺς πρῶην δεσπότης αὐτὸν ἐπροσκυνοῦσαν
 καὶ δι' ἀνακαινισμόν πάντα παρακαλοῦσαν
 καὶ μόνον που ἀπέρασαν διάφοροι αἰῶνες
 καὶ καθεξῆς πολλότατοι ὕπατοι κήγεμόνες
 κανένας δὲν ἠμπόρεσε νὰ λάβῃ τὴν φροντίδα
 καὶ εὐεργέτης νὰ δειχθῇ εἰς ταύτην τὴν πατρίδα
 οὔτε εἰς τὴν παρέλευσιν τοσούτων πολλῶν χρόνων
 ἠμπόρεσαν νὰ βάλλωσι κανένα λίθον, μόνον
 ὁ κράτιστος δ' Ἀλῆ-Πασιάς, βυζύρης τῆς Ἡπείρου,
 περίφημος ἀπόγονος τοῦ θυμῆσιου Πύρου
 ὡς ἄλλο πῦρ θυμῆσιον τοῦτο το ἀνασταίνει
 καὶ πάλιν ὠραιότερον τὸ ἀποκατασταίνει.
 αἰωι' (= 1815).

Ἐγγραφον ἐν Ἀθήναις τῇ 2 Ἀπριλίου 1915.

ΑΛΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Ἐξορος ἀρχαιοτήτων Ἀργολιδοκορινθίας καὶ Ἀρχαδίας.

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ὁ Ναὸς τοῦ Βραχογοραντζῆ.

Πρὸς νότον τοῦ Ἀργυροκάστρου ἐκτείνεται εἰς μῆκος ἑκατῶν σταδίων ἐπίμηκες λεκανοπέδιον περικλειόμενον ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὑπὸ ὑψηλῆς διπλῆς βουνοσειρᾶς βορειοανατολικῶς διηκούσης, διασχίζεται δὲ κατὰ μῆκος ὑπὸ τοῦ Δρύνου, παραποτάμου τοῦ Ἀφου, καὶ δυσμικῶς τούτου ὑπὸ τῆς ἐξ Ἰωαννίνων ἀμαξίτου.

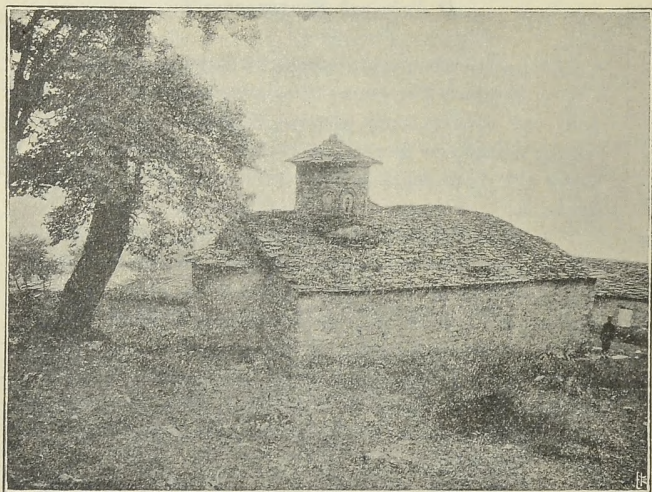
Ἀφθονα εἶναι τὰ ἐκατέρωθεν τῆς πεδιάδος χωρία, κείμενα ἄλλα ἐπὶ τῶν ὑπωρείων, ἄλλα ἐπ' αὐτῶν τῶν αὐχένων τῶν πέριξ ὁρέων· κατὰ δὲ τὸ 70^{ον} στάδιον τῆς ἀπὸ Ἰωαννίνων ἀμαξίτου εὐρίσκονται ἐν δεξιᾷ, πλὴν ἄλλων, τὰ χωρία Ἐπισκοπὴ καὶ ὀλίγον τι βορειότερον τὸ χωρίον Βραχογοραντζῆς, ἀπέναντι δὲ τούτων, ἐπὶ τοῦ ἐτέρου χείλους τοῦ λεκανοπεδίου, τὸ χωρίον Ζερδάτι. Ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις ὑπάρχει ἀνὰ εἰς βυζαντιακὸς ναὸς τιμώμενος, ὡς καὶ ὁ τοῦ Λαμπόδου, ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου (Κοιμήσεως).

Περὶ τοῦ ἐν τῇ πρώτῃ χωρίῳ ναοῦ, τῆς ἄλλοτε Ἐπισκοπῆς τῆς Μητροπόλεως Δρυνοπόλεως, ἐγράψαμεν ἐν ἐτέρῳ ἄρθρῳ δημοσίευμένῳ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐκδιδομένῳ Ἀρχαιολογικῇ Δελτίῳ, θὰ ἀναφέρωμεν δὲ ἐνταῦθα περὶ τῶν δύο ἄλλων.

*
* *

Ὁ ναὸς τοῦ Βραχογοραντζῆ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ μικροσκοπικὸς ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ναοὺς τοῦ Λαμπόδου καὶ τῆς Ἐπι-

σκοπῆς, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ ἐνδιαφέροντος (εἰκ. 1, 2, 3, 4). Στερούμενος νάρθηκος σχηματίζει ἐπίμηκες τετράπλευρον μήκους 7.60, πλάτους 6.86, καὶ χωρίζεται διὰ τοξωτῶν ἀνοιγμάτων εἰς τρία διαμερίσματα ἢ κλίτη, ὧν τὸ μέσον εἶναι διπλάσιον τῶν δύο πλαγίων (εἰκ. 2)· τὸ πρῶτον καλύπτεται ὑπὸ ἡμικυκλικῆς καμάρας, τὰ δὲ ἄλλα ὑπὸ καμάρας ἴσης πρὸς τὸ τέταρτον τοῦ κύκλου (εἰκ. 3).

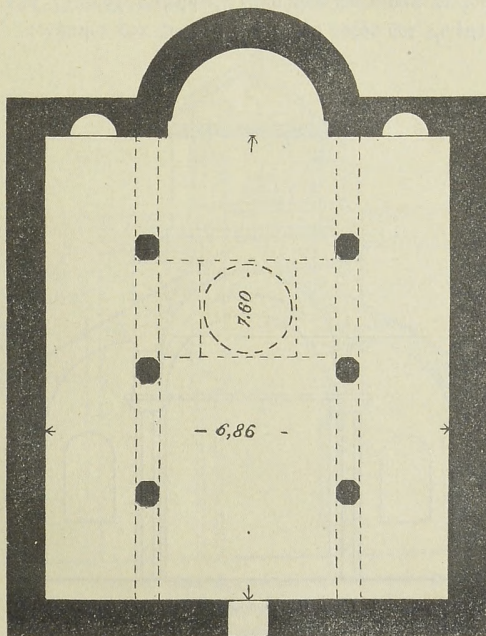
Εἰκ. 1. Ναὸς Βραχοροανιζῆ.

Τὸ ἐν μέρος τῶν ἄκρων τοξωτῶν ἀνοιγμάτων στηρίζεται συγγενεόμενον ἐπὶ τῶν στενῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ, τὸ δὲ ἄλλο μέρος ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἀνοίγματα ἐπὶ τῶν τριῶν ὀκτωγωνίων στηριγμάτων (εἰκ. 4).

Μικροτέρα εἰς ὕψος καὶ ὀλίγον εἰς πλάτος τῆς μέσης καμάρας ἐξέχει πρὸς τὰ ὀπισθεν μόνον ἡ μέση ἡμικυκλικὴ κόγχη,

πρὸς δὲ τὰ πλάγια διαμερίσματα ἀντιστοιχοῦσι μικραὶ ἡμικυκλικαὶ τὴν τομὴν κόγχει βάθους ἐλάσσονος τοῦ πάχους τοῦ τοίχου (εἰκ. 2).

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν ὀπισθεν τοξωτοῦ ἀνοίγματος ἐδρά-

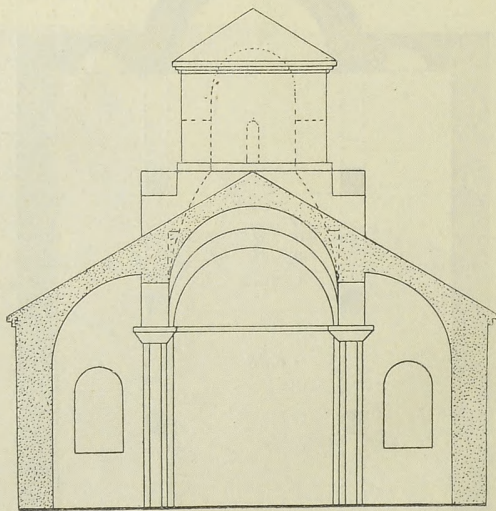

Εἰκ. 2. Ναοῦ Βραχογοραντζῆ κάτωφης.

ζεται ὁ τροῦλλος, μετὰ ὑψηλοῦ σχετικῶς κυλινδρικοῦ τυμπάνου, ἀπολήγων ἄνω κωνοειδῶς ὡς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ναοὶ τῆς περιοχῆς (πβλ. Βερσάκης, Ἀρχ. Δελτίον Τομ. Α' 1915 σ. 31, εἰκ. 1, 3, 4-8). Ἡ ἐσωτερικὴ διάμετρος τοῦτου εἶναι μικροτέρα τοῦ πλάτους τοῦ μέσου διαμερίσματος καὶ ἴση πρὸς τὸ τοξωτὸν ἀνοι-

γμα· ἐκ τούτου ὁ τροῦλλος δὲν στηρίζεται ἐπὶ τετραγώνου, ἀλλὰ ἐπὶ ἐπιμήκους τετραπλεύρου βάσεως (εἰκ. 2). Πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀνωμαλίας ταύτης κατεσκευάσαν τὰ κατὰ μήκος τοῦ ναοῦ πλάγια τοιχώματα τοῦ τετραπλεύρου συγχλίνοντα βαθμηδὸν πρὸς τὰ ἄνω κατὰ καμπύλην γραμμὴν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἐφαπτομένης τοῦ τόξου μέχρι τῆς βάσεως τοῦ τυμπάνου. Ἀπὸ

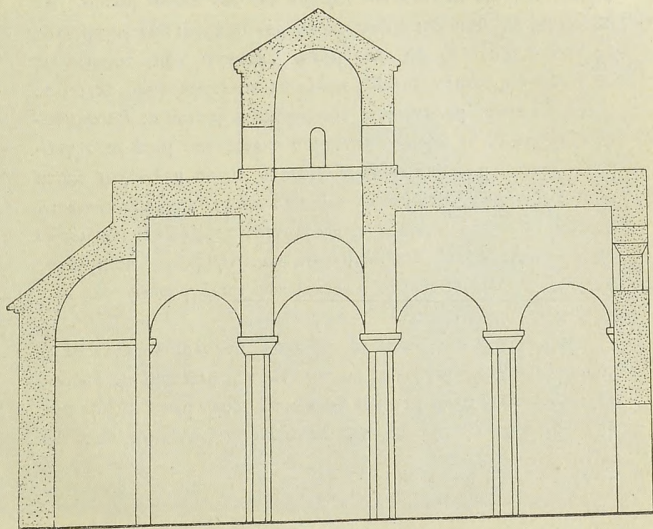

Εἰκ. 3. Ναοῦ Βραχογορανίτζῃ ἐγκαρσία τομή.

τῆς ἐφαπτομένης ταύτης κατεσκευάσαν δεύτερον τοξωτὸν κοίλωμα ὑπεράνω τοῦ τοξωτοῦ ἀνοίγματος, ὑπὸ δὲ τὰ κράσπεδα τῆς ἐνθάδε διανοιγομένης μέσης καμάρας δύο τοξωτὰ χεῖλη ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ τοξωτὸν κοίλωμα (εἰκ 3, 4). Διὰ κακοτέχνου λύσεως ἐπετεύχθη στερεὰ πῶς τετράγωνος βάσις καὶ συνεδιδάσθησαν τὰ ἀπὸ τῆς ἐκπονήσεως τοῦ σχεδίου κακῶς ἐξευρεθέντα καὶ δι´στάμενα ἀρχιτεκτονικὰ σχήματα.

Ἡ τετράγωνος βάσις συγχωνεύεται πρὸς τὸ τύμπανον διὰ σφαιρικῶν τριγωνικῶν τμημάτων.

Ἐπὶ τῆς τετραπλεύρου ἢ τετραγώνου βάσεως στηριζόμενα ἐρείδονται ἔξω τοῦ ναοῦ δύο σαγματοειδῆ πλάγια κατασκευάσματα πρὸς τὴν βάσιν τοῦ τυμπάνου, τέσσαρα δὲ τοξωτὰ παράθυρα ἐναλλάσσονται πρὸς τοξωτὰς κόγχας (εἰκ. 1, 3).

Εἰκ. 4. Ναοῦ Βραχογοραντζῆ τομὴ κατὰ μῆκος.

Ἐξ ὅλου τοῦ οἰκοδομήματος μόνον μέρη τινὰ τοῦ τρούλλου διετήρησάν πως τὴν πρώτην μορφήν, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ μετεσκευάσθησαν ἢ ἀνφοδομήθησαν. Πρὸς τὸ μέτωπον τοῦ ναοῦ προστετέθη καὶ ἕτερον διαμέρισμα, δυνάμενον νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν ἐλλείποντα νάρθηκα (εἰκ. 1).

Ἐὰν ὁ ναὸς ἐχωρίζετο διὰ τοίχου κατὰ τὸ πρῶτον μετὰ τὸ μέτωπον πολυγωνικὸν στήριγμα καὶ ἡ μέση καμάρα διεσταυ-

ροῦτο πρὸς ὁμοίαν ἐγκαρσίαν διακόπτουσιν τὰ συνεχῆ πλάγια διαμερίσματα, θὰ εἴχομεν ὅπωςδὴποτε ναὸν μετὰ νάρθηκος καὶ μετὰ κεντρικοῦ σταυροβολίου. Νῦν ὁμοιάζει ὁ ναὸς πρὸς βεδιασμένην μορφήν βασιλικῆς.

↑ Ὀλόκληρος ὁ ἐσωτερικὸς χώρος καλύπτεται, ὡς συνήθως, ὑπὸ τοιχογραφιῶν, αἵτινες ὁμοίως ἐβλάβησαν, ἂν δὲν κατεστράφησαν, ὑπὸ τοῦ καπνοῦ τῶν κηρίων καὶ τῶν ἄλλων φώτων. Ἄν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι οὐδὲν παράθυρον ὑπάρχει νῦν ἐν τῷ ναῷ, ἐκ δὲ τοῦ τρούλλου ἀμυδρὸν μόνον διέρχεται φῶς, δύναται τις νὰ φαντασθῇ ὅποιον σκότος καλύπτει τὸ ἐσωτερικόν, ἐξ οὗ αἱ ὑπὸ τοῦ καπνοῦ μελανθεῖσαι τοιχογραφίαι φαίνονται ἔτι σκοτεινότεραι· μόνον δι' ἰσχυροῦ τεχνητοῦ φωτὸς καὶ μετὰ προηγούμενον καθαρισμόν τῶν εἰκόνων ἡδύνατό τις νὰ μελετήσῃ ταῦτα ὡς καὶ τὴν μετὰ λαξευμάτων καὶ εἰκόνων ξυλινῇν εἰκονόστασιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐστερουμένη τῶν μέσων τούτων, πρὸς δὲ καὶ τῶν μέσων λήψεως καταλλήλων ἀπεικασμάτων, παρητήθη τῆς τε μελέτης καὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἄνω καὶ τῶν τοιχογραφιῶν τῶν λοιπῶν ναῶν τῆς Ἡπείρου.

Ἐνεκα τῆς καταστάσεως τοῦ ναοῦ δύσκολος καθίσταται ἡ προσπάθεια χρονολογήσεως αὐτοῦ. Ἐκ τῆς βεδιασμένης λύσεως ἀρχιτεκτονικῶν τινων μορφῶν θὰ παρεδεχόμεν μεταβατικὴν τινα περίοδον, καὶ δὴ τὴν ἀπὸ τῆς δευτέρας βυζαντινῆς πρὸ τὴν τρίτην.

*
* *

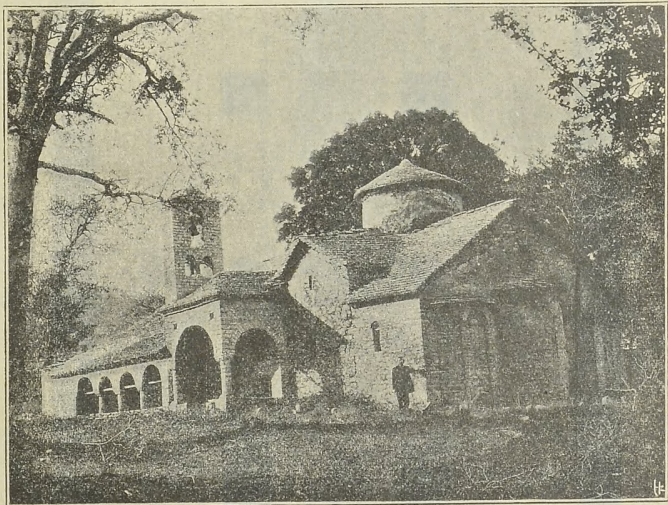
Ὁ ναὸς τοῦ Ζερβατίου

Καὶ οὗτος στερούμενος νάρθηκος ἔχει σχῆμα τετραπλεύρου μήκους 10, 90, πλάτους 7,58, καὶ χωρίζεται διὰ τοξωτῶν ἀνοιγμάτων εἰς τρία καμαρωτὰ διαμερίσματα ἢ κλίτη, ὧν τὸ μέσον, ὀλίγον μόνον πλατύτερον τῶν πλαγίων διασταυροῦται πρὸς ὁμοίον ἐγκάρσιον σκέλος (εἰκ. 5-6). Τὸ μέσον κλίτος εἶναι ὑψηλότερον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς διασταυρώσεως μέχρι τοῦ ὀπισθίου τοίχου τοῦ ναοῦ ἡ διαφορὰ εἶναι ἐλάχιστη

ἕνεκα παχυτέρας κατασκευῆς τῆς καμάρας. Τὸ ἐξέχον μέρος ταύτης ἀπολήγει κατὰ τὸ πρόσθιον κράσπεδον τοῦ ἀνοίγματος εἰς τοξωτὸν χεῖλος (εἰκ. 7), ἐνισχύθη δ' οὕτως ἡ καμάρα, ἵνα μεῖζονα παράσχη ἀντοχὴν τῇ πιέσει τοῦ τρούλλου.

Οὗτος ἀπολήγει ἄνω ὥς τοῦ προηγούμενου ναοῦ, ἔχει κυλινδρικὸν τύμπανον μετὰ τοξωτῶν παραθύρων καὶ διὰ σφαιρικῶν

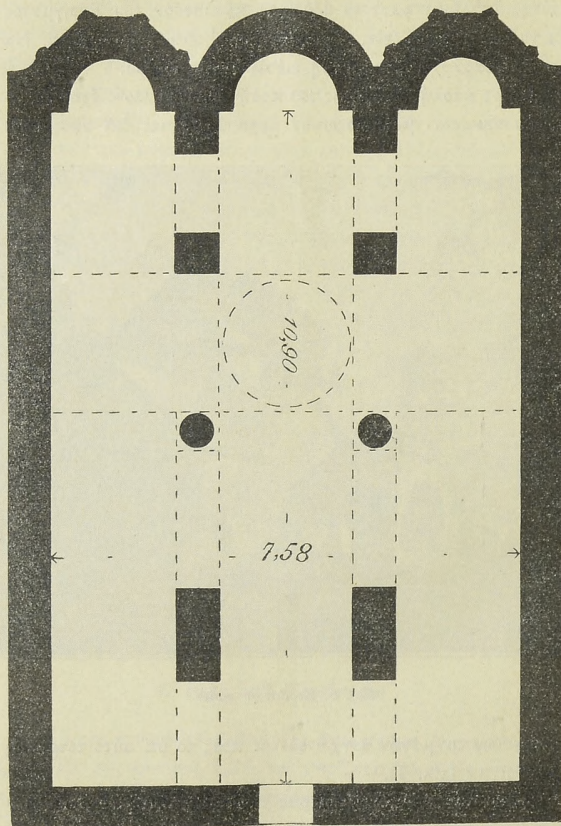

Εἰκ. 5. Ζερβατίου ναός.

τριγωνικῶν τμημάτων συγχωνεύεται πρὸς τὸ ὑπ' αὐτὸ τετράγωνον ἄνοιγμα (εἰκ. 7).

Τὰ βασιτάζοντα τὰς καμάρας τοξωτὰ ἀνοίγματα ἔχουσι διάφορον μέγεθος, τοῦ μέσου ὑπερβαίνοντος τὸ πρῶτον καὶ τούτου τὸ τελευταῖον. Τὰ κάτωθι τοῦ τρούλλου μέρη τούτου καὶ τοῦ μέσου τόξου στηρίζονται τὸ μὲν μέσον ἐπὶ κίονος, τὰ δὲ τοῦ ἄλλου ἐπὶ τετραγώνου στηρίγματος (εἰκ. 6, 7, 8).

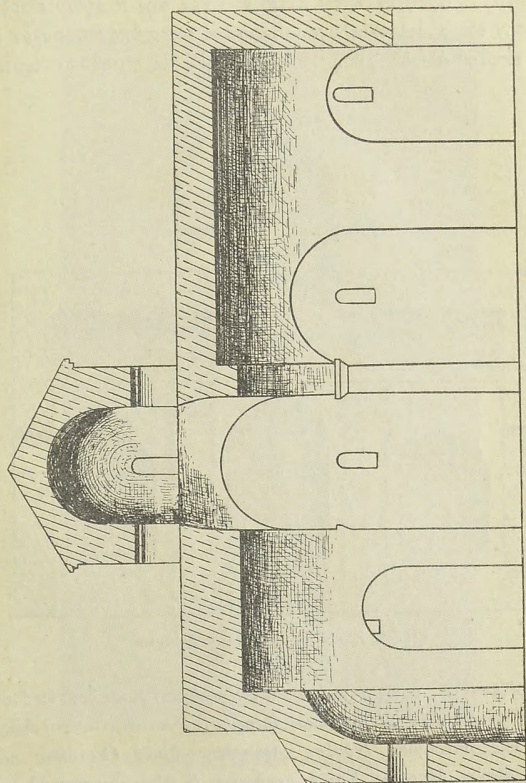
Ἐκαστον κλίτος ἀπολήγει εἰς τρεῖς ἐξεχούσας ὑπισθεν ἐλάσ-

Εἰκ. 6. Ζεογραφίου ναοῦ κάτωρις.

σονας κόγχας, ὧν αἱ πλάγαι εἶναι ἐξωτερικῶς πολυγωνικαί, ἡμι-
κυκλική δὲ ἡ μέση. Αἱ ἀκμαὶ τῶν γωνιῶν τῶν πρώτων ἐξεχούσαι

καὶ σχηματίζουσαι τριμερὲς ὀδοντωτὸν κράσπεδον χωρίζουσι τὴν πρισματικὴν ἐπιφάνειαν τῆς κόγχης εἰς τοξωτὰς παραθυροειδεῖς κοιλότητες.

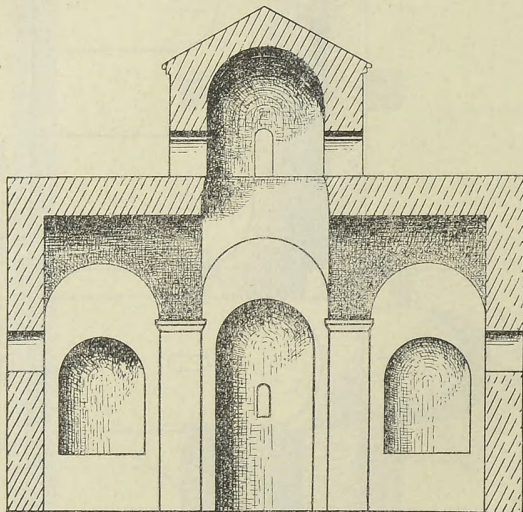

Εἰκ. 7. Ζεγραβίου ναοῦ τομὴ κατὰ μῆκος.

Προκύπτει λοιπὸν σχῆμά πως βασιλικῆς ἄνευ νάρθηκος· δι' ἐγκαρσίου ὅμως τοίχου μετὰ τὸ μέσον τόξον θὰ μεταβάλλετο τὸ σχῆμα εἰς ἰσοσκελὲς περίπτου σταυροθόλιον μετὰ νάρθηκος.

Καὶ τούτου τοῦ ναοῦ οἱ τοῖχοι πάντες ἐκαλύφθησαν διὰ τοιχογραφιῶν, δύο δὲ ἀπεικάσματα, ἃ μόνον κατώρθωσα νὰ ἔχω, παρέχουσι δεῖγμα τοῦ εἶδους καὶ τῆς διατηρήσεως αὐτῶν (εἰκ. 9, 10). Ἐλήφθησαν αὐταὶ κατὰ τὸ παρὰ τὴν πλαγίαν εἴσοδον πρῶτον τόξον καὶ τὸ πλάγιον δεξιὸν κλίτος, ὅπου ὑπῆρχεν ἐκ τῆς εἰσόδου ὀλίγον φῶς. Ἡ ἡλικία τῶν τοιχογραφιῶν τούτων

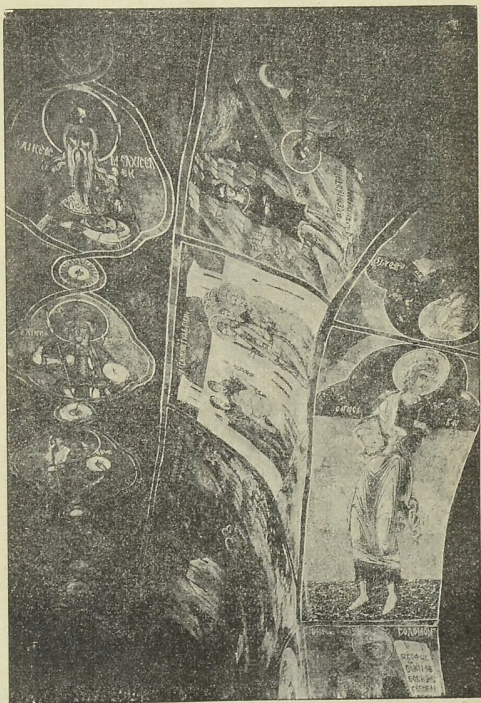

Εἰκ. 8. Ζερβατίου ναοῦ τομή ἐγκαοία.

καθορίζεται, ἐξ ὧσων ἀναφέρεται ὑπεράνω τῆς κυρίας εἰσόδου οὕτω· Ἡγέρθη ἐκ βάθρων καὶ ἱστορήθη ὁ πάνσεπιος καὶ θεῖος ναὸς τῆς ὑπεραγίας ἐνδόξου Λεοποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας· Καὶ ἡ συνδρομὴ δὲ ὄλων γέγονεν. Ἱστορήθη δὲ καὶ χειρὸς (η)ἑμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ Μιχαὴλ Νικολάου. Ἔτος ΖΠΙδ=(1605).

Φαίνεται ὅμως ὅτι πρόκειται περὶ ἀνοικοδομήσεως ναοῦ ἀρ-

πῆς, Βραχογοραντζή καὶ Ζερβατίου. Ἴσως νὰ ὑπῆρχον ἐν τούτοις ναοὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἤδη περιόδου, ἀντικατασταθέντες ἐν ταῖς ἐπομέναις περιόδοις δι' ἄλλων.

Εἰκ. 10. Ζερβατίου ναοῦ ἀριστεροῦ κλίτους τοιχογραφία.

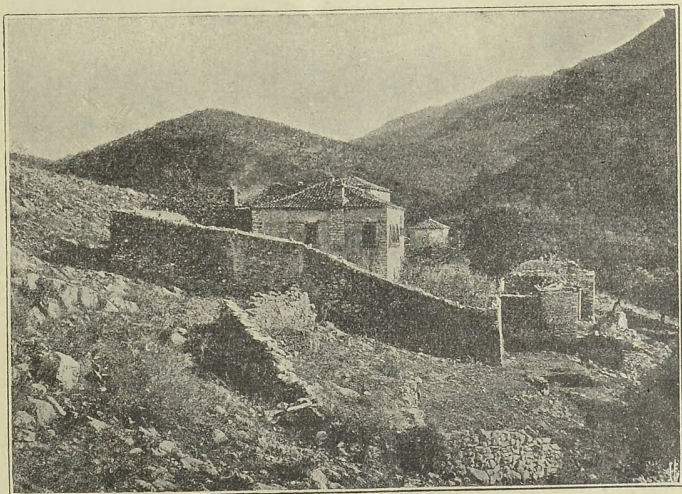
Καὶ μετὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἱστορήθη ὑπὸ τοῦ Νικολάου ὁ ναὸς, ἐπεσκευάσθη οὗτος καὶ μετεβλήθη διὰ προσθηκῶν προστώων καὶ διαμερισμάτων ἐν τῷ μετώπῳ, δι' ἀνυψώσεως ἐξω-

τερικῶς τῆς στέγης (εἰκ. 5) καὶ ἄλλων. Ἐνεκα τῶν ἐπισκευῶν τούτων, οὐδεμία ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια διετήρησε τὴν πρώτην κατασκευήν.

*
* *

Ὁ ναὸς τῆς Κοκαμιᾶς

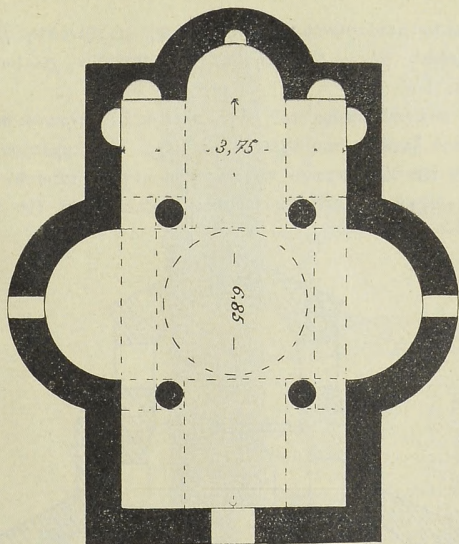
Ἄν ἀμέσως μετὰ τὸ 70^{ον} στάδιον τῆς ἀπὸ Ἰωαννίνων ἀμα-

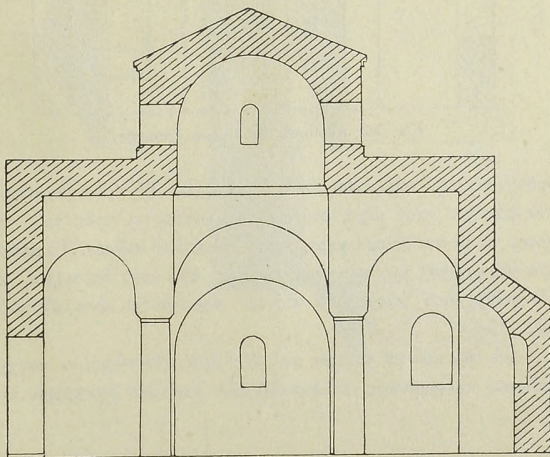
Εἰκ. 11. Κοκαμιᾶς μονὴ καὶ ναός.

ξιτοῦ στραφῶμεν ἀριστερά, ἀκολουθοῦντες τὴν πρὸς τὸ Δέλδινον καὶ Ἀγίους Σαράντα ἄγουσαν μέχρι τοῦ 101^{ου} περίπου σταδίου μετὰ τὸ Δέλδινον, καὶ ἐντεῦθεν πάλιν ἀκολουθήσωμεν ἡμιονικὴν ὁδὸν μέχρι βουνώδους παρὰ τὴν θάλασσαν τοποθεσίας νοτίως τῆς Νιβίτσης, θὰ εὑρωμεν μεταξὺ βραχιδῶν ὑπωρείων τὰ ἐρείπια τῆς μονῆς τῆς Κοκαμιᾶς μετὰ μικροσκοπικοῦ ἐν αὐτῇ ναοῦ τῆς Θεοτόκου (εἰκ. 11.12).

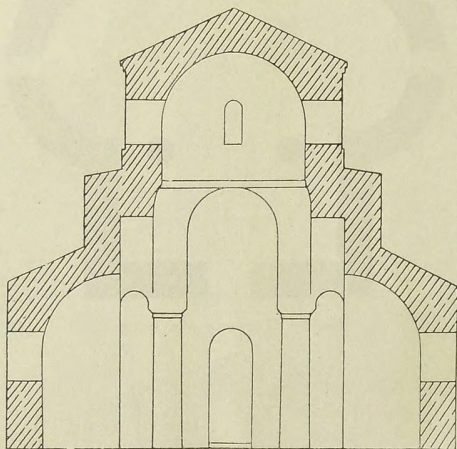
Εἰκ. 13. Κοχαμιάς ναοῦ πλάνος.

Εἰκ. 14. Κοχαμιάς ναοῦ τομὴ κατὰ μῆκος.

πλευραὶ τοῦ τετραγώνου, ἐκτεινομένης τῆς διατεμνούσης γραμμῆς κατ' εὐθείαν μέχρι συναντήσεως τῶν τοξωτῶν χειλέων (εἰκ. 13, 14, 15).

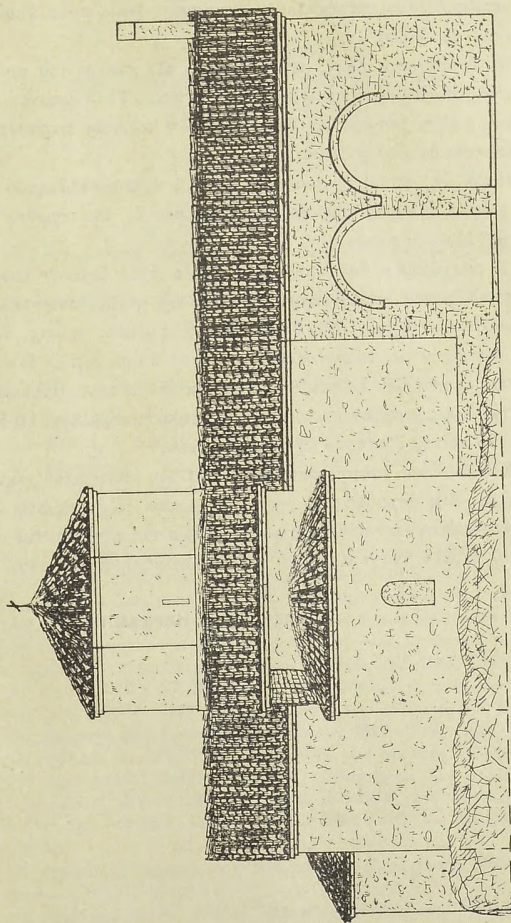
Αἱ πλάγιοι πλευραὶ τοῦ μέσου κλίτους δὲν διήκουσι συνεχεῖς μέχρι τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ μέχρι τῆς διαμέτρου ἢ τοῦ κέντρου τῶν δύο ὑπεράνω τῶν πλαγίων κογχῶν τοξωτῶν κοιλωμάτων, σχηματίζουσαι ἑκατέρωθεν τούτων ἕτερα δύο τοξωτὰ

Εἰκ. 15. Κοκαμῆς ναοῦ τομὴ ἐγκαρσία.

ὀρθογώνια τὴν τομὴν κοιλώματα (εἰκ. 15). Τὰ πρὸς τὰς μικρὰς πλευρὰς τοῦ ναοῦ μέρη τούτων συγχωνεύονται πρὸς τοὺς τοίχους, τὰ δὲ ἀντίστοιχα μέρη βαστάζονται ὑπὸ κιόνων. Τὸ μεταξὺ τῶν κιόνων καὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν τοῦ ναοῦ διάστημα, κενὸν μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ κίονος, περατοῦται ἄνω εἰς τόξον (εἰκ. 15).

Διὰ τῶν κιόνων τούτων καὶ τῶν πρὸ τῶν πλαγίων κογχῶν τοξωτῶν κοιλωμάτων, ἀντανακλόντων λανθάνον ἐγκάρσιον κλι-

Εἰκ. 16. Κοκαμιῆς ναοῦ πλάγια ὄψις.

τος σταυροθολίου, παρέχεται ἡ ἀναγκαία βάσις πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ τρούλλου.

Ἡ τετράγωνος βάσις μεταβαίνει εἰς τὸν κύκλον τοῦ τυμπάνου διὰ τριγωνικῶν σφαιρικῶν τμημάτων. Τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου εἶναι ὀκταγώνιον μετὰ τεσσάρων τοξωτῶν παραθύρων, καλύπτεται δὲ ἄνω πυραμοειδῶς.

Παρὰ τὰς ὀπισθίας γωνίας τοῦ ναοῦ κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τῆς μικρᾶς πλευρᾶς δύο κόγχαι, ἀνὰ μία δὲ ἐκατέρωθεν ἐπὶ τῶν μεγάλων πλευρῶν.

Ἡ τοιχοδομία τοῦ ναοῦ ἦτο ὁμοία πρὸς ἐκείνην τοῦ ἐν Ἀγίοις Σχράντα κατεστραμμένου ναοῦ τῆς μονῆς, συνισταμένη ἐξ ὀρθογωνίων δόμων. Νῦν ὅμως οὐδὲν διαφαίνεται ταύτης, διότι πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τοίχων ἐδιπλασιάσθη τὸ πάχος αὐτῶν δι' ἐξωτερικῶν προσθηκῶν ἐκ μικρῶν λίθων καὶ κονιάματος. Προσετέθη μάλιστα καὶ προστώον εἰς τὸ μέτωπον, ὅπερ ἐν τῇ εἰκόνι 16 διακρίνεται ἐκ τῆς διαφόρου σχεδιαγραφῆσεως.

Καὶ τοῦ ναοῦ τούτου πᾶσα ἐπιφάνεια τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου, ἐκαλύφθη διὰ τοιχογραφιῶν, γραφειῶν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣ' αἰῶνος ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιγραφῆς ὑπεράνω τῆς εἰσόδου. Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνάγεται καὶ ἡ πρώτη οἰκοδόμησις τοῦ ναοῦ

ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΣ ΒΕΡΣΑΚΗΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1914

Α'

Ἐξεδόθησαν τὰ ἐξῆς :

- 1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς τοῦ ἔτους 1913 τεύχος γ'.-δ'. εἰς 500 ἀντί-τυπα.
- 2) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς τοῦ ἔτους 1914 τεύχος α'.-β'. εἰς 500 ἀντί-τυπα.

Β'

Ἐπωλήθησαν καὶ διετέθησαν τὰ ἐξῆς :

- 1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς. Περίοδος Α'. Ἐδωρήθη ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν φυλλαδίων 1, 2, 3, 4, 15, 17, 20-29, 50, 51, 53, 54 καὶ 55.
- 2) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς. Περίοδος Β'. (1862 καὶ 1869-1874). Ἐδωρήθη ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν φυλλαδίων Α'-ΙΒ'.
- 3) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς. Περίοδος Γ'. (1883-1914). Ἐπωλήθησαν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1883-1902, ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1903 καὶ 1904-1910, ἓν τεύχος α'-β' τοῦ ἔτους 1910, δύο ἀντίτυπα τοῦ 1911 καὶ ἓν τοῦ τεύχους γ'-δ' τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀνὰ πέντε ἀντίτυπα τοῦ 1912 καὶ ἓν τεύχος γ'-δ' τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ τέσσαρα τοῦ 1913, ἐνεμήχοντα τέσσαρα ἀντίτυπα τοῦ τεύχους γ'-δ' τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1913. Διενεμήθησαν δὲ διακόσια ἐννέα ἀντίτυπα τοῦ αὐτοῦ τεύχους γ'-δ' τοῦ 1913 καὶ διακόσια τέσσαρα τοῦ τεύχους α'-β' τοῦ ἔτους 1914. Ἐδωρήθησαν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1883-1901, 1905-1908, ἀνὰ δύο τῶν ἐτῶν 1909 καὶ 1910, ἓν ἀντίτυπον τοῦ τεύχους γ'-δ' τοῦ 1910, δύο τοῦ 1911, 1912 καὶ 1913 καὶ δύο ἀντίτυπα τοῦ τεύχους α'-β' τοῦ 1913.
- 4) Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 1842-1912. Ἐπωλήθησαν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1886, 1908-1910, τρία τοῦ 1911 καὶ ἐπτὰ τοῦ 1912. Διενεμήθησαν δὲ ἀντίτυπα 40 τοῦ 1912. Ἐδωρήθησαν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1842, 1848-9, 1858-9, 1871-2, 1873-1899, ἀνὰ δύο τῶν ἐτῶν 1900-1906, τρία τοῦ 1907, ἀνὰ δύο τῶν ἐτῶν 1908-1910, τρία τοῦ 1911 καὶ δύο τοῦ 1912.
- 5) Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ὑπὸ Π. Καβδαδία. Ἐδωρήθησαν ἀντίτυπα 3.
- 6) Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου. Ἐδωρήθησαν ἀντίτυπα 2.
- 7) Τὸ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ. Ἐδωρήθησαν ἀντίτυπα 2.

- 8) *Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος*. Τόμος Α'. Ἐδωρήθη ἀντίτυπον 1.
 9) Ἡ Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως 1885 1890. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα 6. Ἐδωρήθη ἀντίτυπον 1.
 10) *Εὔρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς Γ' Περιόδου*. Ἐδωρήθη ἀντίτυπον 1.
 11) *Comptes-rendus du Congrès International d'Archéologie 1re Session*. Athènes 1905. Ἐπωλήθη ἀντίτυπον 1 καὶ ἐδωρήθη ἐν ἀντίτυπον.
 12) *Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου* ὑπὸ Χ. Τσουντα. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα τρία καὶ ἐδωρήθησαν δύο.
 13) *Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων* ὑπὸ Γ. Παπαδάσιλειου. Ἐπωλήθη ἀντίτυπον ἓν καὶ ἐδωρήθησαν δύο.
 14) *Κατάλογος τοῦ Μουσείου Ἀντισσούρας* ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτου. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα 10 καὶ ἐδωρήθησαν 2.
 15) *Πρακτικά τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου Ἐπιτροπῆς* 1853. Ἐδωρήθη ἀντίτυπον ἓν.

Γ'

Πίναξ τῶν πρὸς πώλησιν ὑπαρχόντων ἐντύπων τῆς Ἑταιρείας
κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1912.

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.

Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(1837-1860)

Ἔτη		Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν
1837	1	148
1837	2	199
1837	3	188
1837	4	198
1839	11	1
1839	12	1
1839	15	1
1839	17	4
1840	18	1
1840	19	15
1840	20	6
1840	21	11

Ἔτη	Τεύχη	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν
1841	22	18
1841	23	23
1841	24	21
1042	25	40
1842	26	50
1842	27	43
1842	28	22
1843	29	29
1858	50	82
1859	51	316
1860	53	42
1860	54	11
1860	55	37

2) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.

Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(1862 καὶ 1869-1874).

Τοῦ ἔτους 1862 ὑπάρχουσι σειραὶ πλήρεις 268 ἐκάστη ἀπο-
τελουμένη ἐκ δώδεκα τευχῶν ὑπὸ στοιχεῖα Α-ΙΒ'. Τὰ μεμονω-
μένα τεύχη τοῦ 1862 καὶ τὰ τῶν ἐτῶν 1869-1874 ἔχουσιν οὕτω:

Ἔτη	Τεύχη	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν.
1862	β'	13
1862	γ'	4
1862	δ'	19
1862	ε'	7
1862	ς'	16
1862	ζ'	4
1862	η'	6
1862	θ'	28
1862	ι'	24
1862	ια'	19

Ἔτη	Τεύχη	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν
1862	ιβ'	11
1869	ιγ'	161
1870	ιδ'	117
1872	ιε'	298
1873	ις'	298
1874	ιζ'	291

3) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(ἀπὸ τοῦ ἔτους 1883 κ. έ.).

α') Πλήρεις σειραί.

Ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῆς Ἑταιρείας ὑπάρχουσι πρὸς πώλησιν πενήτηκοντα ἑξὶ πλήρεις σειραὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς Γ' Περιόδου. Ἐκάστη τῶν σειρῶν τιμᾶται δραχμῶν 775.

β') Μεμονωμένοι τόμοι καὶ τεύχη.

Ὑπάρχουσι προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς τόμοι πωλούμενοι μεμονωμένοι ἑκάστος δραχμ. 25, ἑκάστον δὲ τεῦχος δραχμ. 6 25.

Ἔτη	Ἀριθμὸς τόμων	Ἀριθμὸς τευχῶν			
		α'	β'	γ'	δ'
1883	106	—	—	7	7
1884	119	1	1	17	—
1885	27	2	2	—	2
1886	17	—	—	—	3
1887	24	1	—	—	1
1888	32	—	—	3	3
1889	34	—	—	—	—
1890	31	—	—	3	3
1891	36	—	—	—	—
1892	40	1	—	—	—

Ἔτη	Ἀριθμὸς τόμων	Ἀριθμὸς τευχῶν			
		α'	β'	γ'	δ'
1893	59	1	1	—	1
1894	62	1	1	8	—
1895	18	29	4	4	—
1896	10	—	—	9	9
1897	14	1	1	—	—
1898	12	—	—	1	—
1899	4	—	8	8	20
1900	14	—	—	4	2
1901	7	—	—	4	4
1902	1	—	—	7	7
1903	—	—	—	2	2
1904	4	—	—	8	8
1905	99	—	—	3	3
1906	84	—	—	9	9
1907	69	10	10	—	—
1908	84	—	—	7	7
1909	106	—	—	—	29
1910	156	—	—	19	—
1911	170	8	8	—	—
1912	156	—	—	19	19
1913	182	—	—	7	7
1914	—	296	296	—	—

4) Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἔτος	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων	Ἔτος	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων
1842	81	1891	150
1848—1849	173	1892	166
1858—1859	230	1893	207
1871—1872	607	1894	54
1872—1873	90	1895	54
1873—1874	249	1896	46

Ἔτος	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων	Ἔτος	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων
1874—1875	614	1897	61
1876—1877	496	1898	57
1877—1878	518	1899	55
1878—1879	639	1900	35
1879—1880	588	1901	14
1880—1881	559	1902	15
1881—1882	373	1903	11
1882—1883	103	1904	7
1883	53	1905	6
1884	11	1906	12
1885	117	1907	22
1886	73	1908	51
1887	56	1909	149
1888	133	1910	143
1889	128	1911	144
1890	83	1912	164

5) Γενικαὶ Συνελεύσεις τῶν ἐταίρων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχ. Ἑταιρείας

τῶν ἐτῶν 1860-1870.

Ἔτος	Φυλλάδια
1860	195
1861	345
1862	271
1863	244
1864	18
1866	314
1867	41
1868	72
1869	111
1870	171

6) Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου. Ἐν Ἀθήναις 1852-1855.

Ἔτος	Φυλλάδιον	Ἀντίτυπα
1852	β'	84
1855	γ'	237

7) Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου Ἐπιτροπῆς ἡ ἀναγραφὴ τῶν ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου. Ἐν Ἀθήναις 1853. Ἀντίτυπα 41, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 1.

8) Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἐκδιδόμεναι δαπάνῃ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις 1860. Ἀντίτυπα 135, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. μιᾶς.

9) Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου ἐκδιδόμενος ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Τόμος πρῶτος. Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως. Τεῦχος πρῶτον. Ἀρχαῖκα ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ ὑπὸ H. G. Lolling. Ἐν Ἀθήναις 1899, ἀντίτυπα 325, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 12.50.

10) Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν ὑπὸ Π. Καβδαδία. Ἀθήνησι 1900, ἀντίτυπα 127, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 5.

11) Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900 ὑπὸ Π. Καβδαδία. Ἐν Ἀθήναις 1902, ἀντίτυπα 620, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχμῶν τριῶν.

12) Ἐνδετήριον Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς τρίτης περιόδου, συνταχθὲν ὑπὸ Ἀλεξ. Λαμπροπούλου. Τόμος πρῶτος, περιλαμβάνων τὰ ἔτη 1883-1887. Ἐν Ἀθήναις 1902, ἀντίτυπα 308, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχμῶν 30.

13) Τὰ εὑρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθήρων.

(Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς τεύχος γ' καὶ δ' 1902).

Ἀντίτυπα 100, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχμῶν 5.

14) Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος. (Τόμος Α' 1906) Ἀντίτυπα 167, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. 25.

15) Comptes-rendus du Congrès International d'Archéologie. 1re Session. Athènes 1905. Ἀντίτυπα 1384, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. 6.

16) Ἡ Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ 1885-1890 ὑπὸ Π. Καρδαβιά καὶ Γ. Καθεράου. Ἐν Ἀθήναις 1907. Ἐν ἔλῳ ἀντίτυπα 190, ὧν ἕκαστον τιμᾶται δρ. χρ. 50.

17) Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου ὑπὸ Χ. Τσουντά. Ἀντίτυπα 203, ὧν ἕκαστον τιμᾶται δρ. χρ. 50.

18) Περὶ τῶν ἐν Εὔβοιᾳ ἀρχαίων τάφων ὑπὸ Γ. Παπαδάσι-
λείου. Ἐν Ἀθήναις 1910. Ἀντίτυπα 415, ὧν ἕκαστον πωλεῖ-
ται δραχμῶν 10.

19) Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσούρας ὑπὸ Κ. Κουρου-
νιώτου. Ἐν Ἀθήναις 1911. Ἀντίτυπα 519, ὧν ἕκαστον πω-
λεῖται δραχ. 4.

20) Ἐπιγραφαὶ Μακεδονίας ὑπὸ Γ. Π. Οἰκονόμου. Ἐν Ἀθή-
ναις 1915. Ἀντίτυπα 400, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δρ. 4.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευεργέται τῆς Ἑταιρείας.	Σελ.	3
Διοικητικόν Συμβούλιον.	»	5
Ἐπιτίμιοι Ἑταῖροι.	»	7
Τακτικοὶ Ἑταῖροι.	»	13
Γενικός Ἱσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1914.	»	21
Ἀπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ἔτους 1914.	»	22
Ἀναλυτικὸς ἀπολογισμὸς τῶν ἐσόδων » » »	»	24
Ἀναλυτικὸς ἀπολογισμὸς τῶν ἐξόδων » » »	»	27
Κίνησις τοῦ ταμείου κατὰ τὸ ἔτος 1914.	»	36
Ἀνάλυσις τῆς μερίδος ἔσοδα καὶ ἔξοδα.	»	39
Γενικός Ἱσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1914.	»	41
Γενικὴ Λογοδοσία τοῦ ἔτους 1914.	»	43
Ἀνάλυσις τῶν γενικῶν λογαριασμῶν.	»	44
Πίναξ ἐμφαίνων τὴν περιουσίαν τῆς Ἑταιρείας.	»	47
Ἐκθέσις τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας.	»	50
Συνελεύσεις τῶν Ἑταίρων.	»	55
Ἐκθέσις τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ 1914.	»	57
Ἐκθέσεις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας.	»	67
Ἀνασκαφαὶ Ὠδείου τοῦ Περικλέους.	»	67, 81
» παρὰ τὸ Ὡρολόγιον Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου.	»	69, 125
» Πέλλης τῆς Μακεδονίας.	»	71, 127
Ἔρευναι ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ.	»	149
Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως.	»	70, 219
Ἑλληνικαὶ τοπωνυμίαι Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου.	»	73
Δημοσιεύματα.	»	76